

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Historie

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Historie – Český jazyk

JUDr. JOSEF ŠTOLBA - CESTOVATEL

JUDr. JOSEF ŠTOLBA – THE TRAVELLER

Bakalářská práce: 13–FP–KHI–0084

Autor:

Lucie Řezníčková

Podpis:

_____

Vedoucí práce: PhDr. Miloslava Melanová

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
233	0	126	0	39	83

V Liberci dne: 16. dubna 2013

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra historie

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

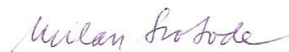
pro (kandidát): Lucii Řezníčkovou
adresa: Řeznická 166/2, 460 01 Liberec 1
studijní obor (kombinace): Historie – Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání
Název BP: **JUDr. Josef Štolba - cestovatel**
Název BP v angličtině: **JUDr. Josef Štolba – the traveller**
Vedoucí práce: PhDr. Miloslava Melanová
Konzultant:
Termín odevzdání: duben 2011

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 23. 4. 2010

děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandidát):

LUCIE ŘEZNIČKOVÁ

Datum:

16. 4. 2013

Podpis:

Název BP:	JUDR. JOSEF ŠTOLBA - CESTOVATEL
Vedoucí práce:	PhDr. Miloslava Melanová
Cíl:	Cílem bakalářské práce je vytvoření podrobné biografie právníka a dramatika Josefa Štolby a zkoumání jeho činnosti cestovatelské. Autorka se pokusí zachytit okolnosti a průběh jeho cest a také jeho názory na cestování a navštívené země v kontextu soudobého vývoje i v kontextu jeho ostatní bohaté činnosti.
Požadavky:	Autorka nejprve shromáždí podrobný soupis vydaných pramenů i archívních pramenů z osobní pozůstalosti, uložené v několika institucích i v rodině dědiců J. Štolby. Součástí práce by měly být kompletní soupisy vydaných i rukopisných děl J. Štolby. Podrobně analyzovat bude v souladu se zadáním práce spisy cestovatelské.
Metody:	Analýza, komparace, syntéza
Literatura:	prameny a literatura viz příloha

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Název práce: JUDr. Josef Štolba - cestovatel
Jméno a příjmení autora: Lucie Řezníčková
Osobní číslo: P08000682

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložila elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 16. 04. 2013

Lucie Řezníčková

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem, kteří mi svým přispěním pomohli s předkládanou bakalářskou prací. Na prvním místě děkuji mé vedoucí práce paní PhDr. Miloslavě Melanové za cenné rady, podporu a poskytované konzultace. Velký dík patří také knihovnici Haně Kramářové ze Štolbovy městské knihovny Nechanice, která mi ochotně zprostředkovala potřebné archiválie, literaturu i důležité informace. Nemenší dík patří zaměstnancům Literárního archivu Památníku národního písemnictví v Praze, kteří mi umožnili nahlížet do nepřístupných a nezpracovaných fondů. Na závěr děkuji svému dědovi MVDr. Dobroslavu Štolbovi, který mě seznámil s rodinnou tradicí, vlastním soukromým archivem a příbuzenskými genealogickými vztahy.

ANOTACE

Tato bakalářská práce se věnuje všestranné a dříve známé osobnosti JUDr. Josefa Štolby (3. 5. 1846 – 12. 5. 1930) z hlediska jeho cestovatelských zkušeností. Z výsledků rozboru pramenů a literatury je charakterizován nejen jako notář, spisovatel a dramatik, ale především jako český cestovatel druhé poloviny 19. století. V úvodních kapitolách je nastíněn život Josefa Štolby v širších souvislostech. Zbylá část práce se pak výhradně zabývá Štolbovými cestovatelskými počiny. Ty jsou analyzovány a interpretovány na základě jeho vydaných cestopisů. Práce poodhaluje doposud neznámé informace v souvislosti s jeho postavou, představuje Josefa Štolbu jako zástupce předních českých osobností a zařazuje ho do skupiny českých cestovatelů, kteří náleželi do cestovatelského klubu Vojty Náprstka v domě U Halánků.

Klíčová slova: Josef Štolba, český cestovatel, cestovatelství, český národ, Vojta Náprstek.

ANNOTATION

This bachelor thesis draws attention to JUDr. Josef Štolba (3. 5. 1846 – 12. 5. 1930), a versatile and in the past well-known man, mainly from the point of view of his traveller's adventures. In accordance with findings from the sources and literature available, Štolba is characterised not only as a notary, writer and dramatist, but mainly as a nineteenth century Czech traveller. The life of Josef Štolba is discussed in broader context in initial chapters. The rest of the paper discusses primarily Štolba's travel adventures. His experiences are analysed and interpreted on the bases of his published travelogues. The paper uncovers information which has never before been published. Štolba is presented as a representative one of the eminent Czech personalities and he as a member of the traveller's club of Vojta Náprstek in the house of Halánek.

Key words: Josef Štolba, Czech traveller, travelling, Czech peoples, Vojta Náprstek.

OBSAH

1	ÚVOD.....	12
2	ROZBOR LITERATURY A PRAMENŮ	15
2.1	Rozbor literatury	15
2.1.1	Literatura věnující se cestování a cestovatelům	15
2.1.2	Ostatní literatura	18
2.1.3	Odborné biografické monografie, cizí autobiografie a prameny	19
2.2	Rozbor pramenů	21
2.2.1	Archivní nevydané	21
2.2.2	Vydané prameny	24
2.2.2.1	Paměti	24
2.2.2.2	Cestopisy.....	25
2.2.2.2.1	Klepy z cest.....	25
2.2.2.2.2	Za oceánem	26
2.2.2.2.3	Na skandinávském severu.....	29
2.2.2.2.4	Za polární kruh.....	31
2.2.2.2.5	Črty z výletu do Holandska	32
2.2.2.2.6	Ze slunných koutů Evropy	33
3	ŽIVOTOPISNÝ MEDAILON JOSEFA ŠTOLBY	35
3.1	Původ a dětství	35
3.2	Mládí	38
3.3	Studia na právnické fakultě	44
3.4	Počátky soudní a notářské praxe.....	48
3.5	Působení v Pardubicích	50
3.6	Druhá pražská etapa	51
3.7	Pamětní deska	55
4	DRAMATIK A SPISOVATEL JOSEF ŠTOLBA.....	57
5	SPOLEČENSKÁ A SPOLKOVÁ ČINNOST JOSEFA ŠTOLBY.....	61
6	PŘÁTELÉ A SPOLUPRACOVNÍCI JOSEFA ŠTOLBY	66
6.1	Emanuel Bozděch.....	66
6.2	Julius Zeyer	67
6.3	Ladislav Stroupežnický	68
6.4	Antonín Chittussi	69

7	NOTÁŘSKÁ PRAXE JOSEFA ŠTOLBY	72
8	JOSEF ŠTOLBA CESTOVATEL	76
8.1	České cestovatelství.....	76
8.1.1	Zlom v českém cestovatelství	76
8.1.2	Český cestovatel	77
8.1.3	Vojta Náprstek a dům U Halánků	80
8.1.3.1	Josef Štolba u Náprstků	84
8.2	Cestovatel a cestopisec Josef Štolba	87
8.2.1	První cesta přes německé země do Belgie a Anglie, rok cesty 1871, vydáno 1873.....	90
8.2.1.1	V Německu	92
8.2.1.2	V Belgii.....	93
8.2.1.3	V Anglii	96
8.2.2	Cesta do Ameriky, realizováno 1873, vydáno 1874, 1875 a 1876	100
8.2.2.1	Do Západní Indie	102
8.2.2.1.1	Svatý Tomáš	103
8.2.2.1.2	Portoriko	105
8.2.2.1.3	Haiti	105
8.2.2.1.4	Jamajka	112
8.2.2.1.5	Kuba.....	114
8.2.2.2	V Mexiku	118
8.2.2.2.1	Verakruz a okolí.....	118
8.2.2.2.2	Mexickým pralesem do Catemacské laguny	123
8.2.2.2.3	Mexičtí obyvatelé	128
8.2.2.2.4	Do hlavního města Mexika	129
8.2.2.2.5	Město Puebla de los Angeles.....	132
8.2.2.3	Severní Amerika	134
8.2.2.3.1	New York.....	134
8.2.2.3.2	Přes Filadelfii do Washingtonu.....	138
8.2.2.3.3	Do Chicaga a okolí	140
8.2.2.3.4	Milwaukee	143
8.2.2.3.5	Kewaunee.....	144
8.2.2.3.6	Niagarské vodopády	145
8.2.2.3.7	Zpáteční cesta	146

8.2.3	První cesta do severní Evropy, rok cesty 1881, vydáno 1884	147
8.2.3.1	Přes Dánsko do jižního Švédska	149
8.2.3.2	Göteborg a okolí	150
8.2.3.3	Do Norska – Kristianie	153
8.2.3.4	Obyvatelé Norska	155
8.2.3.5	Vlakem do Stockholmu	156
8.2.3.6	Upsala, Malmö	157
8.2.3.7	Dánsko - Kodaň	158
8.2.3.8	Hamburk	159
8.2.3.9	Přes ostrov Helgoland a Brémy domů	161
8.2.4	Výprava za polární kruh, rok cesty 1884, vydáno 1890	164
8.2.4.1	Přes Německo do jižního Švédska	167
8.2.4.2	Lund, Nässjö	168
8.2.4.3	Jönköping	169
8.2.4.4	Norrköping, Stockholm	170
8.2.4.5	Do Visby	171
8.2.4.6	Přes Stockholmu a Upsalu na sever	171
8.2.4.7	Dannemora, Elfkarleö a dál na sever	172
8.2.4.8	Do středního Švédska - Gefle	173
8.2.4.9	Západní Švédsko - Ljusdal, Östersund	174
8.2.4.10	Botnický záliv – Sundsvall, Hernösand, Sollefteå	175
8.2.4.11	Na sever přes Ursvik, Skellefteå, Luleå	176
8.2.4.12	Do Laponska	177
8.2.4.13	V Laponsku	178
8.2.4.14	Haparanda, Finsko a přes Stockholm domů	181
8.2.5	Výlet do Holandska, cesta není datována, vydáno 1896	183
8.2.5.1	Přes belgické Antverpy do Holandska	183
8.2.5.2	Rotterdam	185
8.2.5.3	Haag	187
8.2.5.4	Přímořský Schiedamschen	187
8.2.5.5	Lejda	188
8.2.5.6	Haarlem	189
8.2.5.7	Amsterdam	190
8.2.5.8	Zaandam, Utrecht	192

8.2.6	Výlety do jižní Evropy a části Eurasie, vydáno 1918	193
8.2.6.1	Turecko	195
8.2.6.1.1	Cařihrad	195
8.2.6.1.2	Therapie a Böyükdere	199
8.2.6.1.3	Čtvrť Stambul	200
8.2.6.1.4	Předměstí Skutari	202
8.2.6.2	Rumunsko, rok 1898	203
8.2.6.2.1	Bukurešť	203
8.2.6.2.2	Sinaia a Castelul Peles	208
8.2.6.3	Brionské ostrovy	209
9	ZÁVĚR	213
10	SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	220
10.1	Prameny	220
10.1.1	Prameny archivní	220
10.1.2	Prameny vydané	221
10.1.2.1	Primární vydané prameny	221
10.1.2.2	Sekundární vydané prameny	221
10.2	Literatura	222
10.2.1	Slovníky a encyklopedie	222
10.2.2	Odborná literatura, monografické práce	223
10.3	Tištěné noviny a časopisy	225
10.3.1	Autorské články	225
10.3.2	Články bez uvedení konkrétního autora	226
10.4	Internetové zdroje	227
10.4.1	Webový zdroj jednoho autora	227
10.4.2	Webový zdroj bez uvedeného autora (součást jednoznačně pojmenovaného serveru)	227
10.5	Vystavované expozice	229
10.6	Audio záznamy	229
11	SEZNAM PŘÍLOH	230

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

LA PNP	Literární archiv Památníku národního písemnictví
RaDŠ	Rodinný archiv Dobroslava Štolby
SOkA	Státní okresní archiv
SOkA HK	Státní okresní archiv Hradec Králové
ŠMKN	Štolbova městská knihovna Nechanice

1 ÚVOD

JUDr. Josef Štolba (3. 5. 1846 – 12. 5. 1930), notář, spisovatel, dramatik a cestovatel.

Josef Štolba, ve své době významná a výrazná osobnost, zástupce české inteligence, podporovatel vlasteneckých snah a představitel silné generace 40. let 19. století, se pohyboval v okruhu nejpřednějších postav českého života. Již od mládí navazoval přátelské styky se svými současníky, kteří se podíleli na vytváření bohatého českého národního a kulturního života. Během svých studií v Praze přilnul k divadelnímu i literárnímu prostředí, ovšem vratkému uměleckému světu zcela nepropadl. Díky střízlivému a racionálnímu uvažování dokázal materiálně zajistit sebe i svou rodinu výkonem občanského povolání. Velkou pozornost věnoval také domácím emancipačním, jazykovým, kulturním i národním otázkám, kterými žila česká společnost druhé poloviny 19. století. Šlo by o dlouhý seznam, kdybychom se pokoušeli vypsát výčet veškerých jeho zásluh. Čím to, že se tedy jeho jméno dnes již téměř neobjevuje mezi ostatními jmény českých autorů a osobností? Josef Štolba udržoval těsné přátelství s Janem Nerudou, Vojtou Náprstkem, Svatoplukem Čechem, Jaroslavem Vrchlickým, Josefem Václavem Sládkem, Aloisem Jiráskem a dalšími. Také zjišťujeme, že pomohl zviditelnit do té doby naprosto neznámého Julia Zeyera, Mikoláše Alše či Ladislava Stroupežnického. Dnes je jeho jméno téměř zapomenuté, rozhodně ne však zastíněné někým jiným.

Prvním impulzem pro zvolení daného tématu bakalářské práce bylo zjištění, že Josef Štolba je příbuzensky spřízněný s autorkou této práce. Také rodinná tradice i rodinný soukromý archiv vybízely k hlubšímu zájmu o jeho osobu. Otázky typu, proč Josef Štolba zmizel z českého povědomí, proč se o jeho osobě nedočítáme ani v odborné literatuře a proč se jeho prací a životem doposud nikdo komplexněji a systematictěji nezabýval, pak přispěly k tomu, chopit se úlohy badatele a pokusit se alespoň částečně nashromážděnými informacemi vyplnit toto prázdné místo. Úkolem bylo vypátrat co nejvíce faktů a sestavit co nejrealističtější a nejplastičtější profil Štolbovy osoby. Nešlo však o to zmapovat Štolbův život ze všech úhlů pohledu a ve všech sférách jeho působení. Pro výzkum v rámci bakalářské práce bylo rozhodnuto věnovat se Štolbově cestovatelské dráze, samozřejmě v širších životních souvislostech. Je však jasné, že se oblasti jeho různorodé činnosti stále prolínaly. To však rozhodně není na škodu. Josef Štolba

nikdy nepředstavoval jednotvárnou osobnost, a tak ani jeho život a dílo nelze interpretovat jednostranně.

Na základě zjištěných údajů především z knih a dokumentů pramenné povahy a také z dobových novinových a časopiseckých článků, se tato práce pokouší představit Josefa Štolbu jako českého cestovatele. Předkládaná bakalářská práce je také pravděpodobně prvním pokusem tohoto typu přiblížit Josefa Štolbu v určité ucelené podobě na základě hlubšího studia a analýzy jeho děl, dokumentů, pozůstalostí atd. Oblast cestovatelství pak byla zvolena nejen pro snadnou dostupnost všech Štolbou vydaných cestopisů, ale také proto, že se touto problematikou v souvislosti s Josefem Štolbou ještě nikdo nezabýval. K volbě konkrétního zaměření práce také přispěl fakt, že fenoménu českého cestování a cestovatelství je věnována pozornost teprve v posledních několika desetiletích, a tak se zde samo nabízí poměrně široké pole k bádání a studiu. Štolbou publikované cestopisy lze dnes lehce dohledat v různých digitalizovaných databázích knih. Také zde panovala jistota, že byly dohledány skutečně všechny Štolbou vydané cestopisné črty alespoň v některé verzi vydání. Horší je to již se Štolbovými dramaty, která často v knihovnách ani nejsou, a pokud, tak jen některá. Hledání jeho vydaných dramát je skutečnou mravenčí prací po knihovnách a antikvariátech. Originální rukopisy jeho děl nebyly doposud nikde nalezeny. Nikdo se také zatím nepokusil sestavit kompletní rešerši s bibliografickými odkazy na Štolbova díla.

Bakalářská práce se skládá z několika kapitol, které jsou dále členěny na menší podkapitoly. Klasickou první částí je rozbor literatury a pramenů. Vedle analýzy a kritiky archivních i vydaných pramenů zde bylo snahou sestavit přehled literatury věnující se alespoň z části osobě Josefa Štolby. Vzhledem k tomu, že se literatura o Štolbovi téměř nevyjadřuje, a když, tak nejčastěji heslovitě, je zde v několika částech uveden seznam knih neomezující se pouze na tematiku cest a cestování. Prezentovaný přehled není jistě vyčerpávající, ale také není nikde jinde v takovémto rozsahu dostupný. Jeho budoucí rozšiřování bude spíše náhodnou čtenářskou záležitostí, protože není zcela jasné, kdo se v jaké monografii či odborné práci jeho jménem zabýval. Z doposud prostudovaných pramenů a jiných zdrojů je také zřejmé, že se o Štolbovi vyjadřují také jeho současníci ve svých vzpomínkách či pamětech.

Druhý oddíl bakalářské práce je výhradně věnován Štolbovu životu a dílu. V několika hlavních tematických kapitolách je pak Josef Štolba představen co nejblížeji. Vedle jeho životních osudů se čtenář stručně seznámí i s jeho divadelní, spisovatel-

skou, společenskou, spolkovou a notářskou činností. V pomyslné třetí části této práce je již největší zřetel brán na jeho cestovatelské počiny. Dnes víme, že Štolba zcela jistě během svého dlouhého života vykonal nespočet cest a výprav do zahraničí, ovšem zanechal za sebou jen několik cestopisných prací, které se k jeho dobrodružstvím v cizích a vzdálených místech naší planety vyjadřují. Na základě četby a analýzy všech jeho vydaných cestopisných textů interpretuje tato bakalářská práce sedm Štolbových výprav do zahraničí a jednu cestu na ostrovy v Jaderském moři, které tehdy patřily monarchii.

Důležitým úkolem při čtení jednotlivých cestopisů bylo sledování jevů, kterých si Štolba všímal. Co sledoval, na co kladl pozornost, co opomíjel, co ho vyvádělo z míry či co ho překvapovalo? Byly jeho cestopisy společensky přínosné a jakou hrály pro širší veřejnost roli? Jaký podnět stál u zrodu myšlenky vycestovat do vzdálených končin a inicioval skutečně sám napsání jednotlivých cestopisných prací? To vše jsou otázky, které by měl následující text zodpovědět.

2 ROZBOR LITERATURY A PRAMENŮ

2.1 Rozbor literatury

2.1.1 Literatura věnující se cestování a cestovatelům

Všeobecně se literatura o Josefu Štolbovi zmiňuje spíše sporadicky. Vždy se jedná maximálně o několik odstavců textu. Bližší informace o Štolbovi lze dohledat jak v literatuře věnující se dramatické a umělecké literární tvorbě, tak v literatuře odkazující k cestovatelství. Vzhledem k zaměření bakalářské práce byla největší pozornost věnována literatuře pojednávající o cestování a cestovateli. Žádnou z níže uvedených publikací však nelze považovat za stěžejní či výchozí zdroj, protože knihy se o Josefu Štolbovi zmiňují skutečně jen ve zkratce a kuse.

Pokud bychom se chtěli zabývat všeobecně českým cestovatelstvím, nabízí se již širší paleta publikací s touto tematikou, ovšem i tak je třeba konstatovat, že i tato literatura má značné limity a jedná se řádově jen o několik odborných prací. V této souvislosti se můžeme nejčastěji setkat s literaturou analyzující vývoj českého cestovatelství, případně vývoj českého cestovatelství v celosvětovém kontextu.

Probíranou tematiku vývoje českého cestovatelství poprvé podrobněji rozebírá prvorepubliková třináctisvazková encyklopedie *Československé vlastivědy* v desátém oddíle *Osvěta*. Do tohoto dílu Dr. Josef Stěhule přispěl kapitolou „*Cestovatelství a cestopisy*“, kterou rozdělil na dobu starší (do konce XVIII. století) a dobu mladší (od počátku XIX. století). V druhé zmíněné podkapitole je v sekci „*Cesty v zemích zámořských*“ možné dohledat i zmínku o cestách Josefa Štolby v Severní a Střední Americe.¹

První samostatnou ucelenou práci, v níž se objevil nástin cest významných českých cestovatelů ve světovém kontextu, je kniha Otakara Dorazila *Objevitelé nových světů*. Zde se však se jménem Josef Štolba nesetkáme. Kniha se snaží chronologicky popsat objevování jednotlivých kontinentů, ovšem zabývá se spíše stěžejními historickými okamžiky a přibližuje ty nejzásadnější informace.²

Za velice významné dílo lze považovat dvoudílnou odbornou publikaci Josefa Kinského *Čeští cestovatelé I* a *Čeští cestovatelé II* vydanou roku 1961. Vedle toho, že oba díly obsahují mapy, obrázky, medailony cestovatelů a ukázky z cestopisů a kore-

¹ *Československá vlastivěda*, Díl X. OSVĚTA, Praha, Sfinx Bohumil Janda 1931, s. 538 a 550.

² DORAZIL, Otakar: *Objevitelé nových světů*, Praha, Lidová demokracie 1959, 288 s.

spondence, je zde nastíněn skutečně zevrubný a chronologicky řazený popis českého cestování od jeho počátků až do současnosti. Většina později vydaných knih věnujících se českému cestovatelství a českým cestovatelům více či méně vychází z této doposud nepřekonané práce. Novější knihy nepřinášejí žádné revoluční poznatky a zdají se být pouze přepracovanými verzemi děl Josefa Kanského, který jakoby určil koncepci dalším publikacím. V závěru druhého dílu knihy *Čeští cestovatelé* v kapitole „*Spisovatelé na cestách*“ je stručně zmíněn Josef Štolba jako pozapomenutý autor oblíbených cestopisných fejetonů a causerií, které mu vydávali hlavně Neruda a Hálek.³

Největší pozornost Štolbově osobě cestovatele věnuje Josef Rodr ve své knize *Příběhy z dalekých krajin*, která přibližuje život čtyřadvaceti českých cestovatelů. Tyto životopisné medailonky vždy doprovázejí ukázky z jejich cestopisných prací. Štolbovi zde patří celá kapitola se třemi podkapitolami v rozsahu necelých čtyřiceti stran. I přes to, že autor vychází především ze Štolbových publikovaných vzpomínek a cestopisů, musíme vyzdvihnout to, že jako první zařadil Štolbu mezi významné a známější české cestovatele. Věnoval mu totiž ve své knize přibližně stejný prostor jako ostatním třicet dvaceti cestovatelům, čímž ho uznal za plnohodnotného reprezentanta českého cestovatelství.⁴

Otto Janka sestavil obdobnou práci nesoucí název *Příběhy českých cestovatelů zapomenutých i nezapomenutých*. Zde jsou jednotlivé kapitoly opět věnovány vybraným českým cestovatelům od těch nejstarších až po téměř současné. Josefa Štolbu zde autor přibližuje na necelých třech stránkách jako českého dramatika, spisovatele a cestovatele.⁵

Mezi nejnovější publikace zabývající se probíranou tematikou řadíme i „encyklopedické“ dílo Jiřího Martínka a Miloslava Martínka *Kdo byl kdo. Naši cestovatelé a geografové*. Jedná se o abecedně uspořádanou knihu snažící se obsáhnout co nejvíce českých cestovatelů, geografů a kartografů s jejich životopisnými medailony, charakteristickými úryvky a stručnými biografickými údaji. Autoři odkazují k nepřekonané práci Josefa Kanského, kterého však nechtěli kopírovat, a proto vycházeli především z cestopisných děl. V práci lze pod písmenem „Š“ dohledat i Josefa Štolbu s výčtem

---

³ KUNSKÝ, Josef: *Čeští cestovatelé*, Díl I, Praha, Orbis 1961, 421 s.

KUNSKÝ, Josef: *Čeští cestovatelé*, Díl II, Praha, Orbis 1961, 492 s.

⁴ RODR, Josef: *Příběhy z dalekých krajin*, Hradec Králové, Kruh 1986, s. 279 – 320. ISBN 46-006-86.

⁵ JANKA, Otto: *Příběhy českých cestovatelů zapomenutých i nezapomenutých*, Třebíč, Akcent 2001, s. 117 – 119. ISBN 80-7268-122-2.

míst, která navštívil v Americe. Na jeho další cestovatelské mimoamerické počiny je odkázáno do několika jeho vybraných cestopisů. Zde tedy narážíme na limity představované publikace. Tak jako u odkazu na Josefa Štolbu jsou i u dalších uváděných jmen čtenářům nastiňovány pouze částečné informace. Práce slouží spíše jako abecední rejstřík známých i méně známých jmen, která je třeba prostudovat hlouběji jiným způsobem.⁶

Další poměrně novou kolektivní prací je kniha *Kdo byl kdo. Čeští a slovenští orientalisté, afrikanisté a iberoamerikanisté*. Slovník nepřináší vyčerpávající výčet jmen a kompletní bibliografické přehledy publikovaných prací, ale spíše biogramy badatelů, cestovatelů a odborníků různých profesí, bez ohledu na jejich národnost či původ, kteří však působili v českých zemích a na Slovensku. Kritériem pro zařazení osobností do dané publikace byla skutečnost, že po sobě zanechali určité hmatatelné výsledky ze své činnosti. Josef Štolba je jako český právník, spisovatel a cestovatel stručně uváděn pod písmenem „Š“.⁷

K cestám a cestování obecně můžeme přiřadit i sborník *Cesty a cestování v životě společnosti. Reisen im Leben der Gesellschaft*, který je sestaven z příspěvků, jež zazněly na konferenci „Cestování jako modernizační činitel od středověku po 19. stol.“ na ústecké univerzitě. Pro předloženou bakalářskou práci byly přínosné především příspěvky vztahující se k cestování v 19. století. Jedná se například o studii Květoslavy Kocourkové „Písemné pozůstalosti jako pramen k dějinám cestování“ či příspěvek Volkera Ruhlanda „Železnice – soumrak dostavníků a formanských povozů. Nové možnosti cestování.“⁸

O českých cestovatelích se v současné době vyjadřuje především Vladimír Rozhoň, který na základě své diplomové práce *Zámoří v českém povědomí konce XIX. a začátku XX. století*, rigorózní práce *Čeští cestovatelé a česká společnost druhé poloviny dlouhého 19. století* a disertační práce *Zámoří v českém povědomí 2. pol. 19. st. a první pol. 20. st.* podrobně rozpracoval řadu doposud nezodpovězených otázek týkajících se

---

⁶ MARTÍNEK, Jiří - MARTÍNEK, Miloslav: *Kdo byl kdo. Naši cestovatelé a geografové*, Praha, Libri 1998, s. 425 – 427. ISBN 80-85983-50-8.

⁷ FILIPSKÝ, Jan, et al.: *Kdo byl kdo. Čeští a slovenští orientalisté, afrikanisté a iberoamerikanisté*, Praha, Libri 1999, s. 481. ISBN 80-85983-59-1.

⁸ *Cesty a cestování v životě společnosti. Reisen im Leben der Gesellschaft. Sborník příspěvků z konference konané 6. – 8. září 1994 v Ústí nad Labem*. BOBKOVÁ, Lenka - NEUDERTOVA, Michaela (edd.), Ústí nad Labem, UJEP 1997, 498 s., ISBN 80-7044-136-4.

českého cestovatelství v publikaci *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*⁹. Josef Štolba je v knize Vladimíra Rozhoně zmiňován ve třetí kapitole „Po cestě“ v sekci „Cestopisy“. Jedná se o odstavec textu, který informuje o Štolbových cestovatelských dobrodružstvích a knihách, které Štolba na základě svých cest sepsal. Další zmínka o Štolbovi je v poznámkovém aparátu, kde se čtenář dozvídá, že Štolba patřil k nejvíce scestovalým spisovatelům, který se osobně stýkal s Náprstkem, Holubem a Kořenským.¹⁰

2.1.2 Ostatní literatura

O Josefu Štolbovi dramatikovi, spisovateli a novináři se lze dočíst i v literatuře nezaměřené výhradně na cestovatelství. Opět se však jedná pouze o zmínky a informace zaznamenané v malém rozsahu textu. Celé osobnosti a činnosti Josefa Štolby se doposud nikdo komplexněji a podrobněji nevěnoval.

Pokud se zaměříme na vydanou literaturu, Josef Štolba je prvně zmiňován v knize Josefa Durdíka *Kritika. Výbor úvah J. Durdíka o zjevech literárních a uměleckých*¹¹. Tato práce vydaná roku 1874 představuje v jednotlivých kapitolách kritické úvahy autora nad vybranými dramaty a naučnými pracemi „současných“ českých spisovatelů a překladatelů. Durdík v samostatné kapitole¹² analyzuje Štolbovu veselohru o osmi jednáních „*Zapovězené ovoce*“¹³. Roku 1930 vydal Petr Fingal třístránkovou brožuru *Český spisovatel JUDr. Josef Štolba*¹⁴, kde ve zkratce shrnuje Štolbovy celoživotní literární počiny. Dvousvazková kniha *České umění dramatické*¹⁵ zmiňuje Štolbu v obou dílech. Do prvního přispěl Jan Sajíc samostatnou kapitolou rozebírající Štolbovy hry *Peníze a Vodní družstvo*^{16, 17}. V druhém svazku je Štolba uváděn jako libretista hry *Tvrdé*

---

⁹ ROZHONĚ, Vladimír: *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*, Praha, Nakladatelství Aleš Skřivan ml. 2005, 317 s. ISBN 80-86493-18-0.

¹⁰ ROZHONĚ, Vladimír: *Čeští cestovatelé...*, s. 215 – 216, 280.

¹¹ DURDÍK, Josef: *Kritika. Výbor úvah J. Durdíka o zjevech literárních a uměleckých*, Praha, Fr. A. Urbánek 1874, 359 s.

¹² DURDÍK, Josef: *Kritika. Výbor úvah...*, s. 259 – 268.

¹³ ŠTOLBA, Josef: *Zapovězené ovoce*, Praha, J. Štolba 1872, 122 s. Divadelní svět, sv. 1.

¹⁴ FINGAL, Petr: *Český spisovatel JUDr. Josef Štolba*, Praha, Spolek českých spisovatelů belletristů Máj 1930, 3 s.

¹⁵ GÖTZ, František - TETAUER, Frank: *České umění dramatické. Činohra*, Díl 1, Praha, Šolc a Šimáček 1941, 371 s.

HUTTER, Josef - CHALABABA, Zdeněk: *České umění dramatické. Zpěvohra*, Díl 2, Praha, Šolc a Šimáček 1941, 384 s.

¹⁶ ŠTOLBA, Josef: *Peníze. Drama o 3 jednáních*, Praha, F. Šimáček 1895, 106 s. Dramatická díla Josefa Štolby, sv. 3.

*palice*¹⁸ v kapitole „Antonín Dvořák“.¹⁹ Čtvrtý svazek práce *Nástin dějin českého divadla od odchodu J. K. Tyla z Prahy až po počátky kritického realismu (1851 – 1887)*²⁰ představuje ucelené období části naší divadelní historie. Josef Štolba je zde uváděn ve čtvrté kapitole „Dramatická tvorba Prozatímního divadla“ v sekci „Veselohra a fraška“, kde jsou rozebírány jeho veselohry.²¹ O libretu k Dvořákově hře *Tvrdé palice* opět píše Anna Hostomská ve své knize *Opera. Průvodce operní tvorbou*²². Třetí díl encyklopedie *Dějiny českého divadla*²³ analyzuje podrobněji Štolbovu dramatickou tvorbu vždy v příslušné tematické kapitole. Zmínky jsou však roztržité a jeho osoba ani zde není z hlediska dramatické tvorby komplexně zpracována. Vědecká monografie o Marii Hübnerové *Život za divadlo*²⁴ rekonstruuje hereččin život, její uměleckou činnost a představuje její nejvýznamnější role. Vedle výkladových partií jsou zde i dobové dokumenty. Josef Štolba je v textu několikrát zmiňován jako její vrstevník, se kterým se pracovně setkávala. Heslo „Josef Štolba“ lze najít i ve třetím díle encyklopedii osobností *Lidé hradeckého spektra*²⁵. Nejnověji je možné Štolbovo jméno dohledat ve výboru z celoživotní divadelní publicistiky Václava Tilleho *Kouzelná moc divadla*²⁶, kterou uspořádal František Knopp. Výbor přibližuje obraz českého divadla od posledních desetiletí 19. století do druhé poloviny 30. let 20. století. K Josefu Štolbovi zde stručně poukazuje dvanáct bibliografických odkazů Tilleho časopisecky a knižně publikovaných textů hovořících o divadelní tvorbě.

2.1.3 Odborné biografické monografie, cizí autobiografie a prameny

Jméno Josefa Štolby lze vedle již zmíněného často dohledat i v odborných biografických monografiích pojednávajících o jeho současnicích, popř. ve vzpomínkách či

---

ŠTOLBA, Josef: *Vodní družstvo. Veselohra o 3 jednáních*, Praha, F. Šimáček 1887, 112 s. *Repertoire českých divadel*, sv. 3.

¹⁷ GÖTZ, František - TETAUER, Frank: *České umění dramatické. Činohra...*, s. 124 – 128.

¹⁸ ŠTOLBA, Josef: *Tvrdé palice. Komická zpěvohra v 1 jednání*, Praha, F. A. Urbánek 1882, 48 s. *Bibliotéka operních operetních textů*, řada 2, sv. 4.

¹⁹ HUTTER, Josef - CHALABABA, Zdeněk: *České umění dramatické. Zpěvohra...*, s. 98 – 129.

²⁰ KLOSOVÁ, Ljuba: *Nástin dějin českého divadla od odchodu J. K. Tyla z Prahy až po počátky kritického realismu (1851 – 1887)*, Praha, SPN 1957, 135 s.

²¹ KLOSOVÁ, Ljuba: *Nástin dějin českého divadla...*, s. 94 – 95.

²² HOSTOMSKÁ, Anna: *Opera. Průvodce operní tvorbou*, Praha, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění 1958, s. 601 – 602.

²³ ČERNÝ, František - KLOSOVÁ, Ljuba: *Dějiny českého divadla. Činohra*, Svazek 3, Praha, Academia 1977, 657 s.

²⁴ KLOSOVÁ, Ljuba: *Život za divadlo*, Praha, Odeon 1986, 283 s.

²⁵ RODR, Josef - ŠKOPEK, Jiří: *Lidé hradeckého spektra*, Díl 3, Hradec Králové, TOPS 1995.

²⁶ TILLE, Václav: *Kouzelná moc divadla*, Praha, Divadelní ústav 2007, 671 s.

pamětech Štolbových vrstevníků a současníků. Jako příklad uveďme publikace Zdeňka Šolleho *Vojta Náprstek a jeho doba*²⁷, Mileny Secké *Vojta Náprstek. Vlastenec, sběratel, mecenáš*²⁸ či Stanislava Kodyma *Dům U Halánků. Vzpomínky na Vojtu Náprstka*²⁹, kde se ve všech dočteme, že Náprstek a Štolba se osobně znali a vzájemně se navštěvovali. Dále vyzdvihneme monografii *Jan Otto. Kus historie české knihy*³⁰ od Jaroslava Švehly. Zde je Štolba představen nejen jako Ottův přítel, ale především jako kolega a spolupracovník z redakce listu *Paleček* či encyklopedie *Čech*³¹. Štolba se také u Otty opakovaně nacházel v pozici zákazníka a hojně využíval jeho vydavatelských a nakladatelských služeb. Příkladem zdroje pramenné povahy, kde čtenář na Štolbovo jméno může narazit, jsou namátkově paměti Jaromíra Čelakovského *Moje zápisky 1871 – 1914*³². Zde je Štolba zmiňován nejen jako spolužák z akademického gymnázia a právnické fakulty, ale také jako kolega z notářské a právnické praxe.

Josefu Štolbovi se také stručně věnují některé místopisné monografické práce. Kniha Josefa Peška z roku 1916 *Nechanice nad Bystřicí. Minulostí do přítomnosti*³³ zmiňuje Štolbu jako místní významnou autoritu, která v Nechanicích rozproudila kulturní a společenský život. Na toto dílo navázal roku 2003 historik Václav Pražák svou publikací *Nechanice. Obrázky z historie a života města*.³⁴ V knize Štolbovi sice věnuje samostatnou kapitolu, ale bohužel nepřináší mnoho nových informací, protože jde o parafrázování Štolbových vzpomínek *Z mých pamětí*. Obě uvedené knihy vedle Štolby reflektují také jeho tchána, nechanického starostu a úspěšného velkopodnikatele Antonína Čerycha. Stejně tak jako v knihách věnovaných Nechanicím, se o Štolbovi můžeme dočíst v odborných monografiích o Pardubicích. Pozornost mu věnuje například Dagmar Broncová v *Knize o městě Pardubice*.³⁵

---

²⁷ ŠOLLE, Zdeněk: *Vojta Náprstek a jeho doba*, Praha, Felis 1994, 255 s.

²⁸ SECKÁ, Milena: *Vojta Náprstek. Vlastenec, sběratel, mecenáš*, Praha, Vyšehrad: Národní muzeum 2011, 301 s.

²⁹ KODYM, Stanislav: *Dům U Halánků. Vzpomínky na Vojtu Náprstka*, Praha, ČS 1955, 237 s.

³⁰ ŠVEHLA, Jaroslav: *Jan Otto. Kus historie české knihy*, Jinočany, H&H 2002, 318 s. ISBN 80-7319-010-9.

³¹ ŠUBERT, F. A. - LIEBSCHER, K. - PRÁŠEK, J. - ŠTOLBA, J. - VRCHLICKÝ, J.: *Čechy: společnou prací spisovatelův a umělců českých*, Díl IV, Praha, J. Otto 1892, 285 s.

³² ČELAKOVSKÝ, Jaromír: *Moje zápisky 1871 – 1914*, Praha, Skriptorium 2004, 440 s.

³³ PEŠEK, Josef: *Nechanice nad Bystřicí. Minulostí do přítomnosti*, Praha, Nakladatelství Al. Bohdaneckého 1916.

³⁴ PRAŽÁK, Václav: *Nechanice. Obrázky z historie a života města*, Hradec Králové, GARAMON 2003, 190 s.

³⁵ BRONCOVÁ, Dagmar, et al.: *Kniha o městě Pardubice*, Pardubice, MILPO 1999, 238 s.

2.2 Rozbor pramenů

2.2.1 Archivní nevydané

Pramenný materiál ke zpracování osobnosti Josefa Štolby je velmi rozsáhlý. Nachází se v sedmi archivech a jedné soukromé rodinné sbírce Dobroslava Štolby. Základním pramenem pro příslušný výzkum je archivní fond *Josef Štolba*³⁶, uložený v Literárním archivu Památníku národního písemnictví. Archivní soubor zahrnující roky 1846 – 1949 však není zpracovaný, inventarizovaný, ani přístupný pro nahlížení. Pro studijní a výzkumné potřeby nutné k sestavení této bakalářské práce však archiv udělal výjimku a fond autorce zpřístupnil. Vzhledem k jeho rozsahu (přes 40 kartonů), dále k tomu, že k fondu nejsou zpracované žádné pomůcky, a také k tomu, že se připravovaná bakalářská práce zaměřuje hlavně na cestovatelství, nikoli na celou Štolbovu osobu, byly důkladně prostudovány pouze relevantní kartony. Fond *Josef Štolba* obsahuje vlastní a rodinné doklady, přijatou a odeslanou korespondenci, u které je možné dohledat i Štolbovy dopisní koncepty, vlastní poznámky a ručně psané dokumenty (vše velice obtížně čitelné a nepřehledné), novinové výtisky, výstřižky z tiskovin a periodik, skládací mapu Evropy s ručně vyznačenými trasami, vstupenky do nejrozličnějších kulturních institucí, účtenky, divadelní programy a ohlasy, známky, bankovky, směnky, potravinové lístky, vizitky, fotografie, pohledy, blahopřání a další (varia). Sekce s korespondencí, ať již odeslanou či přijatou, zabírá většinu fondu, fotografie jsou nepopsané a až na snímky ze Štolbova pohřbu a pohřebního průvodu nejsou pravděpodobně identifikovatelné. Vedle pozůstalosti Josefa Štolby je v několika kartonech chaoticky uskladněna i pozůstalost Jindřicha Siebera³⁷ a jeho rodiny. Původcem tohoto fondu byl sám Josef Štolba. V Literárním archivu Památníku národního písemnictví se také ve fondu *Velké formáty*³⁸ nacházejí Štolbovy diplomy z Jednoty divadelních ochotníků v Nechanicích (1891), Ústřední matice divadelního ochotnictva československého v Praze (1916), Štolbova okrsku Ústřední matice divadelních ochotníků českých okresu českobrodského (1921), Spolku divadelních ochotníků Tyl v Doubravce (1924) a z Jednoty divadelních ochotníků Kollár v Nechanicích (1924). Josef Štolba byl totiž čestným členem všech těchto institucí.

---

³⁶ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), 4,2 bm nezpracováno, 0 bm zpracováno, 0 bm inventarizováno. Archivní soubor není přístupný k nahlížení.

³⁷ Jindřich Sieber, manžel Štolbovy nejstarší dcery Otylie. RaDŠ.

³⁸ LA PNP, fond: Velké formáty: diplomy.

Ve Státním okresním archivu Hradec Králové lze dohledat zpracovaný a přístupný fond s názvem *Rodinný archiv Štolbů*³⁹ o velikosti 0,31 bm s časovým rozsahem let 1787 – 1950, jehož původci byli Josef Štolba a jeho otec František Štolba. Jak již název sbírky fondu napovídá, jedná se o pozůstalosti nejrozličnějších členů rodiny. Jsou zde uloženy dokumenty a osobní doklady Štolbů kovářů, rodinné památky, účetní knihy, záznamy o koupích a prodejích pozemků, poručnícké spisy⁴⁰, soukromá korespondence a dokumenty z rodinných pozůstalostí Františka Štolby a Josefa Štolby (dokumenty členů rodin).

Štolbovu nechanickou notářskou praxi uchovává fond *Notářství Štolba Josef, JUDr., Nechanice*⁴¹ ve Státním okresním archivu Hradec Králové. Zdejší fond o velikosti 0,6 bm je zpracovaný, přístupný a obsahuje hlavní notářské knihy 1880 – 1890, volné listy z let 1890 – 1891, indexy 1880 – 1891, notářské spisy a smlouvy (darovací, dědické, svatební, tržní, legalizační protokoly, dlužní úpisy a jiné) z let 1880 – 1891. Pozůstalost z pardubické notářské praxe je uložena ve Státním okresním archivu Pardubice ve zpracovaném a přístupném fondu *Notářství Pardubice*⁴², který obsahuje dokumenty z let 1852 – 1952. Fond nabízí rejstříky, smlouvy, podací protokoly, indexy a spisy. Josef Štolba je zde zastoupen jako jeden z pardubických notářů a sbírka fondu zaznamenává činnost celého pardubického notářství jako instituce v uvedených letech. Nejedná se tedy pouze o pracovní pozůstalost jedné osoby. Velkou pozornost tomuto fondu a pardubickému notářství v letech 1852 – 1929 věnovala studentka Petra Benešová z Univerzity Pardubice ve své diplomové práci *Pardubické notářství v letech 1852 – 1929*⁴³.

Vedle těchto uvedených zásadních archivovaných pozůstalostí je ve Státním okresním archivu Hradec Králové uložen také fond *Štolbova knihovna Nechanice*⁴⁴. Časový rozsah sbírky je z let 1894 – 1920. Původcem fondu byla Štolbova knihovna Nechanice jako instituce a fond obsahuje pokladní knihy z let 1904 – 1920, seznam pří-

³⁹ SOKA Hradec Králové, fond: Rodinný archiv Štolbů (1787 – 1950), inventář 2001, s. 21, ev. č. 1660.

⁴⁰ Kovářská rodina Štolbů si v Hradci Králové získala úctu místních občanů a především František Štolba (1811 – 1900), otec cestovatele Josefa, si zde jako c. k. rada a praktikant krajského úřadu vydobyl značnou důvěryhodnost. Proto nebylo s podivem, že byli Františku a Marii Štolbovým (rodičům cestovatele Josefa) svěřováni do poručnícké péče místní sirotci.

⁴¹ SOKA Hradec Králové, fond: Notářství Štolba Josef, JUDr., Nechanice, inventář 1999, s. 12, ev. č. 1549.

⁴² SOKA Pardubice, fond: Notářství Pardubice, sdružený a soupisový inventář 1979, s. 10, ev. č. 182/2.

⁴³ BENEŠOVÁ, Petra: *Pardubické notářství v letech 1852 – 1929*, Pardubice, 2010. Diplomová práce. Univerzita Pardubice. Fakulta filozofická. Ústav historických věd, 126 s. Vedoucí práce Marie MACKOVÁ.

⁴⁴ SOKA Hradec Králové, fond: Štolbova knihovna Nechanice, inventář 1967, s. 2, ev. č. 63.

spěvatelů 1895 a knihovní řád z roku 1894. Ve Státním okresním archivu Pardubice lze ještě dohledat fond *Spolek divadelních ochotníků Štolba Rosice nad Labem*⁴⁵ vymezený roky 1912 – 1961. Archivní soubor je částečně přístupný pro nahlížení a obsahuje seznam divadelních her realizovaných ochotnickým spolkem v letech 1912 – 1961, materiály z pozůstalosti divadelníka Jaroslava Hegera související se spolkem a pozůstalost tohoto divadelníka. Pozůstalost inicioval jmenovaný divadelní spolek.

K velice důležitým archivním pramenům patří i soukromý *Rodinný archiv MVDr. Dobroslava Štolby*⁴⁶, který je v osobním držení a který obsahuje několik vydaných cestopisů Josefa Štolby, stejně tak jako jeho vydané paměti. Dále novinové výstřižky a tiskoviny píšící o Josefu Štolbovi, fotografie, korespondenci, blahopřání, smuteční oznámení, parte a další. Veškeré tyto materiály týkající se osoby Josefa Štolby začal schraňovat Josefův synovec Karel Štolba⁴⁷, který se s Josefem osobně znal a stýkal.

Nově objeveným archivem shromažďující dokumenty a informace o Josefu Štolbovi je sbírka uložená ve Štolbově městské knihovně Nechanice⁴⁸. Zdejší archivní fond založila a doposud vede místní knihovnice Hana Kramářová (od roku 1997 doposud). Ta iniciovala i navrácení historického jména nechanické knihovně, což se jí za souhlasu, účasti i podpory nalezených žijících přímých potomků Josefa Štolby podařilo. Od roku 2008 tak místní knihovna opět nese název Štolbova městská knihovna Nechanice. Celá záležitost s navrácením historického názvu knihovně však nebyla jednoduchá. Vzhledem k autorským právům na použití Štolbova jména, která však již zanikla, bylo nutné, aby knihovnice Hana Kramářová sehnala výslovný souhlas přímých žijících potomků Josefa Štolby. Důkladnou a zdoluhavou činností se dopracovala k žijícím potomkům JUDr. Ladislavu Sieberovi a PhDr. Janě Šámalové, navázala s nimi kontakt a díky nim také rozšířila vlastní archiv o Josefu Štolbovi. Ten nyní obsahuje rodinné fotografie, korespondenci, dokumenty, novinové články, památník Štolbovy dcery Otylie, písemný vzpomínkový záznam pravnuka Ladislava Siebera o setkáních s Josefem Štolbou, přepis rozhlasového vysílání *Divadelní dědeček. Malý portret Josefa Štolby* Eduar-

---

⁴⁵ SOkA Pardubice, fond: Spolek divadelních ochotníků Štolba Rosice nad Labem, prozatímní inventární seznam 1981, s. 2, ev. č. 770.

⁴⁶ Dobroslav Štolba – prasnovec cestovatele Josefa Štolby, dědeček autorky této práce. Rodinný archiv Dobroslava Štolby (RaDŠ).

⁴⁷ Karel Štolba (1888 – 1972), synovec cestovatele Josefa Štolby, otec Dobroslava Štolby. RaDŠ.

⁴⁸ Štolbova městská knihovna Nechanice, archiv spravuje Hana Kramářová (ŠMKN). Roku 1919 došlo k sloučení Štolbovy knihovny s knihovnami místních spolků do Veřejné knihovny města Nechanice. ŠMKN.

da Martina ze stanice Vltava z roku 1981, mnoho Štolbových vydaných dramát, divadelní programy a také vzácné informace o tom, které divadelní spolky a společnosti Štolbova dramata reprodukovaly a reprodukují dodnes.

2.2.2 Vydané prameny

Ačkoliv je pozůstalost Josefa Štolby rozsáhlá, doposud se nepodařilo zjistit, kde by mohly být uloženy jeho rukopisy k pamětem i cestopisům. Veškerou svou tvorbu však publikoval, a tak se výchozími písemnými prameny prozatím stávají jeho vydané knihy. Tyto jsou dnes obtížně dostupné. Knihovny tyto publikace nabízejí pouze prezentční formou, často se jedná o trezorové záležitosti. V antikvariátech jsou skutečnou vzácností. Velikým přínosem v tomto ohledu je v současnosti neskenování a zveřejnění digitalizovaných pramenů. Zde nese zásluhy především Národní knihovna České republiky se svou databází *Kramerius*⁴⁹, která dnes nabízí neskenované Štolbovy paměti a téměř všechny cestopisy. Ty cestopisy, které Národní knihovna ještě nedigitalizovala, jsou však dostupné v *Elektronické knihovně cestopisů 19. a 20. století*⁵⁰ Filozofické fakulty Masarykovy Univerzity.

2.2.2.1 Paměti

Oba díly *Z mých pamětí. Vzpomínky ze života, z divadla a literárních styků*⁵¹ jsou výsledkem několikaletých Štolbových příprav a poznámek. Soubor svých vzpomí-

---

⁴⁹ Digitální knihovna Kramerius obsahuje vzácné a ohrožené dokumenty, starší noviny, časopisy a další vzácné tituly tištěné na kyselém papíře. S podporou grantu z tzv. Norských fondů zveřejňuje významné monografie vydané v 19. století. V digitální knihovně NK ČR je k dispozici více než 8 milionů naskenovaných stran plných textů periodik a monografií. Vedle dokumentů v češtině obsahuje Kramerius také dokumenty v němčině, ruštině, latině a dalších jazycích. Knihovna využívá formátu DjVu, který umožňuje mohutné snížení velikosti obrázku při zachování uchazející kvality, zoomování obrázku, přepínání mezi jednotlivými vrstvami a možnost úpravy jasu, kontrastu a barev. Kramerius, in: NK ČR [online], [vid. 20. 3. 2013],

dostupné z: <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/Welcome.do>.

⁵⁰ Elektronická knihovna cestopisů 19. a 20. století vznikla v rámci projektu FRVŠ 1048/2009. Obsahuje cestopisné texty 19. a první třetiny 20. století a je volně přístupná všem zájemcům o cestopisnou literaturu. Umožňuje snadný přístup k dílům, z nichž mnohá jsou dnes jen velmi obtížně dostupná. Zahrnuje cestopisné knihy 19. století, které nebyly digitalizovány v projektu Kramerius. Zároveň jsou sem zařazeny, ve shodě s autorským zákonem, cestopisné knihy vydané do roku 1938. Jsou tu i výběrově zastoupeny méně známé cestopisné časopisecké články. Cestopisy, in: *Elektronická knihovna cestopisů 19. a 20. století* [online], [vid. 20. 3. 2013], dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/clit/ekc19a20s/>.

⁵¹ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí. Vzpomínky ze života, z divadla a z literárních styků I*, Praha, Nakladatelské družstvo Máje 1900, 276 s.

ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí. Vzpomínky ze života, z divadla a z literárních styků II*, Praha, Nakladatelské družstvo Máje 1905, 374 s.

nek sepišoval a pořádal pomocí korespondence, novinových článků a vlastní tvorby již od konce 90. let 19. století, což dosvědčil Eduard Güttling ve svém časopiseckém příspěvku.⁵² Nesporně nejcennější kapitolu představuje hned ta první s názvem *Z mého života*, kde Štolba čtenáře seznamuje se svým životem od dětství až po stáří. Vzhledem k tomu, že reflektuje a zmiňuje jen události a momenty, jež se mu zdály důležité, vzhledem k tomu, že se již nikdy k vyprávění o svém životě nevrátil, a také vzhledem k tomu, že se doposud nikdo jeho osobou výrazněji nezaobíral, leží před námi tato část jako stěžejní pramen a pravděpodobně každý, kdo bude chtít Josefa Štolbu studovat, bude muset začít prvním dílem jeho pamětí. I zde však narážíme na limity, protože Štolba oba díly pamětí vydal do roku 1905 za svého pardubického působení. Nedozevídáme se zde tedy nic o jeho posledních třech desetiletích života. Také nereflektuje téměř žádné dobové politické otázky, kterým se až zarputile vyhýbá, a ani jiné prameny nám neodkrývají podrobnější informace o jeho politickém smýšlení. Jeho pozornost směřuje k poetičtějším oblastem. Řeší umění, hlavně literární, novinářské a dramatické. Rád vše popisuje a vysvětluje, ale i přesto jsou jeho texty čtivé a poutavé. Štolbou uváděná konkrétní data, fakta, jména apod. se shodují i s jinými zdroji, čímž by se daly považovat oba díly *Z mých pamětí* za věrohodný pramen.

2.2.2.2 Cestopisy

2.2.2.2.1 Klepy z cest

*Klepy z cest*⁵³ jsou Štolbovou cestopisnou, i když se tomuto označování výslovně brání, či povídkovou prvotinou a záznamem jeho dojmů z první větší cesty do zahraničí. V tomto případě do německých zemí, Belgie a Anglie, resp. pouze Londýna. Jeho první vydaná práce tohoto typu se od ostatních pozdějších liší především v tom, že se zde zdržuje podrobnějšího historického výkladu souvisejícího s danými lokalitami, také neuvádí faktografické údaje jako v pozdějších knihách, protože si je vědom, že o zemích západní Evropy napsali odborné a naučné práce již mnozí jiní. Také jako občan cestující z rakousko-uherské monarchie do nedaleko ležících zemí předpokládá, že jeho čtenář je s navštívenými a jmenovanými lokalitami více či méně obeznámen a především u německých a belgických oblastí nevyužívá žádného vzletného a dech beroucího popisu, není vším překvapen či vyveden z míry jako v později navštívených vzdáleněj-

⁵² GÜTTLING, Eduard: U dra. J. Štolby v Pardubicích, in: *Máj*, roč. IV., 27. dubna 1906, č. 33, s. 526.

⁵³ ŠTOLBA, Josef: *Klepy z cest*, Praha, J. Otto 1873, 234 s.

ších zemích. K takovému stylu psaní se uchyluje v okamžiku, kdy poprvé vidí moře, kdy poprvé pluje na lodi přes La Manche, kdy poprvé vstoupí do rušného Londýna. Jeho téměř dětskou radost a nadšení i obavy ze všeho nového a doposud nepoznaného čtenář v textu okamžitě rozpozná. *Klepy z cest* jsou skutečně záznamem Štolbových emocí načerpaných na cestě. Také se stále věnuje popisu prostředí, přírody, měst, památek a nejruznějších zajímavých míst. Už zde se však rýsuje linie jeho zájmu, kterou bude v dalších cestopisných knihách rozvíjet. Už zde se zajímá hlavně o divadla, kostely, architekturu, dopravu, stravu a nápoje, způsob trávení večerů apod.

2.2.2.2.2 Za oceánem

Soubor tří samostatně vydaných a na sebe navazujících cestopisných črtů z let 1874⁵⁴, 1875⁵⁵ a 1876⁵⁶ o Štolbově cestě na severo a středo americký kontinent přináší souhrnný obraz Štolbových dojmů a nejkrásnějších vzpomínek z cesty, což dokládá i jeho doslov z května 1876. V něm také upozorňuje na to, že nejde až tak o cestopis ve vědeckém slova smyslu, ale o souhrn subjektivních dojmů složený z toho, co se mu zdálo důležité a co ho zajímalo. Vedle toho měl také v úmyslu pobavit čtenáře, seznámit s cizím krajem ty, co se nikdy do amerických končin nevydají a povzbudit k cestě ty, kteří zemi za oceánem touží poznat.

Přesto, že nejde o naučnou práci, encyklopedický atlas ani učební pomůcku pojednávající komplexně o navštívených místech, cizích kulturách a tamních lidech, ale spíš o populárně cestopisnou práci, jedná se o trilogii přinášející ve své době naprosto nové a zásadní informace čtivou a zábavnou formou. V polovině 70. let 19. století totiž česká literatura nenabízela ani podobnou alternativu cestopisného charakteru. Štolba ve vzpomínkách zpětně uvažuje nad svým americkým cestovatelským dobrodružstvím a uvádí, že je možná sám prvním českým literátem, kterému se naskytla zmiňovaná cestovatelská zkušenost. V období, kdy vzpomínky psal (na přelomu století) už zmiňuje, že doba od jeho prvních cestovatelských počínů (70. léta) pokročila tak, že cesty tohoto typu jsou dnes (při nástupu nového století) již zcela běžné (doba Fryče, Vráze, Kořenského). Jediné, co doposud budí pozornost, jsou nákladné a sporadické cesty kolem svě-

---

⁵⁴ ŠTOLBA, Josef: *Za oceánem I. V Západní Indii*, Praha, Grégr a F. Dattel 1874, 218 s.

⁵⁵ ŠTOLBA, Josef: *Za oceánem II. V Mexiku*, Praha: Grégr a F. Dattel 1875, 200 s.

⁵⁶ ŠTOLBA, Josef: *Za oceánem III. V Severní Americe*, Praha: Grégr a F. Dattel 1876, 181 s.

ta. Ve srovnání se 70. lety 19. století, kdy byla takováto cesta věcí neobvyklou a záviděníhodnou, se přelom století cestovními dobrodružstvími jen hemží.

Čtenář může vypožorovat už při prohlížení samotného obsahu jednotlivých knih z názvů kapitol snahu postihnout co nejcelistvěji jednotlivé země a navštívená místa. Ne vždy se to Štolbovi však vydařilo, což v zásadě nemusí být na škodu, protože právě tím by možná jeho díla ztratila na atraktivitě a zábavnosti. Přesto, že svá vyprávění koncipoval chronologicky a v logickém sletu tak, jak za sebou jednotlivá dobrodružství následovala, pozastavoval se občas včleněnými kapitolami nad všeobecnými tématy, jako jsou historie, státní správa a státní zřízení, politika, státní úřednický aparát, soudnictví, vojenský systém, náboženství a církve, školství, obchod a průmysl, zemědělství, sociální poměry, zdravotnictví, kultura, umění, literatura, architektura apod. Ta však nedokázal v jednotné koncepci aplikovat na všechny navštívené země, takže celkově mohou cestopisy z tohoto hlediska občas působit roztržštěně. Jak sám Štolba avizoval, zaznamenával to, co ho skutečně zaujalo nebo ovlivnilo. Také, aniž by sám v úvodu či závěru svých textů poznamenal, vrací se opakovaně ke stejným oblastem zájmu, tedy hlavně k divadlům, novinám a časopisům, hotelům a hostincům, stravě a nápojům, ke způsobu trávení večerů, urbanistickému řešení měst, památkám, kostelům a hřbitovům, dopravě, celníci, k popisům přírodních scenérií a hlavně potom k vnitřní i vnější charakteristice obyvatel, popř. domorodců. Čtenář ve Štolbových amerických cestopisech tedy nenajde vždy ucelené informace o daných zemích, jak by tomu bylo v učebnicích či atlasech, ale jeho práce mohou být rádcem či vodítkem pro další zájemce o cestu do zámoří, nebo jen zajímavou populárně naučnou a zábavnou četbou.

Štolba při zpracování svých cestopisů nevycházel pouze z vlastních zážitků, poznámek a vzpomínek, ale také často neváhal odkázat na odbornou literaturu, ze které čerpal hlubší informace o historii. Z nejnověji vydaných publikací, průvodců či tištěných bedekrů pak vypisoval data o počtu obyvatel, hustotě zalidnění, rozloze zemí apod. Ve třech cestopisech *Za oceánem* tedy odkazuje na následující literaturu seřazenou tematicky dle postupně navštívených míst. Odkrývá tak zároveň práce, které evropsští cestovatelé jeho doby měli k dispozici.

DELITSCH, Otto. *Westindien und die Südpolarländer*. Leipzig 1871.

SAINT-AMAND, J. *Histoire des revolutions d'Haïty*. Paris 1860.

Who's who and what's what, in which is incorporated Decordova's almanack and Jamaica pocket book for 1873. Kingston 1873. (Jamaica Almanacs)

RAMPINI, Charles. *Letters from Jamaica, the land of streams and woods.* Edinburgh: Edmonston and Douglas, 1873.

GOSTKOWSKI, Gustave, baron de; BAZ, Gustavo Adolfo. *Guia del viajero de Mexico a Veracruz.* Mexico: J. A. Bonilla, 1873.

The antiquities of Mexico comprising facsimiles of ancient mexican paintings and Hieroglyphics. London 1830 – 1848

PRESCOTT, William Hickling II. *History of the Conquest of Mexico.* London 1844.

LORRENTZANA. *Historia de Nueva España.* Mexiko 1770.

Vedle samotné vydané cestopisné trilogie vycházely Štolbovi opakovaně drobné fejetony pojednávající o jeho amerických zážitcích v nejrozličnějších časopisech a novinách, především pak v redakci Národních listů tehdy vedených Janem Nerudou. Důležitě je však ucelené vydání cestopisů v renomovaném nakladatelství Julia Grégra a Ferdinanda Dattla⁵⁷. Po prvním vydání již Štolbovy cestopisy *Za oceánem* ve stejné podobě nikdy nevyšly. Štolba však vydal jejich upravené a zkrácené verze. Roku 1882 prvně v nakladatelství Jana Otty⁵⁸ vyšly Štolbovy *Americké povídky*⁵⁹ ilustrované Karlem Liebscherem⁶⁰ a věnované „Milované tchyni své paní Otilii Čerychové, místopředsedkyni spolku přátel české literatury a českého školství v Jaroměři, nad jiné horlivé pod-

⁵⁷ Grégr & Dattel - Julius Grégr a František Šimáček založili 30. června 1862 tiskárnu a nakladatelství. Dalším podílníkem firmy byl Juliův bratr Eduard. Šimáček ve firmě vydržel nakonec jen jeden rok, ale byl to právě on, kdo 1. října 1862 přijímal jednadvacetiletého Jana Otty jako účetního podniky. Po několika letech si Eduard Grégr za společníka pro vzorné knihkupectví, které k závodu připojil, vybral Ferdinanda Dattla. Za nedlouho se z Jana Otty stal i tichý společník. ŠVEHLA, Jaroslav: *Jan Otto. Kus historie české knihy*, s. 32 – 34.

⁵⁸ Nakladatelství Jan Otto - Koncem roku 1870 se Jan Otto rozloučil po devítileté spolupráci s Grégrovými a od svého tchána Jaroslava Pospíšila odkoupil jeho tiskárnu, kterou Jan Otto oficiálně převzal 27. února 1871. Začínal tedy s vlastními prostředky bez cizí pomoci. Otto založil vlastní nakladatelství a vedení závodu se formálně ujal 1. března 1871. V tomtéž roce začalo ve stejném oboru podnikat dalších 12 závodů. Roku 1899 dal podnět k vytvoření České grafické Unie, s níž Ottova tiskárna splýnula, a kde od té doby tiskl veškerý svůj náklad. Hlavními podílníky byli Jan Otto, Jan Vilím a František Šimáček. Protože jeho velkou láskou byly cestopisy, rozhodl se od roku 1881 vydávat knižnici ilustrovaných novel a cestopisů a přál si, aby se jejím redaktorem stal František Adolf Šubert, který ji dal edici jméno *Z našich i cizích vlastí*, ale neredigoval ji. Zastoupil ho Ferdinand Schulz, který do edice umístil řadu prací Josefa Štolby, Františka Slámy, Justina Václava Práška, Pavla Albieriho i jednu vlastní knížku. ŠVEHLA, Jaroslav: *Jan Otto. Kus historie české knihy*, s. 39 – 40, 51, 92.

⁵⁹ ŠTOLBA, Josef: *Americké povídky*, Praha, J. Otto 1882, 383 s. *Z našich i cizích vlastí*.

⁶⁰ Karel Liebscher (24. 2. 1851 – 20. 4. 1906), český malíř, krajinář a ilustrátor. WEITENWEBER, Vilém: Karel Liebscher, in: *Zlatá Praha*, roč. 2, květen 1885, č. 19, s. 258.

porovatele krásného našeho písemnictví, připisuje knihu tuto spisovatel.“ Americké povídky jsou poutavě převyprávěné zážitky, o kterých však již Štolba poprvé psal ve svých cestopisech *Za oceánem*. Jde o upravená a částečně rozšířená vyprávění o mexickém pralese a tamních indiánech, o Haiti a místním černém obyvatelstvu, o Modrých horách na Jamajce, o námořnících ze Svatého Tomáše, o krajanovi donu Vencovi, o detektivovi ze Severní Ameriky či o Alfonsi Perezovi z Kuby. *Americké povídky* vyšly ještě podruhé (neznáme rok) a potřetí v roce 1920.

Vzhledem k čtenářskému zájmu a poutavému exotickému námětu vyšly příběhy z mexického pralesa ještě jednou koncem 80. či začátkem 90. let 19. století (přesný rok se nepodařilo dohledat) jako *Prales: obraz ze života mexických indiánů*.⁶¹ Stejnomené druhé vydání z roku 1892 bylo opatřeno ilustracemi Viktora Olivy⁶². V edici *Země a lidé*⁶³ roku 1920 a opět roku 1922 vyšly dva díly Štolbových přepracovaných a ilustrovaných příběhů z amerického pobytu pod názvy *Ze Západní Indie a Mexika. Černošská republika Haiti*⁶⁴ a druhý díl *Ze Západní Indie a Mexika. Jamajka a mexické pobřeží*⁶⁵.

2.2.2.2.3 Na skandinávském severu

Svůj první severský cestopis nesoucí název *Na skandinávském severu. Črty z výletu do Švédska, Norska a Dánska*⁶⁶ Štolba vydal tři roky po svém návratu, tedy roku 1884 v nakladatelství a vydavatelství Jana Otty v edici *Z našich a cizích vlastí*. První a zatím poslední vydání z uvedeného roku bylo opatřeno téměř šedesáti ilustracemi Vojtěcha Brechlera⁶⁷. Na rozdíl od předchozích Štolbových cestopisných prací,

⁶¹ ŠTOLBA, Josef: *Prales. Obraz ze života mexických indiánů*, 2. vydání, Praha, J. Otto 1892, 103 s.

⁶² Viktor Oliva (24. 4. 1861 – 24. 4. 1928), pražský malíř, portrétista a ilustrátor děl J. Nerudy, S. Čecha, J. Vrchlického. Řídil obrazovou část Zlaté Prahy, věnoval se dekorativní a plakátové tvorbě, vytvořil nástropní malby ve velkém sále na Žofině. *Diderot. Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích*, Svazek 5 m-o, Praha, Diderot 1999, s. 455. ISBN 80-902555-2-3.

⁶³ *Země a lidé* – edice České grafické Unie, poučná a zábavná knihovna zeměpisných prací, cestopisů, vědeckých a dobrodružných cest a povídek z cizích krajů. Roku 1899 došlo ke spojení tiskáren J. Otty a J. R. Vilímka do podniku Unie. Později se k nim přidal i majitel závodu F. Šimáček. Společně pak nabídli spojení závodu i Janu Vilímovi, který souhlasil. Podnik byl roku 1900 převeden na akciovou společnost (Česká grafická Unie, a.s.). Štolbovy práce redigoval Dr. Stanislav Nikolau. ŠVEHLA, Jaroslav: *Jan Otto. Kus historie české knihy*, s. 51.

⁶⁴ ŠTOLBA, Josef: *Ze Západní Indie a Mexika. Černošská republika Haiti*, Praha, Česká grafická Unie 1920, 85 s. *Země a lidé*.

⁶⁵ ŠTOLBA, JOSEF: *Ze Západní Indie a Mexika. Jamajka a mexické pobřeží*, Praha, Česká grafická Unie 1920, 118 s. *Země a lidé*.

⁶⁶ ŠTOLBA, Josef: *Na skandinávském severu. Črty z výletu do Švédska, Norska a Dánska*, Praha, J. Otto 1884, 314 s. *Z našich i cizích vlastí*, č. 3.

⁶⁷ Vojtěch Brechler (1. 4. 1826 – 27. 11. 1890), český malíř, krajinář a ilustrátor. Žák Antonína Mánesa a pozdější učitel kreslení korunního prince Rudolfa. Jeho ilustrace se objevovaly v nejrůznějších časopi-

kteře byly z velké části také záznamem osobních dojmů a zážitků, je spis o jeho první skandinávské výpravě mnohem více faktografický, oproštěn o emotivní prožitky či expresivní vyjadřování a zaměřuje se spíše na hlubší a komplexnější poznání dané lokality. To je dané možná také tím, že se Štolba pohyboval na území civilizované Evropy, o které už z nejrozličnějších úhlů mnozí před ním napsali, a nebyl zde předpoklad přinést informace o něčem naprosto neznámém a až tak vzdáleném. V tomto případě se zde nenalézala ani tak hluboká kulturní či jazyková propast, čímž se pohled na navštívená místa a následný styl psaní logicky odlišovaly od záznamů a dojmů např. z amerického pralesa či domorodců atd. O to víc je zde čtenář v očekávání z toho, co Štolbu na cestě po severní Evropě překvapí či vyvede z míry. Právě to je také kořením jeho zdoluhavě popisných pasáží a v množství fakt a dat i odlehčením.

Cestopis *Na skandinávském severu* má již mnohem ucelenější strukturu, což je možné sledovat i v obsahu. Kniha nabízí vedle chronologicky řazených kapitol o postupu cesty také vložené kapitoly, které o jednotlivých zemích, popř. různých správních lokalitách, přinášejí vždy informace o státním zřízení a zemském uspořádání, zákonodárné, výkonné a soudní moci, školství, náboženství, armádě, veřejném životě, hospodářství, průmyslu, obchodu, státních příjmech, umění, literatuře a národním písemnictví, novinářství, mytologii a případně i o krojích a místních zvycích. Přibližně této kompozice se Štolba držel a ke všem těmto bodům se v každé nově navštívené destinaci více či méně vyjádřil. Cestopis lze tak číst minimálně ve dvou rovinách. V jedné lze sledovat postup jeho cesty, reflektovat nové poznatky a zážitky, v té druhé lze knihu využít jako odborný spis k doplnění znalostí, ve kterém si čtenář může nalistovat pouze příslušnou kapitolu, např. o mytologii, severské literatuře či školství a vzdělanosti, zaměřit se pouze na danou část a načerpat či rozšířit vlastní povědomí. Cestopis však nemá charakter učebnice, protože text je jednotlivý, členěný pouze na kapitoly a má hutný popisný a vyprávěcí ráz. Velice přínosná jsou však doprovodná vyobrazení, která přinášejí plastičtější a obraznější zážitek z četby. I přes vše výše zmíněné, lze v textu sledovat Štolbovu osobní linii zájmu, která byla načrtnuta již v jeho prvních cestopisech. Pozornost stále věnuje především divadlům, hotelům a hostincům, dopravě, stravě a nápojům, památ-

---

sech. Spolupracoval s Karlem Liebscherem na ilustracích Šubrtových Čech, kde v díle Šumava zachytil řadu regionů. Významná osobnost jižních Čech (oblast Netolicka). Slavné osobnosti regionu, in: *Blanský les – Netolicko* [online], [vid. 19. 3. 2013], dostupné z: <http://www.blanet.cz/?artid=124&lang=cz&mode=normal>.

kám, kostelům a hřbitovům, méně celnicím, kde nyní vše neprobíhalo s takovými obtížemi jako dříve, dále způsobu trávení večerů, obyvatelům a přírodě.

Vzhledem k rozsahu a hloubce témat, která Štolba sledoval, je jasné, že nemohl vycházet pouze z vlastních znalostí, k čemuž se sám přiznal. Odborné pasáže o historii, faktografii, literatuře atd. doplnil tedy bibliografií ukazující, z kterých publikací a děl čerpal. Jedná se o následující práce.

HORN, Frederik Winkel. *Geschichte der Literatur des skandinavischen Nordens von den ältesten Zeiten bis auf die Gegenwart*. Leipzig: Bernhard Schlicke, 1880.

FAYE, Andreas. *Geschichte von Norwegen: Bis auf die neueste Zeit fortgeführt*. Leipzig 1867. SCHLOSSER, Fr. Ch. *Weltgeschichte IV*. Leipzig: Oberhausen, 1861.

SCHLOSSER, Fr. Ch. *Weltgeschichte XI*. Leipzig: Oberhausen, 1873.

ALLEN, C. F. *Geschichte von Dänemark*. Leipzig: Senf, 1867.

KRAMER, Jules Henri. *Le musée d'ethnografie à Stockholm, fondé et dirigé par le Dr. Arthur Hazelius*. Stockholm: Norstedt, 1879.

BALBI, Adriano; ARENDTS, Carl. *Allgemeine Erdbeschreibung, oder, Hausbuch des geographischen Wissens: eine systematische Encyklopädie der Erdkunde für die Bedürfnisse der Gebildeten jedes Standes....* Wien und Pest: A. Hartleben, 1878.

JONAS, Emil J. *Schweden und seine Entwicklung in volkswirtschaftlicher und geistiger Beziehung während des letzten Jahrzehentes*. Berlin 1875.

ZÖLLER, Egon. *Schweden Land und Volk. Schilderungen aus seiner Natur, seinem geistigen und wirtschaftlichen Leben von Egon Zöller*. Leiden und Leipzig 1882.

2.2.2.2.4 Za polární kruh

Svůj druhý severský cestopis *Za polární kruh. Črty z druhého výletu do Švédska*⁶⁸ o třetí cestě po Skandinávii Štolba vydal šest let po svém návratu, tedy roku 1890 u Jana Otty v edici *Z našich a cizích vlastí*, ilustrované bibliotéce novel a cestopisů. Štolbův druhý severský cestopis se také stylem psaní a reflektovanými jevy výrazně liší

---

⁶⁸ ŠTOLBA, Josef: *Za polární kruh. Črty z druhého výletu do Švédska*, Praha, J. Otto 1890, 226 s. *Z našich i cizích vlastí*, č. 8.

od prvního. Cestopis *Za polární kruh* má charakter téměř deníkových záznamů, protože Štolba skoro každý den za dnem zaznamenával postup své cesty se všemi peripetiemi a poznatky. Jde také o jeho první knihu, ve které se čtenář v několika pasážích setkává s přesnou datací konkrétního dne, měsíce a roku. Na to Štolba totiž nikdy předtím nedbal. Dozvídáme se tak, že cesta byla realizována během července a začátkem srpna roku 1884. Cestopis však jako skutečný deník číst nelze, protože datace je sporadická. Štolba text rozdělil na jednotlivé kapitoly, které v chronologické řadě vyprávějí jeho zážitky, ovšem v některých místech se chronologický sled ztrácí a není jasné, o který den přesně by se mělo jednat. Vedle toho jde také o knihu, ve které prvně mnohem důkladněji reflektoval své spolucestující. Sice v žádných částech textu nikoho nejmenuje, ale bystrý čtenář je schopen z charakteristik postav a znalostí ze sekundární literatury jednotlivé osoby identifikovat. Uvedený cestopis není rozhodně psán jako naučné dílo představující místopis, faktografická data či hlubší historii. Jde spíše o populární četbu. Štolba zde zaznamenal to, co ho oslovilo a co ho zajímalo. V knize se čtenář nejčastěji setká s popisem přírody, počasí a podnebí, obyvatel, měst, ubytování, dopravy a stravy. V některých navštívených lokalitách se sice Štolba zajímal také o historii, školství, hospodářství či průmysl, ale kompozice publikace je z tohoto hlediska roztržštěná, protože daným oborům se věnuje jen někde a také do různé hloubky.

2.2.2.2.5 Črty z výletu do Holandska

Cestopis *Na půdě moři urvané. Črty z výletu do Holandska*⁶⁹ Štolba vydal roku 1896 u Františka Bačovského⁷⁰ v edici *Všeobecná zajímavě poučná knihovna*⁷¹, tisk zajišťovala knihtiskárna B. Grunda a V. Svatoně. Dílo není opatřeno věnováním ani

⁶⁹ ŠTOLBA, Josef: *Na půdě moři urvané. Črty z výletu do Holandska*, Praha, F. Bačovský 1896, 240 s. *Všeobecná zajímavě poučná knihovna*, č. 12.

⁷⁰ Dr. František Bačovský (1854 – 1908), nejprve působil jako gymnaziální profesor v Německém Brodě, poté se v Praze živil jako redaktor, korektor a nezávislý spisovatel. Roku 1881 neuspěl s žádostí o knihkupeckou koncesi, praktikoval tedy v knihkupectvích, zakládal a redigoval vzdělávací a zábavné časopisy a jako soukromý nakladatel pod vlastním jménem nebo nákladem časopisu *Studentské listy* vydával knihy a brožury. Roku 1889 si otevřel vlastní podnik s programem vybudovat jazykově český antikvariát spojený s knihkupectvím a nakladatelstvím. Dr. František Bačovský zemřel, in: *Knihkupecký oznamovatel*, roč. 16, 1909, č. 25, s. 109 – 110.

⁷¹ Profesionální nakladatelství F. Bačovského otevřela popularizační edice *Všeobecná zajímavě poučná knihovna* (1890 – 1897), která shromažďovala cestopisné črty a reportáže (Josef Wunsch, Pavel Durdík, Josef Štolba, Jiří Stanislav Guth-Jarkovský), národopisné studie (Zikmund Winter, František Vladimír Vykoukal), přírodovědné stati (František Josef Studnička), vzpomínky (Emanuel Salomon Friedberg-Mírohorský) a životopis Antonína Marka (Jan Jakubec). Dr. Frant. Bačovský, in: *Slovník českých nakladatelství 1849 – 1949* [online], [vid. 20. 3. 2013], dostupné z:

http://www.slovník-nakladatelství.cz/nakladatelství/dr-frant-backovsky.html?index_group=all.

ilustracemi. Cestopis je opět odlišný od předchozích děl. Charakterem a stylem psaní se totiž jedná o tištěného průvodce českého autora po holandských městech. Vzhledem k tomu, že cestoval pouze s ženami, musela být trasa předem vytyčena tak, aby vyhovovala především jim, což je patrné z toho, že na této cestě se Štolba pohyboval pouze ve větších a vzájemně propojených městech. Cestopis je poté sestaven z kapitol, které vyprávějí o jednotlivých holandských městech. Štolba se důkladně zabývá popisem památek a památných míst, věnuje se historii měst, uvádí životopisné medailonky rodáků a významných holandských osobností, popisuje navštívené umělecké sbírky a zmiňuje kuriozity a zajímavosti jednotlivých měst. Protože se pohyboval na holandském území, všiml si opakovaně lidské důmyslnosti, která vyžrála nad přírodními živly. Obdivoval technické postupy, nejrůznější přístroje a konstrukce regulující vodní hladiny. Štolba také uděluje rady dalším případným zájemcům o cestu do Holandska. Uvádí, kam a čím jet, co navštívit, čeho si všimat, co očekávat a na co se připravit. Štolba v textu cestopisu také odkazuje na tři odborné práce, ze kterých čerpal podrobnější faktografické informace. O pevninských vysoušecích postupech, které osobně v Holandsku viděl, Štolba informuje prostřednictvím citací ze zprávy předsedy komise polderjongens GIRLAND. E. *Die Trockenlegung des Haarlemer Meeres*. Westermanns illustr. deutsche Monatshelfte, 28. svazek, s. 200 - 281. Zmiňuje také tulipánovou horečku ze sedmnáctého století, o které čerpá informace z *Légendes des plantes et des oiseaux par X. Marmier*. Paris Librairie Hachette & Ce. 1882 a STRANTZ, M. *Die Blumen in Sage und Geschichte*. Berlin 1875. Podrobněji se také Štolba věnuje holandské chatě Petra Velikého. Informace o carově pobytu a jeho holandských cestách čerpá z knihy JASYKOFF, A. *Peters des Grossen Aufenthalt in Zaardam und Amsterdam in der jahren 1697-1717*. Berlin 1872.

2.2.2.2.6 Ze slunných koutů Evropy

Svůj poslední cestopis, vlastně soubor tří cestopisných črtů z různých let *Ze slunných koutů Evropy. Vzpomínky z menších cest*⁷², Štolba vydal roku 1918 v České grafické akc. společnosti „Unie“. Přesto, že vybrané cesty vykonal koncem 19. a začátkem 20. století, vydal je knižně teprve po válce. Jeho poslední črty již však nemají charakter cestopisu. Jde jen o záznam ze tří navštívených lokalit, tedy z dvou měst a ostro-

⁷² ŠTOLBA, Josef: *Ze slunných koutů Evropy. Vzpomínky z menších cest*, Praha, Česká grafická akc. společnost Unie 1918, 244 s.

vů. Štolba se i při jejich psaní snažil zachovat svůj styl nahlížení a vyprávění, ovšem nešlo už o popis dlouhé trasy, na které zažíval nejrůznější dobrodružství, kde mohl porovnávat nově nabyté poznatky. Zde nám zprostředkoval spíše záznam dojmů z jednoho navštíveného místa. Tím však hodnota črtů neklesá. Jde o nový pohled a ukázkou toho, jak se Štolba měnil. Nepodnikal již dlouhé výpravy, ale spokojil se i s jednodušší a zajiště pohodlnější návštěvou.

3 ŽIVOTOPISNÝ MEDAILON JOSEFA ŠTOLBY

3.1 Původ a dětství

Doposud nejstarším doloženým předkem cestovatele Josefa Štolby byl královehradecký kovář František Štolba⁷³. S manželkou Annou přivedli na svět syna, který pokračoval v otcově řemesle. „Na konci Svatojanského, nyní Československého náměstí a Rokytanského ulice v Hradci Králové bývala ke konci 18. a počátkem 19. stol. v domě s barokní fasádou č. p. 69 kovárna Františka Štolby⁷⁴. Před ní stála dřevěná kolna, jak ji viděti lze ještě na zachované fotografii v hradeckém historickém museu a na kresbě K. Liebschera v Ottových Čechách. Dnes dům onen nemá již barokní fasády, jakou mívál a není v něm více kovárny, která dávno zmizela i se svou kolnou. Kovář Štolba, který obstarával též všechny práce kovářské pro pevnost⁷⁵, měl syny Františka a Antonína a dceru Marii. Syn Antonín⁷⁶, který zemřel r. 1897 ve věku 81 léta, převzal živnost kovářskou po svém otci a byl cechmistrem cechu kovářského, pokud nebyl zrušen. (Syn jeho byl Josef Štolba⁷⁷, obchodník v domě č. p. 84 v Palackého ulici v Hradci Králové a syn jeho Karel Štolba⁷⁸ odborný učitel měšťanské školy v Kostelci nad Orlicí.) Syn František⁷⁹ studoval tu léta práva v Praze a pak vstoupil do praxe u krajského úřadu v Hradci Králové. Tehdejší krajský hejtman hradecký baron Meczery tak si jej oblíbil, že si ho zvolil za vychovatele svých dětí, a když funkce ta se skončila, jmenoval jej praktikantem kraj-

⁷³ Kovář František Štolba (1774 – 1. 9. 1800), zatím nejstarší dohledaný přímý předek cestovatele Josefa Štolby, konkrétně jeho pradědeček z otcovy strany, oženil se s Annou, u které neznáme její rodné příjmení. RaDŠ, rodokmen.

⁷⁴ Kovář František Štolba (4. 11. 1778 - 15. 10. 1847), syn Františka Štolby (1774 – 1. 9. 1800), dědeček cestovatele Josefa Štolby. RaDŠ, rodokmen.

⁷⁵ „V polovině 18. století byl Hradec Králové postupně přestavěn na vojenskou pevnost. Druhým přelomovým okamžikem se stala porážka Rakušanů v bitvě na Chlumu v červenci 1866, která otevřela cestu nejen ke zrušení a postupnému bourání pevnosti, ale i pozdějšímu unikátnímu rozvoji města v moderní urbanistický celek“ (Historická expozice „Od pevnosti k salonu republiky“ přístupná od 18. 5. 2008 do 31. 12. 2015 v Muzeu východních Čech v Hradci Králové).

⁷⁶ Kovář Antonín Štolba (9. 8. 1816 – 11. 4. 1897), syn Františka Štolby (4. 11. 1778 - 15. 10. 1847), se oženil s Annou Červinkovskou (18. 5. 1817 – 2. 2. 1883) a měl s ní pět dětí. RaDŠ, rodokmen.

⁷⁷ Lékař a obchodník Josef Štolba (24. 12. 1848 – 13. 1. 1900), jeden z pěti dětí Antonína Štolby (9. 8. 1816 – 11. 4. 1897) se oženil s Barborou Švástovou (3. 12. 1845 – 24. 10. 1928). RaDŠ, rodokmen.

⁷⁸ Odborný učitel Karel Štolba (14. 8. 1888 – 29. 8. 1972), synovec cestovatele Josefa Štolby, pradědeček autorky této práce, jediný potomek Josefa Štolby (24. 12. 1848 – 13. 1. 1900), oženil se s Marií Popelkovou (5. 4. 1895 – 19. 3. 1968), prababičkou autorky této práce, se kterou měl tři syny – Jiřího, Karla a Dobroslava (dědeček autorky této práce). RaDŠ, rodokmen.

⁷⁹ C. k. rada František Štolba (29. 10. 1811 – 19. 3. 1900), syn Františka Štolby (4. 11. 1778 - 15. 10. 1847), se oženil s Marií Klarnerovou (1815 – 23. 11. 1885). Společně vychovali čtyři děti – Františka, Antonína, cestovatele Josefa a Janu. RaDŠ, rodokmen.

ského úřadu. Záhy postoupil na kancelistu. Jako kancelista oženil se s Marií⁸⁰ roz. Klarnerovou. Dcera Marie⁸¹ zůstala svobodná“.⁸² Po uzavření sňatku Františka Štolby (1811 – 1900) s Marií Klarnerovou (1815 – 1885) se manželům narodily čtyři děti. Nejstarší syn získal jméno František⁸³, po něm následoval druhorozený Antonín⁸⁴, třetí v pořadí se narodil Josef⁸⁵ a nejmladším potomkem byla dcera Jana⁸⁶.

Jako třetí ze čtyř dětí se tedy manželům Štolbovým narodil Josef v noci 3. května 1846 v domě č. p. 5 na Malém náměstí v Hradci Králové⁸⁷. V tomto domě se narodili i Josefovi starší bratři, sestra Jana přišla na svět v Praze. Josef Štolba v prvním dílu svých pamětí zmiňuje historku, kterou si rodinní příslušníci v souvislosti s jeho narozením rádi připomínali. Šlo o kuriózní městskou oslavu 1. Máje představující odchod zimy a příchod jara, která začala časně z rána 3. května 1846 střelbou a bujarou hudbou na Malém náměstí. Den oslavy přesunula městská rada z 1. na 3. května, protože zamýšlený den veselí, původně 1. května, připadal na pátek, což se všeobecně považovalo za nešťastný den. Všichni příbuzní si přesunutou oslavu vykládali jako dobré znamení a věřili, že novorozenec je předurčen k velkým činům.⁸⁸

Josefův otec byl pracovně často překládán do různých českých měst, což pro celou rodinu vždy znamenalo velké stěhování. To Josef prvně zažil ve svých dvou letech, rodina se totiž roku 1848 přesunula z Hradce Králové do Prahy, kam byl jeho otec František dosazen na místodržitelství. V Praze se stal malý Josef svědkem událostí roku 1848. Z matčiných vyprávění Štolba ve svých pamětech uvádí zážitky z této doby. Zmiňuje stavění barikád v ulicích, střelbu z domů na procházející vojska, rabování vojáků

⁸⁰ Marie Štolbová, rozená Klarnerová (1815 – 23. 11. 1885), manželka Františka Štolby (29. 10. 1811 – 19. 3. 1900) a matka cestovatele JuDr. Josefa Štolby (3. 5. 1846 – 12. 5. 1930). RaDŠ, rodokmen.

⁸¹ Marie Štolbová (27. 3. 1808 – 15. 3. 1889), dcera Františka Štolby (4. 11. 1778 – 15. 10. 1847), nikdy se neprovdala a neměla potomky. RaDŠ, rodokmen.

⁸² DOMEČKA, L.: Rodák královehradecký – Dr. Jos. Štolba, in: *KRAJ KRÁLOVEHRADECKÝ, Organ republikánské strany zeměd. a maloroln. lidu*, roč. XVII., 1. května 1926, č. 33, s. 1.

⁸³ C. k. profesor ČVÚT v Praze František Štolba (24. 3. 1839 – 4. 4. 1910), nejstarší bratr cestovatele Josefa, oženil se s Karolinou Vodvářkovou (1844 – 7. 7. 1888), se kterou měl čtyři děti. RaDŠ, rodokmen.

⁸⁴ Soukromý úředník Antonín Štolba (10. 1. 1841 – 30. 5. 1892), starší bratr cestovatele Josefa, nikdy se neoženil a neměl potomky. RaDŠ, rodokmen.

⁸⁵ JuDr. Josef Štolba, notář a cestovatel (3. 5. 1846 – 12. 5. 1930), oženil se s Hedvikou Čerychovou (1854 – 1936), s níž měl tři dcery. RaDŠ, rodokmen.

⁸⁶ Jana Štolbová (1850 – 1932) se provdala za berního inspektora Arnošta Vytáska, se kterým měla dvě dcery. RaDŠ, rodokmen.

⁸⁷ Na rodný dům Josefa Štolby byla dne 17. října 1935 umístěna jeho pamětní deska od akademického sochaře J. Škody. Oznámení přineslo periodikum, in: *Osvěta lidu*, roč. XXXVIII., 23. října 1935, č. 38, s. 2.

⁸⁸ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí. Vzpomínky ze života, z divadla a z literárních styků I*, Praha, Nakladatelské družstvo Máje 1900, s. 1 – 3.

v náhodně vybraných domech a bytech, Windischgrätzovo bombardování Starého Města, tři dny schovávání celé rodiny ve sklepě jejich domu jen o vodě a chlebu a nejhorší okamžik, kdy národní garda přišla naverbovat otce.⁸⁹

V roce 1850 se celá rodina stěhovala znovu, tentokrát do Plzně. Na žádost nového prezidenta místodržitelství rady byl František Štolba vyžádán na post zástupce místodržitele právě v Plzni. Zde se malý Josef setkal s plzeňským dialektem, který mu utkvěl v paměti. Ve městě žila rodina celé dva roky. V tomto období se Josefovi přihodily dva vážné úrazy při hrách se staršími bratry. První se stal pádem na kamenné koryto v domovním dvoře, z čehož mu navždy zůstala na čele jizva. Druhý úraz byl vážnější, protože šlo o otevřenou ránu hlavy. Ostré dřevo Josefovi prorazilo lebku a lékařskou péči mu tehdy poskytoval Dr. Škoda. Vedle těchto zážitků vzpomínal v souvislosti s Plzní ještě na okamžik, kdy celé město sledovalo vytahování věžního zvonu na děkan- ský chrám, který Josef po celý život při svých cestách přes toto západočeské město vždy rád navštěvoval.⁹⁰

Po dvou letech plzeňského pobytu se Štolbovi stěhovali zpět do Prahy, kde od roku 1852 Josefův otec pracoval jako oficiál pomocných úřadů při místodržitelství. „Ale než dosáhl této hodnosti, musela rodina důkladně počítat, a Štolba s něžnou láskou vzpomíná na svou matku, která dovedla svou neúmornou obětavostí udržovat tak časté tenkrát jako dnes zdání úřednického blahobytu za cenu vlastní úmorné práce. V domácnosti vládl opravdový český vlastenecký duch. Otec, který studoval kdysi práva a z důvodů sociálních je nedokončil, měl z té doby mnoho přátel a známých mezi českými vlastenci a také své děti vychovával uvědomělým duchem vlasteneckým, předčítaje jim často básně vlasteneckého obsahu, zvláště Vöcelovy Přemyslovce, Meč a kalich a básně Jablonského“.⁹¹ Jak sám na tato dětská léta ve svých pamětech vzpomíná, konstatuje, že celá společnost žila v „poněmčeném duchu“. Hodnotí, že ani čeština v občanských rodinách nebyla na příliš dobré úrovni a groteskní oslovení v dámských kruzích, jako například oslovení jeho matky „Frau von Štolba“⁹², mu uvízlo na dlouho v paměti. Otec Josefa byl však do hloubky své duše českým vlastencem a ještě ze svých studií udržoval kontakty s ostatními národně smýšlejícími vrstevníky. Projevy vlastenectví však byly v této době různě postihovány, a proto se čeština a národní myšlenky

⁸⁹ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 8 – 9.

⁹⁰ Tamtéž, s. 9 – 13.

⁹¹ TERŠL, F.: Feuilleton (na pokračování), Spisovatel dr. Jos. Štolba, in: *Osvěta lidu*, roč. XXXVIII., 22. listopadu 1935, č. 82, s. 5.

⁹² ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 7.

udržovaly pouze v domácím prostředí. Právě otec naučil všechny syny kvalitní češtině a přivedl je k česky psané literatuře.⁹³

V Praze rodina bydlela v Dlouhé ulici. Její finanční poměry však nebyly valné, a proto pronajímala ve svém domě pokoj studentům, například studentu medicíny Eduardu Grégrovi⁹⁴, příbuznému babičky z matčiny strany. Jeho bratr Julius Grégr⁹⁵ založil Národní listy, v jejichž redakci mu později Josef Štolba pomáhal pod dohledem Josefa Baráka⁹⁶ v nepolitických rubrikách. Dalším nájemníkem u Štolbů byl Emil Škoda⁹⁷, pozdější zakladatel plzeňských závodů. Emil byl zároveň spolužákem staršího Josefova bratra Františka při studiu techniky. Marie Štolbová se v domě o všechny nájemníky starala jako o vlastní syny.⁹⁸

3.2 Mládí

Roku 1853 začal Josef ve věku šesti let navštěvovat normální školu u sv. Jakuba na Starém městě pražském. Škola byla německá a pouze v první a druhé třídě se učilo v českém jazyce jen náboženství, ostatní výuka probíhala v němčině. „*Ale co německá škola usilovala potlačit, to pěstováno s láskou doma*“.⁹⁹ To, že mnohem větší důraz byl kladen na znalosti němčiny než češtiny už od druhé třídy, dokládají i Josefova vysvědčení¹⁰⁰. Struktura vysvědčení z první třídy¹⁰¹ ukazuje, že při hodnocení především čtení, psaní a mluvení byl brán stejný zřetel jak na češtinu, tak na němčinu. Ve svých vzpomínkách Štolba uvádí, že to se však ve druhé třídě změnilo, strukturovaně a podrobněji byla hodnocená již jen němčina, český jazyk byl zmíněn pouze jednou poznámkou.¹⁰² To si však nemůžeme ověřit, protože Štolbou zmiňované vysvědčení v archivní pozůstalosti jako jediné chybí. Informace je potvrzena až vysvědčením ze

---

⁹³ Tamtéž, s. 6 – 20.

⁹⁴ Politik a lékař Eduard Grégr (4. 3. 1827 – 1. 4. 1907), který roku 1848 přestoupil z filozofie ve Vídni na lékařskou fakultu v Praze, jeho bratry byli Josef a Dr. Julius. *Diderot...*, Svazek 3 g-j, s. 91.

⁹⁵ Český politik, novinář a podnikatel Julius Grégr (19. 12. 1831 – 4. 10. 1896), roku 1860 získal koncesi pro vydávání novin a od roku 1862 byl majitel Národních listů, jejich faktickým vůdcem se stal roku 1865 po smrti K. Sladkovského. *Diderot...*, Svazek 3 g-j, s. 91.

⁹⁶ Novinář a politik Josef Barák (26. 1. 1833 – 15. 11. 1883). *Diderot...*, Svazek 1 a-b, s. 317.

⁹⁷ Průmyslník Emil Škoda (19. 11. 1839 – 8. 8. 1900), roku 1868 se stal majitelem strojírný v Plzni, později nejvýznamnější zbrojovka R-U, od roku 1890 se Škodovy závody staly akciovou společností a Škoda jejím generálním ředitelem. *Diderot...*, Svazek 7 ř-š, s. 389-390.

⁹⁸ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 19 – 20.

⁹⁹ Tamtéž, s. 14.

¹⁰⁰ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 - B2 D 2 d (dokumenty vlastní).

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 15.

třetí a čtvrté třídy.¹⁰³ Po čtyřech letech na normální škole nastoupil Josef roku 1857 na prestižní akademické gymnázium¹⁰⁴, kde probíhala veškerá výuka v němčině, i přesto, že zde působili i čeští profesori. Také až do roku 1862 se udělovala pouze německá vysvědčení, české Josef obdržel poprvé až v sextě.¹⁰⁵ Na svá studentská léta Štolba vzpomíná kladně a láskyplně.¹⁰⁶ Přiznává, že největší problémy mu činila matematika, naopak největší radost mu dělaly předměty jako dějepis, zeměpis a literatura. Pro velké nedostatky v matematice ho chtěl otec odvolat ze studia, avšak díky matčině přimluvě zůstal studovat. Naopak jeho starší bratr František¹⁰⁷, pozdější věhlasný profesor chemie na Zemském polytechnickém ústavu v Praze, v matematice vynikal, ale potýkal se s problémy v humanitních vědách.¹⁰⁸

Během Josefových gymnaziálních let se musela rodina přestěhovat do Černé ulice k Prettnerům a vzhledem k nevalným rodinným finančním poměrům si i všechny děti musely přivydělávat jak jen to šlo. Josef při studiu na gymnáziu nejčastěji doučoval jiné žáky, ve vzpomínkách zmiňuje hlavně Matěje Šimáčka¹⁰⁹, vnuka pana Prettnera, u kterého Štolbovi bydleli.¹¹⁰ V době, kdy Josef navštěvoval tercii, proběhlo 26. května 1860 jeho biřmování v kostele sv. Klimenta, o čemž svědčí i písemná Památka Svátosti svatého biřmování.¹¹¹ Nejen doma se Josef od dětství pohyboval v prostředí vlasteneckého ruchu. Do stejné třídy na gymnázium docházeli i Jaromír Čelakovský¹¹², dle Štolby nej-

¹⁰³ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 - B2 D 2 d (dokumenty vlastní).

¹⁰⁴ Akademické gymnázium – historický název pro ústav středního vzdělávacího stupně, který byl připojen k univerzitě či akademii. Do roku 1848 umožňovalo studujícím humanitních oborů postup na univerzitu, od 1848 byl název ponechán pouze čtyřem gymnáziím: A. g. na Starém městě v Praze (Klementinum), ve Vídni, ve Lvově a v Pešti. A. g. na Starém městě v Praze bylo nejstarší mezi ústavu toho jména v Rakousku, založeno 1556 jezuitským řádem. Šestileté, žáci byli svými vědomosti na úrovni vysokoškolských studentů. *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*, Svazek I. A – Alpy, Praha, J. Otto 1888, s. 567 – 569.

¹⁰⁵ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 - B2 D 2 d (dokumenty vlastní).

¹⁰⁶ SOKA Hradec Králové, fond: Rodinný archiv Štolbů 1787 – 1950, inv. č. 34, krat. č. 1, Články o Dr. Josefu Štolbovi.

¹⁰⁷ Nejprve navštěvoval ještě v Plzni nižší reálku a od roku 1853 vyšší reálku v Praze. Poté šel studovat techniku a chemii, tzv. „lučbu“ (Zemský polytechnický ústav, 1920 přeorganizováno v ČVÚT). Právě „lučba“ se v mládí stala Františkovým koníčkem a touha po bádání a objevování ho přivedla k samotářskému a izolovanému životu. Po intenzivním nátlaku matky začal chodit do společnosti a také navštěvovat taneční zábavy, kde se zamiloval a taneční hodiny mu přinesly známost na deset let. V roce 1867, kdy již působil jako asistent profesora Balinga, se oženil s Karolinou Vodvářkovou (1844-1888). V roce 1868 se sám stal profesorem „lučby“ na České technice. RaDŠ.

¹⁰⁸ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 15 – 17.

¹⁰⁹ Matěj Anastazia Šimáček (5. 2. 1860 – 12. 2. 1913), český prozaik a dramatik, autor realistických próz z prostředí cukrovaru a románů z měšťanského či uměleckého prostředí. *Diderot...*, Svazek 7 ř-š, s. 385.

¹¹⁰ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 26 – 32.

¹¹¹ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 - B2 D 2 d (dokumenty vlastní).

¹¹² JUDr. Jaromír Čelakovský (21. 3. 1846 – 16. 10. 1914), český právník, historik, politik, archivář, žurnalista, věnoval se dějinám městského práva, od roku 1886 mimořádný a od 1892 řádný profesor na práv-

lepší řečník ve třídě, Ivan Klicpera¹¹³ a od sexty do třídy chodil i Josef Sládek¹¹⁴, který založil studentský spolek Oreb¹¹⁵. S Josefem Sládkem seděl Štolba od sexty v lavici a oba se stali prvními vzájemnými čtenáři a kritiky svých básní. Všichni zmínění spolužáci byli členy Orebu, stejně tak jako Svatopluk Čech¹¹⁶, ten však jen na krátko, protože se starším Emanuel Englem¹¹⁷ vytvořili Vltavan¹¹⁸, jehož programem byla dle skeptického pohledu Štolby především zábava. V Orebu však mezitím došlo k několika sporům. Ten se později spojil s Vltavem, čímž vznikl nový spolek nesoucí název Ruch¹¹⁹, jehož pevným jádrem byli členové z bývalého Orebu.¹²⁰

V roce 1865 Josef složil maturitu s následujícím prospěchem: náboženství – chvalitebný, latina – dostatečný, řečtina – dobrý, dějepis a zeměpis – dobrý, matematika – dostatečný, silozpyt – dostatečný, němčina – dostatečný, čeština – chvalitebný, přírodopis – dobrý, filosofie – dostatečný.¹²¹ V této době došlo i k vnitřnímu přetvoření uskupení Ruch. Předsedou spolku se stal Emanuel Engel a začal vznikat i stejnojmenný časopis. Schůze spolku se pořádaly nejčastěji u Svatopluka Čecha v Bartolomějské ulici, kde vznikaly i první úvahy o vydání almanachu Ruch¹²² (především díky přičinění

---

nické fakultě české univerzity. ČELAKOVSKÝ, Jaromír: *Moje zápisky 1871 – 1914*, Praha, Skriptorium 2004.

¹¹³ Ivan Klicpera (1846 – 17. 2. 1881), český spisovatel. I přes to, že vystudoval práva, nemohl se kvůli chronické nemoci oboru věnovat, zajímal se o krásnou literaturu. *Ottův slovník naučný...* Svazek XIV. Kartel – Kraj, 1899, s. 372.

¹¹⁴ Josef Václav Sládek (27. 10. 1845 – 28. 6. 1912), český básník a překladatel, publicista, redaktor i cestovatel. *Diderot...*, Svazek 7 ř-š, s. 161.

¹¹⁵ Oreb – Studentský spolek fungující na akademickém gymnáziu na Starém městě pražském (nábřeží). Předsedou byl Jaromír Čelakovský, zakladatelem Josef Sládek. Členové se oslovovali bratři a spolek měl několik odborů. Literární odbor (orgán: Kritika), vědecký odbor (orgán: Vesmír) a beletristický odbor (orgán: Lípa a Přehled). Oreb vydával časopisy, pořádal schůze a nejrůznější debaty. ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 42 – 43.

¹¹⁶ Český básník a prozaik Svatopluk Čech (21. 2. 1846 – 23. 2. 1908), hlavní představitel básnické generace ruchovců, 1879 – 1899 redaktorem Květu. *Diderot...*, Svazek 2 c-f, s. 108.

¹¹⁷ Emanuel Engel (20. 10. 1844 – 26. 10. 1907), český lékař a politik, umírněný mladočech. *Diderot...*, Svazek 2 c-f, s. 108.

¹¹⁸ Vltavan – studentský básnický spolek fungující na akademickém gymnáziu. Založili ho Svatopluk Čech s Emanuelem Englem. ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 42 – 43.

¹¹⁹ Spolek Ruch – za aktivní Sládkovy účasti vznikl roku 1865 sloučením studentských spolků Oreb a Vltavan. Členové se scházeli v pivovaru U Primasů, který byl na rohu Václavského náměstí a Štěpánské ulice, tam, kde je dnes Komerční banka. Spolek se dále snažil o udržení časopisu Lumír, založeného 1851 Ferdinandem Břetislavem Mikovcem (1826 – 1862). Zpočátku byl Ruch orientován na původní českou literaturu, později výrazně i na tu světovou. LEBROVÁ, Dobromila: Josef Václav Sládek, básník a překladatel – 100. výročí úmrtí, in: *Pozitivní noviny* [online], 2. 7. 2012 [vid. 10. 2. 2013], dostupné z: <http://www.pozitivni-noviny.cz/cz/clanek-2012060072>.

¹²⁰ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 32 – 36.

¹²¹ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 - B2 D 2 d (dokumenty vlastní-maturitní vysvědčení).

¹²² Almanach Ruch - redakcí Josefa Sládka vyšel roku 1868 první ročník k upomínce založení Národního divadla. Obsahuje 77 původních básní lyrických i výpravných. Pokračovateli byly Almanach českého

Sládka, Golla¹²³, Hostinského¹²⁴), který vyšel poprvé roku 1868. Na přípravě almanachu se podíleli především studenti, Josef Štolba uvádí, že jeho příspěvky byly podrobovány kritice Ivana Klicpery. Za největšího básníka považoval Štolba Josefa Sládka, kterého nikdy psaní básní neomrzelo na rozdíl od ostatních (Čelakovský začal psát vědecké práce a Engel se zajímal o politiku). *Almanach Ruch* musel prvně vydat Sládek sám vlastním nákladem s finančním přispěním Engela, protože nikdo nevěřil v jeho úspěch. Díky členství ve spolku navázal Štolba kontakt i s Hálkem¹²⁵.

Od dětství si Josef vytvářel velký vztah k divadlu ve všech jeho formách. České divadlo bylo charakteristické vlasteneckým cítěním a vlasteneckými snahami. Neobvyklými nebyla ani domácí divadelní představení. Rodinným přítelem Štolbů byl pan Bartelmus, kterého Josef často navštěvoval, protože právě v jeho domě byla připravovaná nejrůznější domácí vystoupení. V Černé ulici, kde Štolbovi bydleli, žil i hokynář, který hrával loutkové divadlo. Josef byl jeho věrným návštěvníkem a díky projevenému nadšení dostal nakonec od rodičů vlastní divadélko s figurkami. Od té doby začal psát Josef své první hry. Protože ho velice nadchlo studium historie, první předlohou a látkou pro vlastní divadelní hry byly historické osobnosti jako například Napoleon I. Také začal navštěvovat nedělní představení ve Stavovském divadle, která byla uváděna v češtině. Na gymnáziu se prostřednictvím studia němčiny seznámil s německou literaturou, recitací a s německými a světovými dramaty. Díky matčině sestřenici, která pracovala jako divadelní klíčnice a „lůžnmajstrová“¹²⁶, mohl Josef chodit zdarma do divadla a jevištní vystoupení sledovat tajně skryt za záclonou v prázdné lóži, které mu klíčnice zrovna přidělila. Zpočátku do divadla mohl pouze o sobotách, neděle byly věnovány učení a přípravě do školy. Poté, co se začaly hrát české hry i v neděli odpoledne, vyhledával všechna česká představení. V divadle Josef navštěvoval prázdná předplacená lóže Kouniců, Kinských, Lobkoviců, Nosticů, Valdštejnů i Auerspergů. Velikou zálibu měl i v knihách a četbě. Rád navštěvoval i aukce antikvariátů.¹²⁷

---

studentstva vydaný 1869 (redigoval Čech, Hostinský, Šolc) a *Almanach omladiny československé* z 1870. *Ottův slovník naučný*..., Svazek XXII. Rozkošný – Schloppe, 1904, s. 89.

¹²³ Český historik Jaroslav Goll (11. 7. 1846 – 8. 7. 1929), zakladatel české pozitivistické školy. *Diderot*..., Svazek 3 g-j, s. 70.

¹²⁴ Otakar Hostinský (2. 1. 1847 – 19. 1. 1910), český estetik, hudební vědec, výtvarný teoretik, kritik a pedagog. *Diderot*..., Svazek 3 g-j, s. 225.

¹²⁵ Český básník, prozaik, dramatik, publicista a kritik Vítězslav Hálek (5. 4. 1835 – 8. 10. 1874), spolu s Nerudou vůdčí představitel skupiny literátů kolem almanachu Máj. *Diderot*..., Svazek 3 g-j, s. 126.

¹²⁶ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 50.

¹²⁷ Tamtéž, s. 45 – 52.

Štolba zmiňuje i okamžiky, kdy započaly veřejné sbírky na stavbu Národního divadla. Také vzpomíná na válku s Pruskem a rok 1866, kdy byl bitvou u Sadové spor rozhodnut. Po prázdninách roku 1866, které strávil v Plzni, se stal devatenáctiletý Josef členem Akademického čtenářského spolku¹²⁸ a členem literárního odboru Umělecké besedy¹²⁹, kde byl dominantní postavou Hálek. Večírků a besed Umělecké besedy se účastnili nejčastěji Karel Sabina¹³⁰, básník Siegfried Kapper¹³¹, Josef Wenzig¹³², Dr. Durdík¹³³, malíř a prof. Pinkas¹³⁴, žurnalista Barák¹³⁵ a starý Purkyně¹³⁶. S těmi všemi Štolba navázal úzké vztahy.¹³⁷

Díky strýci faráři a divadelníku Ullmannovi se Josef setkal i s ochotnickým divadlem, které jeho strýc pravidelně pořádal. Josef u strýce často také vystupoval. Ochotnická představení se konala v Újezdě v hostinci, kde se shromažďovali vždy všichni z okolí. Díky poznatkům nabytým v pražských divadlech byl Josef ochotníkům přínosem. V průběhu doby se stal Josef také účastníkem akademického představení v Praze. Sklidil velký úspěch za hlavní roli v Kolárově Žižkovi a deník *Politik* o něm napsal: „*Z mladých těch mužů, kteří vesměs s největší horlivostí a pílí provedení úloh svých se byli ujali, jmenujeme jen právníka pana Štolbu, kterýžto hrál titulní úlohu, a již loňského roku při této příležitosti jako kníže Vlastislav v Tylově Čestmíru zvláštní naši*

¹²⁸ Akademický čtenářský spolek - založen v Praze v listopadu 1848. Středisko českoslovanských studentů vysokých škol. Původně řečnický a čtenářský spolek podporující vědecké vzdělávání a zájem o politiku. Členy mohli být zpočátku vysokoškolští studenti bez rozdílu národnosti, kandidáti, doktoři a profesori. Od roku 1853 musel spolek omezit svou činnost pouze na čtenářskou a členy mohli být jen studenti univerzity a techniky. Ryze českým spolkem se stal roku 1860. Největšího rozvoje se dočkal v 70. letech, od 1869 měl stále přes tisíc činných členů. *Ottův slovník naučný...* Svazek I. A – Alpy, 1888, s. 569 – 570.

¹²⁹ Umělecká beseda je český umělecký spolek založený 1863, který sdružoval spisovatele, výtvarníky a hudebníky. Usiloval o rozvoj českého umění organizováním uměleckého života i osvětovou činností. *Diderot...*, Svazek 8 t-ž, s. 188.

¹³⁰ Český básník, prozaik, dramatik a novinář Karel Sabina (29. 12. 1813 – 9. 11. 1877), redigoval Pražské noviny a Noviny Lípy slovanské. Zatčen a odsouzen za májové spiknutí. Autor mnoha operních libret. *Diderot...*, Svazek 7 ř-š, s. 27.

¹³¹ Siegfried Kapper (21. 3. 1821 – 7. 6. 1879) židovský básník píšící německy a česky. Propagoval společný emancipační boj Čechů a Židů, překladatel K. H. Máchy. *Diderot...*, Svazek 4 k-l, s. 46.

¹³² Josef Wenzig (18. 1. 1807 – 28. 8. 1875) český libretista, spisovatel a pedagog německého původu. Napsal libreta k operám Dalibor a Libuše Bedřicha Smetany. *Diderot...*, Svazek 8 t-ž, s. 378.

¹³³ Josef Durdík (15. 10. 1837 – 30. 6. 1902) český filozof, estetik, literární kritik překladatel, politik a psycholog. Přispěl k české odborné terminologii filozofie. *Diderot...*, Svazek 2 c-f, s. 310.

¹³⁴ Český malíř a grafik Soběslav Hyppolit Pinkas (7. 10. 1827 – 30. 12. 1901). *Diderot...*, Svazek 6 p-r, s. 127.

¹³⁵ Josef Barák (26. 1. 1833 – 15. 11. 1883) český novinář a politik. Hlavní redaktor Almanachu Máj. *Diderot...*, Svazek 1 a-b, s. 317.

¹³⁶ Jan Evangelista Purkyně (17. 12. 1787 – 28. 7. 1869), český lékař, přírodovědec a filozof, profesor na univerzitě ve Vratislavi a Praze. Otec českého malíře a výtvarného kritika Karla (11. 3. 1834 – 5. 4. 1868) a přírodovědce Emanuela (17. 12. 1831 – 23. 5. 1882). *Diderot...*, Svazek 6 p-r, s. 314.

¹³⁷ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 52 – 58.

pozornost upoutal jako neobyčejně nadaný myslící umělec – ochotník“¹³⁸. I přes to, že byl hodnocen pozitivními kritikami, otec Josefa měl však neskonalejší odpor k myšlence, že by jeho syn měl být hercem, a proto nutil Josefa ke studiu.¹³⁹

Za svůj první literární výstup Štolba považuje zveřejnění své novely *Ze života vojenského* z jara roku 1869 v Hálkových *Květech*¹⁴⁰. Krátce na to debutoval svou aktovkou *A přece*, kterou uvedl i v divadle. Ve stejné době začal navazovat užší kontakty se spisovateli a herci. Poznal Václava Klimenta Klicperu¹⁴¹, s jehož synem Ivanem Klicperou chodil na gymnázium, prof. Vladivoje Tomka¹⁴², s nímž se potkával na univerzitě a jehož manželka byla přítelkyní Štolbovy matky, Ferdinanda Mikovce¹⁴³, Erazima Vocele¹⁴⁴, Karla Jaromíra Erbena¹⁴⁵, Václava Bolemíra Nebeského¹⁴⁶, Jana Nerudu¹⁴⁷, Jakuba Arbes¹⁴⁸, prof. Gustava Pflagra Moravského¹⁴⁹ a Josefa Jiřího Kolára¹⁵⁰. V souvislosti s bohatým výčtem spisovatelů a zároveň přátel zmiňuje záslužnou práci *Ottova slovníku naučného*¹⁵¹, který zachycuje i méně výrazné spisovatele, kteří by však nebyť tohoto záznamu, upadli v naprosté zapomnutí.¹⁵²

¹³⁸ Příspěvek bez označení, český překlad, in: *Politik*, roč. III., 18. června 1869, č. 166, s. 3.

¹³⁹ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 58 – 62.

¹⁴⁰ Ilustrovaný beletristický týdeník *Květy* vycházející v letech 1865 – 1872, který založil Vítězslav Hálek a Jan Neruda. Reagoval na aktuální otázky společenského a uměleckého života, spojoval funkci zábavnou a vzdělávací. *Diderot...*, Svazek 4 k-l, s. 272.

¹⁴¹ Český dramatik, prozaik a básník Václav Kliment Klicpera (23. 11. 1792 – 15. 9. 1859). *Diderot...*, Svazek 4 k-l, s. 109.

¹⁴² Český politik a historik Václav Vladivoj Tomek (31. 5. 1818 – 12. 6. 1905), profesor na univerzitě v Praze a první rektor české univerzity. *Diderot...*, Svazek 8 t-ž, s. 102.

¹⁴³ Ferdinand Břetislav Mikovec (14. 12. 1826 – 22. 9. 1862), český dramatik, divadelní kritik a kulturní historik. Zakladatel a v letech 1851 – 1862 redaktor časopisu *Lumír*. *Diderot...*, Svazek 5 m-o, s. 172.

¹⁴⁴ Jan Erazim Vocol (23. 8. 1803 – 16. 9. 1871), český historik umění, historik, archeolog a spisovatel. Profesor české archeologie. *Diderot...*, Svazek 8 t-ž, s. 314.

¹⁴⁵ Karel Jaromír Erben (7. 11. 1811 – 21. 11. 1870), český básník a historik, první archivář města Prahy. Představitel české romanticky orientované literatury vycházející z folkloru a národních tradic. *Diderot...*, Svazek 2 c-f, s. 380.

¹⁴⁶ Václav Bolemír Nebeský (18. 8. 1818 – 17. 8. 1882), český básník, literární kritik, historik, publicista a překladatel. *Diderot...*, Svazek 5 m-o, s. 313.

¹⁴⁷ Jan Neruda (9. 7. 1834 – 22. 8. 1891), český básník, prozaik, novinář, fejetonista, divadelník, kritik a hlavní představitel generace májovců. *Diderot...*, Svazek 5 m-o, s. 341.

¹⁴⁸ Jakub Arbes (12. 6. 1840 – 8. 4. 1914), český novinář, prozaik, kulturní historik a divadelní kritik. V letech 1868 – 1873 odpovědný redaktor *Národních listů*, 1876 – 1879 dramaturg Prozatímního divadla, vydával satirický časopis *Šotek s Mikolášem Alšem*. *Diderot...*, Svazek 1 a-b, s. 193 – 194.

¹⁴⁹ Gustav Pflieger-Moravský (27. 7. 1833 – 20. 9. 1875), český básník, prozaik a dramatik. *Diderot...*, Svazek 6 p-r, s. 115.

¹⁵⁰ Josef Jiří Kolár (9. 2. 1812 – 31. 3. 1896), český herec, režisér, překladatel a dramatik. Odmítal úzce nacionální tendence v české kultuře a snažil se o její začlenění do evropského kontextu. *Diderot...*, Svazek 4 k-l, s. 132.

¹⁵¹ *Ottův slovník naučný* – 27 dílů, 1888 – 1908, obsahuje 27 789 stran, 139 418 hesel se 4 888 obrazy a 479 přílohami. 28. díl je Doplněk 1909. Abecedně řazená hesla. ŠVEHLA, Jaroslav: *Jan Otto. Kus historie české knihy*, s. 166 – 195.

¹⁵² ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 62 – 65.

V roce 1880 se Štolba seznámil se šlechticem Zdeňkem hrabětem Kolovratem Krakovským¹⁵³, který 5. října 1880 vystoupil v Prozatímním divadle s pětiaktovou činohrou *Libuše*, kterou později Neruda v Národních listech strhal. Vedle toho napsal hrabě ještě řadu dalších činohr a veseloher. Zdeněk hrabě Kolovrat Krakovský byl přítelem Nebeského, Bozděcha¹⁵⁴ a Pflagra. Právě u Pflagra se Štolba s hrabětem seznámil. Všechny zmíněné pojilo vlastenecké cítění a divadlo. Hrabě byl po smrti svého otce nucen ukončit svou divadelní kariéru a musel převzít správu rodových panství, hlavně v Rychnově nad Kněžnou. Štolba ve svých vzpomínkách popisuje první návštěvu, kterou hrabě vykonal osobně u nich doma v domě na Ovocném trhu. Tehdy byl hrabě svobodný a žil jako mladý bohém. U Štolbů si tenkrát mysleli, že jde o chudého člověka, který hledá pomoc a příspěvek na ošacení. Zdeněk hrabě Kolovrat Krakovský zemřel 24. října 1892 v Pellendofě u Vídně. Před svou smrtí se jedenkrát sešel se Štolbou v Rychnově, kam jezdíval Štolba se svou rodinou na dovolenou. Štolba obdivoval hraběte i díky tomu, že přestože uzavřel sňatek s Němkou, vychovával své děti v českém vlasteneckém duchu.¹⁵⁵

3.3 Studia na právnické fakultě

Po maturitě v roce 1865 nastoupil Josef na právnickou fakultu Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze¹⁵⁶. Jeho kolegy se v prvním ročníku stali Svatopluk Čech, který přišel z Novoměstského gymnázia a člen Ruchu, ve kterém zastínil dosavadní básníky, dále Otakar Hostinský, který přišel také z Novoměstského gymnázia, ale který ve druhém ročníku přešel na filozofickou fakultu, také studenti Bedřich Pacák¹⁵⁷ z gymnázia Jindřichohradeckého, Lošťák, Koudelka, Hodač a Kanda. Univerzita byla jedním z míst, kde byly zjevné vyostřené národnostní poměry. „*Národnostní poměry byly tenkrát tak rozdrážděné, že seděli jsme při přednáškách od německých kolegů úplně odloučení. My na levé a oni na pravé straně. A kollegiálních styků mezi námi vů-*

---

¹⁵³ Zdeněk hrabě Kolovrat Krakovský (6. 2. 1836 – 23. 10. 1892), milovník českého jazyka a dějin, vystudoval vídeňská práva, od roku 1868 žil v Čechách, kde navázal úzké vztahy s pražskými spisovateli, hlavně Nebeským a Bozděchem, sám napsal několik dramát. *Ottův slovník naučný*..., Svazek XIV. Kartel – Kraj, 1899, s. 605.

¹⁵⁴ Emanuel Bozděch (21. 7. 1841 – 10. 2. 1889), český dramatik a prozaik, v letech 1869 – 1876 dramaturg Prozatímního divadla. *Diderot*..., Svazek 1 a-b, s. 450.

¹⁵⁵ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 65 – 70.

¹⁵⁶ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 - B2 D 2 d (dokumenty vlastní – VŠ index).

¹⁵⁷ JUDr. Bedřich Pacák (19. 9. 1846 – 24. 6. 1914), český politik a rakouský státník, publicista, advokát, mluvčí mladočechů. *Diderot*..., Svazek 6 p-r, s. 9.

bec nebylo. Jen s některými, s nimiž znali jsme se z dob dřívějších, vyměnili jsme tu a tam několik slov“¹⁵⁸. Proti českým národním snahám studentů stála německá trojice Beust¹⁵⁹, Giskra¹⁶⁰ a Herbst¹⁶¹. Také perzekuce redaktorů a novinářů českého tisku za politické články byla velice výrazná a často končila i vězením. V době hlasitých českých projevů nespokojenosti a tzv. táborů lidu na konci 60. let proběhlo mnoho soudních procesů s politickými odpůrci, což roku 1868 rozbouřilo pražskou společnost. Dne 10. května 1868¹⁶² se v Šárce v hostinci Na Žežulce konala utajená beseda o politických poměrech, které byl však přítomen člen tajné policie. Následky této diskuse nesl nejhůře Štolbův spolužák Bedřich Pacák, který byl později pronásledovaný za veřejnou řeč na obranu českého národa. Byl odsouzen na pět let žaláře a umístěn do Svatováclavské trestnice. Zde si odpykával trest společně s Barákem. Po třech letech získal Pacák amnestii a vrátil se ke studiu, které ani ve vězení nezanedbával a rychle dostudoval. Štolba společně s dalšími studenty Pacáka ve vězení občas navštěvoval.¹⁶³

Po absolvování práv se Josef připravoval na rigorózní zkoušky. V letech 1870 - 1872 působil u rodiny hraběte Albrechta Kounice¹⁶⁴ jako vychovatel Albrechtova syna Viléma¹⁶⁵. To vše díky popudu a přičinění přítele Ferdinanda Schulze¹⁶⁶, který dříve

¹⁵⁸ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 71.

¹⁵⁹ Friedrich Ferdinand von Beust (13. 1. 1809 – 23. 10. 1886), 1868 povýšen na hraběte, saský diplomat a později rakouský politik, 1866 – 1871 ministr zahraničí a kancléř habsburské monarchie, 1871 – 1878 velvyslanec v Paříži a v letech 1878 – 1882 v Londýně. URBAN, Otto: *Česká společnost 1848 – 1918*, Praha, Svoboda 1982, s. 669.

¹⁶⁰ JUDr. Karl von Giskra (29. 1. 1820 – 1. 6. 1879), rakouský politik a státník, 1848 člen frankfurtského ústavodárného sněmu, 1858 advokát a 1866 purkmistr v Brně, od 1861 poslanec moravského sněmu a říšské rady, 1868 – 1870 ministr vnitra. URBAN, Otto: *Česká společnost 1848 – 1918*, s. 673.

¹⁶¹ JUDr. Eduard Herbst (9. 12. 1820 – 25. 6. 1892), českoněmecký politik a rakouský státník, profesor univerzity ve Lvově od 1847 a v Praze od 1857, od 1861 poslanec českého sněmu a říšské rady jako jeden z vůdců německých liberálů, 1868 – 1870 ministr spravedlnosti. URBAN, Otto: *Česká společnost 1848 – 1918*, s. 675.

¹⁶² 10. 5. 1868 se na 15 000 lidí zúčastnilo demonstrativního setkání na české hoře Říp (tzv. tábor lidu na Řípu). Poté pokračovaly další tábory na řadě míst v Čechách a na Moravě. Tato setkání měla posílit státoprávní snahy českých politiků, organizovali je místní politici či veřejně činné osoby. Rozvinul se žánr táborového řečnictví. Protivládní veřejné mínění rozdmýchané v novinách znamenalo pro novináře obvykle stíhání pro zločin urážky veličenství, rušení veřejného pokoje a přečin pobuřování. Noviny také byly konfiskovány. BĚLINA, Pavel, et al.: *Kronika Českých zemí*, 2. vyd. Praha, Fortuna Print 2003, s. 520 . 521. ISBN 80-7321-071-1.

¹⁶³ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 70 – 76.

¹⁶⁴ Albrecht Kounic (1829 – 1897), majitel Slavkova, Uherského Brodu, Nového Zámku, Housky a Března, byl c. k. komisař, čestný rytíř maltézského řádu a dědičný člene panské sněmovny. S manželkou Eliškou hraběnkou z Thunu měl dvě dcery a syna Viléma, který roku 1888 zemřel. *Ottův slovník naučný...*, Svazek XIV, Kartel – Kraj, 1899, s. 1000 – 1001.

¹⁶⁵ Karel Vilém Kounic (1861 – 1888), syn Albrechta Kounice a jeho ženy Elišky. Jeho sourozenci byli Vilém Michal Leopold Kounic (1859 – 1860), Marie Hohenlohe-Waldenburg-Schillingfuerst Kounicová (1855 – 1918) a Eleonora Andrassy Kounicová (1862 – 1936). Osobnosti, in: *Encyklopedie dějin města Brna* [online], [vid. 10. 2. 2013], dostupné z: http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=13612.

působil jako vychovatel u Albrechtova nejmladšího bratra Dr. Václava hraběte Kounice¹⁶⁷. Václav hrabě Kounic byl zároveň Štolbovým spolužákem z akademického gymnázia a také člen Ruchu, stejně tak jako dalších studentských spolků. Hraběcí rodina Kouniců¹⁶⁸ znamenala pro Štolbu nový svět. Seznámil se s naprosto rozdílnými poměry, v nichž rodina žila, avšak pojícím prvkem mezi Štolbou a šlechtickou rodinou byla otevřenost k národnímu vlasteneckému smýšlení. Hrabě Albrecht s chotí Eliškou měli dvě dcery, starší komtesu Maricu a mladší komtesu Elišku. O ty pečovaly dvě guvernanky, anglická a francouzská. Hraběcí rodina byla velice přívětivá a vřelá, udržovala přátelské vztahy i s personálem a služebnictvem a Štolba si v rodině po čase připadal jako doma. Priučil se zde i angličtině a francouzštině, které ovládal však již předtím vcelku obstojně. V obou jazycích se hovořilo běžně během obědů a večeří. Angličtinu ho také douchoval Sládek. Štolba se v rodině rozmluvil a naučil se užívat cizí jazyky v praxi. S rodinou také absolvoval svou první cestu do zahraničí. Jednalo se o trasu přes Německo do Belgie. V Ostende rodina trávila delší čas a Štolba odtud se svolením hraběnky jel na průzkum Londýna. Po návratu uveřejnil v Národních listech fejeton s názvem *Klepy z cest*¹⁶⁹, který měl velký ohlas. Zimní měsíce trávila rodina v Praze, kde měl Štolba volnější režim. Hrabě Kounic si díky vlivu Štolby vedle lóže v německém divadle pronajal i lóže v divadle Prozatímním. To měl Štolba stále k dispozici pro sebe i své přátele. Josef Štolba budil v rodině hlubší a aktivní zájem o české národní věci, protože v čele politických zápasů byla důležitá také pozice české historické šlechty jevící zájem o české hnutí (vedle Kouniců také Martiniců, Lobkoviců, Schönbornů, Schwarzenbergů). Obě hraběcí komtesy se učily recitaci, starší Marica hlavně kvůli herectví. Na žádost hraběnky Elišky našel Štolba Marice učitelku herectví, herečku Otýlii Sklenářovou-Malou¹⁷⁰. Josef Štolba se však po čase začal cítit v rodině příliš spoután a skvělá práce na plný úvazek ho již nenaplňovala, protože neměl čas na své vlastní záliby a aktivity. Chtěl být opět nezávislý, proto po dvou letech u Kouniců skončil a přátelsky se

¹⁶⁶ Ferdinand Schulz (17. 1. 1835 – 16. 2. 1905), český prozaik a literární historik, psal prózy s historickými náměty a ze šlechtického prostředí. *Diderot...*, Svazek 7 ř-š, s. 120.

¹⁶⁷ Václav Kounic (26. 9. 1848 - 1913), nejmladší bratr Albrechta Kounice, studoval práva na pražské a vídeňské univerzitě, 1873 povýšen na pražské univerzitě na doktora práv. Vlivem své matky a vedením svého vychovatele, spisovatele Ferdinanda Schulze, přilnul v mládí k českému národu, věnoval se politice. *Ottův slovník naučný...*, Svazek XIV. Kartel – Kraj, 1899, s. 1000 – 1001.

¹⁶⁸ Český šlechtický rod Kouniců doložený z 1. poloviny 13. století. Původ odvozuji od moravského hradu Dolní Kounice. Rodový majetek je především na jižní Moravě (Slavkov, Uherský Brod, Nový Rousínov). Roku 1532 povýšení do panského stavu, 1642 do hraběcího. *Diderot...*, Svazek 4 k-l, s. 204.

¹⁶⁹ ŠTOLBA, Josef: *Klepy z cest*, Praha, Jan Otto 1873, 234 s.

¹⁷⁰ Otýlie Sklenářová-Malá (12. 12. 1844 – 23. 2. 1912), česká herečka a představitelka deklamačního herectví. *Diderot...*, Svazek 7 ř-š, s. 150.

s nimi rozešel. Nechtěl se stát, tak jako mnozí jeho kolegové, věčným „zlenivělým“ vychovatelem.¹⁷¹ V říjnu 1872 se tedy vychovatelského úřadu vzdal. Jako svého nástupce hraběnce doporučil Sobičku, pozdějšího ředitele akademického gymnázia.¹⁷²

Štolba opět pokračoval v přípravách na rigorózní zkoušky, ovšem jeho plány změnila nabídka hraběte Artura Desfours Walderode¹⁷³. Obdržel nepřímo nabídku na delší zámořskou cestu. Mladý šlechtic Artur Desfours Walderode pocházející z bohaté rodiny, toužil cestovat a poznávat nové kraje, ale jelikož pořádat výpravy sám nesměl, nutně sháněl společníka. Uveřejnil proto anonymní inzerát, ve kterém hledal společníka na cestu do zámoří, jenž by ovládal angličtinu a francouzštinu. Nikdo tehdy nevěděl, že jde o Desfoursovi¹⁷⁴. Díky velké náhodě nebo velkému štěstí, se sestra Josefa Štolby, která měla za manžela tajemníka hraběnky Desfoursové, dozvěděla, kdo tento inzerát podal ještě v den jeho zveřejnění. Díky této nakonec oboustranné informaci a díky vzájemným sympatiím byl Štolba pozván k rozhovoru a nakonec i ujištěn, že bude mladému hraběti dělat doprovod. Už v tento moment padl ze strany hrabaty návrh o vzniku českého cestopisu z nově navštívených končin. Podobné práce v českém jazyce ještě neexistovaly. K cestovatelské dvojici se přidal i pražský soukromník Vilém Bečvář¹⁷⁵. Trasa byla předem naplánovaná a cesta, která započala 16. dubna 1873 směrem přes Paříž, skončila za sedm měsíců opět v Evropě na podzim téhož roku.¹⁷⁶

Po návratu do Prahy se Štolba opět pustil do příprav na rigorózní zkoušky. Mezi tím stihl napsat tři svazky cestopisných obrazů *Za oceánem*¹⁷⁷, řadu *Amerických povídek*¹⁷⁸ a několik divadelních her. Cestopisy zasílal Nerudovi průběžně dle předešlé úmluvy pro jejich zveřejnění formou fejetonů v *Národních listech*. Zakrátko Štolba do-

---

¹⁷¹ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 76 - 82.

¹⁷² KRONBAUER, R. J.: Několik dodatků k pamětem dr. Josefa Štolby, in: *Máj*, roč. IV., 27. dubna 1906, č. 33, s. 521.

¹⁷³ Artur Maxmilián František Desfours Walderode (1852 – 1917), majitel Podstaty, Dřinova a Vrchoslavic na Moravě, jeho starší bratr Theodor Gabriel držel Hrubý Rohozec, Smržovku a Křetín. *Ottův slovník naučný*..., Svazek VII. Dánsko – Dřevce, 1893, s. 351.

¹⁷⁴ Desfoursové – český šlechtický rod původem z Lotrinska. Českou větev založil císařský generál Mikuláš Desfours, který získal panství Hrubý Rohozec a Smržovku. Pokrevně se spojili s mnoha českými rody. Díky sňatku Františka Václava s Antonii, hraběnkou Walderode z Eckhausen zdědil jejich syn Josef erb i titul Desfours-Walderode. *Diderot*..., Svazek 2 c-f, s. 221.

¹⁷⁵ V dostupné literatuře o Vilému Bečvářovi nebyly nalezeny bližší informace.

¹⁷⁶ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 82 – 90.

¹⁷⁷ ŠTOLBA, Josef: *Za oceánem I. V Západní Indii*, Praha, Grégr a F. Dattel 1874, 218 s.

ŠTOLBA, Josef: *Za oceánem II. V Mexiku*, Praha, Grégr a F. Dattel 1875, 200 s.

ŠTOLBA, Josef: *Za oceánem III. V Severní Americe*, Praha, Grégr a F. Dattel 1876, 181 s.

¹⁷⁸ ŠTOLBA, Josef: *Americké povídky*, Praha, J. Otto 1882, 383 s. Z našich i cizích vlastí.

končil právnická studia, získal doktorský titul¹⁷⁹ a chystal se na další cestu. Ta měla být pořádána opět s hrabětem Desfours Walderode, tentokrát přes Indii, Čínu, Japonsko a Sibiř v délce dvou let.¹⁸⁰ Cestu však již Josef Štolba nepodnikl, protože se oženil s Hedvikou Čerychovou¹⁸¹, s níž se seznámil ještě před svým odjezdem do zámoří. Svatba se konala roku 1875 v jeho devětadvaceti letech v kostele sv. Ducha v Hradci Králové před stejným oltářem, u něhož byl kdysi křtěn. Tím skončil jeho mládenecký a nespoutaný život. Cesta na východ nakonec nebyla realizována vůbec.¹⁸²

3.4 Počátky soudní a notářské praxe

Povinnou soudní a advokátní praxi započal jako koncipient v advokátní kanceláři Dr. Hausschilda v Praze. Po roce přestoupil do notářské kanceláře Dr. Jana Strakatého¹⁸³, který byl také divadelním nadšencem a dobrovolným režisérem v Mikulášském divadle pod vedením Pavla Švandy ze Semčic¹⁸⁴. Roku 1872 založil s mladým nakladatelem Janem Ottou¹⁸⁵ humoristický časopis *Paleček*¹⁸⁶, který Štolba redigoval. V listopadu 1877 Štolba složil notářské zkoušky, což mu umožňovalo stát se samostatným notářem¹⁸⁷. Následující rok působil v kanceláři Dr. Fortwänglera jen na záskok jako koncipient. Vlastní notářství toužil provozovat v Praze, ovšem ve městě působilo

¹⁷⁹ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 - B2 D 2 d (dokumenty vlastní – absolutorium, titul, vysvědčení o státních zkouškách, oznámení o získaném titulu).

¹⁸⁰ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 90 – 92.

¹⁸¹ Hedvika Čerychová (16. 10. 1854 – 22. 9. 1936), manželka Josefa Štolby, dcera podnikatele staveb Antonína Čerycha, rodáka z Nechanic a později známého továrníka. Antonín Čerych přesídlil s rodinou z Prahy do Kuklen. Hedvika měla deset sourozenců, a to sedm z prvního a tři z druhého manželství svého otce. RaDŠ, rodokmen.

¹⁸² DOMEČKA, L.: Rodák královehradecký – Dr. Jos. Štolba, in: *KRAJ KRÁLOVEHRADECKÝ, Organ republikánské strany zeměd. a maloroln. lidu*, roč. XVII., 1. května 1926, č. 33, s. 1.

¹⁸³ Jan Strakatý, syn české pěvce Karla Strakatého (1804 – 1868), který byl v letech 1827 – 1857 člen Stavovského divadla, a který roku 1834 při premiéře Tylovy *Fidlovačky* zpíval jako první píseň *Kde domov můj*. Syn Jan studoval práva z otcova donucení, který znal vrtkavost divadelní kariéry a pro syna chtěl pořádné zázemí. V letech 1870 - 1872 byl Jan Strakatý artistický ředitel Zemského Divadla a v roce 1891 zemřel. ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 92.

¹⁸⁴ Pavel Švanda ze Semčic (27. 11. 1825 – 5. 1. 1891), český režisér, dramaturg a publicista. Významně ovlivnil vývoj českého divadla svým pochopením pro nové proudy evropské dramaticky, ovlivnil vývoj řady hereckých osobností. *Diderot...*, Svazek 7 ř-š, s. 420.

¹⁸⁵ Jan Otto (8. 11. 1841 – 29. 5. 1916), český knihkupec a nakladatel, od roku 1871 byl majitelem knihtiskárny a nakladatelství v Praze, od 1874 též knihkupectví. ŠVEHLA, Jaroslav: *Jan Otto. Kus historie české knihy*, 318 s.

¹⁸⁶ *Paleček* – 1872 – 1887 humoristický a satirický obrázkový týdeník, snaha vydávat český časopis srovnatelný s německými humoristickými listy, v redakci J. Štolba, několikrát změnil svůj podtitul. (1841 – 1847 vycházel jako první český humoristický časopis pro široké vrstvy). Vyhýbal se politickým vtípům. V polovině šestého ročníku ho Otto za výhodných podmínek prodal firmě Slavík a Borový. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*, Svazek 3 II P-R, Praha, Academia 2008, s. 757 – 761.

¹⁸⁷ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 - B2 D 2 d (dokumenty vlastní – vysvědčení z notářských zkoušek).

již mnoho zaběhlých notářů, a proto odešel roku 1879 do Nechanic, do rodiště svého tchána, kam byl jmenován. Stále doufal, že se po pár letech do Prahy vrátí. Nechanice si nakonec oblíbil a strávil v nich jedenáct let. S rodinou žil v domě manželčina otce v Lubenské ulici, kde si zřídil i kancelář. Nové prostředí ho ovlivnilo natolik, že psal novely z venkovského života, spolupracoval s místními divadelními ochotníky a Prahu navštěvoval pouze příležitostně. „*Jednou ho sem přiláká premiéra v Národním divadle, jindy schůze v Akademii, velmi často revisorská funkce jeho v Nakladatelském Družstvu Máje.*“¹⁸⁸ Díky nabytým zkušenostem z cestování mohl pořádat bezplatné přednášky o svých cestách a dále navštěvovat nejrůznější kraje v Čechách i v zahraničí. Velice si oblíbil východní Čechy. Ve svém domě se také scházel s nejrůznějšími umělci a literáty.¹⁸⁹ Redaktor Teršl píšící do *Osvěty lidu* Štolbův nechanický pobyt zhodnotil takto: „*Životní povolání jej zaneslo na pól úplně opačný celému jeho dosavadnímu životu, do malého venkovského hnízda, zastrčeného, beze spojení se světem, do úplného zátíší. Ale tu se právě ukázala celá znamenitá jadrnost Štolbova, jeho úžasná životní energie a prošlo vítězně zkouškou jeho spisovatelské nadání. V tomto prostředí nezapadl, jako mnozí jiní, nýbrž právě ono mu poskytlo ještě větší pole působnosti, tam se teprve řádně soustředil a našel své pravé prostředí pro literární divadelní tvorbu (...), ono mu také dalo bohatě látek pro jeho veselohry (...), tam rozvinul také bohatou činnost kulturní (...).*“¹⁹⁰

Roku 1924 adresoval Štolba Nechanicím dopis, ve kterém shrnoval své tamní působení a městečku děkoval za to, že mu zachovává přízeň: „*Nechanice – Vy roztomilé a čistounké a též neobyčejně půvabné, ve svěžích nekonečných lukách a v bohatých lesích jak ve vzácném smaragdovém rámcí zapuštěné Nechanice, s jakou láskou, s jakou ochotou na Vás vzpomínám. (...) ve zdech Vašich narodila se má nejmladší dcerka a ostatní prožily tam nejkrásnější svůj věk, ve Vás započal jsem svou životní samostatnou činnost, ve Vás nabyt jsem nejlepší své přátele a ve Vás zažil jsem nejšťastnější dobu svého rodinného a občanského života. (...) Já byl tehdy mlád, byl jsem přímo zuřiv do práce, kypěl jsem silou a odvahou, a co zdá se mi dnes odvážným, bývalo mi tehdy hračkou. (...) Vy pojmenovali jste svou župu ochotnickou župou Štolbovou. Cítím se tím velice poctěn a děkuji Vám zároveň za poctu, za kterou ve svém, vysokém věku nemohu*

¹⁸⁸ KRONBAUER, R. J.: Několik dodatků k pamětem dr. Josefa Štolby, in: *Máj*, roč. IV., 27. dubna 1906, č. 33, s. 519.

¹⁸⁹ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 92 – 100.

¹⁹⁰ TERŠL, F.: Feuilleton (na pokračování), Spisovatel dr. Jos. Štolba, in: *Osvěta lidu*, roč. XXXIX., 8. ledna 1936, č. 3, s. 3.

*se Vám bohužel žádnou další literární práci odvděčiti, ale vždy budu na Vás a Vaši práci vděčně vzpomínati, pokud mne osud ještě žití dopřeje. A proto buďtež pozhnány.*¹⁹¹

3.5 Působení v Pardubicích

Koncem osmdesátých let 19. století jel Josef Štolba žádat do Vídně k ministru spravedlnosti Bedřichu Schönbornovi¹⁹² o místo notáře v Pardubicích. Ministr mu žádost na místě zamítl, ale při Štolbově odchodu se ho dotázal, zda není příbuzný známého spisovatele Štolby. Když Josef Štolba vysvětlil, že to je právě on, obdržel okamžitě dokonce dvě nabídky volných notářských postů v Praze. Ty Štolba odmítl kvůli tomu, že už nemá v Praze tak velké osobní styky jako dříve a preferoval místo v Pardubicích. Toto město považoval za strategické, protože mělo dobré dopravní spojení s Prahou, ale přesto nešlo o divoké velkoměsto. Po několika dnech přišlo jmenování Josefa Štolby notářem v Pardubicích a v ten samý den, kdy Štolba telegrafickou zprávu o jmenování obdržel, byla vytištěna i oznámení ve *Wiener Zeitung*.¹⁹³

Krátce na to se roku 1890 Štolba s rodinou stěhoval do Pardubic a byl nesmírně nadšen z celého města i okolí. *„Ta rozkošná Zelená brána, již není rovno v celém království; to nádherné náměstí, plné starobylých domů se silhouettou štítů, že ji musí pohledati; ten zajímavý vstup perštýnskou a zámeckou ulicí, pak gotickou brankou ve vysoké zdi se střelnami a předhradím k mohutnému, pitoresknímu zámku starých Pernštýnů (...) věru málo je v Čechách měst, jež co do patiny rozkošného, starobylého zevnějšku rovnati by se mohly vnitřnímu městu pardubickému“*¹⁹⁴. Při psaní vzpomínek také uvádí, jak se město od doby, kdy se Štolbovi nastěhovali, po jeho současnost změnilo a zmodernizovalo. Nově vyrostlé objekty nazývá zástavbou, která vznikla téměř *„americkou rychlostí“*¹⁹⁵, zmiňuje i zavedení veřejného elektrického osvětlení. Pardubice také nazýval *„Plzní českého východu“*¹⁹⁶ především díky významnému železničnímu uzlu a soutoku řek Labe, Chrudimky a kanálu Halda. V Pardubicích Štolbu navštěvoval

---

¹⁹¹ Štolbova městská knihovna Nechanice, archiv spravuje Hana Kramářová. Dopis Josefa Štolby z července 1924.

¹⁹² Bedřich Schönborn (11. 9. 1841 – 21. 12. 1907), hrabě a moravský politik, 1881 – 1888 místodržící v Brně, 1888 – 1895 ministr spravedlnosti, od roku 1881 v panské sněmovně. *Diderot...*, Svazek 7 ř-š, s. 118.

¹⁹³ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 122 – 126.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 126 – 127.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 128.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 128.

Julius Zeyer¹⁹⁷, který novou zástavbu a přestavbu celého města spíše kritizoval. Byl zastáncem zachování barokních a gotických domů a modernizaci považoval za nepovedenou „českou renesanci“. Štolba si také liboval v tom, že vyměnil nechanický klid malého městečka za bohatý život a ruch města většího. *„Život, do kterého mne povolání mé ze zátiší Nechanického bylo přeneslo, byl také zcela rozdílný od mého života posavadního. Tam klid malého městečka, jež sebe nepatrnější událost dovedla, třebas i jen na okamžik pobouřiti, a obmezený kroužek stále stejných prožitků. Zde pak bujný, kalejdoskopicky pestrý ruch bohatého ale také stále neklidného, ano nervosního života, jakému těší se jen města velká aneb taková, která mají všechny podmínky, aby se jimi stala. Neschází ani jistá neskromnost obyvatelstva v nárocích na život, jistá požívačnost, do kterých postupem doby se bylo vžilo.“*¹⁹⁸ Místní šlechta zde oživila honební společnost a koňské dostihy, což obohatilo městský rozpočet. Ve srovnání s ostatními českými městy, žila pardubická společnost, dle Štolby, vesměs na vysoké úrovni. Vojenskou posádku města tvořila pouze jízda. Ve městě se konaly zábavy všeho druhu. Oblíbené byly koncerty, šantány, divadla, plesy a cirkusy. Veřejný život se také odrážel v politických zápasech a novinových periodikách. Jediné, co Štolba na Pardubicích kritizoval, byla výrazná „ziskuchtivost a ješitnost“ tamních obyvatel. V roce 1903 se ve městě účastnil Východočeské výstavy. I přes to, že stále pracoval, cestoval a účastnil se bohatého kulturního života, začínal pociťovat zdravotní problémy. *„Mého železného kdysi zdraví chytá se rez, a proto čím dále tím více zavírám se do těch svých milých čtyř stěn, a buď s knihou nebo s pérem v ruce hledím zapomenouti zvláště nepříjemných výstřelků jeho. Ob tu chvíli zapadám do Prahy, každoročně vylétám do světa, a poněvadž ta léta plynou tak rychle, jako ta voda v proudech labských, není snad již více pochyby o tom, že složím tu jednou také kosti své.“*¹⁹⁹

3.6 Druhá pražská etapa

Štolbova předpověď o tom, že v Pardubicích stráví zbytek svého života, se neaplnila. Ve východočeském městě nakonec žil přibližně jednadvacet let a svůj pardubický úřad předal k 1. březnu 1912 nově nastupujícímu notáři Eduardu Jelenovi.²⁰⁰ Ve

¹⁹⁷ Julius Zeyer (26. 4. 1841 – 29. 1. 1901), český básník, dramatik a prozaik, inspirace evropskou i národní historií, mytologií, orientem. *Diderot...*, Svazek 8 t-ž, s. 445.

¹⁹⁸ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 134.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 140.

²⁰⁰ Soka Pardubice, fond: Notářství Pardubice, inv. č. 44, kn. č. 38, Rejstřík jednací 1911 – 1912.

stejně době se Štolba stěhoval zpět do Prahy, protože byl roku 1911 úředně jmenován do notářství na Vinohradech²⁰¹. S manželkou Hedvikou žil ve vinohradském bytě v objektu nazývaném Valdek²⁰², kde často pořádal společenské obědy pro pozvanou společnost.²⁰³ Horlivě se účastnil tamního divadelního ruchu, obzvlášť v Městském vinohradském divadle, kde byly uváděny jeho nejúspěšnější dramatické hry. Zde také spolupracoval v družstevní divadelní správě. „*Na Vinohradech dožíval svůj dlouhý život, tak bohatý, milován a vážen všemi, kdož znali tohoto usměvavého starého pána bohatýrské postavy a bohatýrského mohutného plnovousu, s tváří mladistvou a s jiskrnými, usměvavými očima.*“²⁰⁴ Během letních měsíců vyjížděl na několikátýdenní pobyty do zahradních výletních středisek mimo Prahu, například do Černošic či Všenor, kde se mimo jiné rád stýkal s rodinnými příslušníky.²⁰⁵

Ve šťastném a spokojeném manželství prožil Josef Štolba pětadesát let. V posledních letech života byl obklopen vedle tří dcer i sedmi vnoučaty a několika pravnuky.²⁰⁶ První dcera Otylie²⁰⁷ se manželům Štolbovým narodila krátce po svatbě. Druhorozená dcera byla Marie²⁰⁸ a třetí v pořadí Olga²⁰⁹. Štolba vzpomíná, že dvě starší dcery si vždy hrávaly s jinými děvčaty, ovšem nejmladší Olga byla jiná. Vyhledávala spíše společnost stejně starých chlapců a místo toho, aby se chovala jako „*pravá dáma*“, trávila celé dny venku v přírodě, ležla po stromech a vyváděla nejrůznější neplechy. Ke Štolbovým také docházel učitel a děti musely každoročně skládat veřejné zkoušky.

²⁰¹ SOKA Pardubice, fond: Rukopisy, kn. č. 27, Memorabilien der Stadt Pardubitz gesammelt und gewidmet der Vaterstadt vom Vincenz Kablik pens. Magistratssekretair im Jahre 1850, s. 696.

²⁰² Dům Valdek č. p. 620 – Dnes mohutný objekt sedmipodlažního domu palácového charakteru je dominantou na rohu ulic Anglické a Jugoslávské, průčelím je obrácen do prostoru Náměstí Míru. Dříve zde stával stejnojmenný rohový dům, který vybudoval v roce 1877 stavitel František Novotný (1835 – 1881). Byla to solidní rozložitá stavba se třemi fasádami v novorenesančním slohu. V rámci obrovského stavebního rozmachu Prahy a tedy i Královských Vinohrad musel dům ustoupit novostavbě. Uvádí se, že byl v dobrém statickém i stavebním stavu a mohl ještě dále sloužit. Roku 1928 se dům rozhodla přestavět jeho majitelka H. Staňková, dcera F. Novotného. Ve skutečnosti byl objekt stržen a následujícího roku vystavěn nový, na který přešlo nejen původní číslo popisné, ale i název. Vinohrady – dům Valdek čp. 620 – Odkud vzal Valdek své jméno, in: *Oficiální webový portál Prahy 2* [online], [vid. 7. 3. 2013], dostupné z: http://www.praha2.cz/2315_Vinohrady-dum-Valdek-cp-620-Odkud-vzal-Valdek-sve-jmeno.

²⁰³ ŠMKN. Písemné svědectví pana Ladislava Siebera (1923 – 2009), pravnuka Josefa Štolby, z 8. listopadu 2007 v Praze.

²⁰⁴ TERŠL, F.: Feuilleton (na pokračování), Spisovatel dr. Jos. Štolba, in: *Osvěta lidu*, roč. XXXIX., 8. ledna 1936, č. 3, s. 3.

²⁰⁵ ŠMKN. Písemné svědectví pana Ladislava Siebera (1923 – 2009), pravnuka Josefa Štolby, z 8. listopadu 2007 v Praze.

²⁰⁶ Manželství trvalo od svatby (1875) do Josefovy smrti (1930) necelých 55 let. Josefova žena přežila manžela o pět let. RaDŠ, rodokmen.

²⁰⁷ Otylie Štolbová (9. 7. 1876 – 28. 12. 1949), nejstarší dcera cestovatele Josefa Štolby. RaDŠ, rodokmen.

²⁰⁸ Marie Štolbová (7. 10. 1877 – 19. 1. 1919), dcera cestovatele Josefa Štolby. RaDŠ, rodokmen.

²⁰⁹ Olga Štolbová (12. 4. 1880 - ?), nejmladší dcera cestovatele Josefa Štolby. RaDŠ, rodokmen.

V domácnosti s rodinou žila i francouzská vychovatelka, která děti učila cizí jazyk. Nejprve pouze konverzací, poté důkladněji. Po nějakém čase Štolba najal i anglickou vychovatelku, která děti učila angličtinu a anglické mravy a zvyklosti.²¹⁰ Nejstarší Otylie se provdala za advokáta v Lounech JUDr. Jindřicha Siebera²¹¹, Marie si vzala pardubického advokáta JUDr. Leonidase Lhotu²¹² a nejmladší Olga byla provdána za Jana Caivase²¹³, královehradeckého rodáka a pražského místodržitelského radu.²¹⁴

V posledních letech života se Štolbův zdravotní stav silně zhoršoval. Postupně téměř úplně ztratil pohyblivost a při pohybu po bytě musel být z obou stran podpírán dalšími osobami. Pro pobyt venku měl k dispozici dvoukolový invalidní vozík, který mu umožňoval i vyjížděky do přírody.²¹⁵ Vzhledem k tomu, že byl dům Valdek, ve kterém Štolba s manželkou žil, roku 1928 stržen, musel ještě dva roky před svou smrtí absolvovat stěhování. Opis jeho úmrtního listu dokládá, že naposledy vydechl v nedalekém bytě v Jugoslávské ulici č. p. 236.²¹⁶ Poté, co 12. května 1930 zemřel, objevila se v mnoha novinách zpráva o jeho úmrtí²¹⁷. Největší pozornost Štolbovu odchodu věnovaly *Lidové noviny* z 13. května 1930, které s odkazem na předchozí den zároveň oznamovaly: „Dnes ráno o 8. hod. 30. min. zemřel ve svém bytě na Král. Vinohradech spisovatel – notář dr. Josef Štolba. Poslední tři roky ztrávil Štolba téměř nepřetržitě ve svém bytě, churav těžkou arteriosklerosou. V pátek zhoršil se jeho stav měrou nebezpečnou. Včera dopoledne pozbyl vědomí. Od časného jitra dnešního dne dlel u nemocného lékař, jenž skoro po 20 let o doktora Štolbu pečoval, dr. Josef Červenka. Tentokrát byla jakákoliv lékařská pomoc marná. Josef Štolba se z bezvědomí neprobíral.“²¹⁸

(...) Už těžko, velmi těžko vystoupil na ty dva nebo tři schůdky, vedoucí na jeviště, když se před několika lety posledně děkoval za potlesk svého uznalého obcenstva; ale v jeho pokloně byl ještě důstojný šarm starého divadelníka, který se rád a dobro-

---

²¹⁰ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí II*, s. 358 – 366.

²¹¹ JUDr. Jindřich Sieber (9. 5. 1867 – 8. 2. 1919), s manželkou Otylíí měl tři potomky. Většina jeho pozůstalosti je uložena a nezpracována v LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracované kartony 2 - B2 D 2 a, 2 – B2 D 2 b, 2 – B2 D 2 c, 2 – B2 D 2, 2 – B1 D 1.

²¹² JUDr. Leonidas Lhota (28. 5. 1863 – 27. 9. 1912), s manželkou Marií Štolbovou měl dva potomky. RaDŠ, rodokmen.

²¹³ Jan Caivas (5. 5. 1863 – 16. 6. 1925), s manželkou Olgou měl dva potomky. RaDŠ, rodokmen.

²¹⁴ RaDŠ.

²¹⁵ ŠMKN. Písemné svědectví pana Ladislava Siebera (1923 – 2009), pravnuka Josefa Štolby, z 8. listopadu 2007 v Praze.

²¹⁶ ŠMKN. Opis úmrtního listu Josefa Štolby.

²¹⁷ JUDr. Josef Štolba (3. 5. 1946 – 12. 5. 1930). RaDŠ.

²¹⁸ Josef Štolba zemřel, in: *Lidové noviny*, roč. 38, 13. května 1930, č. 240, s. 2.

myslně sklání před svým publikem a jeho vkusem. Nebylo na Vinohradech premiéry, aby Štolbova běloučká, stařecky pěkná hlava nevyhlížela z levé lóže; a nebylo autora, kterému by rád netleskal vlídnýma rukama dědečka a nekýval mu povzbudivě na jevišti. Miloval divadlo neomrzelou a pozornou láskou milence, jací se dnes nerodí: beze stínu hořkostí, tiše a věrně, jaksi potěšeně, že mu ještě kolem hlavy šumí divné a vzrušující opojení divadla, i když ty úspěchy nebo nezdary nesla jiná a zase jiná generace divadelníků. „Panu notáři se to líbí“, říkalo se vždy mezi domácím lidem divadla; ale pan notář našel pokaždé nějaké vlídné slovo; nepřicházel soudit, nýbrž polaskat divadlo, herce, publikum, šum hlediště, potlesk a rychle vadnoucí vavříny toho horečného a zářivého života na prknech. Jeho dílo bylo již dávno uzavřeno a dopsána poslední tečka; ale člověk, jenž odchází, nechá mezi lidmi bolestnou mezeru.“²¹⁹

O Štolbově smrti ještě 13. května napsaly deníky *Večer*²²⁰ a *Polední list*²²¹, později se stejnému tématu věnovaly i v *Osvětě lidu* či *Národních listech*. V pátek 16. května psal o pohřbu spisovatele Štolby list A – *Zet České slovo*: „Včera odpoledne o třetí hodině konal se z vestibulu Vinohradského městského divadla pohřeb spisovatele Dra Štolby. Nad katafalkem, ozdobeným spoustou květin, rozloučili se se zesnulým spisovatelem prof. Sekanina za spolek spisovatelů Máj, Dr. Čulík za notářskou komoru, F. X. Svoboda za správní výbor Vinohradského městského divadla, Antonín Klášterský za Českou akademii věd a umění. Četná účast obecnstva, zástupců kruhů parlamentních, senátoři Pichl a Hubka, členstva pražských divadel a literárních spolků dokázala sympatie, kterým se zesnulý těšil. Kremace Dra Štolby koná se dnes dopoledne o půl desáté na Olšanech.“²²² O úmrtí i samotném pohřbu psalo nespočetně mnoho dalších novin, ke spisovatelovu pohřbu vydal spolek českých spisovatelů beletristů Máj speciální pamětní brožuru²²³, smuteční oznámení vydala i Česká akademie věd a umění²²⁴ a z oficiálního parte lze vyčíst, které další instituce²²⁵ se k smutečním oznámením připojily.

²¹⁹ ČAPEK, Karel: Dědeček divadelník, in: *Lidové noviny*, roč. 38, 13. května 1930, č. 240, s. 2.

²²⁰ Nestor českých dramatických spisovatelů – mrtev. Josefa Štolby není více!, in: *Večer*, roč. 30, 13. května 1930, č. 147, s. 1

²²¹ Spisovatel Josef Štolba, in: *Polední list*, roč. IV., 13. května 1930, č. 133, s. 3.

²²² Pohřeb spisovatele dr. Štolby, in: A – *Zet České slovo*, 16. května 1930, č. 114, s. 4.

²²³ RaDŠ.

²²⁴ RaDŠ. Josef Štolba byl člen IV. třídy československé Akademie věd a umění.

²²⁵ Jedná se o instituce, jejichž členem Štolba byl: Ústřední matice divadelní, správní výbor Městského divadla na Královských Vinohradech, Záložny Vinohradské, ochotnické korporace a další. RaDŠ.

3.7 Pamětní deska

Ještě za Štolbova života se začalo roku 1928 jednat o instalaci pamětní desky na jeho rodný dům na Malém náměstí č. p. 5 v Hradci Králové. Štolba byl s tímto úmyslem obeznámen a celá věc ho velice potěšila. Vyskytly se však průtahy a k zasazení a odhalení desky došlo až roku 1935, tedy pět let po Štolbově smrti. Autorem reliéfního portrétu Josefa Štolby byl hradecký akademický sochař Josef Škoda²²⁶, umělecké dílo posléze odborně odlila státní průmyslová škola pod vedením mistra Šimka. „17. října t. r. zasazena byla nad středním pilířem dvou oblouků podsíně domu č. 5 na Malém náměstí – rodném to domě spisovatele, notáře JUDr. Josefa Štolby (...) pamětní deska. V jejím oválu je v bronzě vytepaná zdařilá jeho kmetská podoba (...), zeleným vavřínem ověšená, a pod ní čteme kovové písmo, určující zde jeho kolébku. Majitel domu ve vzácném porozumění dal fasádu obnovit, aby tvořila desce důstojné pozadí. Slavnost odhalení pamětní desky Štolbovy konala se v sobotu odpoledne 19. t. m. v zasedací síni městské spořitelny za účasti zastupitelstva města se starostou Josefem Pilnáčkem v čele, okres. hejtmana Wolfa, zástupců kruhů advokátních a notářských, škol a osvětových a kulturních korporací. Z nejbližšího příbuzenstva spisovatele byla přítomna jeho staříčká manželka, paní Hedvika Štolbová, dcery, paní O. Sieberová, vdova po advokátu v Praze, paní Caivasová, vdova po místodrž. radovi v Praze, vnučka paní Wiesenbergerová²²⁷, manželka advokáta v Praze, se svým bratrem škpt. Sieberem²²⁸, několik pravníků a pravnuček, synovec Karel Štolba²²⁹, odbor. učitel v Kostelci n. O., prorektor pražské české techniky prof. dr. Milbauer se svým synem inženýrem a jiní. Pietní chvíli zahájil osvětový referent města prof. K. Mlynář, (...), poté pronesl prof. František Teršl pečlivě vypracovanou přednášku o životě a literárním díle spisovatele Jos. Štolby (...), nakonec starosta Jos. Pilnáček poděkoval (...) a potom jménem města prohlásil, že pamětní desku bere do ochrany. (...).“²³⁰ Pamětní deska je v poměrně zachovaném stavu na zmiño-

²²⁶ Josef Škoda (1. 5. 1901 – 15. 8. 1949), český sochař ovlivněn svým učitelem J. Štursou, pak O. Gutfreundem, později dospěl k expresivní deformaci (Soutok Labe s Orlicí, 1930 – 34, HK aj.). *Diderot...*, Svazek 7 ř-š, s. 390.

²²⁷ Marie Wiesenbergerová (21. 3. 1905 - ?), vnučka cestovatel Josefa Štolby, dcera Otylie (Štolbové) Sieberové, provdala se za JUDr. Josefa Wiesenbergera. RaDŠ, rodokmen.

²²⁸ Josef Štolba – Sieber (8. 7. 1897 – 1953), vojenský štábní kapitán, úctu ke svému dědovi vyjádřil přijetím jeho příjmení, které zdědil po matce. Syn Otylie (Štolbové) Sieberové, starší bratr Marie Wiesenbergerové. RaDŠ, rodokmen.

²²⁹ Odborný učitel Karel Štolba (14. 8. 1888 – 29. 8. 1972), synovec cestovatele Josefa Štolby, pradědeček autorky této práce, oženil se s Marií Popelkovou (5. 4. 1895 – 19. 3. 1968), prababičkou autorky této práce, se kterou měl tři syny – Jiřího, Karla a Dobroslava (dědeček autorky této práce). RaDŠ, rodokmen.

²³⁰ Odhalení pamětní desky spisovateli Jos. Štolbovi, in: *Osvěta lidu*, roč. XXXVIII., 23. října 1935, č. 74, s. 2.

vaném domě č. p. 21/5 umístěna dodnes. Příslušný text pod plastickým reliéfem je momentálně obtížněji čitelný vzhledem k olupující se podkladové fasádě. S odkazem na významnou historii by si dům tedy jistě zasloužil alespoň novou omítku.²³¹

---

²³¹ Město zpracovává pasport uměleckých děl, in: *Hradec Králové. Oficiální stránky statutárního města* [online], [vid. 5. 2. 2013], dostupné z: <http://www.hradeckralove.org/noviny-a-novinky/mesto-zpracovava-pasport-umeleckych-del>.

4 DRAMATIK A SPISOVATEL JOSEF ŠTOLBA

Jak již bylo výše nastíněno, Josef měl k divadlu blízko už od dětských let. Sám se od raného mládí pokoušel o hraní i psaní, angažoval se také jako ochotník, divadla a představení divadelních spolků velice rád navštěvoval a vůbec měl blízko k dramatickému umění ve všech jeho formách. Roku 1862 nechyběl na slavnostním zahajování činnosti Prozatímního divadla. Stejně tak se účastnil i otevření budovy Národního divadla. Jako český student v Akademickém čtenářském spolku, se podílel na realizaci divadelních představeních, kde akademikové tlumočili vlastenecká dramata a podporovali národní vědomí. Budoucí Štolbovo divadelní směřování velice ovlivnil jeho výkon v jedné z hlavních rolí v Kolárově²³² hře Žižkova smrt. Za ztvárnění Žižkovy postavy sklídl v roce 1869 nevídaný ohlas a pozitivní kritiku v tisku. Ve stejném roce byla uvedena i Štolbova první hra, která mu záhy otevřela dveře na scénu předního českého jeviště. Štolba vytvořil přes třicet dramatických kusů, z nichž velká část vyšla i knižně. Jeho hry přinášela pražská i nejrůznější mimopražská divadla.²³³

Nemešný zájem jevil Josef Štolbu od mládí i o literaturu. Už jako student přispíval do nejrůznějších časopisů, pohyboval se v prostředí, které mu umožnilo navázat styky s předními českými literáty a dramatiky a již roku 1869 debutoval s novelou *Ze života vojenského* otištěnou v Hálkových *Květech*²³⁴. Po řadě dalších literárních počínů stál roku 1872 u založení redakce humoristického listu *Paleček* společně s Janem Ottou a Gustavem Jaroslavem Schulzem²³⁵. Štolba měl na starost redakci. *Paleček* se snažil odpovědět na všeobecnou poptávku po nepolitickém humoristickém listu. Vedle doposud neznámého Julia Zeyera, Ladislava Stroupežnického²³⁶ či Mikoláše Alše²³⁷, objevi-

²³² František Kolár (29. 1. 1829 – 4. 12. 1895), český herec, režisér a kostýmní výtvarník, synovec Josefa Jiřího Kolára. 1852 angažován ve Stavovském divadle, od 1862 člen Prozatímního divadla, od 1881 vrchní režisér Národního divadla. *Diderot...*, Svazek 4 k-l, s. 133.

²³³ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 141 – 150, 154 – 155, 156 – 165.

²³⁴ Květy – beletristický měsíčník vycházející v letech 1879 – 1916, který založili Svatopluk Čech a S. B. Heller. Obracel se k nejširším vrstvám obyvatelstva, čtenáře seznamoval s novinkami v přírodních vědách a technice, články s národní tematikou i ze současného života. *Diderot...*, Svazek 4 k-l, s. 272.

²³⁵ Gustav Jaroslav Schulz (11. 12. 1846 – 24. 8. 1903), český malíř a ilustrátor, soukromý úředník, úředník Dunajské paroplavební společnosti ve Vídni. Roku 1872 s Ottou a Štolbou zakládal humoristický týdeník *Paleček*. Schulz zde od začátku působil jako hlavní ilustrátor. ŠVEHLA, Jaroslav: *Jan Otto. Kus historie české knihy*, s. 197 – 200.

²³⁶ Ladislav Stroupežnický (6. 1. 1850 – 11. 8. 1892), český dramatik a prozaik, od 1882 první dramaturg Národního divadla. *Diderot...*, Svazek 7 ř-š, s. 305.

²³⁷ Mikoláš Aleš (18. 11. 1852 – 10. 7. 1913), český malíř, kreslíř a ilustrátor. Studoval na pražské Akademii, Nejvýznamnější osobnost generace Národního divadla. Věnoval se ilustraci pro časopisy, spolupráce s mnoha spisovateli, ovlivnil vývoj knižní grafiky. *Diderot...*, Svazek 1 a-b, s. 86.

la redakce i cestovatele Josefa Wünsche²³⁸, Augustina Nevšimala²³⁹ píšícího satirické články, Eduarda Jelínka²⁴⁰, Primuse Sobotku²⁴¹, Elišku Krásnohorskou²⁴², Václava Hornofa²⁴³, Otto Pinkase²⁴⁴, Emanuela Lišku²⁴⁵ a jiné. Krátké fejetony z cest Štolba zasílal do *Palečka*, stejně tak jako do *Lumíru*²⁴⁶, *Zlaté Prahy*²⁴⁷, *Světozoru*²⁴⁸ a *Květů*. Nepoliticky orientovanými články přispíval i do *Národních listů*²⁴⁹ a díky cestovatelským

²³⁸ Josef Wunsch (29. 6. 1842 – 20. 11. 1907), český cestovatel od 1872. Navštívil Německo, Dánsko, Švédsko, Turecko, Itálii, Tunisko, Dalmácii, Černou Horu, Bosnu a Hercegovinu. Roku 1881 se vydal na vědeckou cestu na východ. O svých cestách později psal a přednášel. Užíval pseudonym Beppo da Vinci. *Ottův slovník naučný...*, Svazek XXVII. Vůz – Żyżkowski, 1888, s. 321.

²³⁹ Augustin Vojtěch Nevšimal (26. 8. 1847 – 27. 6. 1916), český spisovatel, vystudoval práva v Praze. Jako advokátní koncipient pracoval v Klatovech a Plzni, od 1895 měl v Praze samostatnou advokátní praxi. Vynikl jako humorista a satirik. V letech 1872 – 1877 s Josefem Štolbou redigoval *Paleček* a v letech 1892 – 1894 vedl redigování *Nového Palečka*. *Ottův slovník naučný...*, Svazek XVIII. Navary – Oživnutí, 1888, s. 206.

²⁴⁰ Edvard Jelínek (6. 6. 1855 – 15. 3. 1897), český spisovatel. Nejprve psal humoristické věci, poté se zaměřil na tematiku slovanské vzájemnosti. Vydával pod pseudonymem „Pražský“. Věnoval se polštině, navázal mnoho polských kontaktů a vydával i cestopisné črty a studie z Polska. Roku 1881 mu bylo svěřeno převezení ostatků B. Jablonského z Krakova do Čech. Psal i dramata. *Ottův slovník naučný...*, Svazek XIII. Jana – Kartas, 1888, s. 204 – 206.

²⁴¹ Primus Sobotka (29. 1. 1841 – 1. 8. 1925), na pražské univerzitě studoval klasickou a slovanskou filologii, vychovatel, český novinář a spisovatel. V letech 1879 – 1884 redaktor *Světozoru*, od 1884 oficiálně české univerzitní kanceláře. Spolupracoval i v redakci *Riegrova Slovníku Naučného*, redigoval *Matici lidu*, od počátku 1897 je spolupracovníkem a redaktorem *Ottova Slovníku Naučného*. *Ottův slovník naučný...*, Svazek XXIII. Schlossar – Starowolski, 1888, s. 570.

²⁴² Eliška Krásnohorská, vlastním jménem Alžběta Pechová (18. 11. 1847 – 26. 11. 1926), česká básnířka, překladatelka, libretistka oper, autorka cyklu dívčích románů. Věnovala se ženskému hnutí. Psala do českých časopisů. *Diderot...*, Svazek 4 k-l, s. 216.

²⁴³ Václav Hornof (1840 – 1874), pedagog a český spisovatel, kvůli chronické nemoci nemohl vykonávat učitelský úřad, žil v Chrášťanech. Psal básně, psal a překládal pro mládež, s bratrem Martinem Bohumilem sepsal i sbírku dětských hádanek. *Ottův slovník naučný...*, Svazek XI. Hédypathie – Hyždě, 1888, s. 632.

²⁴⁴ Otto Pinkas (2. 3. 1849 – 2. 3. 1890), český dramatik a spisovatel. Vydal cestopisné ilustrované dílo *Cesta po Španělech*. Humoristickými články přispíval do českých periodik. *Ottův slovník naučný...*, Svazek XIX. P - Pohoř. 1888, s. 756.

²⁴⁵ Emanuel Krescenc Liška (19. 4. 1852 – 18. 1. 1903), český malíř a ilustrátor, od 1876 studoval v Mnichově, kde nakonec strávil devět let. Roku 1885 podnikl cestu do Itálie. Od roku 1888 profesor umělecko-průmyslové školy v Praze. *Ottův slovník naučný...*, Svazek XVI. Lih – Media, 1888, s. 142 – 143.

²⁴⁶ *Lumír* – v letech 1851 – 1866 český beletristický časopis redigovaný F. B. Mikovcem; časopis vycházející v letech 1873 – 1940, nejprve jako orgán lumírovců, v letech 1877 – 1898 redigován Sládkem, později svůj vliv ztrácel. *Diderot...*, Svazek 4 k-l. S. 414.

²⁴⁷ *Zlatá Praha* – 1864 – 1865 první časopis rodinného typu, zájem o literaturu, umění i politické a sociální dění, list založil Hálek s cílem přinést spolu s beletrií i populárně-naučné čtení a poučení; 1884 – 1929 list založený Janem Ottou, redaktor Ferdinand Schulz, ilustrátor Vilém Weitenweber, reprezentativní beletristický naučně-popularizační a obrazový časopis rodinného typu s národně vzdělávací i tradiciolistickou orientací, konkurence obdobně zaměřeného *Světozoru* M. A. Šimáčka. *Lexikon české literatury...*, Svazek 4 II S-Ž, s. 1763 – 1769.

²⁴⁸ *Světozor* – 1834 – 1835 vzdělávací a osvětový ilustrovaný časopis pro široké vrstvy čtenářů, 1867 – 1899 první dlouhodobě vycházející reprezentativní český rodinný časopis přinášející původní i překladovou tvorbu, 1900 – 1943 zpravodajsky zaměřený ilustrovaný časopis zachycující domácí i zahraniční aktuální dění. *Lexikon české literatury...*, Svazek 4 I S-T, s. 451 - 463.

²⁴⁹ *Národní listy* – český deník založený 1894, řízený J. Grégrem; od 1874 list mladočechů, po 1918 tiskový orgán Čs. strany národně demokratické. Do 1918 byly listy považovány za oficiálního mluvčího politických a hospodářských zájmů české národní buržoazie v R-U. *Diderot...*, Svazek 5 m-o, s. 299.

zážitkům se stal téměř nevyčerpatelným zdrojem pro sepsání četných fejetonů, které mu Neruda otiskoval.²⁵⁰

Velká část Štolbových dramát vyšla také knižně. O divadelním prostředí napsal *Divadelní paběrky: vzpomínky tří divadelních nadšenců*²⁵¹. Díky znalosti několika cizích jazyků se mohl věnovat i překladatelství. K významným kusům patří jeho překlady anglického spisovatele Thomase Mortona²⁵² a španělského povídkáře Fernana Caballera²⁵³. Vedle toho překládal i z francouzštiny a pochopitelně i z němčiny. Zasloužil se také o překlad cestopisu *Cesta po zemích východních*²⁵⁴ rakouského následovníka trůnu Rudolfa.

„Štolba v posledních letech jal se psáti též vzpomínkové články. Hned první měl takový úspěch, že byl z nejrůznějších redakcí zahrnut žádostmi o nové. V Májí se o vzpomínkách Štolbových mnoho mluvilo, a tu vznikly první popudy, aby autor, který tak intensivně účastnil se ruchu divadelního a literárního, přikročil k vydání svých pamětí. Nějakou dobu se Štolba bránil – bránil, ale konečně sedl a jal se psáti. První sešit tohoto poutavého díla Štolbova je dnes již v rukou českého čtenářstva. Jsme přesvědčeni, že bude kniha Z mých pamětí po dlouhá léta zdrojem mnohých poznatků z pohnutých dob českého kvasu uměleckého, že Štolba kronikář osvětlí různá dosud temná místa, a že svěžím způsobem svého vypravování literaturu memoirovou obohatí svazkem zvláště poutavým.“²⁵⁵ V době, kdy už Štolba vzpomínky připravoval, navštívil ho v Pardubicích JUDr. Eduard Güttling v pracovní záležitosti. O tamní návštěvě později napsal: „Viděl jsem v knihovně celý archiv časopisů, brožur, učiněnou pyramidu vzorně seřazených dopisův od nejrůznějších osob, z většího dílu od literátů, novinářů a umělců, s nimiž dr. Štolba žil v přátelských stycích a pilně si s nimi dopisoval. „Dá-li Bůh zdraví“, řekl tenkrát Štolba...., budu s pořádáním tohoto materiálu ve dvou – třech letech hotov a pak se hned dám do psaní.“ Kde vzal dr. Štolba k práci čas...ví sám Bůh.“²⁵⁶ První díl

²⁵⁰ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí II*, s. 210 – 212.

²⁵¹ ŠTOLBA, Josef: *Divadelní paběrky. Vzpomínky tří divadelních nadšenců*, Praha, Máj 1902, 250 s. V textu se jedná o J. Štolbu, V. Štěcha a V. Šípka.

²⁵² MORTON, Thomas: *Není všechno zlato, co se třpytí*, Praha, Nákladem J. Pospíšila 1891, 96 s. Divadelní biblioteka, sv. 181.

²⁵³ CABALLERO, Fernán: *Justa a Rufina: povídka*, Praha, Nákladem knihkupectví I. L. Kobrova 1882, 46 s. Ústřední knihovna, seš. 49.

²⁵⁴ RUDOLF, rakouský korunní princ: *Cesta po zemích východních*, Praha, J. Otto 1884, 172 s.

²⁵⁵ ŠTECH, V.: Josef Štolba, in: *Máj*, roč. IV., 27. dubna 1906, č. 33, s. 516.

²⁵⁶ GÜTTLING, Eduard: U dra. J. Štolby v Pardubicích, in: *Máj*, roč. IV., 27. dubna 1906, č. 33, s. 526.

*Z mých pamětí: vzpomínky ze života, z divadla a z literárních styků*²⁵⁷ Štolba vydal roku 1900. Druhý stejnojmenný díl²⁵⁸ vyšel později roku 1905. Roku 1906 vyšly oba díly souhrnně²⁵⁹ v jednom svazku opatřené Štolbovou předmluvou, kde upozorňuje čtenáře na to, že nechce psát svou autobiografii, protože si nemyslí, že by někoho zajímalo, co všechno kdy zažil. Zdůrazňuje zde však, že si je vědom doby, ve které žil: „(...) v dobách, kdy první vánek svobody osvěžil všecken život náš. Doby ty jsou tak zajímavé a důležité, že jest přímo povinností každého současníka, aby hleděl zachovati kde jakou podrobnost, týkající se tehdejšího duševního, národního i politického života našeho. (...) A mnoho současníků, kteří vypravovati mohli a měli, mizí, aniž by byli vykonali tuto svou povinnost. Uvažuje o věcech těchto, sáhl jsem do své paměti (...).“²⁶⁰ Vzpomínky tvoří mnoho osobních zážitků a životních okamžiků, ale také přinášejí plastičtější pohled na poměry dané doby a osoby známější i ty pozapomenuté. „Kdo pročítá jeho „Paměti“, i když osobně neznal dr. Jos. Štolbu, neubrání se podivu a sympatiím k tomuto usměvavému, laskavému, vždy elegantnímu a činorodostí nabitému panu notáři a spisovateli tak bohaté činnosti literární. Jak on tam, pán už téměř 60letý, když psal své Paměti, dovede svěže, často humorně a přece vždy dokumentárně zachycovat události svého dlouhého života, týkající se jeho osoby, a zase celého kaleidoskopu postav našeho literárního života od let šedesátých.“²⁶¹

V neposlední řadě se věnoval i studiu a popisu svého rodného kraje, královehradeckému okresu, dále Smiřic, Josefova a Jaroměře ve čtvrtém díle Ottových *Čech* nazvaném Polabí.²⁶² Podrobněji popsal i město Kolín²⁶³, kolínské Zálabí²⁶⁴ a kryptu²⁶⁵ v chrámu sv. Bartoloměje v Kolíně.

²⁵⁷ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí. Vzpomínky ze života, z divadla a z literárních styků I*, Praha, Nakladatelské družstvo Máje 1900, 276 s.

²⁵⁸ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí. Vzpomínky ze života, z divadla a z literárních styků II*, Praha, Nakladatelské družstvo Máje 1905, 374 s.

²⁵⁹ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí. Vzpomínky ze života, z divadla a z literárních styků*, Praha, Nakladatelské družstvo Máje 1906.

²⁶⁰ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí. Vzpomínky ze života, z divadla a z literárních styků*, Praha, Nakladatelské družstvo Máje 1906, předmluva.

²⁶¹ TERŠL, F.: Feuilleton (na pokračování), Spisovatel dr. Jos. Štolba, in: *Osvěta lidu*, roč. XXXVIII., 22. listopadu 1935, č. 3, s. 5.

²⁶² ŠUBERT, F. A., LIEBSCHER, K., PRÁŠEK, J., ŠTOLBA, J., VRCHLICKÝ, J.: *Čechy: společnou prací spisovatelův a umělců českých*, Díl IV., Praha, J. Otto 1892, 285 s.

²⁶³ ŠTOLBA, Josef: Kolín, město a okres, Praha, Národohospodářská propagace Československa 1932, 131 s. Národohospodářská propagace Československa, řada A, sv. 12.

²⁶⁴ ŠTOLBA, Josef: *Kolínské Zálabí v minulosti*, Kolín na Zálabí, Rodičovská sdružení při obecných a měšťanských školách 1933, 22 s.

²⁶⁵ ŠTOLBA, Josef: *Krypta v chrámu sv. Bartoloměje v Kolíně*, Kolín, Klub čs. turistů 1935, 32 s.

5 SPOLEČENSKÁ A SPOLKOVÁ ČINNOST JOSEFA ŠTOLBY

V 80. letech během svého působení v Nechanicích Štolba s pomocí místních založil Okrašlovací spolek pro město. Ten měl iniciovat například vybudování chodníků podél domů na náměstí, vysazení stromořadí, založení parku u kostela a další. Štolba si ve svých vzpomínkách stěžuje na veliký odpor starousedlíků, kteří se stavěli proti jakýmkoli inovacím a změnám. V této souvislosti ho také trápilo špatné železniční spojení s Prahou a Hradcem Králové na hlavní trati Severozápadní dráhy, protože starousedlíci přesvědčili vedení města o tom, že bude lepší zůstat mimo hlavní dopravní tepnu a uchovat si tak poklidnou atmosféru tamního okolí. Město tak bylo odkázáno na dopravu bryček.²⁶⁶

V Nechanicích Štolba začal provozovat také ochotnické divadlo a zasloužil se o vznik Jednoty divadelních ochotníků. V době, kdy Národní divadlo uvádělo Štolbovu hru *Vodní družstvo*, inspirovanou nechanickým maloměstem, šířil se městem tak velký zájem hru vidět, že se skupina ochotníků vydala do Prahy na premiéru a poté se pokoušela o její reprodukci i v Nechanicích. Roku 1885 se na popud Dr. Quise²⁶⁷ zrodila myšlenka realizovat sjezd spisovatelů východních Čech.²⁶⁸ První sjezd se uskutečnil ještě téhož roku, tedy 1885, v Pardubicích, druhý 1886 v Nechanicích u Štolby. Tehdy Štolbovi u sebe doma hostili a vítali vzácné hosty, mezi kterými byli Karel Adámek²⁶⁹, Alois Jirásek²⁷⁰, Emanuel Miřiovský²⁷¹, Karel Pippich²⁷², Ladislav Quis, Antal Sta-

---

²⁶⁶ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí II*, s. 314 – 319.

²⁶⁷ Ladislav Quis (5. 2. 1846 – 1. 9. 1913), český básník a spisovatel, právník, představitel skupiny ruchovců. Od 1872 v redakci Slovan, přešel do Národních listů. Advokát v Čáslavi, poté v Přelouči. Přispíval do českých časopisů, tvorbu vydával i samostatně. Sepsal i své paměti. *Ottův slovník naučný...*, Svazek XX. Pohora. – Q, 1888, s. 1085 – 1086.

²⁶⁸ Ličení podrobností o sjezdu sepsal Dr. Pippich ve vzpomínkách Máje z roku 1892.

²⁶⁹ Karel Adámek (23. 3. 1840 – 11. 1. 1918), český spisovatel, politik, postižen těžkou nemocí. Procesoval celé Rakousko, zvláště Uhry. Na základě cest uveřejňoval cestopisné črty. Dále navštívil Německo, Belgie, Francii, Švýcarsko, Itálii. Od 1865 starosta okresního zastupitelstva v Hlinsku. Agitoval za stavbu dráhy z Pardubic do Vídně. Poslanec říšské rad. Celý život přispíval do českých časopisů, své spisy vydával i samostatně. *Ottův slovník naučný...*, Svazek I. A – Alpy, 1888, s. 167 – 168.

²⁷⁰ Alois Jirásek (23. 8. 1851 – 12. 3. 1930), český romanopisec, dramatik a politik. Podílel se na vzniku Manifestu českých spisovatelů. *Diderot...*, Svazek 3 g-j, s. 450.

²⁷¹ Emanuel Miřiovský (24. 12. 1846 – 10. 1. 1914), vychovatel, spisovatel, překladatel z němčiny, literární kritik. Řadí se mezi ruchovce. Život strávil v HK. VAVROUŠEK, Bohumil - NOVÁK, Arne: *Literární atlas československý*, Díl II, Praha, Prometheus 1938, s. 6.

²⁷² Karel Pippich (21. 4. 1849 – 29. 3. 1921), český právník a spisovatel, pracoval v advokátní kanceláři svého otce v Chrudimi, posléze samostatný advokát. Zabýval se hudbou i zpěvem, dramatik, režisér i herec. Veřejně činný v obci Chrudimi. Sokolský funkcionář, organizoval hudební představení, mladočeský politik. *Ottův slovník naučný...*, Svazek XIX. P – Pohoř, 1888, s. 764 – 765.

šek²⁷³, Dr. Horáček²⁷⁴, Jaromír Čelakovský a jiní. Ve městě prý sjezd vzbudil nevídaný rozruch.²⁷⁵

V roce 1891, ve stejném roce, kdy Štolba Nechanice opouštěl, stal se zakladatelem nechanické knihovny. V letech 1893 až 1919 pak nesla nově vzniklá instituce Štolbovo jméno. Významnou událostí pro dodnes existující knihovnu bylo oficiální navrácení historického názvu „Štolbova knihovna“ s přívlastkem „městská“ roku 2008. Navrácení původního názvu proběhlo za souhlasu a podpory přímých žijících potomků Josefa Štolby. Dnešní oficiální název tedy zní „Štolbova městská knihovna Nechanice“.²⁷⁶ Později město Štolbovi vyjádřilo úctu tím, že po něm pojmenovalo jednu z ulic. Štolbova ulice se v Nechanicích nachází dodnes.

Po odchodu do Pardubic se zde Štolba zapojil do již fungujících spolků, například do literárního. Divadelní ochotníci čas od času hrávali v sálech Na Veselce či v hostinci U České Koruny. Usilovalo se také o založení skutečného divadla a kulturního domu, proto se Štolba připojil ke Spolku pro zřízení divadelního domu, který se snažil, aby Pardubice měly své vlastní divadlo. Spolek však nebyl příliš úspěšný, proto iniciativu později převzalo město, které zamýšlený projekt nakonec realizovalo úspěšně.²⁷⁷ Městské divadlo v Pardubicích²⁷⁸ bylo slavnostně otevřeno 11. prosince 1909 Štolbovou hrou. „*A jedním z nejšťastnějších dnů jeho života byl den, kdy divadelní budova byla otevírána slavnostním představením, pro které sepsal historickou hru „Rok 1744“ z doby okupace Pardubic Prusáky Bedřicha II. Stal se prvním intendantem městského našeho divadla a v této funkci vykonal neocenitelnou práci pro rozvoj divadelnic-*

---

²⁷³ Antonín Zeman (22. 7. 1843 – 9. 10. 1931), český básník a prozaik píšící pod pseudonymem Antal Štašek. Otec Ivana Olbrachta. Do jeho tvorby se promítly nálady z českého státoprávního boje ve 40. a 60. letech. Realistické povídky, romány, zachycuje sociální poměry doby. *Diderot...*, Svazek 7 ř-š, s. 269.

²⁷⁴ Cyrill Horáček (7. 11. 1862 – 9. 5. 1943), český národohospodářský spisovatel, právník. Od 1890 tajemník městské spořitelny v Praze. Přispíval do českých periodik. *Ottův slovník naučný...*, Svazek XII. Hédypathie – Hýždě, 1888, s. 560.

²⁷⁵ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí II*, s. 319 – 325.

²⁷⁶ Historie knihovny v Nechanicích, in: *Knihovna Nechanice* [online], [vid. 8. 2. 2013], dostupné z: <http://www.knihovnanechanice.webk.cz/pages/o-knihovne.html>.

²⁷⁷ SOKA Pardubice, fond: Rukopisy, kn. č. 27, Memorabilien der Stadt Pardubitz gesammelt und gewidmet der Vaterstadt vom Vincenz Kablik pens. Magistratssekretair im Jahre 1850, s. 150 a 179.

²⁷⁸ Východočeské divadlo Pardubice – základní kámen byl položen 16. 5. 1907, po dvou letech bylo divadlo otevřeno jako Městské divadlo v Pardubicích. Postaveno dle návrhu akademického architekta Antonína Balšánka, na výzdobě se podílel malíř František Urban a sochař Bohumil Kafka. 31. 3. 1931 divadlo vyhořelo, poté se potýkalo s finančními problémy. Historie východočeského divadla Pardubice, in: *Východočeské divadlo Pardubice* [online], [vid. 10. 2. 2013], dostupné z: <http://www.vcd.cz/divadlo/mestske.htm>.

tví pardubického.“²⁷⁹ Štolba se stal rovněž na přibližně dvacet let čestným členem i předsedou tamního Spolku divadelních ochotníků.²⁸⁰

Pardubická intelektuální společnost se s častými pražskými návštěvníky scházela v Pardubicích na třech reprezentačních místech. Především intelektuálové a zámožnější lidé chodili do hotelu U Střepských, na dnešní třídu Míru do domu později známého jako „Žralok“. Tuto společnost často navštěvoval i Josef Štolba, který se tu vídal například s Mikolášem Alšem, který pro město plnil nejrůznější zakázky a také spolupracoval se zdejším architektem Bózou Dvořákem²⁸¹. Zbylými středisky pardubických schůzek byly hostinec Na Veselce a luxusní areál s parními lázněmi, restaurací a kavárnou Na Bubenči na konci Pernerovy ulice.²⁸²

Pardubice za Štolbova působení byly rychle rostoucím a rozvíjejícím se městem. Štolba se také rozhodl vystavět si zde vlastní dům, s čímž mu pomohli především jeho známí. Dům pro tehdy vznikající Smilovu ulici mu vyprojektoval již zmiňovaný Bóža Dvořák a návrhy na výzdobu fasády nakreslil Mikoláš Aleš. Jednalo se o jednopatrový dům, jehož dva štíty Aleš vymaloval postavami husitského hejtmána Diviše Bořka z Miletínka a Vojtěcha z Pernštejna dle návrhu Pernštejnovy hrobky v tamním kostele sv. Bartoloměje.²⁸³ Nejprve jeho dům v Nechanicích, později i ten v Pardubicích, se stal střediskem městského kulturního a uměleckého života, někdy i centrem veřejného dění. Často ho navštěvovali především přátelé z Prahy. Hostíval u sebe Vrchlického²⁸⁴, Aleše,

---

²⁷⁹ HRBEK, V.: JuDr. Josef Štolba – významná pardubická postava (feuilleton), autor. VÝCHOD 1930 – květen, in: *Zprávy KPP* [online], 27. 7. 2012, č. 5 – 6 [vid. 10. 2. 2013], dostupné z:

http://www.kpp.iipardubice.cz/stranky/cti-zpravy.php?id=JUDr._Josef_Stolba_-_vyznamna_pardubicka_postava.

²⁸⁰ Různé zprávy, in: *Perštýn*, roč. VIII., 7. srpna 1897, č. 19.

²⁸¹ Bóža Dvořák (6. 5. 1864 – 17. 3. 1954), český inženýr, architekt, konzervátor, stavitel a geometr. Zasadil se o úpravy a rekonstrukce historických objektů a novostavby v Pardubicích na konci 19. a poč. 20. st. PANOCH, Pavel. Architekt Boža Dvořák a záchrana Kunětické Hory, in: *Zprávy Klubu přátel Pardubice*, roč. 32, 1997, č. 9-10, s. 249 - 256.

²⁸² Díl 68: Pardubický notář a dramatik Josef Štolba, in: *Český rozhlas Pardubice* [online], [vid. 20. 3. 2013], dostupné z: http://www.rozhlas.cz/pardubice/ohlednuti/_zprava/dil-68-pardubicky-notar-a-dramatik-josef-stolba--974433.

²⁸³ Díl 68: Pardubický notář a dramatik Josef Štolba, in: *Český rozhlas Pardubice* [online], [vid. 20. 3. 2013], dostupné z: http://www.rozhlas.cz/pardubice/ohlednuti/_zprava/dil-68-pardubicky-notar-a-dramatik-josef-stolba--974433.

²⁸⁴ Jaroslav Vrchlický (17. 2. 1853 – 9. 9. 1912), český básník, dramatik, překladatel a literární kritik. Představitel lumírovské poezie. *Diderot...*, Svazek 8 t-ž, s. 336 - 337.

Stroupežnického, Šmahu²⁸⁵, Vojana²⁸⁶, manžele Kvapilovy²⁸⁷, Zeyera, Jiráska a řadu jiných.²⁸⁸

Účastnil se i pardubické obecní samosprávy a několik let zasedal v obecním zastupitelstvu. Velké pocty se Štolbovi dostalo v roce 1899, kdy se ocitl v čele Výstavního výboru pro pořádání Umělecké výstavy. Pod jeho vedením se tak v Pardubicích uskutečnila Umělecká výstava otevřená v prostorách školy na dnešním Komenského náměstí 541. Vystavovaly se především práce předních českých malířů a sochařů, kterých se nakonec sešlo na 550 originálních kusů. Místní časopis *Perštýn* o ní napsal: „...výstavě co do rozsahu a umělecké ceny do té doby na českém venkově rovno nebylo.“²⁸⁹

Ve městě byl znovu výrazně aktivní také na počátku nového století. Roku 1902 se stal totiž předsedou výkonného výboru, který měl na starost připravit a realizovat Východočeskou výstavu průmyslu, zemědělství, národopisu a umění v roce 1903²⁹⁰. Výstava měla za úkol představit průmyslové a hospodářské výdobytky východních Čech a zároveň probudit širší zájem o regionální zvyklosti a s tím související historii. Pro plánovanou akci vznikl výstavní areál Na Olšinkách, ovšem některé expozice byly umístěny i v místních školách a tělocvičnách, kde se v létě neučilo.²⁹¹ „(...) málokteré město české těší se tak příznivým podmínkám rozvoje všeho života jako Pardubice. Jen trochu více dobré vůle, přítomnosti a spravedlnosti a trochu méně zlomyslnosti, ješitnosti a ziskuchtivosti, a mohlo by záhy býti zcela jinak. Nejlepším toho důkazem jest uskutečnění velikolepé Výstavy z r. 1903, která přes všechny přímé i tajné úklady i se stran, od nichž nejméně bylo lze toho se nadíti, a přes to, že nepříznivá pohoda pronásledovala ji až do konce, skončila nejen velikým mravním ale i neočekávaným hmotným

²⁸⁵ Josef Šmaha (2. 8. 1848 – 11. 5. 1915), český dramatik a divadelník působící u nejrůznějších divadelních společností. Režisér městského divadla v Plzni, poté v Národním divadle. *Ottův slovník naučný...*, Svazek XXIV. Staroženské – Šyl, 1888, s. 681.

²⁸⁶ Eduard Vojan (6. 5. 1853 – 31. 5. 1920), český dramatik, herec, účinkoval v mnohých uměleckých divadelních společnostech. *Ottův slovník naučný...*, Svazek XXVI. U – Vusín, 1888, s. 896.

²⁸⁷ Jaroslav Kvapil (25. 9. 1868 – 10. 1. 1950), český divadelní režisér, dramatik a básník. Hana Kvapilová (29. 11. 1860 – 8. 4. 1907), česká herečka. *Diderot...*, Svazek 4 k-I, s. 269.

²⁸⁸ KRONBAUER, R. J. Několik dodatků k pamětem dr. Josefa Štolby, in: *Máj*, roč. IV., 27. dubna 1906, č. 33, s. 522.

²⁸⁹ BRONCOVÁ, Dagmar, et al.: *Kniha o městě Pardubice*, s. 76.

²⁹⁰ Východočeská výstava 1903 byla největší akcí Českého království mimo Prahu, s myšlenkou na realizaci přišlo obchodní grémium v 1897, zájem veřejnosti o výstavu byl veliký. Více na Východočeská výstava průmyslu, zemědělství, národopisu a umění v roce 1903, in: *Pardubice.eu* [online], [vid. 10. 2. 2013], dostupné z:

<http://www.pardubice.eu/mesto/turisticke-informace/vychazkove-okruhy/trasa-1/vystava.html>.

²⁹¹ BRONCOVÁ, Dagmar, et al.: *Kniha o městě Pardubice*, s. 76 a 124.

úspěchem a prokázala jasně, že Pardubice mají skutečně právo na primát Českého Východu.“²⁹²

Za svůj život nasbíral i mnoho cestovatelských zkušeností, což dokládají nejružnější časopisecké črty, novely i cestopisy. Velice omezené informace dnes máme o Štolbově přednáškové činnosti. Dostupné prameny se v této souvislosti omezují jen na zmínky o Štolbových prezentacích cestovatelských zážitků. Bezplatné přednášky většinou iniciovaly nejružnější regionální spolky, ale také například Sokol. Ty Štolbu zvaly do svých měst, kde ve velkých společenských místnostech nebo v sokolovně místní očekávali vzrušující zážitek. Dr. Jaroslav Květ vzpomíná, že jako student gymnázia jednu takovou přednášku v Hradci Králové také navštívil. Tématem byla Štolbova cesta po Holandsku. „*Konečně přišel náš zbožňovaný mistr. Vyprávěl o svých cestách po Holandsku. (...) Jako dnes vidím dr. Štolbu usedajícího za stolek s obligátní lahví s vodou a sklenkou na podiu spolkové místnosti. Nastalo ticho, že by pád špendlíku byl býval slyšitelný. Dr. Štolba rozevřel zápisky a hned prvními slovy rozeného causeura, mohutným a přece lahodným timbrem svého hlasu i srdečnou bodrostí svého vyprávění, tu ironisujícího sebe sama, tu nevтіravě poučujícího, tu obratně upoutávajícího k prosté zápletky cestovní příhody získal si rázem všecky myslí. (...) Přednáška trvala asi 2 hodiny, ale nikoho neunavila. (...) Co se však podařilo přednášce Štolbově, je, myslím, nejvýraznější relief její hodnoty a významu autora toho pro cestopis český vůbec – dovedl nadchnouti pro cestování vzdělávací, budil zájem pro snahy poznávat hodně mnoho světa daleko za politickými šraňky vlasti a říše, v době, kdy se u nás málo cestovalo – skoro nic, kdy mimo Wünsche, Čecha a Štolbu nebylo skoro turistů, kteří by dovedli o svých cestách také něco kloudného napsati.*“²⁹³

---

²⁹² ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 139 – 140.

²⁹³ KVĚT, J.: Josef Štolba, in: *Máj*, roč. IV., 27. dubna 1906, č. 33, s. 517 - 518.

6 PŘÁTELE A SPOLUPRACOVNÍCI JOSEFA ŠTOLBY

Josef Štolba byl ve správný čas na správném místě a především díky tomu, že vyrůstal a studoval v Praze, mohl už od raného mládí navazovat kontakty a přátelské vztahy s nejrůznějšími osobami. Mezi jeho spolužáky patřili pozdější známí čeští literáti, dramatikové, politikové i vědci. Také členstvím v několika spolcích, přispíváním do časopisů a navštěvováním divadel se Štolbovi postupně otevíraly dveře do pražského kulturního centra těch nejvěhlasnějších umělců. Následující text představí ty bližší a nejmilovanější Štolbovi přátele, na které on sám nejraději vzpomínal.²⁹⁴

6.1 Emanuel Bozděch

Mezi Štolbovi nejstarší přátele z mládí patřil Emanuel Bozděch²⁹⁵, se kterým se seznámil ve svých studentských letech při navštěvování horní divácké galerie Prozatímního divadla. Z řady neznámých Bozděch vystoupil v okamžiku, kdy Prozatímní divadlo uvedlo 9. května 1867 premiéru jeho veselohry *Z doby Cotillonů*. Hra sklídila obrovský úspěch a zastínila doposud představovaná dramata. V letech 1869 až 1876 stanul Bozděch v pozici dramaturga Prozatímního divadla. Měl však několik rivalů, kteří ho neuznávali, což divadlu navenek kazilo pověst.²⁹⁶

Když se stal Štolba po studiu práv vychovatelem v rodině Kouniců, vztahy mezi ním a Bozděchem se ještě více utužily. Bozděch Štolbu často v hraběcím paláci v Panské ulici navštěvoval. Zimu trávil rodina v Praze, a tak se mohli dva přátelé vídat téměř denně, hlavně při povinných procházkách po obědě, na kterých Štolba doprovázel svého svěřence. V létě, kdy byla rodina na cestách, si oba pravidelně dopisovali. Bozděch přiměl Štolbu k překladu několika francouzských veseloher, které pak byly pod nejrůznějšími pseudonymy uváděny v Prozatímním divadle. Bozděch si také nechával některé své práce Štolbou zhodnotit, především tehdy, když mu jeho dílo strhala kritika. Když se Štolba roku 1873 chystal na cestu do zámoří, Bozděch příteli jeho cestu neuvě-

---

²⁹⁴ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí. Vzpomínky ze života, z divadla a z literárních styků*, Praha, Nakladatelské družstvo Máje 1906.

²⁹⁵ Emanuel Bozděch (21. 7. 1841 – po 10. 2. 1889), český dramatik a prozaik, působil jako vychovatel v rodině rytíře Ledvinky z Adlersfelsů, vystudoval práva a historii na filozofii v Praze. V letech 1869 – 1876 dramaturg Prozatímního divadla, autor komedií a historických her. Zajímal se o francouzštinu a francouzské drama. *Diderot...*, Svazek 1 a-b, s. 450.

²⁹⁶ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 167 – 181.

řitelně záviděl a v den odjezdu Štolbu dokonce osobně doprovázel na Smíchovské nádraží. Od listopadu 1874 do května 1876 byl artistickým ředitelem J. N. Maýr, který v divadle v rámci úspor prováděl ekonomické reformy. Dle něho byla funkce dramaturga naprosto zbytečná, a protože se Bozděch ve své pozici cítil profesně, lidsky i finančně nedoceněn, vzal si několikaměsíční dovolenou a jel do Paříže. V dopisech Štolbovi se mu Bozděch svěroval, že pobyt v Paříži pro něj znamená nejšťastnější období v životě.²⁹⁷

6.2 Julius Zeyer

Julius Zeyer pocházel z pražské patricijské rodiny, která vlastnila dvě pily s tesařskými dílnami. Štolba se ve svých studentských letech řadil mezi sebranku starých kamarádů Juliova bratra Jana. Když mladší bratři Julia zřídili v době velké prosperity rodinného podniku na pile kuželník, začal pilu Štolba s partou svých přátel v 60. letech pravidelně navštěvovat. Celá tato společnost se točila kolem Jana Zeyera²⁹⁸, který zval přátele i k sobě domů. Julia dlouhá léta nikdo neznal, protože trávil roky na cestách v cizině.²⁹⁹

V době, kdy se Josef Štolba stěhoval do paláce Kouniců v Panské ulici, navštívil ho Jan Zeyer s prosbou, aby pomohl jeho bratrovi najít obdobné místo vychovatele. Líčil, že má pro takovou práci dostatečnou kvalifikaci, studoval a cestoval po Evropě a naučil se cizí jazyky. Jelikož měl Štolba mnoho kontaktů a konexí, souhlasil a řekl Janovi, ať ho Julius u Kouniců navštíví. Hned druhý den se Julius dostavil a po krátké době se stal Štolbovým přítelem, kterého často navštěvoval. Štolba však soudil, že práce vychovatele pro Julia není příliš vhodná, protože Zeyerova příliš citlivá povaha nemůže být slučitelná s takovým povoláním. Dle Štolbových rad tedy Julius přestal o místo vychovatele usilovat. Oba se však přátelili dále, hovořili o umění a literatuře a Štolba Juliovi poradil, aby se místo vychovatelství zaměřil na psaní, čemuž se Julius výslovně bránil. Jeho prvotinu po čase uveřejnil Štolba v časopise *Paleček*.³⁰⁰

---

²⁹⁷ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 181 – 242.

²⁹⁸ Jan Zeyer (4. 3. 1847 – 6. 5. 1903), architekt a stavitel, bratr Julia Zeyera. V letech 1870 – 1871 cestoval po Itálii. Praxe v předměstské stavební bance. Pět let žil v Roudnici. Vydal dílo o pražském baroku a rokoku. Několik let předsedou Umělecké besedy a jejího výtvarného odboru. *Ottův slovník naučný...*, Svazek XXVII. Vůz – Žyžkowski, 1888, s. 598.

²⁹⁹ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí II*, s. 1 – 6.

³⁰⁰ Tamtéž, s. 7 – 18.

Zeyer si se Štolbou rozuměl i v oblasti cestování. Jako mladý se ve Vídni vyučil tesařině, a protože se k danému řemeslu pojila zvyklost vydat se na vandr do světa, vypravil se v jednadvaceti letech do Německa a Švýcarska. Poté, co si osvojil cizí jazyky, vycestoval i do vysněného Ruska, kde pracoval jako sekretář a společník u mladého hraběte. Mezi další Zeyerovy výpravy patřily cesty na Krym, do Francie, Španělska, Itálie i Tuniska. Své cesty v cizině prokládal pobyty v Čechách, především ve Vodňanech.³⁰¹

V době, kdy už žil Štolba v Nechanicích, ho Zeyer znovu poprosil, aby mu pomohl najít vychovatelské místo. Štolba mu vyhověl a k práci na nejmenovaném zámku mu dopomohl. Zeyer se Štolbou stále udržoval úzké kontakty a navštěvoval ho zprvu v Nechanicích a poté i v Pardubicích. Julius si oblíbil celou Štolbovu rodinu a velice si rozuměl s jeho dětmi. S celou Štolbovou rodinou si dopisoval nejčastěji o dětech, přírodě, cestování a také jí posílala básně na posouzení a svěřoval se jí, jak je rád, že žije ve Vodňanech a ne v Praze. K Vánocům posílal Zeyer Štolbovým dcerám cizojazyčné knihy.³⁰²

6.3 Ladislav Stroupežnický

Mezi nejvěrnější přátele Štolby patřil i Ladislav Stroupežnický, kterého objevila Štolbova redakce v *Palečce*. Koncem roku 1873 přišel za Štolbou s prosbou, aby mu posoudil jeho první pokus o skutečné drama. Doposud psal jen frašky a veselohry, které ho však vnitřně neuspokojovaly a nenaplňovaly. Doba 70. let byla obdobím, kdy byl vítán každý nový objev a úspěch jednoho byl úspěchem všech. Štolba byl však předloženým dramatem Stroupežnického zklamán. Ten přijal Štolbovu kritiku statečně a přátelsky a na důkaz toho, že se Štolbou stále udržoval vřelé vztahy, vydal v roce 1875 u Jana Otty svou první knihu nazvanou *Rozmanité čtení*³⁰³ s věnováním právě Josefu Štolbovi. Ještě v témže roce vystoupil Stroupežnický s nevelkým ohlasem s jednoaktovou hrou. Po všech prvních neúspěších se situace začala pozvolně měnit. Stroupežnický začal představovat jednu hru za druhou, jeho talent se postupně rozvinul a on se vypracoval natolik, že se roku 1882 stal dramaturgem Národního divadla. Roku

---

³⁰¹ Tamtéž, s. 18 – 21.

³⁰² Tamtéž, s. 22 – 56.

³⁰³ STROUPEŽNICKÝ, Ladislav: *Rozmanité čtení*, Praha, J. Otto 1875.

1878 vydal Stroupežnický román *Cavani*³⁰⁴, který představoval románové zpracování jeho prvního dramatu, které Štolba posoudil jako nedostačující. Stroupežnickému bylo totiž líto nevyužité látky, a tak ji zpracoval jiným způsobem.³⁰⁵

Když se stal Stroupežnický dramaturgem Národního divadla, chtěl po Štolbovi, aby přispěl svým cizojazyčným umem a přeložil pro divadlo hru z němčiny. Štolba chtěl nejprve odmítnout, protože zrovna z němčiny překládat pro české divadlo netoužil. Stroupežnickému nakonec odpověděl, že by se úkolu ujal s radostí, kdyby se jednalo o překlad z angličtiny, francouzštiny nebo španělštiny, ale němčinu v souvislosti s Národním divadlem nechtěl spojovat. Když Stroupežnickému vysvětlil své postoje k překladatelství, obdržel od něho se stejnou prosbou jednu francouzskou hru, kterou chtěl v divadle také uvádět. Tuto práci nakonec Štolba přijal a po kladném ohodnocení mu byla nabídnuta další spolupráce, kterou však musel odmítnout, protože se v té době chystal na cestu do ciziny. Po svém návratu obdržel Štolba žádost, aby pro divadlo napsal vlastní hru. Dlouho se myšlenky vlastní tvorby bránil, ale ve stejné době, již při pobytu v Nechanicích, došlo ve městě k založení vodního družstva. Štolba se tehdy účastnil všech jednání týkajících se nového projektu a nakonec mu celá záležitost přinesla originální podklad a látku pro novou veselohru. Po osmileté pauze dramatické tvůrčí nečinnosti tedy napsal veselohru *Vodní družstvo* a poslal ji na posouzení Stroupežnickému. Všechny úmysly Štolby nevracet se již k divadlu byly náhle s velkým ohlasem na jeho novou hru pryč.³⁰⁶

6.4 Antonín Chittussi³⁰⁷

Antonín Chittussi, přáteli přezdívaný „*Kýřa*“, pobýval dlouho ve Francii, kde se zpočátku potýkal s finančními nedostatky. Jeho přítel z Hradce Králové tehdy v Čechách zprostředkoval prodej několika jeho zaslaných obrazů. Roku 1884 byl osloven i Štolba, který si mezi nabízenými obrazy dva vybral a domů si tak přinesl základ pro svou pozdější soukromou sbírku. Roku 1885 Chittussi uspořádal v Praze výstavu a

³⁰⁴ STROUPEŽNICKÝ, Ladislav: *Cavani*, Praha, Theodor Mourek 1878, 164 s.

³⁰⁵ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí II*, s. 204 – 228.

³⁰⁶ Tamtéž, s. 224 – 275.

³⁰⁷ Antonín Chittussi (1. 12. 1847 – 1. 5. 1891), český malíř. Studoval na pražské Akademii, v Mnichově i Vídni, ovlivněn barbizonskou školou. Tvořil plenérové krajiny zachycující atmosférické a náladové momenty. Od roku 1879 žil v Paříži, kde výrazně rozvinul svou tvorbu. Dospěl k poetickému zvýraznění české krajiny v motivech jihočeských rybníků a v obrazech z Českomoravské vysočiny. Maloval krajinu v plném denním světle bez romantické stylizace. *Diderot...*, Svazek 3 g-j, s. 291.

od tohoto momentu se stal vyhledávaným malířem. Štolba tehdy litoval, že si dříve nekoupil více jeho obrazů. Když se koncem 70. let Chittussi vrátil z cest, znal se se Štolbou pouze zběžně.³⁰⁸

K jejich sblížení a navázání přátelství došlo po premiéře *Vodního družstva*. Přímo po skončení hry přišel Zeyer v doprovodu Chittussiho gratulovat Štolbovi k úspěchu do autorského lóže. Hned druhý den šel Štolba se Zeyerem Chittussiho navštívit a Štolba si u něho zakoupil obraz *Kapří rybník u Třeboně* za honorář, který obdržel za nově uvedenou hru. Od té doby byli oba umělci ve stálém kontaktu a vzájemně se navštěvovali v Praze i v Nechanicích.³⁰⁹

Od poloviny 80. let Chittussi trpěl chronickým onemocněním dýchacích cest, které si přivodil nachlazením. Chittussi totiž maloval za deště, v zimě i ve sněhu do naprostého vyčerpání, což mělo zákonitě dopad i na jeho tvorbu. Protože kvůli zotavení a rekonvalescenci musel odjet na venkov, vybral si právě Štolbu v Nechanicích. Roku 1886 tak zde strávil celé tři měsíce. Štolba nařídil, že o něho musí být královsky postaráno a Chittussi dostal k ruce vlastní služku. Štolba vzpomíná, že šlo o neukázněného pacienta, který si s příchodem podzimu nelámal hlavu a klidně vysedával dlouhé hodiny v chladu a na větru. Celá Štolbova rodina si Chittussiho záhy velice oblíbila a oslovovala ho „Kýťo“. Ten si rád hrál se Štolbovými dětmi, které byly tehdy ve věku od šesti do devíti let. Nejmladší Olga byla jeho miláčkem a Chittussiho ji dokonce portrétoval. V domě Štolby zažil Chittussi i vážný román s mladou dívkou ze sousedství, s „Teruškou“. Po třech měsících Nechanice opustil a vrátil se do Prahy. S rodinou si však stále dopisoval. Koncem léta 1887 se do Nechanic opět vrátil léčit. V únoru roku 1888 Chittussi přijal Štolbovo pozvání na tamní soukromý ples, kde se znovu setkal se svou láskou „Teruškou“. V nechanických společenských kruzích už delší dobu kolovaly zvěsti, že Chittussi požádal „Terušku“ o ruku. Tato informace však není nikde více rozvíjena.³¹⁰

Štolba zmiňuje, že Chittussi od konce 80. let chronický katar naprosto ignoroval a považoval ho za vyléčený. Zanedlouho se mu však zhoršilo zdraví a nemohl již cestovat. Štolba ho ještě několikrát navštívil, ale po dlouhé nemoci 1. května 1891 zemřel.

---

³⁰⁸ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí II*, s. 276 – 278.

³⁰⁹ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 270 – 271.

³¹⁰ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí II*, s. 279 – 310.

Na vlastní přání byl pohřben na Vyšehradě. Roku 1893 dala Josefina Náprstková³¹¹ s pomocí Štolby, Zeyera a několika dalších přátel jeho hrob opravit. Předtím se však svěřovala Štolbovi, že hrob při procházkách po hřbitově nemohla dlouho najít. Teprve v okamžiku, kdy se u jednoho pobořeného náhrobku setkala s „*Teruškou*“, která ho zde pravidelně navštěvovala, zjistila, že jeho památka není úctyhodně zachovaná a rozhodla se to napravit.³¹²

---

³¹¹ Josefa Náprstková, rozená Křížková (8. 10. 1838 -), od 1875 provdána za Vojtu Náprstka. Od mládí pomocnicí jeho matky Anny. Její činností vzniklo v Náprstkově muzeu oddělení Práce našich matek. Zájem o českou lidovou práci. *Ottův slovník naučný...*, Svazek XVII. Median – Navarrete, 1888, s. 1039.

³¹² ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí II*, s. 310 – 313.

7 NOTÁŘSKÁ PRAXE JOSEFA ŠTOLBY

„Nyní vzpomeňme, že Štolba je v prose života notářem. U smrtelných loží, v přístěncích obchodů, v rodinných poradách, u prodejů a koupí, při svatebních úmluvách, v podnicích živnostenských, v továrnách, dvorcích a panských sídlech dívá se notář vždy tak hluboko do lidských srdcí, pronikne tolikerá tajemství, musí poraditi v nejdůležitějších často okamžicích života, pronést slovo, na němž visívá osud celých rodin. Jaké to působiště pro dramatika, jaká žatva figur, povah, konfliktů a rozuzlení.“³¹³

Po ukončení studií na právnické fakultě nastoupil Štolba povinnou soudní a advokátní praxi. Tu započal jako koncipient v advokátní kanceláři Dr. Hausschilda v Praze. Po roce nastoupil do notářské kanceláře Dr. Strakatého. Právě praxe v notářství Jana Strakatého, divadelního nadšence a dobrovolného režiséra, ho oslovila natolik, že se Štolba rozhodl pro notářskou kariéru. Na podzim 1877 úspěšně složil notářské zkoušky, nezbytné pro výkon zvoleného povolání. Právě ty mu otevřely možnost provozovat vlastní a samostatnou notářskou praxi. Ještě následující rok však setrval v pražské kanceláři Dr. Fortwänglera jako koncipient. Štolba toužil po vlastním notářství v Praze, ale vzhledem k tomu, že ve městě již bylo mnoho zaběhlých kanceláří, byl jmenován do Nechanic, kde začal pracovat od konce roku 1879, respektive začátku roku 1880.

Nechanice byly rodištěm Štolbovy manželky Hedviky, jejíž otec, Štolbův tchán a bohatý podnikatel, zde vlastnil budovu mlýna s hospodářstvím. „(...) měl jsem skvostný byt, jenž tchán můj, když počal jsem se ucházeti o Nechanice, pro všechny případy ve veliké budově svého někdejšího amerického mlýna nám byl připravil (...).“³¹⁴ A tak se Štolba počátkem roku 1880 s rodinou stěhoval do připraveného zázemí. „Dům, který jsem obýval, byl velice rozsáhlý. V prvním poschodí sedm velikých pokojů s bohatým příslušenstvím, v přízemí po pravici kancelář, a po levici krám s bytem, pronajatý kupci (...), a za velikým dvorem s četnými hospodářskými staveními úpravná zahrada s nejušlechtilějším ovocným stromovím, s bohatým včelínem, s úrodnými šparglovkami a s jinými potřebami, k příjemnému venkovskému pobytu.“³¹⁵ Všichni se rychle sžili s novým klidnějším prostředím a Štolba zde záhy navázal úzké přátelství s nechanickým

³¹³ ŠTECH, V.. Josef Štolba, in: *Máj*, roč. IV., 27. dubna 1906, č. 33, s. 515.

³¹⁴ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí II*, s. 318.

³¹⁵ Tamtéž, s. 357 – 358.

advokátem Dr. Horáčkem. Společně každý den přesně o páté hodině odpoledne vyráželi z města na vycházku a vraceli se kolem osmé večer. Hovořili o literatuře, umění i cizích jazycích.³¹⁶

Za nejzávažnější případ své nechanické praxe Štolba považoval kauzu výměnného obchodu s dospívajícími dětmi. Uvádí, že tento trend se rozmohl v mnoha českých vesnicích a vše bylo vždy dle stejného scénáře. S jistým příchozím podnikatelem uzavřela rodina z vesnice smlouvu o tom, že jejich dítě vyjede na několik let do zahraničí. Dítě se většinou mělo jet učit hrát na hudební nástroje. Za to rodina dostala řádně zapláceno. Problém byl v tom, že po několika letech, třeba i bez žádných zpráv, se jejich potomek vrátil domů zotročen v ubohém stavu. Ve skutečnosti se jednalo o prodej dospívajících dětí na práci všeho druhu hlavně na Balkán. Rodičům se obchod vyplatil, protože mohli několik let žít ze stálých vysokých příjmů a děti se na cestu do zahraničí těšily, protože si od toho slibovaly lepší budoucnost a mnoho zkušeností.³¹⁷ Štolba řešil v této souvislosti několik případů. Často šlo o to, že rodiče neměli o dětech žádné zprávy. Štolba několikrát intervenoval u hejtmana, aby nevydával cestovní pasy tohoto typu, ale neuspěl. Dále navrhoval, aby poplatky za děti byly vypláceny až s jejich zletilostí a s návratem, aby se předešlo zbytečnému kuplířství. Také požadoval podrobnou evidenci všech smluv a výjezdů.³¹⁸

Po jedenácti letech strávených v Nechanicích se Štolbovi stěhovali do Pardubic. Zde bydleli ve Smilově ulici č. 307 a Štolbova kancelář se nacházela v Zelenobranské ulici č. 77. V novém městě Štolba obsadil uprázdněné místo po notáři Juliu z Kotowitz a jeho náměstkovi Josefu Lepšíkovi, do kterého byl jmenován ministrem spravedlnosti, hrabětem Bedřichem Schönbornem.³¹⁹ Štolbovu notářskou praxi v Pardubicích podrobně sledovala Petra Benešová ve své diplomové práci *Pardubické notářství v letech 1852 – 1929*.³²⁰ Ta se v práci zaměřuje na vývoj instituce notářství v Pardubicích obecně. Uvádí do problematiky právního a notářského života v období od poloviny 19. století, kdy došlo k znovuoobnovení notářství, a sleduje vývoj úřadu a jeho jednotlivých úředníků až do roku 1929. Snaží se reflektovat i osobní životy některých notářů, kteří se díky

---

³¹⁶ Tamtéž, s. 319 – 331.

³¹⁷ GEBAUER, Bohuslav: *Východočeské otrokářství*, Praha, Lidové družstvo tiskařské a vydavatelské 1906, 84 s.

³¹⁸ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí II*, s. 351 – 357.

³¹⁹ SOKA Pardubice, fond: Notářství Pardubice, inv. č. 26, kn. č. 20, Index abecední.

³²⁰ BENEŠOVÁ, Petra: *Pardubické notářství v letech 1852 – 1929*, Pardubice, 2010. Diplomová práce. Univerzita Pardubice. Fakulta filozofická. Ústav historických věd, 126 s. Vedoucí práce Marie MACKOVÁ.

svému povolání a vzdělání stali váženými občany a často se podíleli na politickém i kulturním rozvoji města. Štolbovi jsou v její práci věnovány dvě podkapitoly, první analyzuje jeho notářskou praxi a s ní související pozůstalost, druhá se snaží na necelých devíti stránkách stručně nastínit Štolbu v kulturním kontextu, ale v této sekci nebyly nalezeny žádné nové informace, které by v předchozím textu této bakalářské práce nebyly zmiňovány.

Do pardubické kanceláře tedy Štolba nastoupil 30. dubna 1891. Jeho písemná agenda z jednadvaceti let působení v pardubickém notářství se v archivních fondech dochovala zřejmě celá, je ve velmi dobrém stavu a také ve velkém množství – skládá se z osmnácti knih jednacích rejstříků a jednoho abecedního seznamu. Veškeré písemnosti ze Štolbovy pardubické praxe celkově zabírají patnáct kartonů.³²¹ Nahlédneme-li do jednacích rejstříků, zjistíme, že ročně učinil Štolba přes 1 300 jednání. Při takovém počtu připadá v průměru 110 úkonů na jeden měsíc. Nejmenší počet úkonů se pak pohybuje kolem 70 – 80 měsíčně, nejvyšší hodnoty ukazují čísla až kolem 170 – 180, což už jsou spíše výjimky. Nejčtenější počet úkonů provedených za jeden den se pohybuje kolem 30. Nelze však s určitostí tvrdit, že pravidelně v některých měsících prováděl méně či více úkonů. Dokumenty také hovoří o tom, že Josef Štolba úřadoval každý den v týdnu včetně sobot a nedělí. V prvních letech jeho notářské praxe se počet Štolbových dnů volna pohyboval kolem 30. Postupně však vzrůstal a roku 1900 se vyšplhal na 65 volných dnů. Také se dozvídáme, že Štolbovi klienti pocházeli především z řad rolníků, obchodníků a majitelů nemovitostí. Mezi účastníky také nalezneme továrník a různé finanční instituce.³²² Přestože Štolba působil ve svém úřadu i na počátku 20. století, zjišťujeme, že k němu stále docházeli klienti, kteří neuměli číst a psát. Řešení takové situace spočívalo v tom, že daná osoba na konci listiny nahradila svůj podpis třemi křížky a jeden z přítomných svědků pod toto značení napsal například: „*toto jest znamení ruky Anny Novákové*“. Je nutné poznamenat, že většinu negramotných osob tvořily ženy.³²³

---

³²¹ SOKA Pardubice, fond: Notářství Pardubice, Inventární soupis Notářství Holice, Pardubice, Přelouč, s. 15 a 16 in BENEŠOVÁ, Petra: *Pardubické notářství v letech 1852 – 1929*, Pardubice, 2010. Diplomová práce. Univerzita Pardubice. Fakulta filozofická. Ústav historických věd, s. 76. Vedoucí práce Marie MACKOVÁ.

³²² SOKA Pardubice, fond: Notářství Pardubice, inv. č. 27 – 44, kn. č. 21 – 38, Rejstřík jednací in BENEŠOVÁ, Petra: *Pardubické notářství v letech 1852 – 1929*, Pardubice, 2010. Diplomová práce. Univerzita Pardubice. Fakulta filozofická. Ústav historických věd, s. 78. Vedoucí práce Marie MACKOVÁ.

³²³ SOKA Pardubice, fond: Notářství Pardubice, inv. č. 45, kn. č. 39, Abecední index in BENEŠOVÁ, Petra: *Pardubické notářství v letech 1852 – 1929*, Pardubice, 2010. Diplomová práce. Univerzita Pardubice. Fakulta filozofická. Ústav historických věd, s. 79. Vedoucí práce Marie MACKOVÁ.

Poté, co Štolbu v Pardubicích v pracovních záležitostech navštívil kolega JUDr. Güttling a stal se jeho hostem, Güttling později napsal: „*Ještě jsem se nemohl kolem sebe ani pořádně rozhlédnouti. Když jsem vcházel, povšiml jsem si, že pan notář bydlí sám v hezounkém příjemném domě (...). Pobyl jsem krátký okamžik v jídelně, již podobné jsem ještě ve svém živobytí nespatriil. (...) Neseděl jsem vlastně v jídelně...octl jsem se v pravé obrazárně. Všechny stěny od stropů až k přípustné hloubce pokryty jsou cennými a krásnými originály. „To je moje jediná radost“ – řekl pan notář (...) „nový originál způsobí mně takové potěšení, že se jím kochám jako dítě hračkou.“³²⁴ Štolbův host zde viděl obrazy Chittussiho, Alše, Navrátila, Jaroslava Věšína, Knüpfera, Jakuba Schikanedera, Schussera, Schwaigera, Nowopackého, Úprky, Piepenhagenové, Karla a Adolfa Liebscherů, Havránka, Radimského, Kavana, Špilara, Langeru, Ullmanna, Ferdinanda Engelmüllera a dalších. „*Ideme od obrazu k obrazu – z jídelny do salonu, odtud do pokoje, určeného pro hosty, a všude obraz vedle obrazu. (...) Přecházíme na druhou stranu a ocitáme se v bohaté knihovně pana notářově, jež je zároveň pracovním jeho. Knihovna je znamenitá.*“³²⁵ Nakonec host zmiňuje ještě druhou Štolbovu zálibu, zahradničení.*

Po jednadvaceti letech strávených v Pardubicích se Štolba vrátil roku 1911 do Prahy, kde získal notářské místo na Královských Vinohradech.

---

³²⁴ GÜTTLING, Eduard: U dra. J. Štolby v Pardubicích, in: *Máj*, roč. IV., 27. dubna 1906, č. 33, s. 525.

³²⁵ GÜTTLING, Eduard: U dra. J. Štolby v Pardubicích, in: *Máj*, roč. IV., 27. dubna 1906, č. 33, s. 526.

8 JOSEF ŠTOLBA CESTOVATEL

8.1 České cestovatelství

8.1.1 Zlom v českém cestovatelství

Po více než tisíc let odcházeli lidé žijící na území českých zemí do nejrůznějších končin naší planety. Na cesty se vydávali s touhou po kořisti i dobrodružství, ale především se snahou poznávat cizí kraje a národy. Zpět se někteří vraceli obohaceni o hmotný majetek, většinou si však domů přinášeli nově nabyté životní zkušenosti. Naplnění české cestovatelské touhy však nebylo vždy jednoduché. Často mu v cestě stály nejrůznější překážky – bariéry na hranicích, technické obtíže minulých staletí i byrokratické průtahy omezující přirozený pohyb občanů moderní doby. Možná i právě proto patřila v našich zemích cestopisná literatura k nejoblíbenějším žánrům.³²⁶

K významnému obratu v oblasti hlubšího seznamování i s mimoevropskými národy a jejich jazyky a kulturami došlo v posledních letech 18. a výrazněji pak v 19. století. To souviselo s obrozením českého národa, se vznikem řady českých periodik a výhradně českých nakladatelství. Velká zásluha patřila zakladateli novodobé české žurnalistiky a pražskému vydavateli knih a časopisů Václavu Matěji Krameriovi³²⁷, který psal, překládal a vydával populárně poučné spisy týkající se zahraničí. Noviny a časopisy přinášely písemné i obrazové zprávy cestovatelů, pojednání o dějinách cizích zemí, ukázky jejich literatur a jazyků. Český čtenář se mohl díky překladům předních českých buditelů (Josef Jungmann³²⁸, Jan Kollár³²⁹, Václav Hanka³³⁰) seznamovat s nejrůznějšími díly světové literatury. Z další generace zahraniční náměty zpracovávali a přibližovali například Karel Jaromír Erben, Jan Erazim Vocel, František Věnceslav Jeřábek³³¹, Václav Šolc³³² či Karel Hynek Mácha^{333 334}.

---

³²⁶ MARTÍNEK, Jiří - MARTÍNEK, Miloslav: *Kdo byl kdo. Naši cestovatelé a geografové*, s. 7.

³²⁷ Václav Matěj Kramerius (9. 2. 1753 – 22. 3. 1808), český spisovatel, novinář a vydavatel. *Diderot...*, Svazek 4 k-l, s. 214.

³²⁸ Josef Jungmann (16. 7. 1773 – 14. 11. 1847), český jazykovědec, básník a překladatel. *Diderot...*, Svazek 3 g-j, s. 469.

³²⁹ Jan Kollár (29. 7. 1793 – 24. 1. 1852), český básník, jazykovědec a historik, evangelický kněz a profesor slovanské archeologie na vídeňské univerzitě. *Diderot...*, Svazek 4 k-l, s. 137.

³³⁰ Václav Hanka (10. 6. 1791 – 12. 1. 1861), český básník, literární historik, filolog, překladatel, editor a bibliograf staré české literární a lidové slovesnosti. *Diderot...*, Svazek 3 g-j, s. 132.

³³¹ František Věnceslav Jeřábek (25. 1. 1836 – 31. 1. 1893), český dramatik a novinář. Psal hry pro Prozatímní divadlo. *Diderot...*, Svazek 3 g-j, s. 436.

³³² Václav Šolc (23. 12. 1838 – 14. 7. 1871), český básník. *Diderot...*, Svazek 7 ř-š. S. 397.

Především druhá polovina 19. století znamenala téměř nepřetržitý sled emancipačních jazykových, kulturních, národnostních, hospodářských i politických bojů, z čehož vyplývá, že česká společnost věnovala velkou pozornost především domácím otázkám. Ani geografická poloha českých zemí a nevýrazné koloniální a imperiální zájmy habsburské monarchie příliš nenabádaly k výjezdům do ciziny a nezatraktivňovaly vzdálenější lokality. I za těchto podmínek se však u nás našli tací, kteří se zaměřili na poznávání a cestování v cizině a své poznatky následně české společnosti zprostředkovali. Až na výjimky se tak dělo bez jakékoli oficiální podpory, což zasluhuje o to větší uznání a pozornost.³³⁵

Nelze však tvrdit, že by zájem o cizinu napříč společnostmi nebyl žádný, protože od druhé poloviny 19. století rapidně stoupal zejména díky rozsáhlé migraci, jejíž první vlna spadá do 50. let 19. století, další do 60. let, následovala vlna v období hospodářské krize od roku 1873 a další také na přelomu 19. a 20. století. Mnozí emigranti postupně své vazby s domovem omezovali natolik, až se postupně zpřetrhaly. V této souvislosti se jednalo ve většině případů o hospodářskou emigraci, lidé jednoduše odjížděli za lepším živobytím a jakási touha po poznávání cizích krajů tak za těchto okolností byla irelevantní. Zde je také příhodné zmínit, že pozdější projev zájmu o cizinu a tamní usazené krajany, kteří se v cizích zemích dokázali prosadit, představovala rozsáhlá Národopisná výstava československá³³⁶ uspořádaná roku 1895, na níž prezentovali své expozice i zahraniční krajané.³³⁷

8.1.2 Český cestovatel

Na otázku, koho tedy můžeme označit za českého cestovatele, v poslední době zřetelněji odpověděl Vladimír Rozhoň, který za skutečného cestovatele označuje každého, jehož působení v cizích zemích vyústilo v poznávání nového s tou podmínkou, že své nabyté poznání ze zahraničí později různými způsoby zprostředkoval domácí spo-

---

³³³ Karel Hynek Mácha (16. 11. 1810 – 6. 11. 1836), český básník a prozaik, představitel romantismu, zakladatel české moderní poezie. *Diderot...*, Svazek 5 m-o, s. 31.

³³⁴ FILIPSKÝ, Jan, et al.: *Kdo byl kdo. Čeští a slovenští orientalisté, afrikanisté a iberoamerikanisté*, s. 32 - 33.

³³⁵ ROZHON, Vladimír: *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*, s. 5.

³³⁶ Národopisná výstava se konala na pražském výstavišti od 15. 5. do 23. 10. 1895. Prezentována kultura venkovského obyvatelstva, na sběru exponátů se podílelo 209 krajinských odborů, z toho jeden ve Vídni a dva v Americe. Představovala čtyři tematické celky: všeobecné oddělení, vesnický lid, výstavy krajů a skupin a oddělení kulturně historické. BĚLINA, Pavel, et. al.: *Kronika Českých zemí*, s. 572.

³³⁷ EFMERTO VÁ, Marcela, C.: *České země v letech 1848 – 1918*, Praha, Libri 1998, s. 245 - 250.
HORSKÁ, Pavla: *Dějiny obyvatelstva v českých zemích*, Praha, Mladá fronta 1996, s. 218 – 220.

lečnosti. Autor této teorie konkrétně za české cestovatele pak považuje ty, kteří pocházeli z českých zemí a k češtví se hlásili. Ne u všech cestovatelů může být zařazení mezi české jednoznačné, ale akceptujeme je, splňují-li podmínku přihlášení se (stačí pocit) k češtví. S touto definicí lze v zásadě souhlasit a takto vymezené cestovatele je možné dále klasifikovat či se je pokusit zařadit do určité skupiny. I přes to, že se několik málo cestovatelů z druhé poloviny 19. století může jevit jako okrajový jev, nejde o zanedbatelné osobnosti, které by bylo možné přehlížet. Hovoříme zde přibližně o třiceti cestovatelích, kteří se ve zmíněném období vydávali za hranice habsburské monarchie do celého světa a vraceli se s touhou sdělit svá poznání ostatním.³³⁸

Vytvářet kategorie či typologie cestovatelů je velice obtížné, ne vždy nutné a často zavádějící a diskutabilní. Jednotlivé kategorie se mohou překrývat, některé cestovatele by bylo možné zařadit hned do několika skupin a pro jiné by bylo třeba vytvářet speciální škatulky. Mohli bychom například vyzdvihnout skupinu profesionálních cestovatelů, kteří cestování zasvětili svůj život, a ono se stalo jejich posláním. Dalo by se hovořit také o skupině cestovatelů vědeckých pracovníků, kteří vedle povědomí široké veřejnosti obohatili i vědecký svět. Mohli bychom vymezit i skupinu cestovatelů, která se do zahraničí vydala za prací. Zabýváme-li se však jednotlivými osobami hlouběji, zjišťujeme, že téměř všechny primárně pojila společná věc - touha po poznání cizího a nového, touha po dobrodružství a „*neklidná krev*“. Je zde vždy třeba počítat s jakýmsi abstraktním a těžko popsatelným pojmem, který si každý může vykládat po svém, a který je i obtížně doložitelný a zdůvodnitelný, ale nelze ho hned ani vyvracet, protože se s ním setkáváme u mnohých autorů i životopisců. Na druhou stranu musíme připustit, že o mnohých cestovatelích se už nikdy nedozvíme žádné příčiny jejich počínání, protože takové informace prostě nikde nenalezneme. Obecně je často velice obtížné rozpoznat, co bylo prvním impulsem pro podnikání zahraničních cest, ale sekundární vlivy lze často dohledat snáze. Sem by spadaly například výchova a vzdělání, četba, kontakty, styky a přátelské vazby s nejrůznějšími osobami a podobně. Lze tedy konstatovat, že u každého cestovatele se projeví určité původní dispozice, které byly postupem času umocněny individuálními příčinami v závislosti na prostředí. Ve všech případech je však zcela zásadní nutností zpětná vazba cestovatelů v domácí společnosti.³³⁹

---

³³⁸ ROZHON, Vladimír: *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*, s. 6 – 7, 9.

³³⁹ Tamtéž, s. 55 – 68.

Rozdíly mezi českými cestovateli bychom však mohli hledat v tom, jakým způsobem hleděli na domorodé a cizí obyvatelstvo a jak k němu přistupovali. Je v přirozenosti člověka, že ke všemu neznámému či odlišnému přistupuje přinejmenším s podezřením a při nedostatku informací může rychle sklouznout k odsouzení či nesnášenlivosti. Z tohoto hlediska byli právě čeští cestovatelé nezanedbatelným článkem při zprostředkovávání potřebných informací o cizích národech a jejich kulturách populární a zapamatovatelnou formou. Svůj průzkum v terénu každý prováděl po svém, ale u žádného cestovatele této doby nebyly zaznamenány vůči domorodému a cizímu obyvatelstvu jiných ras a národů negativní emoce, pohledy či tendence. Přestože všechny spojovalo humánní myšlení, rozděloval je mnohdy odlišný přístup k místním lidem, domorodcům, v zahraničí. Do jedné skupiny by patřili méně zaujatí cestovatelé, kteří se snažili pozorovatelským přístupem zprostředkovat co nejvíce objektivní obraz prostředí bez subjektivního hodnocení. Další skupinu by mohli tvořit ti, kteří patřili k zásadním zastáncům domorodého obyvatelstva a stavěli se proti nespravedlnostem, které na něm páchali většinou bílí kolonizátoři. Tito cestovatelé však byli zároveň často přesvědčeni o tom, že domorodci jsou na nižším stupni vývoje a mají být nově přichozími vychovávaní. Pravděpodobně nejméně početnou skupinu tvoří cestovatelé, kteří se snažili k původním obyvatelům přistupovat jako k sobě rovným a pokoušeli se s nimi sžít. Vzhledem k tomu, že se naši cestovatelé pohybovali většinou na půdě evropských kolonií, a že se osobně s kolonisty a bílými osadníky setkávali, mohli si rychle sami vytvořit vlastní názor na kolonizaci. Z tohoto hlediska bychom poté cestovatele dělili na zastánce a odpůrce kolonizace.³⁴⁰

V druhé polovině 19. století čtenářům přinášela zahraniční látku nastupující generace literátů (Jaroslav Vrchlický, Vítězslav Hálek, Svatopluk Čech, Josef Václav Sládek, Adolf Heyduk³⁴¹, Julius Zeyer a další). Cestopisné příběhy pak zprostředkovávali hlavně navracející se cestovatelé z neznámých nebo jen málo prozkoumaných oblastí. Byli to hlavně Čeněk Paclt³⁴², Emil Holub³⁴³ a Enrique Stanko Vráz³⁴⁴. Nesmíme také

---

³⁴⁰ Tamtéž, s. 169 – 197.

³⁴¹ Adolf Heyduk (6. 6. 1835 – 6. 2. 1923), český básník generace májovců. *Diderot...*, Svazek 3 g-j. S. 174.

³⁴² Čeněk Paclt (14. 7. 1813 – červen 1887), český cestovatel, pět let sloužil v armádě USA. Vedle USA navštívil Brazílii, Austrálii, Indii, od roku 1871 žil v jižní Africe, kde také zemřel. ROZHON, Vladimír: *Čeští cestovatelé...*, s. 253 – 255.

³⁴³ Emil Holub (7. 10. 1847 – 21. 2. 1902), český lékař a cestovatel, v letech 1872 – 1879 a 1883 – 1887 podnikl tři výpravy do středu afrického kontinentu, došel až na sever od Zambezi, záměr dojít až k východoafrickému pobřeží zmařil roku 1886 kmen Mašukulumbů. ROZHON, Vladimír: *Čeští cestovatelé...*, s. 236 – 239.

zapomenout na Josefa Kořenského³⁴⁵, který podnikl cestu kolem světa, jihoamerického nadšence Alberto Vojtěcha Friče³⁴⁶, arabistu Aloise Musila³⁴⁷, severského a polárního dobrodruha Jana Welzla³⁴⁸ či Josefa Wünsche³⁴⁹ se zájmem pro východ a řadu dalších, mezi které patří i cestovatel Josef Štolba.

8.1.3 Vojta Náprstek a dům U Halánků

České cestovatele druhé poloviny 19. století zároveň pojil fakt, že u nás neexistoval rozvinutý vědecký zeměpis, což zapříčinilo, že české cestovatelství tedy vlastně neorganizoval odborný zeměpisec či přírodopisec, ale laik, byť to byla výjimečná a pozoruhodná osoba formátu Vojty Náprstka³⁵⁰. A tak naše cestovatelství zůstávalo dlouhou dobu na úrovni národního buditelství. Vraťme se však k Vojtěchu Náprstkovi. Ten stihl procestovat celé střední, jižní a východní Čechy už během svých mladých gymnaziálních let hlavně o letních prázdninách. I tyto první pokusy o dobrodružné výpravy důkladněji využil. Setkával a seznamoval se na nich s nejrůznějšími vlastenci a vyřizoval jim zprávy a vzkazy z Prahy, což můžeme označit za příklad „*národního a společenského působení pražských studentů na venkově*“.³⁵¹ Po skončení studií na pražské filozofii se chtěl přesunout do Vídně a věnovat se studiu orientalistiky, lákaly ho Asie, Dálný východ, Čína a Japonsko, ovšem kvůli matčinu nesouhlasu nastoupil na vídeňská

---

³⁴⁴ Enrique Stanko Vráz (18. 4. 1860 – 20. 2. 1932), český cestovatel, který navštívil oblasti v Africe, Asii a Střední a Jižní Americe. ROZHOŇ, Vladimír: *Čeští cestovatelé...*, s. 239 – 241.

³⁴⁵ Josef Kořenský (26. 7. 1847 – 8. 10. 1938), spisovatel, cestovatel a propagátor cestování, učitel a přírodovědec. Podnikal cesty po Evropě, procestoval Rusko až k Bajkalu. Se svým přítelem Karlem Řezníčkem z Hrubé Skály vykonal v letech 1893 – 1904 cestu kolem světa. Navštívil Austrálii a Oceánii, Singapur, Japonsko, Koreu, Vladivostok. ROZHOŇ, Vladimír: *Čeští cestovatelé...*, s. 241 – 244.

³⁴⁶ Alberto Vojtěch Frič (8. 9. 1882 – 4. 12. 1944), český botanik, etnograf a cestovatel po Jižní Americe. ROZHOŇ, Vladimír: *Čeští cestovatelé...*, s. 250 – 253.

³⁴⁷ Alois Musil (30. 6. 1868 – 12. 4. 1944), český arabista, teolog. Projel Palestinu a Blízký Východ, sžil se s místními obyvateli, kterými byl přijat. V letech 1919 – 1938 působil jako profesor pomocných věd orientálních a moderní arabštiny na FF UK. ROZHOŇ, Vladimír: *Čeští cestovatelé...*, s. 248 – 250.

³⁴⁸ Jan Welzl (15. 8. 1868 – 15. 8. 1951), český polární lovec, zlatokop a cestovatel. V letech 1892 – 1928 žil v arktických končinách. Jeho vyprávění literárně zpracovali Těsnohlídek, Valenta a Golombek. Roku 1929 se usadil v Kanadě, kde zemřel. ROZHOŇ, Vladimír: *Čeští cestovatelé...*, s. 256 – 259.

³⁴⁹ Josef Wunsch (29. 6. 1842 – 20. 11. 1907), učitel, profesor českého a německého jazyka, spisovatel a cestovatel. Cesty po severní i jihovýchodní Evropě bral jako přípravu na výzkumnou pouť po tureckém Kurdistanu, objevil prameny Eufratu a Tigridu. Dále projel Arménii a Černou Horu. ROZHOŇ, Vladimír: *Čeští cestovatelé...*, s. 259 – 261.

³⁵⁰ Vojta Náprstek (17. 4. 1826 – 2. 9. 1894), český podnikatel a mecenáš, vyvíjel osvětovou činnost, propagoval emancipaci žen, do svého domu zval českou vlasteneckou společnost a založil pozdější národopisné muzeum. ŠOLLE, Zdeněk: *Vojta Náprstek a jeho doba*, 255 s.

³⁵¹ ŠOLLE, Zdeněk: *Vojta Náprstek a jeho doba*, s. 25.

práva. Jeho život výrazně ovlivnila spolupráce s Karlem Havlíčkem Borovským³⁵², se kterým se zařadil mezi průkopníky českého novinářství.³⁵³ Roku 1848 se mladý Náprstek aktivně účastnil revolučních událostí, což mu přineslo obavy z policejního stíhání.³⁵⁴ Po několika přesunech mezi Rychnovem nad Kněžnou, Kladskem, Pruskem a Vídní se rozhodl přes Vratislav a Hamburk odplout 22. října 1848 do Ameriky. Myšlenkami o zámořské cestě se zabýval již mnohem dříve.³⁵⁵

Zájem o Ameriku nebyl původně v rozporu s jeho touhou po orientalistice. Mělo jít spíše o prostředek, jak se přiblížit realizaci cesty na východ. O rozvoj české orientalistiky se později zasloužil jako knihkupec a vydavatel *Milwaukee Flugblätter*³⁵⁶, když sháněl orientalistickou literaturu.³⁵⁷ Po Náprstkově návratu se dům U Halánků³⁵⁸ stal střediskem a oporou všech českých cestovatelů.³⁵⁹ Peníze na cestu do Ameriky si opatřil půjčkami od přátel a v Americe ho hmotně a dlouhodobě podporovala především jeho matka.³⁶⁰ Demokratické Spojené státy viděl jako vzor, dle kterého chtěl podnítit odstranění rakouských nedostatků.³⁶¹

Nejprve pobýval v New Yorku, poté v New Londonu a nakonec se usadil v Milwaukee. Zde se účastnil bohatého kulturního, společenského a spolkového života. Ve městě si otevřel knihkupectví, půjčovnu knih a veřejnou čítárnu, která se záhy stala společenským salónek pro shromažďování vzdělaných občanů. V létě 1852 začal vydávat první české německy psané noviny v Havlíčkovském duchu *Milwaukee Flugblät-*

---

³⁵² Karel Havlíček Borovský (31. 10. 1821 – 29. 7. 1856), český novinář, spisovatel a politik. *Diderot...*, Svazek 3 g-j, s. 146.

³⁵³ ŠOLLE, Zdeněk: *Vojta Náprstek a jeho doba*, s. 55 – 56.

³⁵⁴ Tamtéž, s. 69 – 72.

³⁵⁵ Tamtéž, s. 73.

³⁵⁶ *Milwaukee Flugblätter* vycházel od léta 1852 do 5. 11. 1854. Všem konzervativním redakčním kruhům ve Wisconsinu se stal Náprstkův časopis trnem v oku. Vznikaly i návrhy, aby byl tento „*nekřesťanský*“ plátek dán do klatby a zakázán. V cestě rozšiřování pokrokových idejí zde stála hlavně katolická církev, ve zbytku Ameriky pak podobnou překážku představovaly protestantské církve a sekty. ŠOLLE, Zdeněk: *Vojta Náprstek a jeho doba*, s. 108 – 110.

³⁵⁷ ŠOLLE, Zdeněk: *Vojta Náprstek a jeho doba*, s. 76.

³⁵⁸ Dům U Halánků – V 15. století zde stála skupina čtyř domů, ke které se vázalo právo pivovárské a sladovnická živnost, která zde zůstala až do konce 19. století. Vystřídali se zde majitelé Jan Reček z Ledče, Václav Krocín z Drahobejle, Jan Halánek z Jičína, sladovnický rod Hanischů, Antonín Fingerhut, Anna Fingerhutová, Vojta Náprstek. I když byl dům několikrát upravován, jedná se o stavební komplex z konce 16. století. Jednopatrový dům s průčelím na Betlémské náměstí. Dům u Halánků, Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur, in: *PortalPraha.Cz. Pražská informační služba* [online], [vid. 2. 3. 2013], dostupné z: <http://www.portalpraha.cz/dum-u-halanku-naprstkovo-muzeum-asijskych-africkych-a-americkych-kultur/>.

³⁵⁹ ŠOLLE, Zdeněk: *Vojta Náprstek a jeho doba*, s. 77.

³⁶⁰ Tamtéž, s. 82.

³⁶¹ Tamtéž, s. 83.

ter vlastním nákladem i vlastní redakcí.³⁶² Pomocí tohoto listu hledali čeští krajané své příbuzné a známé rozptýlené po celé Americe. Roku 1855 vydal výzvu pro Čechoslovany ve Wisconsinu, aby začali sbírat peníze na nákup vědeckých knih a map vydaných v Americe pro pražské Národní muzeum. Další krajany vyzýval pomocí dopisů po celých Státech. Roku 1857 také uskutečnil půlroční cestu po amerických městech, aby získal větší podporu. V prosinci 1857 se po necelých deseti letech s americkým cestovním pasem vracel do Čech.³⁶³

Po návratu už Vojta Náprstek nechtěl Prahu opustit, začal se zasvěcovat do rodinného podnikání a soustřeďoval kolem sebe nejpřednější osobnosti českého veřejného života, politiky a kultury. Vytvářel ve svém domě jakýsi český společenský salón.³⁶⁴ U Náprstků se od té doby pravidelně scházela společnost, která reprezentovala český výkvět a projednávala závažné problémy českého národa. V místnostech domu se salómem Náprstek vybudoval i knihovnu a pro vznikající prostředí razil název „*dýchánek*“.³⁶⁵

V Náprstkovi vyžrála myšlenka zřízení českého průmyslového muzea po vzoru Kenigston Museum. Prvním krokem byla výstava předmětů zakoupených na Světové výstavě³⁶⁶ v Londýně, spojená s přednáškami, čímž Vojta nabyl popularity.³⁶⁷ V létě 1863 navštívil Kodaň a Hamburk, kde se konaly průmyslové výstavy, navazoval kontakty, kodaňské knihovně věnoval sbírku českých knih a nakoupil množství předmětů pro české průmyslové muzeum. V letech 1862 a 1863 se v Praze na Střeleckém ostrově představily první dvě české průmyslové výstavy doprovázené řadou Náprstkových přednášek³⁶⁸, na které reagovaly hlavně ženy. U Halánků se také zformoval Americký klub dam³⁶⁹ po americkém způsobu, což bylo připomínkou Náprstkova amerického pobytu a výrazem pokrokových tendencí.³⁷⁰

---

³⁶² Tamtéž, s. 93 – 108.

³⁶³ Tamtéž, s. 117 – 122.

³⁶⁴ Tamtéž, s. 137.

³⁶⁵ Tamtéž, s. 139.

³⁶⁶ Světová výstava v Londýně se konala roku 1862. Dne 14. 6. 1862 na ni z Prahy vyjela skupina Čechů (Náprstek, Rieger, Macháček aj.). BĚLINA, Pavel, et al.: *Kronika Českých zemí*, s. 506, 508.

³⁶⁷ ŠOLLE, Zdeněk: *Vojta Náprstek a jeho doba*, s. 148.

³⁶⁸ Přednášky v rámci dané výstavy propagovaly využití průmyslových výrobků pro denní potřebu v domácnosti, význam těsnopisu, inzerce v novinách, zdůrazňovaly význam zřízení obecního vodovodu. Kvůli velké účasti žen byly přednášky přeloženy do většího sálu na Žofině. Náprstek seznamoval s myšlenkami feminismu. BĚLINA, Pavel, et al.: *Kronika Českých zemí*, s. 508.

³⁶⁹ Americký klub dam – první český ženský spolek působící v letech 1865 – 1948, obnoven 1996. Účastnice se chtěly sebevzdělávat, pořádaly přednášky, praktické lekce pro moderní hospodyně, výlety a exkurze, podporovaly dobročinnost. U zrodu spolku stála Karolina Světlá, mezi členky se řadily i i ja-

V 80. letech bylo rozhodnuto o novém zaměření Náprstkova muzea³⁷¹, protože dokumenty cizokrajného národopisu převyšovaly původní expozici průmyslového muzea. Bohaté sbírky začali doplňovat i čeští cestovatelé, jako první dr. Emil Holub z cest po jižní Africe už v 70. letech. Náprstkovo muzeum se tak zaměřilo na obor zámořského národopisu. Další sbírky patřily dr. Antonínu Steckerovi³⁷² z Libye a Etiopie, dr. Otakaru Feistmantlovi³⁷³ z Indie, dr. Františku Čurdovi³⁷⁴ a dr. Pavlu Durdíkovi³⁷⁵ z Indonésie, Josefu Wünschi z Malé Asie, Enrique Stanko Vrázovi z Jižní Ameriky, Benediktu Roezlovi³⁷⁶ ze Severní Ameriky, Josefu Kořenskému z Číny a Japonska. Dále zde byly sbírky archeologické, lidového umění, lidové výšivky a kroje shromažďované Josefou Náprstkovou, Terézou Novákovou³⁷⁷ a Gabrielou Preissovou³⁷⁸ – vzniklo tak oddělení „*Práce našich matek*“. Zrodila se i myšlenka české národopisné výstavy, která se uskutečnila bohužel až po smrti Vojty Náprstka. Odtud ke vzniku Národopisného muzea³⁷⁹ vedla již přímá cesta.³⁸⁰

---

ko Renata Fügnerová-Tyršová, Anna Holinová, Eliška Krásnohorská, Teréza Nováková, Sofie Podlipská, Marie Riegrová-Palacká. ŠOLLE, Zdeněk: *Vojta Náprstek a jeho doba*, s. 157.

³⁷⁰ ŠOLLE, Zdeněk: *Vojta Náprstek a jeho doba*, s. 157 – 157.

³⁷¹ Náprstkovo muzeum – původně soukromé České průmyslové muzeum Vojty Náprstka bylo otevřeno rok po smrti jeho matky, tedy 1874, v prostorách domu U Halkánek. Muzeum tehdy bylo otevřeno jen dvakrát do roka při Svatojánské a Svatováclavské pouti. Sbírký však byly tak rozsáhlé, že bylo třeba vystavět novou budovu, k čemuž se fakticky přistoupilo až v polovině roku 1885. SECKÁ, Milena: *Vojta Náprstek...s.* 199 – 207.

³⁷² Antonín Stecker (19. 5. 1855 – 15. 4. 1888), český přírodovědec a cestovatel, opakovaně navštívil Afriku, zmapoval jezero Tana, zabýval se studiem pavouků a štírů. MARTÍNEK, Jiří - MARTÍNEK, Miloslav: *Kdo byl kdo...*, s. 387 – 389.

³⁷³ Otakar Feistmantel (20. 11. 1848 – 10. 2. 1891), český cestovatel, geolog, znalec mineralogických a geologických poměrů indického subkontinentu, profesor geologie a mineralogie na ČVUT. Strávil osm let v Indii, kde působil v Geologickém ústavu. MARTÍNEK, Jiří - MARTÍNEK, Miloslav: *Kdo byl kdo...*, s. 145 – 146.

³⁷⁴ František Čurda (20. 8. 1844 – 2. 12. 1886), český lékař a cestovatel. Sloužil v nizozemské koloniální armádě, šest let působil v Holandské východní Indii (dnes Indonésie), jako lékař zde působil mezi domorodými kmeny, v Čechách se necítil dobře, proto znovu odjel do Indonésie, jako lékař se usadil na Jávě, kde později zemřel. MARTÍNEK, Jiří - MARTÍNEK, Miloslav: *Kdo byl kdo...*, s. 97 – 98.

³⁷⁵ Pavel Durdík (23. 5. 1843 – 16. 8. 1903), český vojenský lékař a cestovatel, deset let strávil v Rusku, působil jako lékař v Holandské východní Indii. Po návratu do Čech se věnoval jen ruské literatuře a překladům. MARTÍNEK, Jiří - MARTÍNEK, Miloslav: *Kdo byl kdo...*, s. 127 – 128.

³⁷⁶ Benedikt Roezl (12. 8. 1824 – 14. 10. 1885), český zahradník a cestovatel, lovec orchidejí. Žil v Mexiku, do Ameriky přivezl semena asijské rostliny ramie a doufal, že jí nahradí zničené bavlníkové plantáže v jižních státech USA. Poté působil v Latinské Americe, zemřel v Praze. MARTÍNEK, Jiří - MARTÍNEK, Miloslav: *Kdo byl kdo...*, s. 366 – 368.

³⁷⁷ Teréza Nováková (31. 7. 1853 – 13. 11. 1912), česká prozaička, představitelka ženského emancipačního hnutí. Matka Arne Nováka. *Diderot...*, Svazek 5 m-o, s. 396.

³⁷⁸ Gabriela Preissová (23. 3. 1862 – 27. 3. 1946), česká spisovatelka, autorka realistických povídek a dramát. *Diderot...*, Svazek 6 p-r, s. 245.

³⁷⁹ Národopisné muzeum - Když dosavadní prostory domu U Halánek přestaly pro rostoucí průmyslové muzeum postačovat, postavili Náprstkovi za domem v letech 1885 - 1890 novou třípatrovou budovu. Po smrti Náprstka se stalo muzeem národopisným. V roce 1933 přešlo Náprstkovo muzeum do správy Národního muzea, kam patří dodnes. Za 2. světové války bylo zavřeno - průmyslové sbírky byly přeneseny do Národního technického muzea. Po roce 1945 byly sbírky slovanského národopisu přeneseny do náro-

Mezi významnými jmény z nejrůznějších oborů lze dohledat, že častým návštěvníkem domu U Halánků byl vedle všech výše zmíněných cestovatelů i notář a dramatický spisovatel Josef Štolba, který se zde setkával s nejvěrnějšími přáteli, mezi kterými byli i Julius Zeyer a Antonín Chittussi.³⁸¹ Neoficiálně byl Náprstkův dům označován za „český zahraniční úřad“ nebo „soukromý český konzulát“. Cestovatelům se zde vždy dostávalo vřelého a přátelského přijetí, hmotné finanční podpory i množství studijního materiálu k dalším cestám. Avšak nejen cestovatelé odjíždějící na čas do exotických a těžko přístupných končin byli předmětem Náprstkovy péče. V Náprstkově pozornosti byli také krajané, kteří se v cizině trvale usadili. Čechům v cizině často zasílal časopisy, zprávy a vůbec vše, co žádali. Podporoval rozvoj českého života v cizině a také usiloval o stálé spojení s českými krajany.³⁸²

Ještě dodejme, že známý je i Náprstkův vztah k turistice, kterou propagoval a prakticky též provozoval na četných výletech Amerického klubu dam. Inicioval zakreslování turistických tras do map a 11. června 1888 na ustavující valné hromadě Klubu českých turistů³⁸³ byl Vojta Náprstek zvolen jeho předsedou.³⁸⁴

8.1.3.1 Josef Štolba u Náprstků

Josef Štolba na pohostinnost Vojty Náprstka vzpomíná takto: „*A všichni tito a jiní přátelé nalézali středisko své u Náprstků, kdež uzavřeli jsme tak mnohé spojení přátelské pro celý život. Není třeba líčiti ovzduší jediného našeho tehdejšího salonu, jež činil tak vábným a tak neodolatelným nezapomenutelným a nedoceněným dosud náš Vojta Náprstek, nejpokrokovější, nejsvobodomyslnější, nejdemokratičtější, nejryzejší, nejenergičtější, nejobětovnější, nejnezištnější, nejnadšenější a nejpoctivější syn Českého*

---

dopisného oddělení Národního muzea; Náprstkovo muzeum bylo od té doby orientováno výhradně na mimoevropské kultury. Dům u Halánků, Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur, in: *PortalPraha.Cz. Pražská informační služba* [online], [vid. 2. 3. 2013], dostupné z: <http://www.portalpraha.cz/dum-u-halanku-naprstkovo-muzeum-asijskych-africkych-a-americkych-kultur/>.

³⁸⁰ ŠOLLE, Zdeněk: *Vojta Náprstek a jeho doba*, s. 179.

³⁸¹ Tamtéž, s. 193 – 195.

³⁸² Tamtéž, s. 197 – 198.

³⁸³ Klubu českých turistů – založen 1888 z iniciativy nadšenců v čele s Vilémem Kurzem st. (předseda Národní jednoty Pošumavské), Františkem Čížkem (předseda Národní jednoty Severočeské) a architektem Vratislavem Pasovským. Za předsedu si ustavující sjezd nové turistické organizace sice zvolil cestovatele a veřejného činitele Vojtu Náprstka, ten plnil svoji úlohu známé osobnosti v čele klubu, ale práci v klubu se mnoho nevěnoval a předsednické místo již po půl roce opustil na první valné hromadě v lednu 1889. Historie KČT, in: *Klub českých turistů* [online], [vid. 2. 3. 2013], dostupné z: <http://www.kct.cz/cms/historie-kct>.

³⁸⁴ ŠOLLE, Zdeněk: *Vojta Náprstek a jeho doba*, s. 210.

*národa, jemuž sám Julius Zeyer nevyrovnatelnou svou přednáškou, k posmrtné oslavě sedmdesátých jeho narozenin proslovenou, nejskvělejší pomník byl postavil, a jeho, jen pro něj a pro myšlenky jeho žijící choť. (...) Ale že, získav si po návratu z Ameriky dvěma přednáškami z cest u Náprstků takřka domovské právo, docházel jsem tam s celou svou rodinou vždy s opravdovou radostí, doznávám milerád, a že byli jsme tam, jako ostatně každý, srdečně vítáni, netřeba teprv podotýkati. Náš Vojta byl tak rád vesel, a vděčen za každý žert, a já přicházel vždy pln bujného rozmaru a vždy s kupou neodolatelných událostí ze svého venkovského života, jež Vojtu vždy velice pobavily.*³⁸⁵

Autorka Milena Secká odkazující ve své knize *Vojta Náprstek. Vlastenec, sběratel, mecenáš*³⁸⁶ na pasáž v práci amatérského knihovníka Náprstkovy knihovny Stanislava Kodyma *Hrst vzpomínek (části v Památníku VN nezveřejněné)*³⁸⁷, dokládá vzájemné přátelské vztahy Náprstků a Štolbů tímto: „K nejvítanějším hostům patřil U Halánků nechanický notář Dr. Štolba, humorný oblíbenec páně Náprstkův, jak co cestovatel, tak co veseloherní autor. Paní Helena (zde špatně jmenovaná, nejde o Helenu, ale o Hedviku, toto jméno bude v citaci dále použito správně)³⁸⁸ Štolbová byla výtečná kuchařka a časem posílala Náprstkům ukázky svého umění, takové extrafajn perníčky. Jednou vybalil pan Vojtěch z nechanické zásilky krabici v podobě ozdobené knihy s nápisem na desce „Novely Hedviky Štolbové“. Tyhle Vybrané spisy – ovšem pečivo – nedaly paní Náprstkové klidně spát, - přemýšlela, kterak by paní Hedviku přetrumfla, či „dala jí groš“, jak říkala. Konečně to měla: bude vydávat „Almanachy Josefy Náprstkové“, kterýžto Almanachy byly makové buchtý veliké coby cihly. Pekly se U Halánků na masopustní úterý a historická služebná Tóny je roznášela po známých, tolik kusů, kolik měla rodina členů, při čemž děti dostávaly cihly poloviční. Pamětník Almanachů vyslovil diagnosu, že imponovaly spíše rozměrem než vnitřní hodnotou.“³⁸⁹

Další svědectví o vřelém přátelství dvou mužů přináší publikace Maryši Radoňové – Šárecké *Ozářené krby. Vlastencké rodiny české*³⁹⁰. Autorka v kapitole „U Náprstků“ píše: „Labužnický dr. Štolba, (...), zvyklý salonnímu životu a požitkům hraběcí tabule, nemohl se při veškeré lásce k Náprstkovům smířiti s jejich praženou kaší, sladkými

³⁸⁵ Tamtéž, s. 110 – 111.

³⁸⁶ SECKÁ, Milena: *Vojta Náprstek. Vlastenec, sběratel, mecenáš*, 301 s.

³⁸⁷ KODYM, Stanislav: *Hrst vzpomínek (části v Památníku VN nezveřejněné)*, 1926, s. 185. Strojopis. Scrapbook 117, Náprstek Vojta 4.

³⁸⁸ Poznámka autorky této práce, manželka Josefa Štolby se nejmenovala Helena, nýbrž Hedvika. RaDŠ.

³⁸⁹ SECKÁ, Milena: *Vojta Náprstek...* s. 246 – 247.

³⁹⁰ RADOŇOVÁ – ŠÁRECKÁ, Maryša: *Ozářené krby. Vlastencké rodiny české*, Praha, Dělnické nakladatelství 1945, 494 s.

*ryzci a jinými prostými nebo nezvykle připravenými jídly. Proto zjistil vždy obratně předem diplomatickým dotazem v kuchyni nebo u samých hostitelů, co bude k obědu, a pak teprve pozvání přijal nebo si vymyslel vhodnou výmluvu, která ho osvobodila od jídel, neodpovídajících jeho vytríbeným gastronomickým choutkám.*³⁹¹

Jak Štolba sám podotýká, navázal u Halánků kontakty s řadou dalších dobrodruhů a cestovatelů. Do skupiny kolem Vojty Náprstka patřil i první český orientalista Dr. Jaromír Břetislav Košut³⁹², se kterým se Štolba sblížil v době, kdy už ani jeden kvůli jiným závazkům nemohl bohémsky cestovat jako v mládí. V létě 1880, když Košut u Štolbů v Nechanicích pobýval celé léto, domlouvali se na řadě kratších výletů. Jejich první společná výprava měla směřovat do Afriky. V září 1880 však Košut napsal Štolbově manželce dopis, ve kterém se omlouval, že kvůli neodkladnému rozpracovanému úkolu nemůže momentálně nikam odjet. Žádnou společnou výpravu nakonec cestovatelé nepodnikli, protože 6. prosince 1880 Košut nečekaně zemřel na otravu krve následkem vnitřního poranění, které si přivodil nešťastným pádem.³⁹³

K Náprstkům často docházel i polský konsul Edvard Jelínek³⁹⁴. Právě on ovlivnil Štolbův výběr cest a destinací ve slovanském světě. Josefa Štolbu dokonce pozval i k sobě do Polska. Ten nabídku přijal a Jelínka zde krátce doprovázel v Krakově, Čenstochově a Varšavě. Jako nadšenec pro česko-polské vztahy a polské záležitosti uvedl Jelínek Štolbu do polské společnosti na nejrůznějších banketech a večírcích. Štolba později vzpomínal na to, jak ve Varšavě po osmi prohýřených dnech i nocích padl naprostým vyčerpáním a musel se vrátit zase domů.³⁹⁵

Štolba také píše, že nejlepším přítelem Vojty Náprstka byl Alois Kareš³⁹⁶, syn továrníka z Vamberku, který tu vedl továrnu po zemřelém otci. Kareš prý velice těžce

³⁹¹ RADOŇOVÁ – ŠÁRECKÁ, Maryša: *Ozářené krby. Vlastenecké rodiny české*, s. 71.

³⁹² Jaromír Břetislav Košut (18. 1. 1854 – 6. 12. 1880), první český docent orientalistiky na Karlo-Ferdinandově univerzitě v Praze. V Basileji rok studoval teologii, poté přešel do Lipska na orientalistiku. Věnoval se islámským studiím, perštině, turečtině, arabštině, hindštině. V Praze přednášel do 1880 v oboru předovýchovní filologie a islamistiky. FILIPSKÝ, Jan, et al.: *Kdo byl kdo. Čeští a slovenští orientalisté...*, s. 266 – 267.

³⁹³ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 104 – 108.

³⁹⁴ Edvard Jelínek, zmiňován již v předchozích poznámkách, (6. 6. 1855 – 15. 3. 1897), český spisovatel. Nejprve psal humoristické věci, poté se zaměřil na tematiku slovanské vzájemnosti. Vydával pod pseudonymem „Pražský“. Věnoval se polštině, navázal mnoho polských kontaktů a vydával i cestopisné črty a studie z Polska. Roku 1881 mu bylo svěřeno převezení ostatků B. Jablonského z Krakova do Čech. Psal i dramata. *Ottův slovník naučný...*, Svazek XIII. Jana – Kartas, 1888, s. 204 – 206.

³⁹⁵ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 108 – 110.

³⁹⁶ Alois Kareš (1822 – 1885). Roku 1848 se účastnil revolučního povstání v Uhrách, kde vstoupil pod prapory Košutovy armády a bojoval proti Rakousku. Po bitvě u Világoše se už nemohl vrátit do Čech, a tak odjel do ciziny. V Brémách si založil dopravní společnost – resp. vystěhovaleckou a přepravní kance-

nesl národnostní poměry v monarchii a otevřeně zastával radikálnější postoje. Obhajoval myšlenku svobody všech utiskovaných národů a kvůli aktivní účasti v uherském revolučním povstání na jaře 1848 přišel o všechnen majetek a hlavně rodinnou továrnu. Vzhledem k tomu, že měl až do roku 1871 zakázaný návrat do Čech, usadil se tedy v Brémách, kde se stal prostředníkem pro české vystěhovalce, kteří měli namířeno do Ameriky. A protože neexistoval zákon na ochranu vystěhovalců, stal se jejich českým patronem. Nejprve začal figurovat na černém trhu s dopravou, později získal koncesi vystěhovalecké kanceláře výhradně pro české vystěhovalce. Vojta Náprstek Karešovu činnost velice podporoval a Kareš na oplátku podporoval Náprstkovo Průmyslové muzeum. Sám Štolba poznal Kareše v roce 1881 při první cestě do Skandinávie díky Náprstkovi. Ten ho nasměroval na cestu přes Brémy, kde ho Kareš na Náprstkovo doporučení očekával. Zároveň se zde Štolba shledal se starým známým Michaelisem³⁹⁷ z mexického procesu, který se mezitím stal brémským velkoobchodníkem. Kareš byl mecenášem pro české záležitosti a finančně podporoval veřejné české podniky. Když se mu Náprstek jednou zmínil, že se Praha nemůže zmoci na vybudování zoologické zahrady, zaslal Kareš jako základ pro zahradu čtyřicet kusů exotického ptactva z Austrálie, Indie a Ameriky. Štolba na záslužnou činnost Kareše nikdy nezapomněl a věnoval mu svou knihu *Na skandinávském severu*³⁹⁸, o čemž svědčí jeho úvodní komentář: „*Vysoce ctěnému příteli svému panu Aloisu Karešovi v Brémách na důkaz hluboké úcty a v upomínku na rok 1881 připisuje tuto knihu J. Š.*“³⁹⁹

8.2 Cestovatel a cestopisec Josef Štolba

„Cestopisná literatura byla Štolbou obohacena články, jež se zamlouvaly zvláště humorem, kterým veselý autor svá pozorování kořenil. Štolbův způsob cestopisů měl pečet' originality. První jeho kniha Klepy z cest upozornila již roku 1873 šťastně na mladého autora, a od těch dob nalézal Štolba pro své cestovní glossy otevřené dveře nejen ve všech redakcích, ale i u nakladatelů a – což hlavní věci – též u čtenářů! Štolbovy cestopisy jsou plny žertů, anekdot, zajímavých episod, a svědčí vesměs o vzácném

---

lář. Teprve roku 1871 obdržel amnestii s povolením na návrat do Čech. Když Kareš podnikal roku 1885 cestu na jih Evropy kvůli zotavení, skončil svou výpravu 12. července v Terstu, kde náhle zemřel. Byl pohřben v rodném Vamberku. SECKÁ, Milena: *Vojta Náprstek*...s. 293.

³⁹⁷ Pan Michaelis – německý konzul působící v Mexiku, později velkoobchodník v Brémách. ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 111 – 122.

³⁹⁸ ŠTOLBA, Josef: *Na skandinávském severu. Črty z výletu do Švédska, Norska a Dánska*, Praha, J. Otto 1884, 314 s. Z našich i cizích vlastí, č. 3.

³⁹⁹ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 111 – 122.

*umění pozorovatelském. Zdravý optimista nemá však jen růžová skla ve svých okulárech – ručej jeho líčení časem rozpění se ostrou poznámkou satirickou, hořkou úvahou člověka v okovech českých smutků otuženého – Štolba humorista a causeur vyrůstá tu na filosofa jasně úvahy a břitkého rozsudku.*⁴⁰⁰

Štolba je skutečně znamenitý vypravěč. Ví, co je pro čtenáře poutavé a atraktivní a dokáže zaujmout již prvními řádky textu. Za krátký okamžik se pak každý, kdo pročítá jeho cestopisná díla, ocitá v dalekých krajích společně s vypravěčem a všemi smysly vnímá stále nově přicházející podněty. Štolbovy cestopisy jsou extrémně popisné a detailní někdy i v zanedbatelných drobnostech, ale právě to přináší velice plastický, živý a jedinečný obraz jeho cest za dobrodružstvím i poznáním. Jeho popis však zůstává realistický a zdá se, že si autor své zážitky nijak nepřibarvuje či záměrně neupravuje. Veškerá faktografická a aktuálnější data se snaží v textech cestopisů podložit odbornou literaturou, někdy se odkazuje na místní tištěné průvodce či brožury. Uvádí-li podrobnější zeměpisné či historické údaje, zmiňuje většinou i zdroje, ze kterých dané informace čerpal. I přes to, že Štolbovy cestopisy pojednávají o cestách nejrozličnějšího charakteru, rozsahu a přibližují jeho zážitky a dojmy z nejrozličnějších koutů světa, lze v jeho literární tvorbě sledovat opakující se osobitý styl psaní a způsob uvažování. Vzhledem ke Štolbovu vzdělání, výchově, založení a způsobu života lze snadno vysledovat, čeho si na svých cestách nejvíce všímal, co ho zaujalo a co pro něj mělo takový význam, aby to zachytil svým perem. Všechna Štolbova cestopisná díla tedy mají řadu společných rysů a právě ty se budeme v následujícím textu snažit při představení jednotlivých cestopisů reflektovat, přiblížit, analyzovat, případně porovnat.

Stanovme si tedy jevy, jež budeme primárně sledovat. Hned na úvod jistě každého čtenáře Štolbových cestopisů více či méně překvapí, že je většinou bez jakéhokoli úvodu vtažen přímo do cizokrajného místa děje, do zahraničního stanoviště, kde cesta pomyslně začíná. Zpravidla se tak děje v rámci stručného historického exkurzu, úvahy nebo okamžitého popisu trasy a vyjmenováváním navštívených lokalit. Často se tedy nedozvídáme, odjížděl-li Štolba z Prahy či jiného města, avšak předpokládáme, že už na českém, respektive rakouském území, využil železniční dopravy. Svůj první cestopisný počín *Klepy z cest* uvádí Štolba následkově: „*Pršelo, vítr foukal, bylo vůbec počasí „jen psa vyhnat“*“, *jak moje maminka říkává, a přece jsem si svým nasydlým basbarytonem vesele zpíval: „Drážďany, Drážďany, to krásné město - “*, když jsem se ve svrchníku a

---

⁴⁰⁰ ŠTECH, V.: Josef Štolba, in: *Máj*, roč. IV., 27. dubna 1906, č. 33, s. 514.

pod deštníkem ulicemi saské residence procházel.⁴⁰¹ Kniha *Na skandinávském severu* o první cestě do Švédska, Norska a Dánska začíná Štolbovou úvahou nad třicetiletou válkou: „*Na cestě do Švédska! Jaké to upomínky vyvolávají slova tato v srdci českém! Třicetiletá válka stojí tu náhle před duchovním zrakem, a s ní veškeré ty bídy, jež na národ náš tak přebohatě vysypala mocná ruka hrozného osudu, jež proměnily krásnou naši vlast v poušť (...). Věkové minuli. Malý národ švédský, před nímž kdysi trásla se Evropa, sestoupil s výše (...) a vysílen ustoupil s bojiště (...).*“⁴⁰² Črty z druhého výletu do Švédska pak začínají na německém pobřeží, kam Štolba dorazil vlakem z Berlína: „*Bylo 12 hodin v noci, když vlak náš stanul v nádraží Stralsundském. Cestujících nebylo mnoho, a povozů před nádražím pražádných.*“⁴⁰³ Črty z výletu do Holandska začínají na pomezí belgických a holandských hranic: „*Jako obrovský park, proházený rozsáhlými rolemi, vypadá krajina, jež dělí belgickou, pařížsky nadechnutou residenci od čistě flámských Antverp.*“⁴⁰⁴ V takovýchto ukázkách bychom mohli pokračovat dále. Jedinou výjimku při pohledu na Štolbův styl psaní cestopisných úvodních pasáží představuje první díl knihy *Za oceánem*. Zde je sice čtenář nejprve seznámen s historickými a zeměpisnými fakty, ale posléze se dozvídá mnohem více informací o začátku cesty a spolucestujících, než v jiných Štolbových dílech: „*Jest to pocit prazvláštní a tím více se stupňuje, opouštíme-li domov za tmy, unáší-li nás vlak do temné noci. Není třeba stydět se za pocit takový – vždyť v krátké době stanou se mnohdy změny ohromné, a člověk neví ani, co nejbližší budoucnost přinese. A noc ta, v kterou jsem s dvěma soudruhy za výše zmíněným účelem Prahu opouštěl, byla velmi temna, tak jakoby hned s počátku naznačiti chtěla, že mnoho mi bude poznati temných stránek na cestách těch.*“⁴⁰⁵

Štolba své cestopisy píše výhradně ze svého pohledu a v textu reflektuje většinou pouze svou vlastní osobu. Čtenář se téměř ani zmínkou nedozvídá nic o jeho spolucestujících, přestože ví, že Štolba vždy cestoval v doprovodu někoho dalšího. Tyto informace je třeba dohledávat v jiných zdrojích, protože Štolbovy cestopisy o dalších účastnících výprav mlčí. Autor si také nepotrpí na dataci, a kdyby čtenář již dopředu nevěděl, v jakém roce, období či časovém rozsahu Štolba cestoval, není schopen ze sa-

⁴⁰¹ ŠTOLBA, Josef: *Klepy z cest*, s. 1.

⁴⁰² ŠTOLBA, Josef: *Na skandinávském severu. Črty z výletu do Švédska, Norska a Dánska*, Praha, J. Otto 1884, s. 1. Z našich i cizích vlastí, č. 3.

⁴⁰³ ŠTOLBA, Josef: *Za polární kruh. Črty z druhého výletu do Švédska*, Praha, J. Otto 1890, s. 1. Z našich i cizích vlastí, č. 8.

⁴⁰⁴ ŠTOLBA, Josef: *Na půdě moři urvané. Črty z výletu do Holandska*, Praha, F. Bačovský 1896, s. 5. Všeobecná zajímavě poučná knihovna, č. 12.

⁴⁰⁵ ŠTOLBA, Josef: *Za oceánem I. V Západní Indii*, Praha, Grégr a F. Dattel 1874, s. 13.

motného textu příliš dobře alespoň rok konání cesty odvodit. Vzhledem k tomu, že cestopisy neobsahují ani informaci o roku vydání knihy, je někdy o to těžší ihned stanovit rok, kdy Štolba tu či onu cestu mohl vykonat. Místo toho Štolbu mnohem více zajímá podnebí, roční období a počasí, což je patrné z každého cestopisu.

V nově navštívených místech se zajímá o zeměpis a historii dané lokality, popisuje architekturu, urbanistické řešení měst, zaměřuje se na významné historické budovy, kulturní a umělecké sbírky, hřbitovy, největší pozornost věnuje vždy divadlům a divadelním společnostem, zajímá se o dopravní spojení s okolními destinacemi, všímá si rozdílů v kulturách a v mezilidském jednání a chování a nezapomíná ani na popis přírody. V neposlední řadě stále důkladně zaznamenává trasu vlastní cesty a vedle navštívených lokalit zmiňuje i okolní prostředí, sousední města a veškeré poblíž se nacházející významnosti.

Vzhledem k tomu, že často přejíždí nejrůznější hranice, věnuje se důkladněji i popisu celnic a obzvláště pak chování celníků. Vedle dopravních spojů a vlakové obslužnosti ho zajímá vybavení vlakových kupé, porovnává standardy lodí a také při ubytování v hotelech, hostincích či v privátu si všímá, pro jakou třídu je nabízený servis určený. Ať už v dopravě či ubytování, hledá čistotu, elegantnost a esteticky příjemný dojem. Během cest si všímá ostatních pasažérů, spolucestujících, spolubydlících i personálu a rád popisuje rozdíly mezi různými národnostmi v chování i vzhledu. Často u Štolby spatřujeme spíše konzervativní chování, což však odpovídá jeho postavení i době. I přes to, že se snaží podat objektivní výsledek svého pozorování, uchyluje se i k expresivnímu vyjadřování a osobnímu hodnocení, což může dnešního čtenáře pobavit, ale někdy i do značné míry pobouřit. Velice zajímavé jsou také pasáže věnující se stravování a stravovacím návykům a zvyklostem v různých zemích vůbec. Štolba také často řeší neobvyklé otvírací hodiny nejrůznějších institucí a podniků, všímá si svátků a obzvláště, jak lidé tráví neděle.

8.2.1 První cesta přes německé země do Belgie a Anglie, rok cesty 1871, vydáno 1873

Trasa: Praha - Drážďany – Podmoklí – Frankfurt – Mohuč – údolím podél Rýnu do světových lázní – Lahnské údolí s řekou Lahnou– Emže – Porýním do Assmannshausen - výlet přes Niedewald do Rüdesheimu - vyhlídka Resselthurm – Templ - vinnice u Rýna – Bingen – Oberlahnsteinu - zřícenina Stolzenfels - Koblenec s mos-

tem Ehrenbreitensteinem – zříceniny Rolandseck a Drachenfels – Bonn – Kolín nad Rýnem – směr Belgie – Verviers – Brusel – Brugge – mořské lázně v Ostende – mořské lázně Blankengerghe – Londýn – návrat domů přes Ostende – Porýní – Bavorsko – Čechy.

„Šťastný osud jej zanesl po maturitě do šlechtické rodiny hraběte Albrechta Kounice, kde se stal vychovatelem. Tam nabyl elegance a jistoty ve vystupování, tam žil jako v kruhu rodinném se šlechtickými dětmi a jejich vychovatelkami a tam se také zdokonalil ve francouzštině a přiučil angličtině, což mu později zase pomohlo k dalším úspěchům životním a k nesmírnému obohacení zkušenostmi. S hraběcí rodinou vykonal také svou první cestu do ciziny, totiž do Německa, Belgie a zajel si do Londýna. Z této cesty vznikly jeho první cestopisné feuilletony v Národních listech, vydané později knižně pod názvem Klepy z cest.“⁴⁰⁶

Svou první cestopisnou knihu *Klepy z cest* Štolba věnoval „Vysoce urozenému pánu, panu Albrechtu hraběti z Kounic, pánu na Novém Zámku, Housce, Březně, Slavkově a Uherském Brodě, čestnému rytíři řádu Johanitův, c. k. komořímu atd. atd., šlechtici českému, připisuje tento výsledek svých cest, jež byl s rodinou Jeho konal, u vděčné upomínce spisovatel.“⁴⁰⁷ Hned v úvodní části však píše, že nepůjde o cestopis v pravém slova smyslu, ale spíše o mladický záznam dojmů z ciziny: „Musím hned při této příležitosti podotknouti stanovisko, s jakéhož hodlám cestopisné své obrázky psáti. Kdo bude v nich hledati podrobné popisy všech znamenitostí, které si přece i dle nejlepšího popisu představit nemůže, ten ať raději nečte dál; kdo ale chce zvěděti dojmy, jakéž svět – smím-li krajinu, kterouž jsem již procestoval aneb ještě procestovati hodlám, tak nazývati – a hlavně lidé v něm na mladého člověka, jenž lehkým ještě okem na vše pohlíží, učinili, toho snad budou tyto řádky, jež ne bez příčiny nazval jsem „Klepy z cest“, trochu zajímat.“⁴⁰⁸

Jak již bylo výše zmíněno, Štolba ani ve svém prvním cestopisném počínu nepřibližuje žádné okolnosti, za nichž se vydal na cestu do západní Evropy. Co víme z jiných zdrojů je fakt, že do zahraničí doprovázel hraběcí rodinu Kouniců, ve které působil dva roky jako vychovatel (rodinu opustil roku 1872), dále že své dojmy písem-

⁴⁰⁶ TERŠL, F.: Feuilleton (na pokračování), Spisovatel dr. Jos. Štolba, in: *Osvěta lidu*, roč. XXXIX., 8. ledna 1936, č. 3, s. 3.

⁴⁰⁷ ŠTOLBA, Josef: *Klepy z cest*, Praha, J. Otto 1873, 234 s.

⁴⁰⁸ ŠTOLBA, Josef: *Klepy z cest*, s. 1 – 2.

ně zaznamenal a jako novinové příspěvky, později souborně jako knihu, vydal. Z cestopisu se však nedozvíme, kdy se cesta přes německé země do Belgie konala, kdo se jí vedle Štolby účastnil, kdo ji financoval, z jakého důvodu se hraběcí rodina k cestě odhodlala a nevíme ani to, zda Štolba vedle svého výchovatelešského poslání neplnil ještě jiné úkoly. Z textu však vyplývá, že trasu ani finance příliš neřešil, takže by se dalo předpokládat, že se výprava až k belgickému pobřeží odehrávala čistě v režii jeho zaměstnavatele. Výlet z belgického Ostende do Londýna byl Štolbovou privátní záležitostí, ke které hraběcí rodina svolila, ovšem ani zde není jasné, zda jel přes La Manche skutečně sám, nebo zda ho nedoprovázela například jeho chovanec.

8.2.1.1 V Německu

Štolbovou životní láskou je divadlo, na které nikdy nezapomněl ani na svých cestách. Naskytla-li se mu příležitost, okamžitě divadelní dům navštívil. *„Když člověk chce cestovat a nemá ani groše v kapse, jest to malheur. Když ale skutečně cestuje, nemůže však pro ohromný liják z hotelu ani se hnouti, jest to skoro již neštěstí, a pak neschází leč aby v divadle dávali nějaký otřepaný kus.“* V Drážďanech tedy navštívil dvorní divadlo chloubící se věhlasnou pověstí a přesto, že hráli jen starou veselohru, herci prý hráli s velikou chutí a dramatický kus Štolbu velice oslovil. *„Divadlo samo, zřízeno prozatímne po vyhoření dřívějšího, budí zevnějškem svým hrůzu. Tak as vypadal nebožtík cirkus na dobytčím trhu v Praze, když byl ještě mladým.“* Interiéry naopak hodnotí shovívavěji a přívětivěji.⁴⁰⁹

V Emži popisuje divadlo následovně: *„Divadlo! Kde jsou rohy pražských ulic s tou strakatinou divadelních cedulí, kde naše „letní“ na hradbách, novoměstské a to naše malé sice, ale přece příjemné divadélko, v němž je člověk tak jako doma! Malé jest to zdejší také, ale co pravím: malé! Myslete si emžský kursál – na samostatnou budovu se zde Thalie posud nezmohla (...). Nu a má-li se hráti divadlo, postaví se do jednoho ze čtyř koutů na přič malé jeviště, na němž má několik jen málo osob místa a více méně dobří zpěváci a herci předvádějí operety a veselohry pečlivě vybrané, čemuž se musí rozuměti tak, že jsou pečlivě vybrány ne dle vnitřní ceny, nýbrž dle počtu osob, které pořadatelům byly k dispozici. Vloni hrálo se obyčejně francouzsky, letos se hraje jen*

---

⁴⁰⁹ Tamtéž, s. 6 - 7.

německy. *Návštěva je pravidelně velmi četná, a horko tam panující připomíná živě výtečnou ventilaci našeho divadla prozatímního.*⁴¹⁰

V Emži stihl Štolba navštívit i místní kasino, které nazývá „hernou“, a nečekaně se zde zmiňuje také o svém druhovi: „*Stál jsem se svým přítelem u jednoho z těch stolů, na nichž tak mnohý své jmění nechá, a rozprávěli jsme o sázejících.*“ Po přiblížení místního vybavení, vyličení úpravy kasina a popisu hráčů čtenářům radí, aby „hernu“ nenavštěvovali pro zisk, ale spíš ze sociologického hlediska, protože pozorování hrajících je prý velice zajímavé.⁴¹¹

Z Kolína nad Rýnem vyzdvihuje kolínský dóm, zoologickou zahradu, radnici a zvláštní železný most. Také ho rozčiluje, že přestože na každém rohu ve městě narážel na prodejce s kolínskou vodou „*(...) přece nedostane člověk tak snadno tu pravou. Já aspoň dostal v Praze lepší, nežli byla ta, kterou jsem koupil u pramene.*“⁴¹² Když se celého města Štolba nabažil, pokračoval vlakem směrem do Belgie: „*Na večer vsedl jsem na dráhu, která na rychlovlacích zavedla jen pohodlnou první třídu. (...) Ve Verriers přivítala nás již francitina. Prohlédli nám zavazadla, nechali nás velmi nezdvořile asi dvě hodiny čekat a pak, když již obloha na východě jasniti se počala, jeli jsme dále.*“ Po noční jízdě vlak konečně dorazil do Bruselu.⁴¹³

8.2.1.2 V Belgii⁴¹⁴

Štolba prý odedávna cítil k Belgii sympatie v souvislosti s jejím historickým a národnostním vývojem. Brusel pak považuje za zmenšený obraz celé země, který naznačuje poměr zde žijících národností. Velikou pozornost věnuje také jazykovým otázkám země. Francouzština, která se začala ujímat od křižáckých tažení, byla pěstována hlavně šlechtou a flámština se tak omezila pouze na prostý lid. Štolbovi je líto, že vzdělané třídy se styděly za svou mateřštinu, která poklesla i za habsburské a francouzského

---

⁴¹⁰ Tamtéž, s. 24 – 25.

⁴¹¹ Tamtéž, s. 31 – 36.

⁴¹² Tamtéž, s. 79 – 80.

⁴¹³ Tamtéž, s. 81 – 82.

⁴¹⁴ Po Osmdesátileté válce (1568–1648), která se v posledních třiceti letech kryla s Třicetiletou válkou (1618–1648) si oblast severního Nizozemí dokázala uchovat nezávislost. Jeho jižní část, dnešní Belgie, byla dobyta Španěly a připadla španělské, později rakouské větvi Habsburků. Na konci 18. století se Belgie nakrátko zmocnili Francouzi. Po Napoleonově porážce u Waterloo se Belgie stala součástí Spojeného království nizozemského, jako nárazníkový stát mezi Francií a Nizozemskem. Po pěti letech vypukla v Bruselu revoluce a Belgie se tak roku 1830 stala nezávislou a neutrální konstituční monarchií. *Diderot...*, Svazek 1 a-b, s. 354.

nadvlády, a že francouzština se pak stala úředním jazykem, bez jejíž znalosti nešlo na-
být postavení. Dnes se prý situace lepší, protože Flámové se o svůj jazyk zasazují, vy-
tváří spolky na ochranu práv, píší a vydávají knihy a tiskoviny. Poté přirovnává místní
situaci k česko-německé otázce. *„V tom jsou šťastnější než my, kterýmžto slepá zášť
našich sousedů nedá vzbuditi uznání a pozornost v cizině k tak mnohým našim plodům,
jež by nám čest dělaly – ale není-liž v ostatním nápadná podobnost mezi poměrem na-
ším k němčině a poměrem flámštiny k frančtině? Neopanovala u nás němčina také vše,
nevetřela se všude kam jen mohla, nezakousla se nám stejně nebezpečně do těla? Či
nemáme také rovnoprávnost zaručenou – na papíře, a nebyli to jednotlivci těž, jižto po-
čali národ náš probouzeti?“*⁴¹⁵

Při procházce hlavním městem pak důkladně popisuje nejrůznější pamětihodnos-
ti. Zmiňuje nespočet průplavů, velké tržiště s radnicí a sochou brothuis, cechovní domy,
pomník mučedníků, zbytky starého opevnění Porte de Hal, kašnu se sochou chlapce
Manneken-Pis, Arembergův palác, Wiertzovo muzeum, botanickou a zoologickou za-
hradu, osvětlenou budovu květinářů a zelinářů marché couvert, kupecký bazar svatého
Huberta a mezi kostely vyzdvihuje kostel svatého Gudule.⁴¹⁶

Ani v belgickém hlavním městě nezapomíná na divadlo. Stěžuje si však, že letní
doba je k cestování velice nepraktická, chce-li se člověk na cestě věnovat divadlům. Ta
jsou totiž v létě většinou zavřená. Zjistil, že bruselská divadla se dělí na dvě třídy, *„na
divadla pořádná a na taková, do kterých solidní dáma vejíti nemůže“*. K první skupině
náleží královské divadlo, Theatre des Galerie St. Hubert a Theatre du cirque. Do druhé
skupiny se řadí rozličná divadla pro lid. *„Byl jsem ve dvou: v jednom solidním a
v jednom nesolidním. Prvnější „Theatre des Galerie St. Hubert“, jest divadlo pěkné a
velké; dávali dosti bídne „Frou-Frou“ od Sardou, a obecnstva bylo asi 80 osob. Dru-
hé, nevelké sice ale slušné, se zařízením tím, že možno otevřítí strop: „Aleazar royal“
má nevalnou pověst svou co děkovati jen obecnstvu. Na programu byla operata
„Kachna o třech zobácích“, zakládající se na jakési nizozemské pověsti, a provedení
bylo poměrně ucházející; za to ale tím hroznější publiku.“* Pánové si totiž neodkládali
klobouky, kouřili doutníky a mezi akty popíjeli pivo. Dam zde bylo dost, ale jen těch
značně rozpustilejšího rázu. *„V lóži vedle mne seděly dvě elegantního zevnějšku, ve spo-
lečnosti mladého muže, dámy to, z nichž jedna byla velmi hezká. Ta zpívala všechny*

⁴¹⁵ ŠTOLBA, Josef: *Klepy z cest*, s. 83 – 85.

⁴¹⁶ Tamtéž, s. 87 – 92, 96 – 98, 98 – 103, 106 – 108.

pěkné melodie polohlasitě se zpěvákem, vyplázla na jakéhos pána, jenž v přízemku sedě velmi přátelsky ji byl pozdravil, zcela bez okolků jazyk, a když s ním chvíli pomocí všelijakých znamení korrespondovala, ukončila sdělení svá posuňkem, jimž odpovídají obyčejně rozpustilí hošáci na napomínání lidí, kterýmž po nich nic není, v ten způsob, že položivše palec pravice na špičku nosu svého, ostatními prsty ve vzduchu třepetají.“ Bruselská divadla tedy na Štolbu neučinila dojem, i když si je vědom toho, že zde neviděl vše. Líbily se mu však divadelní programy, tehdy každodenně vycházející listy na velkém archu papíru, na kterých bylo místo i pro divadelní úvahy, reklamy a dopisy, které roznášeli pouliční prodavači, čímž získávali více návštěvníků.⁴¹⁷

Z Bruselu měl Štolba dále namířeno vlakem přes Brugge do mořských lázní v Ostende. *„Byla to rozkoš, když unášel mne parostroj v krajinu mých snů, v ty mořské lázně, jež mají dokončiti, co Emže započala. Hořel jsem touhou, abych spatřil moře – tolik rozdílných úsudků jsem o něm slyšel, a protože zcela přirozeně mé napnutí, jaký as na mne dojem učiní.“* Na nádraží se musel podrobit celní kontrole a poté se ubíral rovnou přes město k moři. Pohledem z hráze byl naprosto ohromen, tehdy prvně spatřil moře. V pěkném přístavním městě Ostende si pronajal byt. Centrum zhodnotil jako veliké, ale dost špinavé, hlavní ulici rue de la Chapelle jako úzkou, ale pěknou s elegantními obchody, ovšem zbytek se mu tu zdál bídný. Až na přístup k moři a plážové koupelní domy prý město nemá žádné znamenitosti. Mořské lázně Štolba vždy a všude zmiňuje velice rád, protože zbožňuje svěží mořský vzduch a pěnicí se vlny. Také přiznává, že kdyby se měl stát někdy zakladatelem nějakých fundací, založil by fundace pro nemajetné české literáty k užívání mořských lázní.⁴¹⁸

Štolba nám také přináší jedinečný obraz tehdejších mořských lázní. Ráno se na pobřeží snídají krevety a jiné mořské plody a poté místní vybranější a solidnější společnost složená z nejrůznějších národností podstupuje ranní koupel. Během té je možné na pláži potkat dámy v jednoduchých toaletách s rozpuštěnými vlasy, které stejně tak jako ostatní směřují do koupacích domů. Jde o bílé dřevěné domky s několika okénky, které stojí na čtyřech širokých kůlech. Pod prahem dveří mají zavěšená stupátka. U kasy na mořskou lázeň si člověk zakoupí lístek a v bureau des bains si odloží cennosti. Po obdržení plovacího obleku se poté každý přesune do jednoho domečku. Po vstupu je k němu zapráhnut kůň a vozka poté s jeho pomocí celý objekt zaveze do vln. Kola vět-

---

⁴¹⁷ Tamtéž, s. 103 – 106.

⁴¹⁸ Tamtéž, s. 109 – 112.

šinou stojí celá ve vodě, člověk se vysvlékne a zamíří do vln. Poprvé prý není dobré koupat se příliš dlouho. Také je možné využít služeb průvodce, který vás při koupeli drží za ruku, aby nezkušený plavec nepodlehł vlnám. Obzvlášť dámy ze začátku mají průvodkyně, ale po několika koupelích už chodí každý bez doprovodu sám. Štolba líčí, že koupele dospělých vypadají tak, jako kdyby si v moři hrály malé děti. Krom těchto společných lázní lze navštívit ještě další dvojce místní, jedny pro pány, kteří se chtějí koupat bez obleku a druhé výhradně jen pro dámy.⁴¹⁹

Štolba si byl také vědom blahodárných účinků moře na lidský organismus a líčí, jak celé hodiny seděl u břehu a poslouchal šumění vln. Po nocích se pak procházel po hrázi, kterou osvětloval jen modrý odlesk mořské hladiny. Litoval, že není básníkem, jinak by o tom prý napsal své nejlepší básně. Důkladně se věnuje i popisu místního přístavu, majáku či podmořských ústřicových a humřích parků.⁴²⁰

Štolba byl přesvědčen, že když má odtud Londýn tak blízko, byla by to škoda, kdyby ho nenavštívil. Mezi Ostende a Londýnem zprostředkovávaly dopravu parníky Belgium a Holland dvakrát týdně, a protože zpáteční lístky platné celý měsíc stály málo peněz, byly vždy lodě značně přeplněné. Štolba si tak již hodinu před vyplutím vyhledal pohodlné místo na palubě první třídy a přesto, že rozbouřené moře čeřilo hladinu a značně houpalo lodí, plavba prý byla velice příjemná. Také zjistil, že na lodi nejsou vyhrazené kabiny pro dámy, které zde mají jen společnou místnost, a tak bylo častým úkazem, že viděl ležet dámy na chodbách před kabinami mužů. V den plavby k večeru padla hustá tma, a tak loď neustále pískala na píšťalu, aby na sebe upozornila a zabránila případné srážce s jiným plavidlem. Druhý den k ránu se Štolba probudil a zjistil, že se pluje již po Temži.⁴²¹

8.2.1.3 V Anglii

Londýn Štolbu překvapil nekončícím množstvím domů. „*Jest to pravé moře domů, moře právě tak krásné, právě tak klamné nebezpečné jako to moře skutečné, a vlny života v něm právě tak nepokojné jako ty vlny mořské. Na moři ale cítím se bezpečným, (...), v tom moři domů však tísnila mne ohromnost té kamenné hromady v prvním okamžiku tak, že jsem skoro litoval svého příchodu (...) avšak v málo hodinách již vpra-*

---

⁴¹⁹ Tamtéž, s. 113 – 117.

⁴²⁰ Tamtéž, s. 118 – 130.

⁴²¹ Tamtéž, s. 130 – 136.

vil jsem se tak do všeho, jak bych byl navštívil Londýn po několikáté.“ Život v ulicích se prý však ani popsat nedá. Všude se hemžili lidé s vozy, všude panoval hluk a rachot. Mezi dopravními prostředky, které tu Štolba viděl, zmiňuje omnibusy, nákladní vozy, elegantní ekvipáže, kočáry, drožky a Hansom's cabs, tedy krásné vozíky na dvou kolech s jedním koněm, polootevřenou střechou a kočím sedícím vzadu. Také nevěděl, jak mezi vozy a davy přejít z jednoho chodníku na druhý. Na rozích ulic děti i dospělí prodávali noviny, sirky, klíčky na hodinky, šňůrky na klobouky a jiné věci. Stěny a lešení po celém městě byly oblepeny nejrůznějšími oznámeními. Letáky a programy dále roznášelo i mnoho výstředně oblečených lidí, aby upoutali pozornost. Londýňan si zde prý ničeho nevšímá, ale cizinec má co dělat, aby každého slušně odmítl a nikoho neurazil.⁴²²

Také konstatuje, že je nemožné chtít navštívit všechny londýnské znamenitosti pěšky, a tak člověk musí využít omnibusy a podzemní dráhu, která je poměrně laciná, rychlá a spolehlivá. Ve vozech prochází mnoho kontrolorů a prohlížejí, zda má pasažér zakoupenou jízdenku do příslušné třídy. Vedle toho má Londýn ještě několik vlakových nádraží, která spojují město s jinými místy v zemi. Také upozorňuje, že spojení v hlavním městě zajišťuje i telegraf, který není jako u nás monopolem státu, ale patří různým společnostem. V neposlední řadě ho těší, že angličtí úředníci jsou velice zdvořilí a úslužní a městská policie je tu prý také z velké části kvůli cizincům, kterým v terénu vysvětluje trasy cest a poskytuje informace nejrůznějšího typu.⁴²³

Ve městě však Štolba postrádal kavárny. Nalézal stále jen coffee-houses, které jsou spíše pro nižší třídy, protože nenabízejí moc pohodlí. Nakonec zjistil, že jediné dvě londýnské kavárny patřící cizincům, Vlachům a Francouzům, jsou elegantní podniky, kde se schází hlavně lidé ze zahraničí a na cestách. Naopak chválí, že město nabízí mnoho pěkných a čistých hotelů a hostinců, i speciální hostince pro dámy. Jsou však poměrně drahé, a proto je lepší si pronajmout soukromý pokoj. *„Z hostinců nemáme daleko k pivu. Mráz mi jde po zádech, když si na ta anglická piva vzpomenu.“* O světlém pivu paleale Štolba píše, že bylo bez aroma husté jako olej, a o tmavém pivě stout, že je podobné našemu bokk. *„Arci nestavím zde úsudek tento co absolutní; Angličané, již ho slyšeli, nemohli pochopiti, že mi aspoň paleale nechutná, a budou míti bezpochyby o našich pivech úsudek podobný. Jest to pouze můj osobní náhled a zakládá se na faktum,*

---

⁴²² ŠTOLBA, Josef: *Klepy z cest*, s. 137 – 141.

⁴²³ Tamtéž, s. 141 – 145.

že jsem nemohl ani těch ani jiných anglických piv pít, a že byl bych dal nevím co za sklenici pravého plzeňského. Ta pivní mizerie mne pronásledovala ostatně na celé mé cestě; protož můžete si pomyslet, s jakou radostí zasedl jsem za stůl, když mi v hotelu mém pravil sklepník, že mohu dostat „dreherovské pivo a dalamánek“.“ V této souvislosti ještě dodává, že stejně tak jako v Belgii a Francii, tak ani zde neznají dobrý čerstvý chléb. Podávají jen jakousi bílou buchtu bez chuti a zápachu.⁴²⁴

Ani zde Štolbově pozornosti neunikla divadla. V době jeho návštěvy Londýn nabízel 37 divadel, což prý není mnoho, protože například Paříž, která má o polovinu obyvatel méně, vlastní stejný počet divadel. Ani zde na Štolbu místní divadla dobrý dojem neučinila. Hry, které shlédl se mu jevily často velice naivní a nepropracované a obecnstvo se chovalo sprostě. Už z divadelních oznámení měl nepříjemný dojem. Divadla prý hrají stejný kus do té doby, dokud je hojně navštěvovaný. Chválí však večerní venkovní nasvícení divadelních budov, což usnadňuje nalezení objektu. Návštěva místního divadla prý vypadá tak, že když představení začíná v osm hodin jednoaktovou hrou, místní vybraná společnost se dostaví až po deváté na další hru o několika aktech, po které následuje balet. To zajišťuje, že návštěvník z divadla před půlnocí nikdy neo- dejde. Vstup je poměrně levný a lze získat i dobrá sedadla, jen lóže jsou velice drahá a všichni se jim vyhýbají.⁴²⁵

Štolba v Londýně navštívil hned několik divadel. V Royal Adelphi Theatre ho upoutala hra o Quasimodovi a Esmeraldě ze známého románu Huga. Hra byla dle zvyku uváděna s počátečním kusem a zakončujícím baletem. Od začátku prvního představení prý nikdo nedával pozor, všichni se bavili a hře nevěnovali žádnou pozornost. Hru také narušila zrzavá kočka, která se dostala na pódium a přitom tam neměla co dělat, z čehož byl Štolba konsternován. S koncem aktu se divadlo teprve začalo zaplňovat obecnstvem a až před začátkem samotné Hugovi hry se všichni utišili. *„Večer byl zábavný, to je pravda. Ale může mít z takového divadla někdo prospěch? Kapsa ředitelova. Ale herci zakrňují, obecnstvo zdivočuje, vkus jeho se kazí, a v zahrádce dramatické literatury rostou houby. Kdo nehledá v divadle než zábavy, ten nebude snad se mnou souhlasiti; pro mne však má divadlo účelů důležitějších, vyšších.“* Dále navštívil Royal Alhambra Palace, které uvádělo převážně veselohry, frašky, operety a balet. První kus nestihl, jednalo se prý o jakousi pranici, poté následovaly dva balety. A protože chtěl

⁴²⁴ Tamtéž, s. 145 – 150, 150 – 155.

⁴²⁵ Tamtéž, s. 155 – 159.

slyšet také zpěvohru a velká opera byla v době Štolbovy návštěvy zavřená, šel tedy do Gaiety Theatre, kde uváděli Offenbachovu Velkovévodkyně s baletem. V galeriích panoval opět děsný hluk a teprve až začátek hry dovedl osazenstvo trochu utiшит. „*Nebudu se zdržovat popisováním představení toho, ale to musím podotknouti, že tak sprostého, v pravdě jen komediantského provedení jsem posud neviděl. Jeden závodil s druhým o palmu sprostoty – náležela všem nezkráceně. (...) A obecenstvo? (...) přivítalo každého jednotlivce hlučným potleskem, dům se neustále otrásal bouřlivým aplausem, a čím sprostěji si který počínal, tím většího uznání docházel. Což divu tedy, že se všichni stále víc a víc rozpalovali. První jednání jsem ještě snesl (...), a když pak druhé jednání bylo stále horší a horší, vzal jsem nohy na ramena a utekl jsem. Ó jak vzpomínal jsem našeho divadélka a toho pozorného, takřka nábožného obecenstva, jež v meziaktí chová se vždy skoro až příliš pokojně, netroufajíc si než šeptati.*“ Po nabytých zkušenostech ho to už netáhlo ani do královnina divadla, kde dávali Pannu Orleánskou. Štolba prý nechce tvrdit, že se za La Manchem nachází jen divadelní pleva, ale potom, co shlédl, nemůže zatím napsat nic jiného.⁴²⁶

Po všech zkušenostech s anglickými divadly se dále raději věnoval jinému druhu kultury. Navštívil British Museum, národní South kensington Museum, Trafalgar Square se sochou Nelsona, obrazárny a různé galerie. V Royal Albert Hall našel ukázky nejlepších výrobků ze světové výstavy 1851, zvláštní oddělení tu našly i výrobky nejrůznějších zemí, ale českou sekci Štolba hledal marně, protože vše zastřešovaly nápisy Austria či Hungary. Jediné oddělení, ve kterém jsou Čechy zastoupeny a správně popsány, je prý oddělení pedagogických pomůcek a prostředků. V Crystale-palace byl mile překvapen, když zde našel sekci Bohemian Court s českým sklem. Prohlédl si také chrám Westminster Abbey, St Paul's Cathedral, budovu parlamentu, Tower of London, temžské doky, špinavou Temži s mosty London Bridge, Southwark Bridge, Blackfriars Bridge či Waterloo Bridge a tři patra podzemních drah pro vozy i pěší s tunely Thames Tunnel a The Tower Subway.⁴²⁷

Štolbu také zaujal způsob trávení anglické neděle. Všechny krámy a obchody jsou v tento den zavřeny, kromě trafik. Hostince otvírají až v jednu hodinu po poledni, ve tři opět zavírají, aby mohly znovu otevřít v pět. V hotelech je sice v neděli k dostání vše, ale jen v hotelu, ve kterém je člověk ubytovaný. Nepracuje ani anglická pošta a

⁴²⁶ Tamtéž, s. 160 – 165, 166 – 169, 170 – 174.

⁴²⁷ Tamtéž, s. 174 – 179, 180 – 184, 184 – 188, 189 – 194, 194 – 199, 199 – 203, 204 – 209, 210 – 214, 214 – 219.

telegraf, stejně tak jako všechna muzea a podobné ústavy, které v neděli nedovolují vstup. Nedělní „večer takový jest věru strašlivý – cizinci nezbude nic jiného nežli se navečeřeti a jíti spat.“ Angličané si však prý tento den nemohou vynachválit, protože celý den tráví v rodinném kruhu. Štolba se tedy musel podřídít místním tradicím. Nejprve zašel do kostela na dopolední bohoslužbu, která prý trvala strašně dlouho. Po skončení procházkou došel k hřbitovu Bunhill Field, okolo poledne si vyjel do Windsoru, ale po návratu se obával nadcházejícího večera. Proto usedl do kolemjedoucí dráhy do Islingtonu. Po příjezdu zjistil, že jde o čtvrt' prostých lidí s bujarou, ale surovou večerní zábavou, a tak byl tedy rád, když se po hodině vrátil zpět do své klidné čtvrti.⁴²⁸

V závěru svého vyprávění Štolba píše, že se do Londýna zamiloval a jen s těžkým srdcem se s ním loučil. Musel se opět nalodit na belgický parník, který však nebyl vůbec čistý jako ten, kterým prvně připlul. Večer strávil u kormidla na můstku, hleděl na ztrácející se břehy Anglie a zapisoval si poznámky do zápisníčku. Přes Ostende se pak vracel domů Porýním a Bavorskem. „Bylo mi jako děcku, když přijížděl jsem k českým hranicím, jak děcku, jež leta muselo strávit v cizině a u vášnivé nedočkavosti spěchá v obětí matičky, otce – slze mi vstoupily do očí, když po měsících opět rozhlížeti jsem se mohl po nivách domácích. Viděl jsem mnoho, viděl jsem krásné bohaté země, ale tebe, krásný ty domove můj, nevyměnil bych za žádnou z nich.“⁴²⁹

8.2.2 Cesta do Ameriky, realizováno 1873, vydáno 1874, 1875 a 1876

Trasa: Praha – vlakem přes jižní Německo – Kehl – Štrasburk – Chalons – Meaux – po 36 hodinách dojeleli do Paříže – vozem k lodi na Loire – po řece lodí až k moři – z přístavu v Saint-Nazaire se nalodili na francouzský poštovní parník Guadeloupe – Santander ve Španělsku – lodí přes Atlantik – ostrov Sombrero - Virginské ostrovy – ostrov Svatého Tomáše (dánská kolonie) – Charlotte Amalie (hlavní město Svatého Tomáše) – ostrov Luquillo – ostrov Portoriko – Haiti „královna Antil“ – přístav Cap Haïtien dříve přezdívaný Malá Paříž: letohrádky na úbočích kopců Mont Picolet a Morne du Cap, Marsovo pole Champs de Mars – s francouzským průvodcem vyjeli do vnitrozemního města Limbé přes řeku Riviere du Limbé – po 13 hodinách v sedle dorazili do města Plaisance – farní městečko Gonaïves - Cap Haïtien - Port au Prince na Pelikánských ostrovech – lodí Andian na Jamajku – Kingstown – vojenské město New

---

⁴²⁸ Tamtéž, s. 219 – 224.

⁴²⁹ Tamtéž, s. 230 – 234.

Castle v Blue Mountains – Kingstown – vlakem do Spanish Town a zpět – lodí na Kubu „perlu Antil“ - San Cristobal de la Habana: náměstí Plaza de Armas, obchodní centrum Calle del Obispo, promenádu Paseo de Isabela, novou čtvrť Calzada del Cerro, pevnost Cabaña – Matanzas – Havana – lodí do Mexika - Progreso na Yukatánském poloostrově – Verakruz - lázeňské město Medellin – Vergara - Bocca del Rio – mexický prales: Bocca del Rio, Alvarado, El Meson, San Jago Tuxtula, San Andres Tuxtla, Catemacská laguna – Verakruz – do hlavního města Mexika přes města Orizaba, Bocca del Monte, Apizaga a kolem jezera Texcoco - Puebla de los Angeles – Verakruz – parníkem Cuba přes Progreso do Havany – parníkem Cleopatra do New Yorku - Filadelfie - Washington, D. C. – Cincinnati – Chicago – Racine - Česká Kaledonie – Milwaukee – Manitowoc – Kewaunee – Pierstown – Greenbay – Chicago - Niagarské vodopády - New York – severoněmeckou lodí Frisia přes Atlantik do Evropy- přes La Manche do Anglie – Plymouth - francouzský přístav Cherbourg – Brest – Paříž – Mnichov – Praha.

„Pružný Štolba však nezpohodlněl a neuvázl v tomto uspávajícím blahobytu, jako tak mnozí jiní šlechtíci vychovatelé. Jeho energie jej pudila ven, do světa, aby viděl, prožil, aby hledal pastvu pro lačné smysly. Jeho znalost řeči a uhlazené společenské chování mu dopomohlo k tomu, že se stal společníkem mladému hraběti Desfoursovi Walderodovi na jeho cestě kolem světa.“⁴³⁰ „Oddychl jsem si a nějaký čas jsem si ho věl. Jednou četl jsem v >Politik< inserát tohoto znění: >Reisebegleiter nach Amerika gesucht. Französisch erwünscht – englisch nothwendig.< Zamyslíl jsem se a pravím ku své matce: >Kdybych se tak mohl dostat do té Ameriky.. tady by byla k tomu krásná příležitost.< Večer přišel k nám na návštěvu ženich mé sestry Vitásek, jenž byl tajemníkem hraběnky Desfoursové. Začnu zase o tom inserátu a zatoužím po lákavém cestovním dobrodružství. >Víš-li pak,< praví Vitásek, >od koho ten inserát je?< >Kdybych to věděl,< odpovím... >na mou duši, hned bych se k tomu člověku rozběhl.< >Povím ti to.. je to náš mladý pán, hrabě Arthur Desfours-Walderode.< >Pro pána krále,< vykřiknu.. >promluv s ním..doporuč mě...do nejdlejší smrti budu ti za to vděčen.< >S radostí...hrabě tě ostatně zná...možná, že se mu budeš zamlouvat.< Třetí den na to dostal jsem od hraběte lístek s vyzváním, abych ho navštívil. Hrabě mne roztomile přivítal, přinesl mapy.. komorník postavil před nás ohromný globus a za půl hodiny jsme měli

---

⁴³⁰ TERŠL, F.: Feuilleton (na pokračování), Spisovatel dr. Jos. Štolba, in: *Osvěta lidu*, roč. XXXIX., 8. ledna 1936, č. 3, s. 3.

projekt cesty, jež trvala plných osm měsíců smluvených. Když jsme se rozcházel, stiskl mně hrabě ruku a poznamenal: >A teď vám řeknu, proč jsem se rozhodl pro vás. Doufám, že získám si tímto způsobem o českou literaturu jakousi zásluhu... Těším se na cestu, ale ještě více těším se na chvíle, až budu čísti vaše cestopisné kapitoly.< Začátkem dubna 1873 jsme se domluvili... za týden na to už jsme byli na cestě.“⁴³¹ Ze Štolbových pamětí máme ještě svědectví o dni odjezdu cestovatelů: „Bozděch mi tu cestu – záviděl. (...) Připil si se mnou při intimním večírku na bratrství a doprovázel mne s hloučkem přátel za nepříznivého dubnového večera na smíchovské nádraží, odkudž za chvíli unášel mne vlak do temného neznáma. A při posledním loučení zašeptal ještě: >Šťastnou cestu a šťastný návrat. (...).<“⁴³² Jak víme, trasa byla již předem alespoň obrysově naplánována, tým českých cestovatelů byl ustanovený, termín odjezdu také znám a otázkou financování se pravděpodobně mladý hrabě ani Štolba vůbec nezabývali, protože vše šlo z pokladny Desfoursů. Předpokládáme, že jen jejich třetí společník, pražský podnikatel, přispěl vlastními prostředky k úhradě výdajů za svou osobu. Americkou cestopisnou trilogii pak Štolba věnoval „Vysoce urozenému pánu Panu Arthurovi, říšskému hraběti Desfours-Walderode z Mont Athienville a Eckhausen, Pánu na Dřínově a Potštatu spis tento co upomínku na společně vykonané cesty připisuje spisovatel“.

8.2.2.1 Do Západní Indie⁴³³

Cestopis pak Štolba začíná líčením historických faktů o Východní Indii, kterou už od středověku znali evropští obchodníci, a o objevení Ameriky. Štolba také hned v úvodu píše, že informace a data o ostrovech Západní Indie, pokud není nikde výslovně uvedeno jinak, převzal z knihy DELITSCH, Otto. *West Indien und die Südpolarländer*. Leipzig 1871. Vedle všeobecného popisu pak často v číslech uvádí rozlohu zemí, počet obyvatel i národnostní složení apod.⁴³⁴

⁴³¹ KRONBAUER, R. J.: Několik dodatků k pamětem dr. Josefa Štolby, in: *Máj*, roč. IV., 27. dubna 1906, č. 33, s. 521 – 522.

⁴³² ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 206.

⁴³³ Západní Indie je historické souhrnné pojmenování pro antilské ostrovy a bahamské souostroví. Pojem Západní Indie vznikl na počátcích evropské kolonizace Ameriky, když byl Kryštof Kolumbus přesvědčen, že objevil západní cestu do Indie. Výraz Západní Indie se píše s velkým písmenem Z pro odlišení karibské oblasti od západní části indického subkontinentu, pro který se používá malé z.

⁴³⁴ ŠTOLBA, Josef: *Za oceánem I. V Západní Indii*, Praha, Grégr a F. Dattel 1874, s. 7 – 12.

8.2.2.1.1 Svatý Tomáš⁴³⁵

Po třech dnech od nalodění na francouzský zámořský poštovní parník Guadeloupe loď nadobro odrazila od evropských břehů a pustila se na širý oceán. „*Lod' hou-pala se vždy víc a více, jednotlivci se počali tratiti z paluby, a mezi prvními jsem byl já. O jak záviděl jsem těm, kteřížto dovedli odolati té nejnejpříjemnější ze všech nemocí, a jak lál jsem, leže ve svých neckách, tomu nevděčnému moři, jež odměnilo se mi tak ha-nebně za to, že jsem kdys o něm tak nadšeně psal.*“⁴³⁶ Štolba líčí, že prvních několik dní plavby bylo moře rozbouřené natolik, že museli jít zajištěni mezi provazy, které byly nataženy po délce stolů. Chodit po lodi prý nebylo vůbec možné a ležet v kajutě se také nedalo. Všichni se po lodi pohybovali jako opilí. Největší problém však Štolba spatřoval v dlouhé chvíli a v nemožnosti se zabavit. Nejprve zkoumal lodní harmonogram, dále pozoroval mořské ryby doprovázející loď a také se mohl rozptýlit hudbou a divadlem v mezipalubí, které organizovali Španělé. Devátý den konečně Štolba pocíťoval blížící se tropické podnebí, na moři začal spatřovat objevující se červené řasy přezdívané jako tropické hrozny „*raisins du tropique*“ a třináctý den plavby k večeru uviděl vytouženou pevninu.⁴³⁷

U ostrova Svatého Tomáše loď připlouvala do kulatého přístavu mezi skálami. Pasažéři však nemohli vystoupit ihned, protože loď musel nejprve navštívit místní lékař a všechny vyšetřit, aby se vyloučilo šíření případných nakažlivých nemocí, proto na lodi nakonec všichni nocovali. Teprve čtrnáctým dnem od vyplutí z Evropy konečně začíná celé cestovatelské dobrodružství ve Střední Americe. Od tohoto okamžiku Štolba začíná důkladně popisovat naprosto neznámou krajinu, kterou je vskutku omámen: „*Jak krásný, ano unášející pohled mne očekával. Po jedné straně přístavu táhnou se v pozadí vysoké vrchy, porostlé nízkými křovinami a zakrnělými stromy, v popředí pak vystupují čtyři nižší pahorky, z nichž první tři posety jsou od úpatí až k temeni četnými domky rozličných barev, kterýmžto dodává dosti četné stromoví roztomilé stafáže. Sestávat tímto způsobem město z tří pyramid domů, ku kterým přidruží se časem čtvrtá, anto na pahorku čtvrtém již také stavěti počínají. Slunce, ono tropické, skvělé sice ale nebezpečné slunce zářilo v plné své kráse, první palmy kynuly nám větvemi svými na uvítanou,*

⁴³⁵ Ostrov Svatý Tomáš je součástí dnešních Amerických Panenských ostrovů. Byl pojmenován Kryštofem Kolumbem při jeho druhé plavbě k americkým břehům. Roku 1672 se zde usadila Dánská Západoin-dická společnost, od 1754 byl ostrov dánskou královskou kolonií. Po opakovaných nabídkách na odkup ostrova se ho podařilo Spojeným státům získat teprve roku 1917. Dnes jde o závislé ostrovní území USA. *Diderot...*, Svazek 6 p-r, s. 32.

⁴³⁶ ŠTOLBA, Josef: *Za oceánem I*, s. 18 – 19.

⁴³⁷ Tamtéž, s. 19 – 22.

neobyčejná poloha města vábila nás k návštěvě, k tomu to kulaté zrcadlo vody překrásně zelené, nesoucí četné lodě všech druhů a všech velikostí – myslím že velice omrzelým by musel býti člověk ten, jež by obrázek podobný po dlouhé mořské cestě nedojal.“ Po zakotvení u dřevěného mola a vylození Štolba líčí výjevy, které kolem sebe spatřoval: „Na nábreží stály houfy mužů, žen a dětí nigerských, vítajících nás s divokým křikem. Ženy oděny v krátce podkasané rozedrané šaty, muži zahalení v hadry, děti polonahé, vše samé uhlí – a v každém tom černém obličejí svítily oči jako dva řeřavé uhly a zářily zuby bělostné jako slonovina. Pokřikovali na nás, smáli se nám, zpívali, skákali – věru mimovolně hnula se noha v jinou stranu a oko hledalo jiného obrazu. (...) Jest to zvláštní pohled, když člověk poprvé octne se v místě, kdež běloch je výminkou. Vše černé ve všech možných odstínech, ve všech obličejích to nízké čelo, ten rozplesklý nos a ta strašná ústa. Ženy vypadají celkem hrozně. Strojí se po evropsku, a šaty, výhradně jen nejsvětějších barev, mají krátký život a ohromnou vlečku, vlečku to, za kterou by se nemusely ani naše dámy stydět. Necht' je to slečna, nebo žebračka, beze „šlepu“ žádná nevyjde. Vypadá to velmi komicky, když taková kráska, černá jako uhlí, v bílých umouřených šatech s krátkým životem a dlouhým šlepem ulice mete a prach za sebou zdvihá, nohy majíc buď bosé nebo schované v chatrných pantoflích nebo v botkách křiklavé barvy. Krotké jsou velice. Usmáti se na mužského, jest jak se zdá zcela v pořádku; ohlížeti se za ním, patří patrně k dobrému tónu.“⁴³⁸

Na ostrově Svatého Tomáše si cestovatelé prošli hlavní město Charlotte Amalie s jednou hlavní ulicí představující obchodní centrum, kde dřevěné domy převažovaly nad kamennými. Zbytek města v kopcovitém terénu prý zamořovaly špína a zápach, a protože slunce hrálo příliš a cestovatelům bylo v evropských oblecích horko, navštívili tedy krám s módním zbožím. Vyšli prý oděni tak, že by je nikdo nepoznal, ale mezi místními konečně zapadli. Pořídili si žlutý oděv, na hlavu indický klobouk pekeček, palmový vějíř a velký bílý slunečník. Štolba píše, že v Praze by si nikdy netroufl takto ustrojen vyjít na ulici, ale zde to bylo jedno. Hotely a kavárny se Štolbovi jevily jako celkem slušné, nápoje ještě ucházející, ale jídlo prý bylo strašné. Píše, že chuť k jídlu každý ztratí už při pohledu na černou obsluhu, která je oděna v záplatovaném šatu a má slámu ve vlasech. Štolba ochutnal juchtové beefsteaky a kaučukový guláš, ale vařené jídlo nemohl pozřít. Ani na ovoci si nepochutnal. Vše mu připadalo příliš sladké nebo mdlé, hlavně ananasy, banány či sapotie, „že s povzdechem vzpomíná těch prostých ale

---

⁴³⁸ Tamtéž, s. 24 – 26.

jadrných českých jablek, hrušek, švestek atd.“ Také si stěžoval na nasazené ceny pro cizince, o kterých obchodníci dlouze rádi smlouvali.⁴³⁹

8.2.2.1.2 Portoriko⁴⁴⁰

V další cestě se pokračovalo na sešlé a špinavé lodi Desirade, která byla zamořená moskyty a muškami, k opevněnému ostrovu Portoriko. Cestovatelé z Čech se po zakotvení v přístavu připojili k jednomu pasažérovi lodi, který se chystal z lodi vystoupit a město si prohlédnout. Štolba se i zde věnoval důkladnému pozorování města v kopcovitém terénu, stejně tak jako popisu místních obyvatel. *„Musím se přiznati, že velmi všetečně pohlížel jsem na potomky oněch španělských vojinů, kteří před stoletími hrůzu a zkázu přinášeli, kamkoli v novém tom světě vkročili, a jež jsem si za dětských svých let představoval co lidi takřka ze železa. Vypadají velmi nevinně. Na hlavě panamský slaměný klobouk, na těle pohodlný oblek z lehké, modré pruhované látky, a okolo krku černá kravata, jakou my obyčejně nosíváme. Kdyby nebylo té zbraně po boku, nehledal by v nich nikdo vojáky.*“ Večer ve městě cestovatelé stihli i místní jezuitské kázání a také navštívili koncert vojenské kapely na náměstí, ale protože kapela hrála falešně, nevydrželi to a pokračovali raději do kavárny, kde se jen stěží domlouvali s obsluhou, která hovořila pouze španělsky.⁴⁴¹

8.2.2.1.3 Haiti⁴⁴²

Jejich loď měla dále namířeno na Haiti, kam se Štolba obzvlášť těšil, protože chtěl poznat „svobodné černochy“. Tři čeští cestovatelé byli stále v doprovodu svého společníka, který je provedl již v Portoriku, a kterého nazývali „velebníčkem“. Byl to

---

⁴³⁹ Tamtéž, s. 28 – 31.

⁴⁴⁰ Stejnomený ostrov Portoriko se po objevení Kryštofem Kolumbem stal španělskou kolonií. V roce 1898 proběhla Španělsko-americká válka, ve které Španělsko prohrálo. Portoriko se tak spolu s Kubou, Filipínami a Guamem stalo kolonií USA. Dnes je Portoriko samosprávný volně přidružený stát USA. Diderot..., Svazek 6 p-r, s. 208.

⁴⁴¹ ŠTOLBA, Josef: *Za oceánem I*, s. 33 – 36.

⁴⁴² Ostrov Haiti byl objeven Kryštofem Kolumbem a stal se španělskou kolonií. V 17. století se v severozápadní části začali usazovat francouzští piráti a roku 1697 byla západní část ostrova prohlášena francouzskou kolonií. Zatímco východní španělská strana ostrova byla poměrně zanedbána, francouzská strana prosperovala a stala se nejbohatší kolonií v celé Americe. Po Velké francouzské revoluci na ostrově proběhlo několik povstání černochů a mulatů a roku 1804 zde byla vyhlášena nezávislost. 1807 byl ostrov rozdělen na dva státy, v letech 1822 – 1844 byl opět jednotný, 1844 vznikla samostatná Dominikánská republika. V letech 1915 - 1934 bylo Haiti okupováno USA. Dnes je Haiti nezávislou republikou. Diderot..., Svazek 3 g-j, s. 122.

farář z vnitrozemského městečka Gonaïves, který postupně seznamoval Čechy s místními poměry a značně jim usnadnil cestu. Nejprve čelili odporu místních, kteří je nechtěli na ostrov Haiti pustit s tím, že stále přijíždějí bílí emisáři a bouří místní lid, ale po vyprošené schůzce s generálem dostali povolení na pevninu vstoupit. Po vysvětlení situace a obdržení povolení se přesunuli na celnici, kde museli podstoupit kontrolu zavazadel. *„Na dřevěném přístavišti ležely již naše věci, obklopené houfem pokřikujících černochů a prakomických celníků. Byli bosí, měli rozedrané evropské vojenské kabáty, a po boku každý jinou šavli, jež visela buď na špagatu, neb byla bez pochvy zastčena za pas nebo konečně vězela jen v pulce pochvy. Popadli nás i naše věci a řvouce, že člověk vlastního slova neslyšel, zavedli nás do blízké celnice. Dlouho trvala podrobná prohlídka – jeť v Haity veliké clo z přívozu – a když to bylo posléz šťastně odbyto, a když jsme byli zaplatili převozníky, již nás rozumí se nestydatě „ohnuli“ ubírali jsme se do hostinice de la paix.“* Ten sestával ze vstupní špinavé síně s rozbitou podlahou, biliáru a dalších místností. Hosté získali dva ještě špinavější pokoje s pavučinami, síně byly rozdělené na dvě části dřevěnými příčkami a v každém pokoji byly dvě postele, stolek a stoličky. Štolba toto místo přirovnal ke „kurníku“ s tím, že nejprve chtěli odejít, ale bylo jim řečeno, že jinde to je ještě horší, proto nakonec zůstali. Po ubytování museli navštívit vojenské velitelství a policii ke kontrole legitimací. Dále si museli opatřit kolkované dovolení k cestování v zemi.⁴⁴³

Štolba si opakovaně stěžuje na velkou nečistotu, tropické parno, neochotu domorodců a na vlezlý hmyz. Dále zmiňuje pomoc, která se cestovatelům dostala od jejich spolucestujícího, velebníčka, který jim dal doporučení po různých farách, kde byli vždy slavnostně uvítáni a při návštěvě fary v Capu získali od tamního faráře informace o tuzemských poměrech. Z Capu jejich cesta směřovala do Gonaïves, farního města jejich velebníčka, ale problém byl v tom, že na dlouhou cestu jim nikdo nechtěl zapůjčit koně. Nakonec je oslovil místní Polák, obchodník, který se na Haiti usadil po revoluci 1830. *„Okamžikem, kdy nalezly jsme bratry Slovany, bylo po starosti: starali se nyní oni o nás tak, že nemůže otec lépe obstarati děti své.“* V polských rodinách byli srdečně uvítáni a Konstantin a Jan Czaykowski pomohli třem Čechům sehnat koně.⁴⁴⁴

Štolba čtenáře upozorňuje také na to, že pravidlem pro cizince v této oblasti je co nejvíce se vyhýbat slunci. Nejprve se dlouho podívoval nad tím, jak mohou být ve

---

⁴⁴³ ŠTOLBA, Josef: *Za oceánem I*, s. 36 – 39.

⁴⁴⁴ Tamtéž, s. 43 – 45.

všech domech stále pozotvírány okna i dveře, protože to považoval za nevhodné a indiskrétní, ale nakonec skutečnost přijal s tím, že jde o jediné místo, kam je možné se před tropickým sluncem ukrýt. Také zjistil, že silným kouřením se lze přes den účinně bránit hmyzu, ovšem v noci je třeba si poradit jinak. Cestovatelé se také s nadšením rozhodli, že využijí služeb Hotelu des bains, jenž zajišťoval v Capu koupele pro ty, kdo nemají možnost se vykoupat doma. „*Je sice pravda, že neočekávali jsme mnoho, ale co jsme našli, bylo ještě hluboko pod našimi nadějemi. (...) Voda byla dosti čerstvá, vykoupani jsme se tedy podle chuti. Poněvadž ale museli jsme pak čekat, až uschneme, pustili jsme se, aby čas rychleji utékl, do – praní našich smrkacích šátků a punčoch. Nediv se tomu nikdo. Chceš-li míti v Haity obsluhu, musíš se obsloužiti sám, a v hotelu nám řekli, že bychom na prádlo museli čekat celý měsíc.*“ Štolba na Haiti prvně zažil i rychle přicházející tropické deště, které nebyly naprosto v ničem srovnatelné s těmi českými. Byl však v šoku z toho, co se dělo, když ho takový liják zastihl v kavárně. „*V Haity jezdí se velmi mnoho koňmo; každý, kdo jen může, má svého koně. Na koni přijede do kavárny, uzda zavěsí se na hák, jichž tu za tím účelem mnoho přibito, a jezdec baví se podle libosti. Když pak nastal liják, vtáhli zcela jednoduše koně do kavárny, a teď bylo vše v jedné hromadě: biliár, my, nigrové, psi, koně – vše v souhlasu nejkrásnějším.*“ Dále také kritizuje nejhorší nešvar místních, „*chlast*“. Lihoviny jsou prý tak silné, že kuň každého pána má nacvičenou trasu domů, aby mohl opilého majitele dovést v pořádku do bezpečí.⁴⁴⁵

Štolbu zaujal i způsob trávení haitské neděle. „*Nigr nedělá sice po celý týden nic, za to si ale v neděli rád odpočine a ještě raději pobaví. Napadne-li mu právě, zajde do kostela a pak běží ihned k zamilované své zábavě, k zápasům kohoutů.*“ Poté, co Štolba navštívil jeden ze zápasů v zahradním altánu hostince, napsal: „*Bylo to sice dosti zajímavé, avšak přece velmi odporné divadlo, při němž nejnepříjemněji dotýkala se mne surovost, s jakou vítali černoši každou novou ránu a každou kapku krve, jež pokryla zemi.*“ Štolbovi také vadilo, že čas na ostrově plynul líně a pomalu, a protože se nikde nic nedělo a hostince se záhy vyprázdnily, „*čemuž jsme se arci velice podivili, a my, kteří jsme zvykli, večereťi teprve po divadle ve svém hostinci a neulehnouti před dvanáctou, byli jsme tam nuceni, jíti o osmé, nejdéle o deváté spat. Avšak to by konečně ještě ušlo, kdybychom byli měli pořádnou postel. Ale ty noci! Moskytové bzučí své noční písničky okolo uší a štípají až běda, rozličný jiný hmyz rozlítá se po posteli, a když rozzh-*

---

⁴⁴⁵ Tamtéž, s. 46 – 49.

*neš světlo, abys postel trochu vyčistil, běhají po zdech a po zemi pavouci jako dlaň a švábi jako vrabci. Jak se to ve společnosti takové spí, může si snadno každý pomysli-
ti.*⁴⁴⁶

Jednoho dne vyjeli z Capu za svítání tři cestovatelé na obstaraných koních s francouzským průvodcem do vnitrozemí. Míjeli sady s mangy, melounovitým ovocem, citrusovníky, akáty a palmami. Brodili se zatopenými oblastmi, zdolávali příkré a obtížně schůdné cesty, v nepromokavých kaučukových pláštích z Paříže čelili přívalovým dešťům, až po osmi hodinách dojeli do horského města Limbé. Na zdejší strážnici si museli cestovatelé obstarat povolení k vjezdu do vnitrozemí. Pokračovali však dále a se západem slunce dojeli do města Plaisance, kde byli přijati na nocleh na faře. *„Což dbali jsme bídneho farního stavení, nad něž vyniká u nás každá podruhová chaloupka, což ohlíželi jsme se po bídne sedniče, kdež upravili nám na sdupané zemi slamníky. Snesli kde co měli, a sotva že jsme pojedli, klesli jsme na svá lože. Nepamatuji, že bych byl kdy spal tak sladce a tak tvrdě na pohodlné své posteli doma, jako po třináctihodin-
né jízdě koňmo na tvrdém tom slamníku pod chatrnou střechou plaisanceské fary.*“⁴⁴⁷ Ve městě bylo nutné opět navštívit strážnici a podepsat blíže nespecifikované listiny. Dlouho se však nezdrželi a ráno již pokračovali obtížně schůdnou cestou vnitrozemím do Gonaïves. Až za tmy dorazili k velebníčkoví, který je náležitě uvítal a pohostil je v elegantních pokojích s pohodlným zařízením.⁴⁴⁸ *„Město Gonaïves, (...) náleží mezi lepší města haitycká, jest ale přes to, jak u nás říkáme, pramizerná díra. (...) Ale nejen že město o sobě je nepříjemné, i okolí působí velmi smutně. (...) Ubozí Evropané! Navštívili jsme jich několik, již přijali nás s otevřenou náručí, ale všichni bolestně vzpomínali oné doby, kdy budou moci opustiti neblahé to Haity na vždy. Vždyť ani své děti nemohou podržeti u sebe. Nechtějí-li, aby vyrostly jako dříví v lese, musí je odvézti záhy již do Evropy. Škoda těch dvou dní, jež jsme tu stráviti museli.*“⁴⁴⁹

Po návratu zpět do Capu se cestovatelé s přístavem rozloučili, najali si loď a připravili se na dvoudenní plavbu po moři do hlavního města Haiti Port au Prince. Přistavená loď pro osm pasažérů neměla střechu, a proto se naložená voda v sudech na otevřeném prostoru pod pálícím sluncem neustále vařila. Na palubě se také konzumovaly pouze solené potraviny, které zákonitě vyvolávaly žízeň, a tak nebylo divu, že zásoby

---

⁴⁴⁶ Tamtéž, s. 49 – 51.

⁴⁴⁷ Tamtéž, s. 52 – 56.

⁴⁴⁸ Tamtéž, s. 56 – 59.

⁴⁴⁹ Tamtéž, s. 59 – 60.

vody rychle došly. Lod' musela tedy navečer zakotvit při břehu a doplnit zásoby. Štolba tehdy dostal za úkol zůstat na lodi a ohlídat ji, zatímco ostatní půjdou hledat pramen. Následující plavba prý byla hrozná, protože panovalo bezvětří, takže se místo jednoho a půl dne plavili téměř tři dny a tři noci. Opět jim došly veškeré zásoby, a když si chtěli něco koupit od místních, nikdo z domorodců nechtěl bělochům nic prodat. Tři dny nezbyvalo cestovatelům nic jiného než ležet na podlaze lodi, jíst slaná jídla, pít teplou vodu, přečkat denní parné počasí, v noci čelit nepříjemným lijákům a ke konci plavby se potýkat i s hladem. Nakonec dorazili do přístavu Port au Prince na Pelikánské ostrovy.⁴⁵⁰

Pln očekávání vcházel Štolba do hlavního města „*Ale jaké sklamání! Nehledě ani k tomu, že výstavnost města je prabídná, nalézají se ulice v tak hrozném stavu, že by cizinec nejraději ani nehnul se z pokoje, kdyby v bídných těch kumbálcích byl s to, vydržeti. V hlavním městě haityckém panuje totiž chvalitebný ten zvyk, vyhazovati všechnu nečistotu z domu na ulici. Tam to zůstane ležeti, aniž by se kdy nějaké koště opovážilo, dotknouti se toho, nové zásoby přibývají, a jedině tím vysvětluje se zvláštní úkaz, že ulice port au prince-ské neustále se zvyšují, nabývajíce uprostřed tak vysokého hřbetu, že půjde-li to stejně dále, stanou se ponenáhlu veškeré domy jednopatrové zcela jednoduše přízemními. Ale i tu stará se péčeplná příroda více o obyvatelstvo, nežli toto samo o sebe. Prudké a časté lijáky spláknou aspoň to nejhorší, a nesmírné houfy potulujících se psů sežerou každou mršinu, jež na palčivém slunci ihned v hnilobu přechází a vzduch morovými miasmy naplňuje.*“ Ve městě Štolba našel pozůstatky francouzského kolonialismu v pobořené stavbě bývalého prezidentského paláce, podívoval se nad vysokým počtem městských podloubí, navštívil pevnůstku na návrší Camp des Fourmis a dále náměstí s tržnicí a kašnou. Štolba se s přáteli ubytoval v hotelu místního Francouze. Pokoje však byly temné a špinavé a na služebnictvo se nedalo spolehnout, protože dělalo jenom to, co samo chtělo. V noci si tak všichni museli sami přenést své postele z pokojů na verandu, protože uvnitř byla hejna nesnesitelných moskytů. To však nebyla jediná potíž. „*Na sta, ale tisíce štěnic proháněly se vesele po našich ložích a rozbíhaly se kvapně při svitu lampy. Nezbyvalo nic jiného, nežli seškrabati je pomocí hranaté hůlky z postele, zahoditi polštář, jelikož vnitřnosti jeho jevíly velikou bohatost zvěře, a natáhnouti se při hořícím světle v naději, že toto učiní nezvané naše hosty ostýchavějšími. Avšak běda! Štěnice jsme sice světlem zahnali, za to ale přivábili jsme si tím více*

---

⁴⁵⁰ Tamtéž, s. 60 – 63.

moskýtů.“ Druhý den si po této zkušenosti koupili ve městě „hamaky“, visuté rohože z pevné tkaniny s háky na zavěšení na spaní.⁴⁵¹

Na počátku každého měsíce přijížděl na Haiti anglický parník, který odjížděl opět až s koncem daného měsíce, proto zde čeští cestovatelé uvízli celý měsíc. Štolba píše, že když se tuto informaci dozvěděl, byla to pro něho strašná představa, protože život na ostrově na něj nepůsobil nejlépe. Aby se odreagoval a zabavil, lovil ryby a jezdil na výlety do okolí. Štolba se tak podíval do lesní francouzské farmy, kde žil majitel s „nigerkou“ v tzv. „divokém manželství“, ale jelikož nebyla jeho žena zvyklá pracovat a hostit přichozí návštěvníky, museli se o sebe cestovatelé postarat sami a dokonce si připravit i oběd z želvy, krocana a kuřat. Také navštívili bývalé francouzské koupele u lesního pramene, kde našli nahé pradelny, jež nosily místo šatů perly kolem krku. Ve městě se také setkali s „lokomobilem“, tedy parním strojem pro tažení vozů.⁴⁵²

Při charakteristice místního obyvatelstva si Štolba nebere servítky. „*Haity náleží mezi nejpožehnanější ostrovy celé Západní Indie. Země je, jak jsem již několikrát k tomu poukázal neobyčejně krásná a nade vše pomyšlení úrodná; ale čím jemnější, čím krásnější a čím příjemnější jest příroda, tím surovější, tím hnusnější a odpornější jest obyvatelstvo. Jest to příkrý úsudek; ale po zkušenostech vlastních, jichž svědomitě jsem po dosti dlouhý pobyt svůj v Haity nasbíral, nemohu jinak souditi, a to tím méně, an mluvím tamějším Evropanům, kteřížto dlouhá leta již v zemi žijí, zcela z duše. Republika haitycká jest, jak již dříve praveno, obydlena černochoy, mulaty a bělochy. (...) Nebudu dělati rozdíl mezi mulaty a nigrý, poněvadž, vyjímaje to, že mulat je nepoměrně nadanějším nigra, nemají si co vytýkati, neboť živlem obou jsou koně a ženy, a oběma je zahálka, arcí ale zahálka vykrystalisovaná, nejmilejším zaměstnáním.*“ Dále jim Štolba vytýká alkohol a zlodějину, což vede k tomu, že je nutné mít v těchto končinách stále po ruce zbraň tak, aby ji každý viděl. Také se pozastavuje nad tím, že se domníval, že ctižádost je vlastností každého muže. Zde však zjistil, že „nigrů“ ne. Ti prý neumí hospodařit ani šetřit, a když něco nashromáždí, zakopají peníze na tajné místo a pak úspory většinou nemohou najít. Všichni jsou zároveň pověřiví a vůči lidem i zvířatům suroví.⁴⁵³

Také vnímání ženské krásy je do značné míry posunuto úplně jinam. „*Obličej nigerky nejen že nemůžeme posuzovati dle našich náhledů o kráse, noprž i jen pomyšle-*

---

⁴⁵¹ Tamtéž, s. 63 – 66.

⁴⁵² Tamtéž, s. 67 – 70.

⁴⁵³ Tamtéž, s. 82 – 85, 85 – 88.

ni na krásu vůbec musí úplně ustoupiti v pozadí. Za to však jest tělo vábnější. Mladé nigerky – o starých nehodlám mluví – bývají štíhlé a pěkně rostlé, formy jsou kypré, avšak držení těla jest hrozné. (...) Chce-li kdo mluvíti o černých andělech, ať je probůh nehledá mezi negerkami haityckými. Mulatky vypadají již rozhodně lépe. Nigerky a mulatky vyvinují se a zrají, jako vůbec ženy horkého pásma, velmi záhy a odkvétají také velmi rychle, načež pak s báječnou rychlostí přikvapí stáří, jež z nich činí zjevy skutečně odporné, ano hrozné. „Baba“ není arci – i tu jsou jako všude výminky – v žádném pásmu hezká, ale taková baba nigerka, vydaří-li se, a tam vydaří se skoro každá, předčí svou ošklivostí všechny sestry své z kteréhokoli dílu světa.“ Vedle vzhledu si Štolba všímá i jiných vlastností. Píše, že sám poznal, že nejde o hospodyňky, nýbrž o líné nepořádnice. Nedbají na tělesnou čistotu, což mu připadá odporné. Děti vychovávají jako zvíř. Rády nakupují a prodávají na trhu. Jejich církevní manželství lze rozvést, ale rozšířenější je svazek formou konkubinátu, kdy muž může ženu vyhnat v okamžiku, kdy se mu zprotiví.⁴⁵⁴

Ve svém cestopisu Štolba věnuje řadu kapitol haitskému státnímu zřízení, historii, politice, úřednímu aparátu, celníkům, finančnictví, soudnictví, policii, obchodu a průmyslu, školství, církvi, umění, literatuře, vojenství, ale ve všech těchto sférách shledává bídnost systému, kterému vládne korupce. Konstatuje, že republika žije především z dovozního cla a Štolbovi se také zdá, že si domorodci od evropských kolonizátorů vzali jen ty nejhorší vlastnosti. Také se prý nestarají o výrobu a hospodářství a jádro obchodu tak řídí Evropané. Štolba si také povšimnul faktu, že Haiti trpí nedostatkem dělníků, protože místní pracovat nechtějí a evropský dělník je příliš drahý a v místním horkém a tropickém klimatu příliš dlouho nevydrží. Školní vzdělání se skládá z několika základních ročníků a vyšší vzdělání mají jen katoličtí kněží. Byrokratický aparát hodnotí jako nefunkční, opakovaně se podivuje nad stavem a vzezřením armádních příslušníků a vojenská přehlídka na něho působila tak, „že mi chvílemi připadalo, jako kdybych byl v novoměstském divadle v Praze v představení – Brokmanova opičího cirkusu.“⁴⁵⁵

---

⁴⁵⁴ Tamtéž, s. 89 – 93.

⁴⁵⁵ Tamtéž, s. 94 – 97, 98 – 102, 102 – 106, 106 – 111, 111 – 115.

8.2.2.1.4 Jamajka⁴⁵⁶

„Velice zajímavé a nové byly poměry, jež seznal jsem v haitycké republice, krásná příroda, kterouž jsem tam byl viděl, a vzácné ty zkušenosti, jichž jsem tam nabyl, avšak bídné obyvatelstvo strpčilo mi pobyt tak, že s jásotem takřka vítal jsem anglickou loď Andian, jež po celoměsíčním skoro pobytu mém v Haity zastavila v Port au Prince, aby konala pak odsud obvyklou svou cestu do Jamaiky, do vlasti pověstně krásných „modrých hor“. Hanebný náš hostinec předložil nám ještě hanebnější účet, a proto žádný div, že záhy odebral jsem se na loď, abych byl jen již pryč z oné smrduté hromady dřevěných bud, jež je pyšnou hlavou černé republiky haitycké.“ Protože však na lodi cestovalo převážně neanglické osazenstvo, jeho radost záhy pominula. Večer cestovatelé také zjistili, že jejich kajuta je obsazena někým jiným a jejich věci jsou rozházeny po celé lodi. Nakonec mohli přenocovat pouze ve skladu špinavého prádla. Ani palubní obsluha se Štolbovi příliš nezamlouvala. Po třiceti hodinách plavby loď přistála v jamajském Kingstownu. Po vylodění si museli nechat prohlédnout cestovní vaky a záhy se již tříčlenná výprava Čechů nacházela na městské tržnici. Štolba píše, že už dva měsíce neviděl ani vůz a ani bryčku. Ulice se mu zdály široké a neobyčejně čisté, což srovnává se situací v Port au Prince. Stejně tak jednoduché domy hodnotí jako slušné. Štolba konstatuje, že Kingstown je očividně jedno z nejčistších antilských měst. *„Možná, že snad proto připadalo mi vše tak neobyčejně čisté, poněvadž přijížděl jsem z tak neobyčejně nečisté brlohy...“* Také si všimnul velkého množství velkých černých ptáků s červenými lyskami na hlavách a silnými zobáky. Tito opeřenci přezdívaní John Crow (v Mexiku Zopilote) byli ve městě vítáni, protože žrali mršiny a shnilé zbytky, stejně tak jako divocí psi na Haiti.⁴⁵⁷

Lidé na Jamajce se Štolbovi jevíli slušní a zdvořilí a k cizincům vstřícní a Štolba byl tímto přístupem místních „nigrů“ po předchozích zkušenostech překvapen. Policie se mu zdála také jako svědomitá a nápomocná. Štolba vidí rozdíl v přístupu „nigrů“ na Haiti a na Jamajce v tom, že Jamajka je stále pod nadvládou Angličanů, kdežto Haity je od Francouzů už odpoutáno. Dále srovnává Kingstown a Port au Prince. V Kingstownu v obchodech prý člověk nalezne vše, na co si jen vzpomene a vše se tu dá koupit poměrně levně. Večer ve městě panuje čilý ruch hlavně v hospůdkách pro námořníky.

⁴⁵⁶ Jamajku objevil Kryštof Kolumbus. Od roku 1509 byla španělskou kolonií. Roku 1655 obsadili Jamajku Angličané, anglické nároky Španělsko uznalo roku 1670. Roku 1866 se stala britskou korunní kolonií, roku 1953 získala částečnou a roku 1959 úplnou samostatnost. Otroctví bylo rušeno postupně v letech 1833 – 1838. Roku 1962 vyhlášena nezávislost. *Diderot...*, Svazek 3 g-j, s. 405.

⁴⁵⁷ ŠTOLBA, Josef: *Za oceánem I*, s. 123 – 126.

Hostince a hotely jsou zařízeny v evropském stylu jen s tím rozdílem, že jsou přizpůsobeny jamajskému podnebí. Všechno jídlo i pití, na které byl Štolba zvyklý, bylo k dostání, dokonce i led. Ve všech hostincích i hotelech bylo čisto a salony byly poměrně elegantní. Cestovatelé se ubytovali v pokojích zcela evropského rázu s přívětivou obsluhou. Štolba také upozorňuje na komfortní postele opatřené baldachýnem z jemné látky sahající až na zem, což bylo praktické, protože baldachýn chránil spícího před nálety moskytů. „*Byl jsem zase mezi lidmi.*“⁴⁵⁸

Štolba také rychle zjistil, že Kingstown nabízí hned dvě divadla „*jedno pěkné, městské, tou dobou ale zavřené, a druhé privátní, malý to sál s malinkým jevištěm, v němž provozují se ob čas malé kousky. Hra byla slabá, kusy také, ale přítomní nigrové sledovali hru přece s velkým interese.*“⁴⁵⁹

Protože je Jamajka typická tropickým podnebím, které Evropané špatně snáší, vybudovali si Angličané v horách nad Kingstownem v místě s lepším vzduchem a příjemnější teplotou vojenské městečko v evropském stylu New Castle, kam se Štolba jednoho dne se svými společníky vypravil. Brzy ráno vyjeli z Kingstownu objednaným vozem až k úpatí hor do Gardinu, odkud se dále pokračovalo jen koňmo. Jamajskou krajinu srovnává Štolba s tou haitskou a píše, že zde našel bujnější a rozmanitější přírodu než na Haiti, kde neviděl tak romantické scenérie. Jeli po upravené cestě podél propasti a potoka, měli výhled na Kingstown a moře, míjeli kávové plantáže a sušárny. V New Castlu našli přibližně čtyřicet dřevěných podlouhlých stavení anglických důstojníků stojících na kamenných sloupech, dále kostel a další domky se zahradami. Cestovatelé odtud pokračovali až na temeno hory. „*Jaký to božský pohled s výšiny té čtyry tisíce, sedm set stop vysoké! U nohou divoké horstvo se zmíněným vojenským městečkem, sklánějící se stále víc a více, až dotýká se v ohromné dáli Kingstonu, jenž tratí se opět s výběžky svými v moři. Jest to obrázek tak jemný, abych tak řekl: nadechnutý a tak úchvatný, že stál jsem tu mlčky, nejsou schopni slova.*“⁴⁶⁰

Další výlet, který Štolba na ostrově podnikl, byl západoindickou dráhou z Kingstownu do Spanish Townu, hlavního města známého dříve pod jménem Saint Jago de la Vega. „*Vozy jsou bídné: první třída jest dřevěná haluzna s dřevěnými okénky na sbůsob žaluzií, druhá má sedadla pouze střechem krytá, a třetí sestává jen z podlahy*

---

⁴⁵⁸ Tamtéž, s. 127 – 128.

⁴⁵⁹ Tamtéž, s. 132.

⁴⁶⁰ Tamtéž, s. 134 – 137.

a střechy; parní stroje jsou ještě bídňější, neboť přicházejí do Jamaiky jen takové, které na anglických drahách poctivě již si byly zasloužily pensi svou; a jízda jest již to nejbídňější. Nenít' Spanih Town příliš vzdálen od Kingstonu, avšak zůstali jsme po dvakráte hodnou dobu státi, poněvadž lokomotiva pojednou vypověděla poslušnost.“ Dráha vedla podél mořského břehu a až u Spanish Townu se odchylovala, protože město se nacházelo ve vnitrozemí. Míjeli také močál s jedovatými výpary a projížděli zastávkami, kde postály černošské prodavačky ovoce. Štolba, kterého zde prováděl místní úředník píše, že hlavní město už dávno ztratilo svůj význam, protože se centrum všeho dění přesunulo do pobřežního Kingstownu.⁴⁶¹

Tamní domorodé obyvatelstvo Štolba hodnotí příznivěji, než Hait'any. „*Jamaiský nigr jest nepoměrně lepší haityckého svého bratra. Neschází mu sice nejhlavnější ona vlastnost, bez které mysliti si nigra, není takřka ani možné, totiž nejdokonalejší lenost, již dovede sotva přemoci hlad; nelze sice naříkati, že by měl více citu pro právo, více ohledu pro majetek cizí, nežli černoch haitycký, avšak jest přece člověkem zcela jiným, člověkem, s nímž možno žíti třeba i pod jednou střechou, což arci jest ale zásluhou Angličanů, nikoli jeho. Jamaika dokazuje takřka makavě – nezlomnou pravdu, že jedině jen vzdělání jest tvůrcem lidí, bez něho že člověk není ani člověkem.*“ Mateřštinou Jamajčanů je angličtina, ale prý tak strašná, že se vyrovná maximálně haitské kreolštině. Když Štolba poslouchal hovořící jamajské domorodce, kteří často nerozuměli ani sobě navzájem, nevycházel z údivu, protože „*kdo takovou rozprávku poslouchá, válel by se smíchy.*“⁴⁶²

8.2.2.1.5 Kuba⁴⁶³

Štolba se přiznává k tomu, že už ho nebaví stále přejíždět mezi ostrovy, protože „*na cestě této, kdež člověk vidí od božího rána do noci jen vodu a oblaky, kdež brzy vyčerpá mělkou studnu těch zábav, kteréžto čas mu mohou zkrátiti, vyhladoví tak, že pev-*

---

⁴⁶¹ Tamtéž, s. 139 – 142.

⁴⁶² Tamtéž, s. 148 – 150.

⁴⁶³ Poté, co Kubu objevil Kryštof Kolumbus, stala se španělskou kolonií. Roku 1886 bylo zrušeno otroctví. Nezávislost na Španělsku byla vyhlášena 1868, vedla však k dlouhé válce a plné nezávislosti se země dočkala až později. V roce 1898 proběhla Španělsko-americká válka, ve které Španělsko ztratilo vládu nad Kubou, Portorikem a Španělskou východní Indií. Krátké období byla Kuba pod správou USA. Nezávislá Kuba byla vyhlášena roku 1902. USA si jako podmínku stažení svých vojsk udržely v pronájmu vojenskou základnu Guantánamo a zátoku Bahía Honda. Té se však později vzdaly na oplátku za rozšíření základny v Guantánamu. Dnes je Kuba socialistickou republikou s totalitním režimem a vládou jedné strany. *Diderot...*, Svazek 4 k-1, s. 246.

ná země zdá se mu býti rájem i když na ní mnoho rajského není.“ Další navštívenou destinací byla Kuba. Štolba tuto „perlu Antil“ představuje jako velice úrodnou zemi s proměnlivým podnebím, největší producentku cukru na světě a lokalitu, kde se značně šíří žlutá zimnice. Důkladně se věnuje i popisu španělské nadvlády, státní správy, otroctví, amerického vlivu, apod. Prvními dojmy z hlavního města San Cristobal de la Habana (dále jen Havana) byl zklamán, protože v úzkých ulicích našel jen odporný zápach a klasické masivní španělské domy, v nichž se držel špatný vzduch. Štolba si zde prošel náměstí Plaza de Armas, obchodní centrum Calle del Obispo, promenádu s nejlepšími hotely a kavárnami Paseo de Isabela a novou čtvrť Calzada del Cerro, kde potkal elegantní kočáry „quitrina“ pro dámy v luxusních evropských róbach.⁴⁶⁴

Po nějakém čase stráveném v Havaně Štolba poznal, že jde o velmi čilé a bohaté město, kde je luxus dáván na odiv. Mramor má za úkol zmírňovat sluneční žár a horko, v rezidencích se chovají vzácní ptáci v klecích, hotely s klimatizací jsou dle Štolby ty nejkrásnější, které kdy spatřil, kavárny hodnotí jako elegantní a prostorné a také zmiňuje městskou „Lonju“, besedu pro veřejné akce. Štolba si však v domovině doutníků na žádných nepochutnal, protože *„jsou tak čerstvy, že možno je stočiti v kolečko, aniž by se porouchaly, a hoří velmi šaptně, což arcí Kubánům nevadí, neboť se nám smějí, když hledali jsme doutníků suchých.*“⁴⁶⁵

Štolba byl také potěšen tím, že Havana nabízela hned několik divadel. Aby se však co nejvíce eliminovala nákaza všudypřítomné žluté zimnice, stále se všude větralo a navštěvovat uzavřené prostory, kde se nalézalo mnoho lidí, nebylo příliš bezpečné. Místo divadel si tedy lidé na Kubě zvykli chodit hlavně do vzdušných cirkusů. Štolba se žádnou hrozbou nenechal odradit a divadla přesto navštívil. *„Gran teatro de Tacon a Teatro de Albisu jsou dva chrámy, jež Thalie habanská s dobrým svědomím co stánky své přijmout mohla (...) Gran teatro de Tacon nazývají mnozí nejkrásnějším divadlem celého světa. Tomu arcí není tak, jsouť zajisté mnohá divadla i větší i krásnější, avšak upřít nelze, že operní dům habanský je skutečně veliký a pěkný. (...) V osm hodin vešel jsem (...), opatřiv se dříve vkusným papírovým vějířem, jež prodávají za haléř před divadlem i v něm. Nebyla sesona, nedávali tudíž operu. Orkestr spustil hanebnou hudbu, jejíž tóny české mé uši rozdíraly jako hřebíčky, až konečně se vyhrnula milosrdná opona, aby tomuto mučení nástrojů a lidí konec učinila. Kus, velmi prostounká to bá-*

⁴⁶⁴ ŠTOLBA, Josef: *Za oceánem I*, s. 156 – 162, 162 – 165.

⁴⁶⁵ Tamtéž, s. 166 – 170.

chorka pro velké i malé děti, jejíž název mi odpadl, nevyznamenával se ničím zvláštním. (...) Některé síly herecké byly dobré, ale celek byl náramně mdlý. (...) Teatro de Albisu poskytlo mi požitek již zcela jiný. Není tak velké jako prvnější jeho soudruh a mnohem jednodušší, přes to však elegantní a čistotné a zejména tím zajímavé, že strop vybíhá v krásnou kopuli. (...) Děj prvního tohoto španělského dramatu, jež bylo mi přáno seznati ve formě původní, je dosti zajímavý (...) ač ne nový, je poutavý a stavba kusu velmi účinná, tak že posluchač takřka z napnutí ani nevychází. Provedení však nebylo příliš valné.“ Vedle toho Havana skýtala také dva cirkusy, které Štolba navštívil a popsal. Šlo o osvětlená šapita s hudbou lákající návštěvníky. Štolbu zde nejvíce pobavilo, že za hudební doprovod lze považovat i struhadlo, po kterém se přejíždí hřebíkem. V bohatém programu několika vystoupení však postrádal eleganci, zaujali ho zde hlavně klaunové zpívající „*nigerské chansony*“. Také se podívoval nad tím, že zde potkal mnoho dam ustrojených do krásných toalet, dále dětí a také černochoů.⁴⁶⁶

Čeští cestovatelé se vedle navštívené pevnosti Cabaña vydali také vlakem do východního Matanzasu, pěkného přímořského města. Štolba si Matanzas velice pochvaloval, stejně tak jako okolní přírodu s věhlasnými krápníkovými bellemarskými jeskyněmi Cuevas de Bellamar, které s průvodcem navštívil. „*Nenařikal bych zajisté, kdyby byla jeskyně někde v Evropě; já bych ji viděl nejraději v Čechách.*“ Dále se cestovatelé vydali do manufakturní továrny na doutníky, kde se u vchodu musel každý podepsat, odevzdat svou fotografii a při východu z budovy pak jako pozornost podniku každý obdržel balíček cigaret s vytištěným jménem návštěvníka.⁴⁶⁷

Štolba se na Kubě setkal i s otroctvím. „*Působí to na člověka z Evropy přicházejícího hrozně, když, probíraje se časopisy habanskými, nalezne pojednou mezi inseráty oznámení, že tam a tam lze koupiti – člověka. (...) To připadá mimovolně při čtení zmíněných oznamů, avšak není to tak hrozné, jak romány vypravují: vypadat otroctví, hledí-li se na ně z Evropy, zcela jinak, nežli z blízka. (---) Myslím, že nemusím se ani ohrazovati proti důmněnce, že bych byl snad zastáncem otroctví; (...) Avšak bylo mi popřáno, nahlédnouti do věci důkladně, a chci, aby krajané moji nestranně na ni hleděli, tak jako činím nyní já, přišed k poznání, že dřívější náhledy mé o tom byly stranné.*“ Štolba poznal, že jen Španělé ve svých osadách mají stále otroctví, ale tito otroci se zde mají poměrně dobře. Mnohem hůře jsou na tom prý svobodní černoši, kteří vidí svobodu jen

---

⁴⁶⁶ Tamtéž, s. 170 – 178.

⁴⁶⁷ Tamtéž, s. 183 – 188, 191 – 193.

v tom, že už nemusí pracovat, a tak nedělají nic. Dokonce sám zaznamenal několik případů, kdy se bývalý a osvobozený otrok vrátil k původnímu pánovi dobrovolně a chtěl u něho být znovu otrokem. Barevní na Kubě nemají občanská práva a stojí mimo společnost. Nesmí do slušných podniků a mají zvláštní oddělení například v divadlech a vagonch dle nápisů: „*señoras y caballeros*“ nebo „*personas de color*“. Štolba také píše, že po kolonizaci nebylo možné na práci používat domorodé indiány, kteří byli příliš slabí, a proto byl nezbytný dovoz silných černochů, který je však dnes už zakázán. Štolba také uvádí, že je zřejmé, že otroctví bude buď brzy zrušeno, nebo že stávající otroci vymřou, a protože je nové zotročování zakázáno, otroci za nějaký čas zmizí sami. Otroci se také mohou vykoupit tak, že se nechají nejprve ocenit, a pak se vyplatí, nebo si svou svobodu mohou splácet po stanovených částkách. Nárok na vykoupení z otroctví má již každý otrok, ale většinou o to není zájem, protože se u pánů, kteří je musí zaopatřit i v nemoci a stáří, mají dobře. Štolba ještě uvádí rozdílný přístup kreolů a Španělů k otrokům. U kreolů jsou otroci součástí jejich rodiny, kdežto u Španělů otroci většinou těžce pracují a jsou považováni za méněcenné. Také aby už teď došlo na Kubě k zachování určitého počtu dělníků, je nezbytné dovážet pracující „*kulie*“ z Číny.⁴⁶⁸

Po přiblížení kubánské historie a politických poměrů Štolba svůj první díl amerického cestopisu zakončuje. „*Opouštím Západní Indii, to souostroví krásné, kdež příroda činí pro člověka vše, člověk pak pro přírodu nic; to souostroví zvláštní, kdež uprostřed přírody divoké, rukou lidskou netknuté, člověk, také skoro netnut rukou spásonosné civilisace, vede život stejně divoký, avšak oprotiv životu přírodnímu, život odpudivý, nepříjemný; to souostroví podivné, kdež střídá se nejskvělejší světlo s nejodpornějšími stránkami temnými; (...) to souostroví báječné, do kteréhož vábí to člověka kouzlem tajemným, z něhož jej to však vyhání takořka proti vlastní vůli jeho.*“ Dále dává rady těm, kteří by se do těchto končin chtěli vydat. Zprv upozorňuje na nemoci. Nejhuře podnebí snášejí ti, kdo přicházejí z chladného pásma. Problémem je zdejší špatná lékařská péče podobající se spíše šarlatánství. Zadruhé uvádí, že cestovatel musí být v dobré fyzické kondici, aby vydržel veškerá namáhání. Zatřetí, že plavba přes oceán je výhodná v tom, že dochází k postupnému přechodu z evropského klimatu do tropického. Dále je třeba se co nejvíce vyhýbat slunci a dbát na to, aby člověk nenachladl v průvanu uvnitř budov. Poté je také nebezpečné „*vomito*“, neboli žlutá zimnice či zapálení mozku. Je třeba dávat pozor na přivalové deště, které ochladí prostředí o mnoho stupňů, což

---

⁴⁶⁸ Tamtéž, s. 193 – 199.

představuje další možnost nastydnutí. Nikdo by se proto neměl vystavovat dešti, a pokud člověk zmokne, má se okamžitě převléct z mokrého do suchého a natřít tělo rumem, který je třeba nosit stále při sobě. Neobvyklé nejsou ani žaludeční problémy, a to z mastného jídla nebo z velké dávky ovoce. Čistá voda se v Západní Indii nesmí pít vůbec, musí se do ní vždy nalít nejprve rum. Po některých pokrmech se také voda nesmí podávat, například po ovoci, po kávě, čaji a čokoládě. Z toho všeho se může totiž dostat vomito. Člověk se žlutou zimnicí ihned ulehne a teprve po třech dnech je jasné, zda se uzdraví či zda zemře. Léčba probíhá několik dnů až týdnů. Následek nemoci je tělesná slabost a je nutná dlouhá rekonvalescence. Je však výhodné, že kdo jedenkrát vomito přestojí, vytvoří si imunitu navždy a podruhé se člověk žijící stále v tropech nenakazí. Opakovaná nákaza je možná jen tehdy, pokud člověk z tropů na dlouho odjede a zase se vrátí.⁴⁶⁹

S těmito novými poznatky tedy čeští cestovatelé opouštěli Západní Indii a směřovali lodí do Mexika. Plavba trvala tři dny a jejich první zastávka na mexickém území byla na Yukatánském poloostrově v přístavním městě Progreso. Cestující zde musel prohlédnout pevninský lékař a na břeh se jelo malou lodičkou. Veliké překvapení však nastalo, když Štolba zjistil, že město bez vodního zdroje leží uprostřed rozpálených písečných dun, má jen několik domů, vojenskou boudu, chatrč celníků a hostinec se špatným jídlem a pitím. „*V Progressu nechtěl bych žít ani po smrti!*“ Poté se cestovatelé přesunuli zpět na loď a po rozbouřeném moři pokračovali ještě ve dvoudenní palbě do Verakruzu, nejdůležitějšího přístavního města Mexika.⁴⁷⁰

8.2.2.2 V Mexiku⁴⁷¹

8.2.2.2.1 Verakruz a okolí

Druhý díl Štolbova amerického cestopisu uvádí čtenáře přímo do prostředí pevnostního verakruzskeho přístavu v Mexiku. Verakruz je charakterizována jako nejdůležitější a zároveň nejnebezpečnější mexický přístav. Město tvoří nízké domy s plochými

---

⁴⁶⁹ Tamtéž, s. 213 – 215.

⁴⁷⁰ Tamtéž, s. 217 – 218.

⁴⁷¹ Po příchodu Evropanů dobyl mezi roky 1519 – 1521 Hernán Cortés Aztéckou říši. V roce 1535 založili Španělé svoji kolonii Nové Španělsko s hlavním městem Ciudad de México na místě hlavního aztéckého města Tenochtitlán. Roku 1813 vyhlášena nezávislost, 1822 mexické císařství a 1823 republika. Po prohrané Mexicko-americké válce (1846 - 1848) ztratilo Mexiko rozsáhlé území na severu státu. Vlády nad zemí se také na čas zmocnili Francouzi (1864 - 1867). Roku 1867 obnovena republika, v letech 1877 – 1880 a 1884 – 1911 diktatura. Od roku 1911 jsou Spojené státy mexické opět republikou. *Diderot...*, Svazek 5 m-o, s. 156.

střechami, chrámové kopule a čtyřhranné věže natřené různými barvami. Břeh lemuje bašta končící na obou stranách pevností. Do moře vybíhalo molo a hráz ze žuly s ohromnou bránou představovalo celnici. „*Okolí nevypadá, hledíme-li na ně z lodě, příliš vábně; nanesloť moře během mnoha století ohromnou spoustu písku na břeh, avšak pozadí jest za jasného dne velmi zajímavé. Na západě táhnou se temné lesiny k hornatině, jež vystupuje stále výš a výše a vždy šířeji se rozkládá, až končí se v horstvo mohutné, z něhož usmívá se skvělý, sněhem krytý vulkán Orizaba, ohromným kuželovitým temenem svým dotýkající se oblaků.*“ Před vyloděním byla také nutná kontrola zavazadel a pasů, po které se cestovatelé odebrali do nejlepších pokojů ve městě v Hôtelu de las diligencias.⁴⁷²

Štolba píše, že Verakruz není nijak velké město, ale je zde soustředěn prakticky celý mexický obchod s cizinou. Sám tu našel filiálky evropských a amerických firem, které zajišťují export i import nejrůznějšího zboží. Také zjistil, že většina z nich je v držení Němců, kteří poté, co zde zbohatnou, vrací se zpět do Evropy. Často zde však řadí žlutá zimnice stejně, jako ve všech nízko položených městech, což odstrašuje jak cizince, tak i obyvatele z vnitrozemí. Jinak Verakruz Štolba hodnotí jako výstavní město. Líbí se mu typická čtyřhranná náměstí s tropickými zahradami opatřenými kovovými vodotrysky a lavičkami. Dále obdivuje upravené domy s vlastními dvorky, vodotrysky a mramorovými verandami. Také jako pozitivní vnímá, že vše je tu osázeno zelení. I zde se setkal se „*zvířecí městskou policií*“ požírající mršiny a odpad, černými ptáky s černými hlavami zopilote. Z městských budov pak vyzdvihuje katedrálu s mozaikovou kopulí, kostel sv. Františka, kupecké kasino Lonja mercantil, knihovnu lorda Kingsborougha, orientální lázně a nejlepší kavárnu Café de las diligencias, kde je k dostání i led, který se každý den přiváží ve velkých kusech vlakem z vršku vulkánu Orizaba. Transportuje se zabalen v kůře, je drahý, ale lepší, než uměle vyrobený. Pomocí ledu se také léčí teplota a žlutá zimnice. Protože Štolba po všech městech chodil pěšky nebo jezdil v kočárech, všiml si také místního dláždění, které mu opakovaně nepříjemňovalo dojmy. „*Ulice verakruzké jsou bídně dlážděny, chodníky vyvýšeny, a prostředkem ulic táhnou se otevřené stoky, do nichž ústí stoky všech domů a kteréžto přepaženy jsou na všech přechodech širokými kameny. V postranních pak ulicích roste tráva, totiž rostla, neboť za mého pobytu tam bylo několik divoce koukajících a řetězem po dvou k sobě spoutaných chlapíků zaměstnáno, dlažbu zelené té ozdoby zbavit. Kočár je*

---

⁴⁷² ŠTOLBA, Josef: *Za oceánem II. V Mexiku*, Praha, Grégr a F. Dattel 1875, s. 5 – 8.

úkazem velmi vzácným; vše užívá koní neb mezků.“ Ve městě také panuje tak velké parno, že život se v ulicích vždy rozproudí až večer, kdy zde lze sehnat i evropské, norvéžské či brémské pivo, které se nalévá do kalíšků na punč, přibližně dva doušky, a podává se s ledem.⁴⁷³

Štolba se ve městě také zúčastnil pohřbu oběti žluté zimnice. Hřbitov Campo Santo sestával z patrových pecovitých nadzemních hrobů. Rakev se pak ukládala do volného otvoru a byla neprodleně zazděna na sedm let. Vše bez květin a pomníků, jen řady tabulek se jmény. „*Cizinec se strachem jen pomýšlí, že by mohl zde jednou snad také odpočívati.*“ Dále Štolba uděluje rady těm, kteří by se chtěli do Verakruze vydat na podzim. To zde totiž vanou severní větry přinášející velké nánosy písku. Tak se každoročně mění ráz krajiny a vznikají nové pahorky a údolí. V tomto období je nebezpečné vycházet. Dále je zde nutné se co nejméně vystavovat slunci a přes poledne je dobré být v kavárně. Také je třeba počítat s tím, že zde čas plyne příliš pomalu.⁴⁷⁴

Štolba se zde také setkal s oblíbenou mexickou, původně španělskou, zábavou, se zápasy s býky. „*Možno-li souditi ze zábav takových na povahu národa, a já myslím, že možno to vším právem, pak nelze Španělům zajisté podnes upřít jakousi skoro až divokou ukrutnost, kterou nedovedlo s nich smýti ni osvícené devatenácté století.*“ Na rozdíl od jiných španělských kolonií se zde zápasy udržely v oblibě dodnes. Štolba zde poznal dva druhy zápasů, na život a na smrt a zápas na menší nebezpečí. Rozdíl je v tom, že v první variantě zvíře nemá obroušené rohy. Lidé v aréně pak dráždí býky „*barbarskými*“ prostředky a po skončení zábavy je zvíře zabito. Protože bylo během Štolbova pobytu oznamováno zápasení v Plaza de Toros – Gran corrida de toros, dostal se ve stanovený den do amfiteátru. Tři býci měli být zabiti během klasických zápasů a čtvrtý měl být ponechán napospas lidem. „*Hrozné to divadlo opakovalo se ještě po dvakráte a tím odporněji působilo, anto za ohlušujícího klení neb jásotu surového obecnstva společnosti nic se nedařilo nežli zarážení roset. Tři býci již dokonali, půda byla pokryta na četných místech krvavým blátem, a lid nedočkavě hleděl okamžiku vstříc, kdy otevrou se dvířka čtvrtému, jenž určen byl pro „činnou“ zábavu obecnstva.*“ Vedle toho se Štolba také podívoval nad tím, že v obecnstvu viděl mnoho bavících se žen a dětí.⁴⁷⁵

---

⁴⁷³ ŠTOLBA, Josef: *Za oceánem II*, s. 8 – 13.

⁴⁷⁴ Tamtéž, s. 13 – 17.

⁴⁷⁵ Tamtéž, s. 18 – 21, 22 – 27.

Jednoho dne se vydal Štolba s mladým verakruzských obchodníkem vlakem do lázeňského města Medellin, kam se movitější verakruzští uchylují na výlety či na neděle a svátky. Lidé zde hrají, pijí, tančí a koupají se. Štolba zde poznal hodně liberální způsob života, kdy dámy se tu neostýchaly bavit úplně stejně jako pánové. Štolba také zjistil, že přes týden tito lidé pracují ve Verakruz a o nedělích a svátcích se sjíždí právě sem. Všude se slaví a užívá života, což se zdá Štolbovi velice výstřední a nazývá to „*divokými orgiemi*“. Také tu potkal mnoho Američanek jako společnic a ověřil si místní pravidlo, že kdo nemá peníze, není vítán. Z Medellinu se pak vypravil v doprovodu verakruzských přátel krásnou cestou do Tejaru, kde se nacházela farma Američanky Emilie. Štolba také poznal, jak se baví nižší třída verakruzského obyvatelstva. Ta si jezdí povyrazit do vesničky Vergara, kde se centrem zábavy stal malý salon s udupanou podlahou pod palmovou střechu.⁴⁷⁶

Ve Verakruz se česká výprava chystala nalodit na francouzskou loď plující do Havany a pokračovat dále ve svých cestovatelských záměrech. Obávali se další případné nákazy žluté zimnice či vomity a nechtěli příliš riskovat. Celnice, kde čekali na odbavení, byla přeplněná a než se dostali na řadu, uběhly dvě hodiny. Při kontrole byli donuceni ukázat peníze a zlato, ovšem vše jim bylo po zaevidování zkonfiskováno a výprava se najednou ocitla bez peněz. Až zpětně zjistili, že v Mexiku je vývozní clo na mincovní zlato a stříbro, a proto byli obviněni z pašování drahých kovů přes hranice. „*Musím se přiznati, že nebylo žádnému z nás volno. Nadarmo bylo veškeré ujišťování, že jsme neznali předpisu toho, že v hotelu neupozornili nás na clo toto, že peníze nejsou v zemi vydělány, nobrž z Evropy přivezeny, že rádi zaplatíme, co zákon žádá – peníze zmizely ve velké železné kase, a my tu stáli jako opaření.*“ Za poslední drobné si nechali tedy dovézt zavazadla zpět do hostince a snažili se vyhledat rakouského konzula. Rakousko tu však konzula nemělo, proto se museli obrátit na německého. „*První naše přivítání nebylo skvělé. Konsul, jenž před rokem nabízel se rakouské vládě co konsul a po celý rok nadarmo na odpověď čekal, neměl s počátku hrubě chuti, ujmouti se poddaných státu, jehož vláda k nabídnutí jeho vůbec ani neodpověděla; avšak konečně odhodlal se přece prosbě naší vyhověti.*“ Vysvětlil cestovatelům, že hlavní slovo zde má libovůle úřadů, a sepsal s nimi protest, ale otázka řešení vypadala nejistě. Po několika dnech psal o případu i mexický tisk, který si však informace upravil pro své vlastní potřeby a nazýval cestovatele „*jezuitskými pašeráky*“. Německý konzul, pan Michaelis, se snažil

---

⁴⁷⁶ Tamtéž, s. 31 – 35, 35 – 40, 40 – 44.

ve věci dělat, co se dalo. „*Nebylo dne, aby nepopoháněl věc, poukazuje k tomu, že jsme bez peněz, že telegrafická žádost za poukázáním peněz, do Prahy zaslána, zůstala posud bez výsledku, že zuří žlutá zimnice, již můžeme snadno podlehnouti atd.*“ Cestovatelé museli do Prahy zaslat telegrafickou žádost o peněžní poukaz. Po čtyřech týdnech od začátku procesu byla věc rozhodnuta ve prospěch cestovatelů. Úřady se totiž obávaly, že by se záležitost začala probírat v evropském tisku a tomu chtěly předejít. Na navrácení peněz tu však museli počkat ještě další týden, což znamenalo, že celý verakruzský proces trval pět týdnů. Vzhledem k tomu, že měli v době soudních tahanic najednou mnoho času a konec celé záležitosti v nedohlednu, využili tento prostor k podniknutí několika výletů. Nakonec byla záležitost uzavřena a peníze se cestovatelům vrátily. „*Kámen nám padl s prsou, neboť žili jsme po celých pět neděl úplně – na dluh.*“⁴⁷⁷

Pan Michaelis se během incidentu za cestovatele osobně zaručil a po letech se se Štolbou setkal i v Praze. V Mexiku uvedl všechny tři do verakruzského střediska obchodníků Lonja Mercantil. Zde se setkali s Čechem, panem Kählichem, bývalým osobním adjunktem císaře Maxmiliána, který se po jeho smrti ve Verakruzi vyšvihl jako podnikatel jízdního a zaškoloval zde obchodníky z Brém a Hamburku, kteří v Mexiku nemohli existovat bez jezdeckých dovedností. Kählich krajany přivítal velice vřele a na dluh je vybavil koňmi, puškami i střelivem. Během probíhajícího soudního procesu museli cestovatelé setrvat v Mexiku, a aby si zkrátili svůj pobyt, jezdili zde časně zrána ve větších skupinách na hony do okolí, kde se nacházela bohatá fauna příhodná pro lov. Velice běžný byl i lov aligátorů a krokodýlů.⁴⁷⁸

Od pana Kähliche tedy dostali nabídku, že je vezme na výpravu střílet krokodýly. Proto se jednoho dne vydali koňmo do Bocca del Rio, vesnice hodinu vzdálené od Verakruzu. Museli přespát v lesní kůlně jistého stavení. „*Zažil jsem na cestách svých mnohou příjemnou noc, ale tahle byla také velmi pěkná. V jednom koutě kůlny byla kachna s kačaty, reptající neustále bezpochyby k vůli našemu světlu; v druhém roztahovala kvočna křídla svá nad četnými, pípajícími kuřaty; pod mou postelí chlácholila čubka bohudík jen jediné své štěně, kteréž neustále pištělo; a nad námi po trámech procházeli se škorpióni, jež jsem tu po prvé spatřil ve společnosti našich starých milých přátel: pavouků a švábů. Ale nejen to, po posteli ležly štěnice, okolo světla bzučeli moskytové – věru krásnější společnosti nemohli jsem si přát. Rozumí se, že nebylo na spaní ani po-*

---

⁴⁷⁷ Tamtéž, s. 132 – 137.

⁴⁷⁸ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 84 – 86.

myšlení. Leželi jsme ustrojeni a krátili si chvíli rozličnými výlevy svých citů.“ Noc však netrvala dlouho, neboť se ve tři ráno vyráželo na lov k řece Cotastla. Zde už na ně čekala indiánská loďka vytesaná z jednoho kmene. Na cestě je však zastihl liják, a tak museli výpravu na chvíli přerušit a počkat, až déšť ustane. Štolba také píše, že jejich gumové kaučukové pláště s kapucami neodolaly náporům přívalových dešťů a neochránily je. Jeli hustým lesem, kde se stromoví dotýkalo hladiny řeky a tvořilo nad lovci zelenou střechu. Štolba byl divokou přírodní scénérií ohromen. Na vodě výprava viděla napůl sežraného uhnívajícího kajmana. Byl to první, kterého tehdy spatřili. Poté však uviděli i další, již živé a mrštné a za chvíli mu všichni kajmani docela zevšedněli. Během devítihodinové plavby stříleli do vody a občas nějaké tělo na hladinu vyplavalo. Na konci laguny objevili písčinu, kde se slunily snad stovky kajmanů. Po jejich střelbě se však písčina naprosto vyprázdnila a Štolba také hodnotí, že lov není příliš bezpečný, protože loďka je nestabilní a může se převrhnout. Nakonec se všichni vrátili zpět do chatrče z bambusu a cukrové třtiny. Nejprve zde posnídali pod košatým mangem, poté se prospali na rohožích a nakonec se vrátili do Boccy.⁴⁷⁹

Dokonce byla dohodnutá i několikadenní výprava k laguně Catemacské, ale mladý hrabě Desfours náhle onemocněl všudypřítomnou žlutou zimnicí, a jelikož se Štolba ještě před odjezdem hraběnce zaručil, že se o svého společníka postará, neopustil ho a snažil se ho ošetřovat. Když se po čase jeho stav zlepšil, přesunul se hrabě na doléčení do Orizaby, malého městečka na úpatí vyhaslého vulkánů, kde díky vysoké nadmořské výšce panovalo podobné klima jako v Evropě, což nemocnému velice prospělo. Výlet k laguně se nakonec realizoval, ale Štolba jel bez hraběte, který se musel ještě zotavovat. Také hraběnka Eliška na žádost cestovatelů telegrafem z Prahy poslala poukázku na potřebnou sumu peněz. V době Štolbovy výpravy ke Catemacské laguně se musel hrabě vydat do Chicaga kvůli směně obdržené poukázky za peníze a po návratu obdrženou sumou splatit všechny dluhy. Po návratu hraběte z Chicaga a Štolby z pralesní výpravy do Verakruz cestovatelé získali informaci, že soudní proces vyhráli, a že jim zabavené peníze vrátí.⁴⁸⁰

8.2.2.2.2 Mexickým pralesem do Catemacské laguny

---

⁴⁷⁹ ŠTOLBA, Josef: *Za oceánem II*, s. 57 – 62.

⁴⁸⁰ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 86 – 88.

Štolba také konstatuje, že kdo chce dostatečně poznat Mexiko, musí se vydat tam, kde nevede železnice, a chce-li člověk poznat původní krajinu a tamní život, je třeba se vypravit mimo hlavní civilizaci. Dále radí případným zájemcům o takovouto cestu. Výprava zabere několik týdnů, je zde zvýšené riziko nemocí, hrozí tělesné útrapy spojené s cestou a je třeba být otužilý. Takové výlety prý podstupuje jen málo cizinců, obzvlášť obchodníkům se zdá cena za takovou cestu příliš vysoká, ale Štolba se nedal odradit a výlet do nepříliš probádaných končin podnikl. Cílem putování měla být Cate-macská laguna. Jedné noci se tedy cestovatelé vydali s průvodci, krajanem panem Köh-lich a Francouzem donem Pedrem, na cestu. Jezdci měli slaměná sombrera, která je chránila proti slunci i dešti, „oxfordské“ košile, lehké spodky a vysoké boty s ostruhami. Dále měl každý mačetu, revolver, plátěný vak s prádlem, gumový plášť a plaid. Po stranách sedla visely tašky z tygřích kůží „vaquerillos“ a tašky „calzonera“. Štolba vezl prý ještě o něco těžší náklad, protože měl náčiní na sbírání motýlů. Dvě hodiny jim cesta trvala do Bocca del Rio v sedlech, poté v kocábkách přejeli řeku a koně za nimi museli plavat. Dále se vydali po písčitém mořském břehu. Za nesnesitelného horka takto jeli šest hodin. Štolba také upozorňuje, že vedle klobouku je nutné mít proti bílému lesknoucímu se písku modré brýle, a že nelze pít nic jiného než rum. Po šesti hodinách vjeli opět do lesa, kde se schovali před sílícím sluncem. Zde však jezdce a koně obsypali moskyti. Dojeli do malé vesničky jménem Salina, kde dostali vejce, kávu, rýži a teplou vodu. Po cestě zastřelili dvě kachny, které si zde nechali připravit k obědu. Štolba popisuje vesničku ležící uprostřed lesa s jednoduchými chaloupkami z palmového listí. Večer se vydali na lov králíků a noc přečkali v jednom stavení, kde spali na plátně. Ráno opět vyjeli na pobřeží a v neskutečném horku cestovali dalších dvanáct hodin. Směřovali do města Alvarado, které leželo na soutoku řek Tecomaolapan a Rio Blanco. Po krátké pauze na noc opět vyjeli. Přes zmíněné řeky nevedly žádné mosty, což byla značná obtíž. Jezdce s nákladem musela převézt malá loďka a koně museli opět plavat. Štolba píše, že mu bylo nevolno, protože řeka byla prudká a hlavy koní bylo nutné držet na provazech pevně a nad vodou. Na druhém břehu strávili další noc na verandě jednoho domu, kde spali na rohožích. Ne však dlouho, protože o půlnoci opět vyráželi na cestu. Jejich třetí den v sedlech započal opět obtížnou cestou vedoucí z pralesů na pobřeží. U moře je překvapila další nesnáz, a to bodající písečné mušky, které neodehnal ani dým, ale až sluneční paprsky, které ovšem zakrátko vystřídal déšť. Dva psi jezdci ukazovali cestu. Se svítáním vjeli opět do pralesa. Štolba píše, že nemohl najít slova, kterými by popsal tuto velkolepost, bujnou faunu a flóru. Když dorazili na mýtinu s chaloupkami,

místní muži začali prchat do hlubokého lesa, protože si mysleli, že výprava je verbující oddíl vojáků. V jednom domku cestovatelé zastavili na oběd a dostali kuře s rýží, chléb a tortilu, černé boby frijoles a teplou vodu. Jednalo se o indiánskou vesničku El Meson. Indiánky kolem pasu nosily kus hadru, jinak většinou nic víc a muži jen nohavice. Právě zde Štolba využil své náčiní na odchyt motýlů a pokoušel se obohatit svou sbírku. Noc strávili spánkem na prknech.⁴⁸¹

„Mexický prales! Těžko jest vypisovati tak vznešenou krásu: jeť nemožno, sebrati v jediný celek nesčíslné ty jednotlivosti, jež právě celkovitosti svou tak velkolepě působí, že při prvním pohledu uchvácen jsi pohledem tím a dojat tak, že nejsi schopen slova.“ Štolba pak popisuje úzké cestičky, jak se slunce s obtížemi prodírá stromovým a všude se rozprostírá zelené šero, tak silné kmeny stromů, že je mohlo obejmout hned několik osob naráz. Viděl, jak ze stromů visí vzdušná lana z kořenů a jak větve vytvářejí celé sítě, okolo stromů cizopasně květiny a další různé stromy, na zemi staré kmeny, všudypřítomné barevné ptactvo, množství zvířat a hlavně obrovské motýly. Bujný život, který dokládaly i neutichající zvířecí hlasy, ho přímo fascinoval.⁴⁸²

Štolba se právě zde prvně setkal s necivilizovanými domorodci. *„Na mnoho mil kolkolem obklopeno rozkošným pralesem, proříznuto mělkou sice ale pěknou říčkou, a obydleno Indiánem, jenž roste tu jako to dříví v lese okolo něho, neznaje nic jiného nežli přírodu, působí na člověka, jenž protloukl kus „vzdělaného“ světa, půvabem prazvláštním. Vše jest tak neobyčejné a nové, že s podivením hledí Evropan na vše, co okolo sebe vidí, na co lehá a co do ruky bere: avšak jest to tak přirozené, že nic nedotýká se ho nepříjemně. (...) O pohodlí, jemuž jsi co Evropan uvykl, ani pomyšlení, a přece si z toho nic neděláš.“* Pro Štolbu bylo novým mytí v řece, absence hospodyně či nevykartáčované boty. Jejich další cesta vedla do lesního města San Jago Tuxtla obydleného indiány, mestici i kreoly. Kvůli epidemii neštovic se však nezdrželi dlouho a pokračovali do San Andres Tuxtla u Catemacské laguny. Zde je již očekával don Antonio Torrento, majitele továrny na doutníky, u kterého našli azyl.⁴⁸³

V San Andres Tuxtla Štolba v téměř každém domě viděl malý oltář se světýlkem a figurkou. Domníval se, že postavičky představují potomky aztéckých bohů. *„Mýlil jsem se. Byli to rozliční – svatí, a o jednom z nich, a sice o tom nejhroznějším, tvrdil*

⁴⁸¹ ŠTOLBA, Josef: *Za oceánem II*, s. 63 – 67, 67 – 71, 72 – 77.

⁴⁸² Tamtéž, s. 78 – 81.

⁴⁸³ Tamtéž, s. 81 – 85.

pobožný Indián, že jest to sv. Josef, můj patron.“ U pramene potoka, který protéká městem, stál hostitelův dům. Odtud Štolba pozoroval polonahé indiánky, které buď praly prádlo, nebo se společně koupaly. *„Indiánky jsou již dávno tam, kde evropské dámy teprv znenáhla přicházejí, že totiž tím příjemnější oblek, čím méně těla přikrývá a čím méně látky na něj třeba.“* Štolba popisuje jejich oděv i způsob mytí a také se pozastavuje nad tím, že *„pranic jim nepřekáží, hledíš-li s úsměvem na ten rej, ano naopak, postříkají tě ještě v rozpustilosti své a mají z toho náramnou radost, podaří-li se jim pocákouti tě důkladně. Obličej Indiánek není příliš krásný, ačkoliv poznal jsem mezi nimi ženy velmi zajímavé, ale těla jejich jsou skutečně krásná. Štíhlý vzrůst, plné, pěkné formy, malá ruka, malá noha, dobré držení těla – jaký to ohromný rozdíl mezi Indiánkou a černoškou, jež vyrostla s ní na téže půdě, pod tímtež sluncem!“* Don Torrente pozval českou výpravu také na svatbu svého příbuzného, takže Štolba zažil další křesťanskou oslavu po neevropském způsobu.⁴⁸⁴

Teprve osmý den po opuštění Verakruz dorazili cestovatelé do Catemacské laguny plné kajmanů a ptactva uprostřed hustých lesů. U jednoho břehu našli malé městečko. Za velice vysoký obnos se museli nechat převézt a za jízdy stříleli poletující ptáky. Štolba hodnotí zdejší život jako velice primitivní, ale chápe, že ke spokojenosti domorodců plně stačí. Laguna dále přechází v bezejmennou řeku a ve vodopád. *„Stojíš na pokraji božsky krásné úžlabiny, jejížto kolmé takřka a převysoké lávové stěny, nesou bujnou vegetaci, z nížto místy jen vyniká holá skála, a proti tobě padá přes stěnu zcela kolmou a zajisté přes 300 stop vysokou s ohlušujícím šumotem voda laguny catemacské v sedmi bohatých pramenech, v kteréžto rozdělují ji zmíněné již skály na temeni, a rozbijí se o balvanovitou půdu dole v jemný oblak, jenž vznáší se nad celým počátkem úžlabiny.“* S námahou se výprava dostala k úžlabině vodopádu a také po sestoupení mohl Štolba hodnotit krásu vodopádu zdola. *„Jest to zvláštní, jak cítí člověk nicotu svou vůči velkoleposti přírody. Tak jako jsem ji v prvních okamžicích poznával, když jsem poprvé spatřil moře a poprvé vstoupil do pralesa, stejně též opanoval mne cit ten, když hleděl jsem na vodopád tento a později na Niagaru. (...) Ale proto přece náleží celá laguna catemacská k těm věcem, jež bych byl rád – vzal s sebou do Čech. Jest jí tam v Mexiku škoda, jeť pro celý svět ztracena.“*⁴⁸⁵

⁴⁸⁴ Tamtéž, s. 86 – 89, 89 – 92.

⁴⁸⁵ Tamtéž, s. 93 – 96.

V okolí Catemacu byla také výborná příležitost ke střelbě tygrů, k čemuž si potřebovali opatřit místní psy a indiány. V laguně našli rodinu lovce tygrů, který jim zapůjčil psy na stopování a informoval je o aktuálním výskytu tygrů v pralese. Získali i nového průvodce, pana Böttichera. „*Tygrí psi – byl jsem velmi žádostiv, jaká to as rasa. Za chvíli přihnali se dva nepatrní a prasprostí hafánkové, kteříž budili ve mně velmi malý respekt. Avšak brzy hleděl jsem na ně s úctou. Dovedli zuby cenit velmi bojovně, a krátkou srstí pokrytá těla jejich byla jízvami takřka poseta.*“ Noc výprava přečkala v Tebance a k ránu se vyráželo na lov. „*Bylo po dešti a dusný, horký vzduch v lese panující nás skoro až zarazil. (...) Cesta ta záležela v tom, že houština mezi živými i pokácenými stromy byla trochu roztrhána a pošlapána. Brzy museli jsme přelízati obrovský kmen, brzy podsekávati kaktusy, jež pichlavé své údy příliš roztahovaly, brzy zas podlízati pod stromy, které vodorovně takřka rostouce s půdou, proplítaly se mezi druhy svými; tu zapletli jsme se v síť ze vzdušných kořínků, tu zastoupilo nám cestu obrovské, černé hnízdo mravenčí, k tomu ta nesčíslnými dřevy posetá zem, a vše od nočního lijáku okluzké – byla to cesta, již by musel proklít do všech pekel i vtělený anděl a to tím více, jelikož panovalo v lese důkladné šero. A ani hlasitě nesměla si roztrpčená žluč odlehčit.*“ Asi po dvou hodinách zachytili psi stopu stáda divokých prasat, proto lovci střelili pár kusů, ale stádo se jim rychle rozuteklo. Všichni je začali pronásledovat, přičemž narazili na tygrí stopu. Psi našli jednoho tygra sedět na stromě. Lovci ho sestřelili, mrtvolu vzali indiáni na záda a pokračovalo se dál. Zanedlouho vystopovali tygřici s mládětem. Poté, co zastřelili mládě, se tygřice rozzuřila a napadla psy a jednoho tlapou rozdrtila. Indiáni pak ulovené tygry i psa stáhli z kůží a těla položili do mraveniště, k nimž česká výprava zarazila kůl a připsala cedulku s českým nápisem. Poté se vrátili do Tebanky.⁴⁸⁶

Protože přišlo období dešťů a denně přšelo několik hodin, rozhodli se cestovatelé pro návrat do Verakruz. Vraceli se stejnou cestou přes San Andres, El Meson, Rio Blanco, Salinas, Bocca del Rio až do Verakruzi. Při cestě se jim však stala neblahá věc. Jednomu koni se z hřbetu sesunul náklad a on se tak polekal, že vše rozdupal. Výprava tak přišla o doutníky, bedničky s nasbíranými motýly a vším, co po cestě za dva týdny nashromáždila. Všichni však byli rádi, že jim kůň neutekl do lesa. Cesta zpět trvala osmnáct hodin. „*S namáháním jsem slezl, s namáháním došrabal jsem se k blízkému kupci, a za okamžik stála přede mnou sklenička norvěžského piva s kusem ledu. Nikdo*

---

⁴⁸⁶ Tamtéž, s. 120 – 124, 124 – 127.

neví, jak chutná i mizerné pivo po osmnáctihodinové jízdě koňmo. Vlil jsem ho do sebe a zvolna odebral jsem se domů. Jak jsem spal, to nevím, ale to vím, že kdyby byl vedle mne střílel, bych se byl sotva probudil. Pozdě druhého dne otevřel jsem oči. Chci vyskočit – nemohl jsem. Nohy byly jako železné a bolely při nejmenším pohybu strašně, tělo bylo jako zmláceno, ruce jsem mohl sotva zdvihnouti, hlava byla rozpálena, a tepna tloukla jako splašená. Pošlu pro doktora a napnut hledím mu do očí, když mne prohlížel. Prohlížel dlouho. Konečně se usmál. „Zimnici máte,“ pravil, „ale vomito to není. Poležíte si několik dní a bude zas dobře.“ Měl pravdu. Čtyry dny jsem ležel jako lazar, pátého jsem vstal a šestého byl jsem již zase jako kapr.“⁴⁸⁷

8.2.2.2.3 Mexičtí obyvatelé

Tak jako jinde, i zde Štolba podává zprávy o mexickém obyvatelstvu. To se skládá z kreolů, indiánů, mesticů a cizinců z Evropy. Kreoly definuje jako nesmíšené potomky přistěhovalých bělochů, indiány jako praobyvatele země a mestice jako směsnice bělochů s indiány. Dále zde potkal i černochoy a zambos, tedy černochoy smíšené s indiány. Cizince pak vidí hlavně jako obchodníky a za největší lichváře považuje Španěle. Vládnoucí třídou jsou pak kreolové. Štolba pak popisuje bohatší kreolské ženy. *„Kreolka nemiluje ranní vstávání. Slunce dávno již prochází se po stříbrných korunách vulkánů mexických a ona sladce spí pod lehounkými nebesy (...). Snídaně, obyčejně čokoláda neb káva, jest první těžká práce, která ji očekává. Odbude ji v posteli, kterou pak polehounku opouští, aby chopila se práce druhé, rovněž těžké, totiž cigarety (...) a sotva že to přestála, usedne do houpací stoličky v síni, v níž průvan ulevuje horku, a dřímá, nebo krátí sobě čas nějakou lehounkou ženskou prací, aneb baví se nějakou návštěvou neb konečně jde do kostela.“* Štolba si také všimnul, že zde ženy téměř nenosí evropské klobouky ani přičesky. Po obědě ženy opět odpočívají a večer vyrážejí do společnosti či do divadla. Kreolky také nevidí jako dobré hospodyně, protože se neumí starat o domácnost. Vedou povážlivý život, nehledí na mravy a často střídají milence. Evropané se proto s kreolkami jen málokdy ožení. Také mu vadí to, že nejsou příliš vzdělané.⁴⁸⁸

U kreolů hodnotí spíše jejich povahovou stránku. *„Kreol nezadá v ničem ženám kreolským, i on žije jen, aby užíval, i on jest lehkomyšlným k neuvěření.“* Jsou prý pyšní

⁴⁸⁷ Tamtéž, s. 128 – 131.

⁴⁸⁸ ŠTOLBA, Josef: *Za oceánem II*, s. 96 – 100.

na svou vydobytou svobodu, ctižádostiví, marniví, chvástající se, milující zbraně, mnohomluvní, ale slovo příliš nedrží, někdy až odporně zdvořilí, milují nádheru, ve městech se oblékají dle evropských způsobů, ale na venkově do mexických oděvů. Zakládají si na svém koni a sedle, pijí velmi silné kořalky, čemuž se prý cizinec rychle naučí, hrají s nevídanou chladností a jsou hrdí na svou čistou krev.⁴⁸⁹

Indiánské praobyvatele země Štolba vidí jako usedlé občany, kteří obhospodařují půdu. „*Jest to lid tak zubožený, že připadal mi jako churavec, jemuž není pomoci, jenž dříve neb později se světa sejítí musí.*“ Dále líčí jejich vzhled, způsob oblékání a lhostejný výraz v obličeji. Ženy jsou cudnější než černošky, ale také musí zastat všechnu práci a postarat se ještě o domácnost. Muži spíše loví nebo pomáhají na poli. Indiáni jsou dle Štolby skromní a neúnavní jako nosiči, protože dokáží putovat pralesy s ulovenou zvěří na trhy. Nevydrží však těžkou práci v uzavřených místnostech, ale snesou rány a jako vojáci jsou udatní. „*Nelze jej takřka ani utlouci. Jeť patrné, že čivní soustava nemůže býti stejně jemná a stejně vyvinutá jako bělochova.*“ Po všech zkušenostech však nevěří cizincům. Žijí v malých kmenech, věří v nejrůznější nadpřirozené bytosti a nedají se ošetřit bílým lékařem, což je nebezpečné při epidemiích. Jako svobodní občané Mexika však užívají stejných práv jako kreolové a mestici.⁴⁹⁰

V míšencích kreolů a indiánů, tedy mesticích považovaných za pravé Mexičany, Štolba spatřuje směs nejrůznějších vlastností. Mají tmavší pleť, husté vlasy a vousy, jsou vytrvalí a rádi hrají a pijí. Mesticové tvoří hlavní pracovní třídu. Jsou to statkáři a majitelé pozemků, řemeslníci, nádeníci a dopravci. Dle svých zkušeností Štolba soudí, že jsou poctiví. U všech skupin obyvatelstva se také Štolba rád zastavuje u jejich oděvů a věnuje se také „*národním krojům*“.⁴⁹¹

8.2.2.2.4 Do hlavního města Mexika

Po vyřešení verakruzského incidentu a Štolbově zotavení si cestovatelé ještě na krátko vyjeli vlakem do vnitrozemského hlavního města. Jeden celý vagon byl plně obsazen vojáky z řad dobrovolníků, jako opatření kvůli místním banditům. Také cestujícím se doporučovalo, aby necestovali s penězi, ale jen s poukázkami. S podobným varováním se Štolba setkal později i v elegantním hotelu hlavního města, kde mu radili,

---

⁴⁸⁹ Tamtéž, s. 101 – 104.

⁴⁹⁰ Tamtéž, s. 104 – 110, 110 - 115.

⁴⁹¹ Tamtéž, s. 115 – 120.

aby měl při večerních procházkách městem v ruce stále odjištěný revolver a střílel na každého, kdo by se ho jen na něco dotazoval. Se střelbou vůbec se tady Štolba setkával stále a nad vraždami lidí se tu prý nikdo ani nepozastavoval. Dále byl také varován, aby si nenajímal žádného průvodce, protože ten by ho mohl okrást a opustit, případně ubít či shodit do propasti. Také poznal, že kromě dráhy se v Mexiku jezdí hojně i diligencí s kočím a mezky, což je však snadný cíl banditů, proto je prý nejlepší jezdit výhradně na koni.⁴⁹²

„Mexiko oplývá krajinami, jež uchvacují člověka krásou svou: nevíť, které z nich má podati palmu vítězství. Avšak na nej přednější místě mezi nimi stojí zajisté krajina ta, již musel proběhnouti vlak, jedoucí z Verakruzi do hlavního města Mexika. (...) Za úplného skoro ještě šera vyjel jsem jednoho dne o třetí hodině ranní po dráze (...).“ Po cestě se kochal pohledem na horstvo se zasněženým vulkánem Orizaba, bujné tropické rostlinstvo, vodopády a bystřiny. První důležitější město na trati se jmenovalo Kordova. Poté stoupali vlakem skalisky, projeli městem Orizaba, příkrou cestou vjel vlak do hor s jehličnany, kde Štolba poznal naprosto odlišné podnebí podobné evropskému, což vnímal jako ohromnou rozkoš. Prvně se stavělo v Bocca del Monte, kde stálo jen několik dřevěných stavení. Dále se jelo po holé pustině, občas mýjeli kukuřičná pole či velké dvory. Na každé stanici potkali vojenské kavalérie a prodejce s občerstvením. V předvečer téhož dne dorazili do Apizaga, kde se dělila cesta do Puebly a do Mexika. Štolba také uvádí, že během cesty museli doplňovat zásoby dřeva, kterým se v lokomotivě topilo. Večer projížděli kolem jezera Texcoco a kolem desáté večer vjížděli do hlavního města. Na nádraží se o cestující přetahovali přichystaní kočí a Štolba se jedním z nich nechal zavézt do elegantního hotelu.⁴⁹³

„Není snad druhého města v střední Americe, v němž by se poжил zvláštní ráz celé země takou měrou s jakýmsi nátěrem evropským jako v Mexiku.“ Štolba zde našel domy s plochými střechami a interiéry vykládané porcelánovými dlaždicemi. *„(...) nalezněš domy, jež by moderním svým, ozdobným zevnějškem pařížské boulevardy krásiliti mohly; (...).“* Na ulicích pak potkával obyvatele všech barev. Vedle pralesních indiánů i anglické jezdce, dvoukolové vozy či elegantní pařížské kočáry. Ulice hodnotí jako dlouhé, rovné a prostorné. Ve městě pak navštívil náměstí Plaza Mayor, katedrálu, národní palác, radnici, arcibiskupský palác, muzeum, zahradu uprostřed náměstí, mnoho měst-

---

⁴⁹² ŠTOLBA, Josef: *Za oceánem II*, s. 49 – 55.

⁴⁹³ Tamtéž, s. 137 – 141.

ských kostelů a obdivoval městský společenský život, který se tu probouzí až se západem slunce. Lidé většinou vycházejí do městských sadů, ovšem kolem deváté večerní vše utichá a hostince a obchody zavírají. Také se dozvěděl, že pitnou vodu do města přivádějí dva vodovody, jeden ze Santa Fé, druhý z Chapultepeku.⁴⁹⁴

V centru Štolba napočítal šest divadel, která patřila stejnému majiteli, jenž je pronajímal hlavně zahraničním společnostem. I zde se prostřednictvím divadla snažil poznat mexickou povahu lidí, zajímalo ho, co je lidem předkládáno a jak reagují. „*Účel, nahlédnouti kdekoliv jen možno v zrcadlo to, vedl mne na cestách mých vždy do divadel, necht' byly sebe primitivnější, sebe nepříjemnější. Bohužel nenalezl jsem jich tam, kde bych si byl nejvíce přál, je poznati, totiž v Západní Indii mimo Kubu; teprve v Mexiku bylo mi popřáno seznati jich několik. Zajímaly mne tím více, poněvadž je Mexiko v duševním ohledu zemí takřka ještě polobarbarskou.*“ Štolba zde našel slušné divadelní budovy vystavěné v evropském stylu. Také zjistil, že třikrát do týdne vychází divadelní list *El Teatro* o novinkách v repertoáru. Štolba hned po příjezdu navštívil hru *Catalina* v Gran teatro nacional. „*Arci hráli hrozně, chvílemi tak falešně, že by se byl mnohý náš posvícenský šumař začervenal, ale já byl šťasten, že sedím zase v divadle a proto jsem jim to odpustil.*“ Šlo o španělskou operu se slovanskými postavami, objevil se v ní i ruský car Petr I. Veliký. Účinkující společnost z Evropy měla hezkou zpěvačku Emilii Leonadri, se kterou se později Štolba seznámil v Pueble. „*Tři jednání a představení trvalo od půl deváté přes dvanáctou. Ubozí komponisté, ubozí zpěváci, ubohé publikum!*“ Během své návštěvy Štolba stihl i benefici jistého Romea Dionisiho, „*zázračného dětského umělce*“. Lóže toho večera byla naplněna krásnými dámami a bohatými pány. Prvním číslem večera byl zpěv dětského sboru, následoval zpěv Romea a velký aplaus. Romeo obdržel diplom mexické filharmonické společnosti a pokračovalo se zpěvohrou. Tu završilo ohromné burácení a publikum jávalo nadšením. „*Ale teď jsem toho měl již dost; nejdřív týrá uši celá kumpanie dětí, jež patří ještě do dětské zahrádky, nebo v tak pozdní hodinu aspoň do postele, a ku konci opovází se takové pískle s hláskem jako píšťalka zpívati basovou partii – to ať kuň vydrží, má-li k tomu chuti a může-li, řekl jsem konečně sám sobě a spěchal jsem z divadla. Byl to večer, o jakém u nás nemáme ani ponětí, zápal a nadšení, jež jsou nám v té míře takřka neznámy. Ubohé obecenstvo, jak naivní, jak vděčné je za každou hloupost! Ale odpouštím mu; vždyť v dětských letech líbil se nám také kašpárek s morčetem, a já doufám, že obecenstvo*

---

⁴⁹⁴ Tamtéž, s. 148 – 151.

mexické časem také doroste.“ Při návštěvě Mexika stihl ještě navštívit Offenbachovu operetu v Teatro principal, ve kterém se smělo kouřit. *„Mizerné, špinavé divadlo na spadnutí, se sedadly, jimž lezly slaměné vnitřnosti z červeného těla (...). Zapálíš si doutník, vedle sedící dáma požádá tě třebas za oheň, opona se vyhrne a teď máš požitek, totiž z doutníku, nikoliv z divadla. Neboť je-li budova mizerná, jest společnost a představení ještě mizernější. (...) Že by byl Offenbach psal své operety pro dřevěné panenky bez hlasu a bez humoru, v podezření takovém nemá ho zajisté ani největší z jeho nepřátel, a proto může každý snadno si pomyslit, jaké as bylo provedení, povím-li, že neměl žádný ze spoluúčinkujících kusa hlasu, že zpívali jako naschvál falešně, že hráli jako by hráli tragedii, a že to nejlepší na nich byl ještě veliký nedostatek šatstva, jenž jevil se u některých dam způsobem až trochu nápadným.*“ Další divadla Štolba nenavštívil, protože byla zavřená, ale dozvěděl se, že ta, co viděl, byla nejlepší.⁴⁹⁵

8.2.2.2.5 Město Puebla de los Angeles

Štolba z hlavního města podnikl dva výlety. Nejprve se zajel podívat na vyvýšené místo Chapultepec, dříve letní sídlo mexických vládařů. Poté vyhledal i několik jezer poblíž města, na kterých volně pluly ostrovy s bujnou vegetací nazývané Chinampas.⁴⁹⁶ Také dodává, že doba, kterou si vybrali pro návštěvu stejnojmenného hlavního města Mexika, byla značně nebezpečná, protože červen je vždy dobou žlutých zimnic a červen 1873 byl prý zvláště rizikový, proto se tu nechtěli dlouho zdržovat. Po několika dnech tedy nasedli na vlak a vraceli se zpět směrem do Verakruz. Na dráze ve stanici Apizaga však přestoupili na vedlejší trať vedoucí do Pueblu de los Angeles. Na cestě se seznámil s mladým mužem a dále starým puebelským rodákem. Spolucestující Štolbovi vyprávěli o historii města, které leží v půli cesty mezi hlavním městem a Verakruzí. Cestu lemovalo vysoké horstvo se zasněženými vrcholky, z nichž viděli vulkány Malinche, Popocatepetl a Iztakcihuatl. Muži také cestovatelům poradili, aby zašli do Hotelu universal. Nakonec Štolba zjistil, že byl starým mužem okraden. *„Takový byl vstup můj do „andělského“ města Pueblu.*“⁴⁹⁷

Štolba prý mnohokrát slyšel, jak lidé opěvují Pueblu a považují ji za nejkrásnější mexické město, ale sám s tímto tvrzením nesouhlasil. Také myslí, že spojení hlavního

⁴⁹⁵ Tamtéž, s. 156 – 160, 160 – 165.

⁴⁹⁶ ŠTOLBA, Josef: *Za oceánem II*, s. 165 – 168, 169 – 174.

⁴⁹⁷ Tamtéž, s. 175 – 179.

města s Verakruží přes Pueblu železnicí, vzalo městu mnoho jedinečného, takže dnes Puebla představuje spíše předměstí hlavního města. Štolba tu našel krásně vystavěné domy a ulice, ale vše se mu zdálo málo udržované a celkově město působilo jako bez života. I zde však obdivoval, že každé volné místo je využito jako sad, zahrada či alej. Nejhezčí se mu zdá alej Alameda nueva. V takových místech se večer soustřeďuje večerní život. Část města našel ještě zničenou z francouzského obléhání z roku 1863. Štolba zjistil, že ve městě stojí přes šedesát kostelů, ale jinak tu není nic, co by stálo za pozornost. Blízko Puebly navštívil horký léčivý pramen s lázněmi Baños termales para enfermos, které byly určeny hlavně pro chudý lid. V době Štolbovy návštěvy místní divadla nehrála kromě Teatro de Guerrero, kde však vystupovala společnost, kterou poznal již v hlavním městě. Také píše, že večer není město téměř osvětlené. Štolba si zde také vyjel za město směrem do hor. Viděl nejvyšší horu Popocatepetl a menší Iztaccihuatl. Dále zmiňuje horu Malincha a Cholulskou pyramidu. Jeden den si také objednal vůz, aby se mohl k Cholulu vydat. Večer pak navštívil operu. „*Puebla spí ve dne, Puebla spí v noci, spí stále, ale jen následkem vnitřní slabosti. Puebla byla; má minulost pěknou, přítomnost nepatrnou a budoucnost žádnou.*“⁴⁹⁸

Výlet do hlavního města i Puebly stihli cestovatelé v deseti dnech. Vraceli se přes Apizagu a Bocca del Monte, až byli opět v přímořské Verakruzi. Při zpáteční cestě si Štolba od mladé mesticky koupil papouška, ale zjistil, že papoušek je zlý a kousavý a tak ho daroval příteli. Po příjezdu k moři nastal čas odjezdu z Mexika. Na celnici si výprava počínala již opatrněji než posledně. Zaplatili povinnou daň a v deklaraci prohlásili, kolik vyvázejí peněz. Peníze tak celníci nemohli zabavit, proto jim alespoň důkladně prohledali všechna zavazadla. „*Mrzutě pohlíželi úředníci, jimž jsme byli před málo týdny tučné sousto od úst odtrhli, na naše papíry, ale co platno. Tentokráte to nešlo, aby nám peníze sebrali, a proto proházeli aspoň věci v našich vacích co nejdůkladněji.*“ Po třech měsících v Mexiku, během kterých se Štolba značně zlepšil ve španělštině, se všichni nalodili na americký parník Cuba, což byla velká loď s dánským kapitánem. Cestovatelé si najednou vzpomněli, že nemají pasy opatřené razítkem německého konzula, bez kterého do Havany nesmí, ale místní agent jim poradil, aby vystoupili v Progressu na mexické půdě a zde si obstarali potřebné dokumenty. Nechali se tedy zavést na stanovené místo, ve městě si od „*řádných občanů*“ na popud kapitána i lodního lékaře nechali napsat, že jsou řádní, slušní a způsobili k vylodění v Havaně. Společ-

---

⁴⁹⁸ Tamtéž, s. 179 – 183, 183 – 186.

nost na lodi byla příjemná, ale protože v kabinách bylo mnoho štěnic a myší, spali všichni raději na palubě. Pátého dne dopluli do Havany, kde večer navštívili divadlo Teatro del Tacon, které zrovna uvádělo Nové drama od Estebaneze. Tuto hru později Štolba přeložil do češtiny a uvedl ji v Prozatímním divadle. Další den se nalodili na parník Cleopatra, který je šest dní vezl do New Yorku.⁴⁹⁹

8.2.2.3 Severní Amerika

8.2.2.3.1 New York

I třetí Štolbův americký cestopis začíná vyprávět tam, kde skončil předchozí díl. Se zastávkou na Kubě cestovala česká výprava parníkem na severoamerický kontinent šest dní. *„V sobotu byli jsme ještě na Habaně, uprostřed rajské přírody tropické a v poměrech pracizích, a ve čtvrtek obkličovalo nás již vše, čemu jsme byli z Evropy zvyklí; v sobotu procházeli jsme se ještě mezi palmami, kvetoucími aloemi, tamarindami a podobným tropickým stromovím, a ve čtvrtek nebylo o tom více památky: stromy mírného, ano chladného pásma vítaly nás zase co staří známi; (...). Nový York! Jak napnutě zíral jsem do modravé dálky v onom směru, kde jevil se oku na obzoru temný pruh. Mělt' jsem za nedlouhou dobu vejíti do srdce onoho dílu světa, jenž stojí v práci na prvním místě, (...).“* Ještě před vplutím do města musel posádku prohlédnout lékař z pevniny. Také díky téměř týdenní plavbě loď splnila bezpečnostní podmínku - minimálně pět dní strávit na moři kvůli inkubační době nakažlivých chorob. Už v obrovském přístavu Štolba pozoroval velkolepost celého města, ale z množství budov, lodí a lidí byl zpočátku zmatený. Newyorská celnice ho však příliš neoslnila. *„Poznal jsem na cestách svých mnoho hodně nestydatých celníků a celníc, ale novoyorská náleží k těm nejnestydatějším. Když jsme se pomocí několika chlapíků z nízkého parníku dostali s namáháním na vysoké nábřeží, kdež ve veliké budově naše věci již ležely, pustili se celníci s takou chutí do nich, že za chvíli bylo vše prohrabáno jako hromádka smetí. (...) Když ale zvěděli, že přicházíme z Habany a vezeme si od tamtud doutníky, shrnuli se na nás a žebrali o ně tak dotíravě, že nebylo možno se jim ubrániti. (...) Ano, když jsme již seděli ve voze, běhali ještě za námi a prosili, jako by doutník byl v Americe vzácností.“* Dostavník pak dovezl cestovatele do krásného hotelu.⁵⁰⁰

---

⁴⁹⁹ Tamtéž, s. 197 – 200.

⁵⁰⁰ ŠTOLBA, Josef: *Za oceánem III. V Severní Americe*, Praha, Grégr a F. Dattel 1876, s. 5 – 9.

Při hodnocení Spojených států Štolba píše, že americká města se mu jeví jako příliš mladá, proto se nemohou historií, muzei ani uměleckými sbírkami rovnat evropským. Také poznal, že spíše než k historii se zde vše obrací k budoucnosti. Ve městech spatřoval ohromnou životní sílu, kde se neúnavně pracuje, a kde se rozvíjí průmysl a obchod. Také radí čtenářům, že *„kdo chce poznati a oceniti Nový York, nechť pozná dříve Londýn a Paříž. Tak jako mám za to, že k vůli stupňování dojmu zevnějšího jest prospěšnější, poznati Londýnu před Paříží, takž myslím, též, že to jen prospěchem cestovatele, pozná-li obě tato města před Novým Yorkem, neboť zdá se mi, že tento spojuje zevnější přednosti jich obou.“* První procházka městem Štolbu unavila. Ve více proudech proti sobě jezdily kočáry, mezi nimi se pohybovali lidé a všichni někam spěchali. *„(...) taková směsice lidí, že musíš v ulicích těch teprv se učit chodit (...). Dostati se s jedné strany ulice na druhou, jest umění, a dámám jen proto možné, poněvadž novy-orští policajti jsou velice galantní.“* Rušný život poznal i na železničních mostech, stejně tak, jako v podzemí. Na všech vyvýšených chodnících dále potkával postávající prodáváče s nejrůznějším zbožím za levné ceny. Také zjistil, že ve městě platí zákaz vylepování oznámení, plakátů a poutačů, a tak s nimi chodí určití lidé na zádech, nebo je rozdávají.⁵⁰¹

Štolba se procházel „*nejskvělejší*“ ulicí Broadway, sady Battery, Wall Street a Central Parkem. Velice ho překvapilo, že okolo desáté večer nikoho v těchto místech nepotkal a v neděli stejně tak. Také se podívoval nad tím, že na noc se tu většinou nezamyká na mříže, a že výkladní skříně chrání jen sklo. Nedělní život pak našel v ulici elegance a luxusu na Páté Avenue. Především bohatší lidé ve vkusných toaletách tu mířili do kostelů. Štolba také vyhodnotil, že Pátá Avenue, místo požitků, je pravým opakem Broadwaye, kde se spíše pracuje. Také ho zaujalo, že město vystavěné do pravých úhlů má dva typy ulic. Avenue směřují od jihu na sever a jsou číslovány, naopak příčné ulice nenesou jména, ale pořadová čísla. Proto zde prý nelze zabloudit. Domy s předzahrádkami pak nikdy nestojí samostatně, ale jsou soustředěné do bloků.⁵⁰²

„Hledáš-li v Novém Yorku památných budov, nenalezneš jich; za to však nalezneš mnoho domů, jež buď zevnějškem svým aneb účelem, jemuž jsou věnovány, obdiv budí.“ Štolba však našel mnoho nemocnic, ústavů, opatroven, blázinců, dále čítáren, knihoven, škol apod. Místní obyvatele pak charakterizuje následovně: „*Američan pra-*

---

⁵⁰¹ ŠTOLBA, Josef: *Za oceánem III*, s. 9 – 12.

⁵⁰² Tamtéž, s. 13 – 17.

cuje neunavně i když má dostatečného jmění, stará se o práce neschopné velmi vřele, avšak žádá od každého, kdo pracovati může, aby také pracoval. A aby docílil práci odůševněnou, aby mohl každý na dráze práce zdárně i samostatně pokračovati, za tou příčinou věnuje Američan veliké péče všemu školství.“ Ve studovně Coopova ústavu Štolba našel i české noviny - americkou Slavii a pražský Světozor. „S jakou radostí chopil jsem se obou listů, to nemohu vypsati. Vždyť to byly první české řádky, první řádky z domova, jež se mi po tolika měsících do rukou dostaly. Všechna psaní a všechny časopisy, jež byly za mnou posílány, ztratily se cestou, a já po takovou dobu nevěděl ničeho o těch a o tom, k nimž a k čemu myšlenky mé neustále zalétaly. Slavie přinášela právě v číslech, jež byla vyložena, popis Jungmannovy slavnosti v Praze – o jak hltal jsem každé slůvko, s jakým pohnutím četl jsem oslavu našeho „tichého genie“. Byl to okamžik, kde přál jsem si býti ptákem, abych mohl rozlétnouti se okamžitě k domovu a políbiti tu půdu, o nížto poznává člověk, jak mocně s ní srostlo srdce jeho, zvláště když jest jí vzdálen na tisíce mil.“ Dále se dočetl o krachu pražské burzy. Štolbu mrzelo, že ve městě nenalezl žádnou kavárnu evropského typu, kde by se nabízel tisk a ani v Café International se mu nedostalo českých listů. „Toliko Čechů v Novém Yorku a žádné české noviny v Café International! A přece bylo potřeba jen se přihlásiti. Neboť když tázal jsem se zdvořile sklepníka po nich, opověděno mi s lítostí, že tu žádných není, že však budou některé ihned objednány. A když jsem se vrátil po šesti nedělích z Chicaga, přinesl mi s veselým úsměvem Národní Listy.“⁵⁰³

Velice důležitou kapitolou jsou pro Štolbu hotely. Zde poznal jedny z nejpřednějších na celém světě. Charakterizuje je jako ohromné, luxusní, pohodlné, s recepcí, služebnictvem, elegantními salony a bary i s papírnickými a knihkupectvími. „*Pokoje jsou jednoduché ale elegantní a ne příliš drahé, prádlo velmi čisté, umývadla pravidelně mramorová. Otočíš kovový kohoutek nad umyvadlem a máš vodu; stiskneš knoflík ve zdi a okamžitě objeví se posluha; napíšeš na tištěné a v každém pokoji připravené již lístky seznam svého špinavého prádla s udáním, kdy musí býti vypráno, a v určitou hodinu máš je na stole – zkrátka, nalezneš každé možné pohodlí, jak si to jen přáti můžeš.*“ Ve vysokých budovách se seznámil s „*elevatory*“, tedy jezdícími výtahy. Hotely druhé třídy dle Štolby již nezaručují takový komfort. Také newyorské hostince mu připadají jiné než evropské. Lidé se v nich rychle nají, nezdržují se a zase odcházejí. Do hostinců se zde společnost totiž nechodí bavit se svými přáteli. Zvláštní druhy hos-

---

⁵⁰³ Tamtéž, s. 17 – 20.

tinců pak představují salony, kde se prodávají nápoje a zdarma se podává „lunch“, tedy studené maso s nakrájeným chlebem. Každý, kdo si dá v salonu nápoj, může si automaticky nabídnout masa i chleba dle libosti. Při placení od obsluhy každý obdrží lístek s položkami a u východu vše u kasy zaplatí. Štolba byl také překvapen, že hostince zavírají brzy a v neděli vůbec neotvírají. Problematická se mu v hostincích zdá nečistota, ale na druhou stranu je však všude k dostání led, na každém stole stále stojí voda a i před objednáním vám donesou led a chléb s máslem.⁵⁰⁴

Do Brooklynu, města s vlastní správou, ale stále náležícímu k New Yorku, se Štolba nechal převézt lodí a cestou obdivoval tehdy nejvyšší a nejdelší visací most na světě. Také zjistil, že v Brooklynu žije většina obyvatel, která v New Yorku pracuje během dne. Mezi tichými ulicemi se zelení Štolba našel Prospekt Park s loděnicí Navy Yard a hřbitovem Greenwood Cemetery. „*Kdyby nebylo těch většinou bohatých a krásných pomníků tolik, myslil bys, že procházíš se skvělým parkem (...). Jedním slovem, jest to tak příjemné, tak krásné, že dostává člověk chuť – umřít. (...) ale přece musí to být jen radost, ležeti v takové úchvatné zahradě.*“⁵⁰⁵

Jak již víme, Štolbovou oblíbenou zastávkou byla vždy divadla. V New Yorku prý navštívil všechna, která za to stála. „*Mám-li především vysloviti se o umělecké ceně divadel amerických, nemohu jinak nežli říci, že cena ta jest pramalá. (...) Repertoire jejich jest jídelním lístkem všech možných, jen smysly dráždících, nikoliv však ducha povzbuzujících požitků, a obecenstvo přijímá požitky ty s takovou chutí, že není pak divu, když s podivením rozhlíží se cizinec nevěda, je-li v divadle či v stánku praobyčejných komediantů. Bezhlavé, ba pitomé feerie jsou ještě to nejlepší, co divadla poskytují, avšak ony otvírají brány své i věcem, jež my uvykli vídati jen v cirku a v jarmarečních boudách; ony předvádějí sceny, jež patří jen do nejsprostších nigershopů, hospůdek to, v nichž hospodní zpěváci častují hosty blbými výjevy ze života nigrů; (...) a obecenstvo baví se výborně a jásá při věcech, jež každého, kdo má smysl pro divadlo, naplňují od-porem.*“ Za jediný newyorský dům umění pak považoval Boothovo divadlo, o kterém se po návratu do Evropy dozvěděl, že je v konkurzu. Štolba se domníval, že Amerika je ještě mladá a zaměřená spíše na hmotnou a materiální než na duchovní stránku. „*Mož-*

---

⁵⁰⁴ Tamtéž, s. 22 – 26.

⁵⁰⁵ Tamtéž, s. 33 – 36.

ná, že jest obecnstvo americké teprv dítětem v ohledu tom, že nutno je teprv vychovati. Avšak bojím se, že směr nynějšího vychování nemůže nésti nikdy dobrého ovoce.“⁵⁰⁶

Hned první den Štolba navštívil Daly's Broadway Theatre, malé a elegantní divadlo, v němž zrovna vystupovala francouzská operní společnost. Druhý den zašel do Theatre Comique, kde nejprve hrály „*nesmysl*“, poté „*cirkusové vystoupení*“, dramatický kus a ukázali i taneční vystoupení jednohého Donata, kterého Štolba znal z Prahy, a o kterém se kdysi dočetl, že už dávno zemřel. Nyní ho však potkal opět zde. S krajanem Donatem se později setkal ještě v Chicagu. Téhož večera slyšel zpěv Jenny Lindové a hru na sklenice. Nejvíce byl však udiven z velkých ovací publika nad prezentovaným repertoárem. Jeho další zastávkou bylo elegantní a velké divadlo Olympic Theatre. Štolba tu navštívil celkem slušné představení Mefisto provedené společností Miss Lydie Thopson. Za nejkrásnější však Štolba označil divadlo Niblo's Garden, kde shlédl The Black Crook, „*hrozný nesmysl s velkolepou úpravou*“. V Bowery Theatre poznal honiče buvolů Buffalo Billa, který se těšil velké slávě. O něm pojednávala i stále reprízovaná hra. Honič hrál hlavní roli a přitom neměl o dramatickém umění žádné povědomí. Při aktech se prý stále střídalo a sál se po chvíli celý zaplnil dusivým kouřem. Metropolitan Theatre je prý vlastně jen sál, ve kterém se uvádí nemravná představení s polonahými tanečnicemi. V Opera House, kde se v sezoně schází nejnoblesnější obecnstvo, navštívil Štolba Sen v noci svatojánské, ale píše, že je dobře, že Shakespeare toto provedení neviděl, protože by ho to jinak „*porazilo*“. O něco lepší představení viděl ve Wallack's Theatre. Jmenuje ještě Tony Pastor's Opera House a Union Square Theatre. Pod divadlem Wood's Museum navštívil podzemní sbírku vycpaných zvířat a akvárium. Zde Štolba viděl hru Davy Crockett od Mudrocha s hercem Frankem Mayem. Perlou mezi newyorskými divadly shledává již jmenované Boothovo divadlo, kde shlédl hru Diblík, „*k jehož návštěvě jsem se s úzkostí takořka jen odhodlal, ale představení bylo tak výborné, že mne kus, vlastně hra spoluúčinkujících zajímala, ano uchvacovala až do konce. Hlavní interes však poutala americká herečka Maggie Mitchel.*“⁵⁰⁷

8.2.2.3.2 Přes Filadelfii do Washingtonu

Jednoho dne se česká výprava vydala na západ do Filadelfie, města ležícího mezi řekami Delaware a Schuikill, které svým zevnějškem Štolbovi připomnělo Londýn.

⁵⁰⁶ Tamtéž, s. 36 – 39.

⁵⁰⁷ Tamtéž, s. 39 – 43, 43 – 47, 47 – 51, 51 – 55.

Štolba zde zažil deštivé počasí. Také našel několik památek jako kostel Old Swede's Church, London Coffee – House, Independence Hall a hřbitov Laurel Hill Cemetery s vodotrysky. Také upozornil na to, že se Filadelfie chystá na rok 1876, kdy bude hostit světovou výstavu a zároveň tak oslaví sté výročí nezávislosti. Poté jeho cesta vedla přes obchodní středisko Baltimore do hlavního města. Sídlo vlády a středisko politického dění Washington, D. C. působilo na Štolbu půvabně. Všude viděl široké ulice se stromořadími, jednoduché a vkusné domy, parky a úřední budovy. Štolba byl městem uchvácen. V ulicích si všímal velkého ruchu a také zpozoroval rozdíl mezi Evropou a Severní Amerikou v tom, že zde nepotkával skoro žádné vojáky.⁵⁰⁸

Štolba si dělal důkladné poznámky o všem, co viděl, a co chtěl později zaznamenat do svých děl. Podrobně se věnoval popisu Kapitolu, Washingtonova pomníku, Bílého domu, patentního úřadu The Patent Office, paláci ústřední americké pošty, muzea s knihovnou The Smithsonian Institution, The Army Medical Museum a také pomníků generálů Jacsona a Washingtona. Jeho pozornosti nešla opět ani divadla. „*Doufal jsem, že Washington u mne napraví, co Nová York zkazil. Avšak nejlépe, když člověk neočekává nic, když se na nic netěší. Já se těšil na divadla washingtonská – ale o hrůza! Nový Yorku, klesám před tvými divadly v prach! Neodprošuji sice americkou Thálii pro úsudek, jež jsem o ní pronesl, avšak odprošuji tebe vzhledem k divadlům tvým. „Máme zde tři divadla,“ řekli mi (...) „Jděte do kteréhokoliv a pobavíte se.“ A „pobavil“ jsem se ve všech skutečně. „Divadlo Wall's New Opera, které vypadalo jako obyčejný činžovní dům, uvedlo „strašnou“ hru Jack Harkaway. „Ale co se dělo mezi obecnstvem, to bylo ještě strašnější. Obecnstvo řvalo, pískalo a pištělo tak, že chvílemi jsem si musel uši zacpávat. Nemohl jsem se dočkati konce. Když posléz přece nastal, spěchal jsem s takovou radostí ven, jako z divadla snad ještě nikdy (...).“ Do Washington Theatre Comique šel další večer. Nalezl opět nenápadný dům, na jehož balkóně seděla kapela a „vřískavou“ hudbou lákala diváky na představení. Uvnitř se kouřilo, černoši roznášeli pivo, představení bylo „hloupé“ a nudné určeno nižší třídě a Štolba tu nepotkal ani žádné dámy. To nejhorší však nabízelo divadlo Metropolitan Theatre. „Prazvláštní to kapela; (...) Hudba ta měla lákati, zdá se mi však, že spíše odstrašovala. (...) Pak počalo konečně představení. (...) Hlavní silou divadla byla dáma, jež pro – součotiny sotva mluvíti mohla, tak že budila každým slovem nejhlubší útrpnost, a mezi vystupujícími*

---

⁵⁰⁸ ŠTOLBA, Josef: *Za oceánem III*, s. 55 – 59, 60 – 64.

nalézal se také – mrzák, jenž máje obě nohy zkomolené, přijel na jeviště na vozíku, jež sám pohyboval. (...) Sud' každý sám, jak to as na mne působilo.“⁵⁰⁹

8.2.2.3.3 Do Chicaga a okolí

Jednoho rána se cestovatelé vydali z hlavního města do Chicaga. Cesta vedla podél řeky Potomak lesnatým krajem. Vlak jel nevídaně rychle, a když minuly den a noc, dojel do Cincinati. Zde musel Štolba celý den čekat na další spoj, a tak si prohlédl aspoň město. Štolba byl nadšen výstavností ulic a domů a potkal zde i krajana, který chtěl zaměstnat české cestovatele ve své krejčovské dílně a byl velice udiven, když zjistil, že cestovatelé tu nechtějí pracovat, ale spíše poznávat zdejší krásy. Dále velkou pozornost věnoval americké železniční dopravě, která by prý mohla sloužit jako vzor evropské. Velké vagóny nabízely ve vnitřní části jedno prostorné kupé s uličkou, podél které byly na každé straně dvojice sedadel. Každý vagón měl toaletu, v létě dokonce nádoby s ledovou vodou a v zimě kamna na přitopení a dvojitě dveře proti průvanu. Štolbu také překvapilo, že vlaky poskytovaly jen jednu třídu, takže se klidně mohlo stát, že si vedle něho sedl zašpiněný dělník. „*Jest to rovnost všech stavů většinou tak důkladně provedena a zdá se ti v krátkém čase tak přirozenou, že nemůžeš skoro ani pochopiti, že může to jinde jiné býti.*“ Ještě si šlo připlatit za salonní vůz s koberci, zrcadly, pohodlnými pérovými křesly, opěrkami na nohy a hlavně s obsluhou nabízející časopisy, knihy či občerstvení. U zastávek, kde měl vlak dostatečně dlouhou pauzu, potkával i hostince, v nichž se dalo poobědvat. Vlak dále nabízel kuřácký vagón i Pullmanovův Sleeping Car pro přespaní, kde před každým nově postel převlečou, a v noci prochází jen sluha a odnáší boty spících na vyčištění. Štolba však shledával, že vlaky jsou nebezpečné kvůli své vysoké rychlosti, proto se nepozastavoval nad častými vlakovými katastrofami, srážkami a vykolejeními.⁵¹⁰

Chicago Štolba popisuje jako nejdůležitější město severozápadu, které je křižovatkou nejrůznějších drah a centrem obchodu. Leží u velkých jezer a řeka Chicago River dělí město na tři části, které spojují otáčecí železné mosty. V širokých bohatých ulicích vídal omnibusy, pouliční dráhu, stánky s prodejci a vůbec všude davy lidí. Také zde poznal Fire Limits, tedy ohraničené jádro města, kde se vnější konstrukce budov směly stavět jen z kamene a železa, aby se zde nešířily požáry. „*Když četl jsem r. 1871*

⁵⁰⁹ Tamtéž, s. 64 – 67, 67 – 71, 71 – 74.

⁵¹⁰ ŠTOLBA, Josef: *Za oceánem III*, s. 74 – 77, 77 – 81, 82 – 85.

o hrozném onom požáru, jenž zničil tisíce domů, nešlo mi to do hlavy, a když viděl jsem v Chicagu r. 1873 ještě ohromné zříceniny velkolepých domů kamenných, nemohl jsem pochopiti, jak bylo možno, že domy takové nebyly sto, odolati ohni. Brzy došel jsem však vysvětlení. Viděl jsem totiž v Chicagu stavěti mnoho domů, jichž facada byla (...) buď kamená neb železná, jež však uvnitř vypadaly jako dřevěné klece.“ Nejen vnitřní části domů, ale i městské dláždění byly ze dřeva, a právě ulicemi se takový požár šířil nejrychleji. Ve většině domů Štolba také našel „elevatory“ a „dalekomluvy“, tedy dnešní zvonky s domovním telefonem. Setkal se zde i se speciálním chicagským vynálezem, se zdviháním domů a celých ulic. Navštívil zde vodárenskou budovu, podzemní dopravní tunely i chovné stanice s hovězím dobyt看 The Union Stock-Yards.⁵¹¹

Také zmiňuje početnou českou komunitu. *„Přicházím k upomínkám, (...) jež čítám k nejkrásnějším celé své cesty. Jsouť to upomínky na styky mé s krajany v končinách zámořských, upomínky na chvíle, kdy po tolika měsíčním toulání se divokou cizinou octnul jsem se, ač vlasti vzdálen na tisíce mil, přece – doma.*“ Průvodce po městě dělal cestovatelům Němec, pan Bötticher, kterého jim doporučil jeho bratr pan Bötticher, s nímž se cestovatelé seznámili v Mexiku. Ten je zavedl k budově českého Sokola. *„Vstoupili jsme do rozsáhlé hostinské místnosti. Za jedním z četných stolů sedělo několik mladých mužů (...) a sotva že jsme promluvili, sotva že jsme řekli, kdo jsme a odkud přicházíme, vyskočili ihned všichni a vítali nás, jako vítáme drahé přátele – jako vítáme bratry.*“ Výpravy se dále ujal jednatel chicagského Sokola, pan Cvachouček, který je uvedl do svého bytu. Zde dostali české noviny a znovu ochutnali českou kuchyni, *„kte- rá po těch strašných západoindických svařeninách a po tom jednotvárném beefsteakovském a roastbeefském jídelním lístku americkém působila na naše žaludky jako nebeská rosa.*“ V době Štolbovy návštěvy chystal Sokol jakousi zábavu na 28. října, na kterou lákaly velké žluté programy upozorňující na třináct tělocvičných čísel, hudbu, zpěv a divadlo. Hudbu a zpěv zajišťoval spolek Hlahol, který prezentoval hlavně vlastenecké smýšlení. Divadelní představení Černý Petr pak Štolba velice ocenil. Perlou večera byl prý však tělocvik pod vedením Josefa Stejskala a Jana Čížkovského. Štolba se od krajanů dozvěděl, že ve městě žije přibližně 15 000 Čechů, ovšem mnoho z nich v českých spolcích a kruzích není a vlastenecké smýšlení nijak nepropaguje. Také zde navštívil

---

⁵¹¹ Tamtéž, s. 86 – 89, 89 – 92, 92 – 94, 95 – 98, 98 – 103.

českou čtvrť Nová Plzeň s vlasteneckým divadlem, šlo však o chudou a nevzhlednou část města.⁵¹²

Když se mezi krajany rozneslo, se přijeli hosté z Prahy, scházeli se všichni v sokolovně a vítali cestovatele. Ti často využívali služeb krajanů a nechali se provést městem a právě místní Štolbovi vysvětlili sociální a politické poměry v zemi. Když Štolba dorazil do města, konaly se právě přípravy na ples ve prospěch českoamerického sirotčince v Praze. Když se zajímal o místní české noviny, zjistil, že v USA vychází osm periodik o českém i americkém dění. Šlo o Slavii, Pokrok Západu, Novo-Yorské Listy, Svornost, Chicagský věstník, Dělnické listy, Slovan americký a St-Louisiské Listy. Štolba se tu seznámil i s jistým českým redaktorem, ale litoval ho, protože čtenáři žádali rozmanité zprávy a on vše sám sledovat nestíhal. V listech musel zastat všechnu práci sám a zároveň musel umět psát o všech tématech. Ve společnosti krajanů pak poznal Štolba i šest místních divadel: Mc. Vicker's Theatre, Hooley's Theatre, Aiken's Theatre, Academy of Music, Globe Theatre a Myer's Theatre. První z těchto divadel bylo nejkrásnější a i představení French Women shledal jako pěkné.⁵¹³

Štolba si přál navštívit také kolonii Čechů ve městě Racine poblíž Chicaga, na západním břehu jezera Michigan při ústí řeky Root River. V Racine poznal široké ulice a bohaté parky a zahrady. Také tu měl namířeno ke Karlu Jonášovi, českému krajanovi, který návštěvu ve městě hostil, a u kterého Štolba našel výtisky pražských novin. Dále pokračoval k panu Novotnému, který se právě navrátil z Prahy z Jungmannových slavností. Štolba se tu cítil jako doma. Navštívil i místní tiskárnu Slavie a poté ještě několik českých rodin. Většinou se však jednalo o rodiny starších pánů, které zde žily již dlouhá léta. Štolbovým dalším cílem byla česká komunita v České Kaledonii. Tu hodnotil jako vesnici obydlenou hlavně Čechy a Moravany, kde podél silnice míjel každou čtvrt hodinu domek, jinak projížděl neobydlenou krajinou. Zastavil se u domu s popiskou Tabor Post Office, což byl krám, pošta a hostinec v jednom. Zde se cestovatelé opět seznamovali s krajany. Štolba byl udiven, když se všichni zajímali o aktuální české politické poměry. Také se místních ptal, zda se ještě někdy chtějí vrátit do Čech, ale ti odpovídali, že ne, protože zde si užívají všech lidských svobod, hlavně svobodu slova, což by v Čechách nemohli. Na noc přijala výprava pozvání do domu pana Nechuta, jehož stavení vypadalo úplně stejně, jako každé jiné v české vesnici, s tím rozdílem, že tady bylo

---

⁵¹² Tamtéž, s. 108 – 110, 111 – 113, 113 – 116.

⁵¹³ Tamtéž, s. 116 – 119.

zařízeno moderním vybavením a hospodářskými stroji. Druhého dne si projeli celou vesnici a navštívili další usedlíky, u kterých vždy našli pohostinnost a blahobyt. Místní chtěli, aby za ně Štolba pozdravoval Prahu a doma vyřídil, že se vrátí, až se změní politické poměry.⁵¹⁴

8.2.2.3.4 Milwaukee

Po návratu do Racine se seznámil Štolba s panem Maškem, obchodníkem ze severního Kewaunee, který chtěl cestovatele vzít na návštěvu severnějších amerických míst, a protože všichni souhlasili, hned toho večera se vydali na cestu vlakem. První stanicí výletu bylo Milwaukee, nejdůležitější obchodní centrum státu Wiskonsin ležící na západním břehu Michiganského jezera při Milwaukee River a Menomonee. Štolba o něm napsal, že je to jedno z nejnádhernějších měst, která v Americe poznal. Celé město se mu jevilo jako velická zahrada. Nalezl tu také nejvíce hostinců a salonů pohromadě, co kdy spatřil. *„Téměř 30 velkých pivovarů vaří tu o přítrž pivo, jež v celém západu americkém výborné pověsti požívá, a pověst této – jakž mohu na základě vlastního poznání dosvědčiti – také v plné míře zasluhuje.“* Pan Mašek se vžil do role průvodce a vše cestovatelům ukázal. Štolba zde obdivoval školní budovy a radnici. V době jeho návštěvy se tu konala také hospodářská výstava, na které prvně spatřil dobytek, který neznal, ovšem nenapsal, o jaký druh šlo.⁵¹⁵

Pan Mašek jako městský úředník Štolbu uvedl k řediteli jedné místní školy, který ho obeznámil s celým americkým školským systémem. Štolbu zaujaly školní učebnice, které se mu zdály přehledné. Také se dozvěděl, že od druhé třídy se zde děti učí němčinu, protože ve Wiskonsinu žije mnoho Němců. Prostředí školy se zdálo Štolbovi příjemné, učebny vzdušné a prostorné s ventilací a tabulemi. Zjistil, že v zimě se teplo do místností přivádí z centrálních kamen potrubím. Místo lavic našel jednotlivé stolky pro dívky a chlapce, kteří se učí společně. Zjistil, že veřejné nižší občanské školy nabízejí deset tříd a vyučuje se vše, co je třeba znát do života, že denně děti ve škole stráví šest hodin, tři dopoledne a tři odpoledne, že mezi hodinami mají pauzy, které mohou trávit na školní zahradě, že výuka je bezplatná, ale že školní docházka není povinná.⁵¹⁶

⁵¹⁴ Tamtéž, s. 119 – 121, 122 – 124, 125 – 128.

⁵¹⁵ ŠTOLBA, Josef: *Za oceánem III*, s. 128 – 131.

⁵¹⁶ Tamtéž, s. 132 – 135.

Během tří dnů v Milwaukee také stihl navštívit dvě divadla. „*Academy of Music* (...) náleží k nejpěknějším divadlům, jež jsem v Americe vůbec viděl. (...) A nejen že zevnějšek vyniká takou měrou ale i společnost, jež v něm hrála, byla z lepších. Kus, jež právě provozovali, *Man and Wife* od Wilkie Collinse, náležel sice mezi slabé, avšak píše, s jakou byl proveden, dala slabost tu trochu zapomenouti.“. V Opera House byl pak přítomen odpolední politické schůzi místní radikální demokracie.⁵¹⁷

8.2.2.3.5 Kewaunee

Z Milwaukee pokračovali vlakem dále na sever do Manitowocu. „*Vozy házely se tak strašně, že bylo člověku až úzko a že čekal každou chvíli, kdy se vůz překotí. Pro mlékařky by ta dráha nebyla.*“ Ve vlaku cestovatelé potkali mnoho Čechů, a tak jim čas ubíhal rychleji. Večer dorazili za deště do Manitowocu, kde přesedali do odpruženého vozu a neupravenými lesními cestami se vydali do Kewaunee. Štolba popisuje cestu, kterou tvořily pokácené a na sobě naházené kmeny stromů. „*A jak se to po cestě takové asi jede, lze si také snadno představit. Vůz sebou hází, že praská při každém otočení kol, cestující lítá do výše skoro neustále, a ubohý dobytek kráčí jako na koulích. (...) Jede se to zcela dobře na takovém americkém boggy. Jest k tomu zapotřebí arci silného žaludku, poněvadž možno porovnatí stálé to houpání s pohybováním se lodi na vlnách mořských; ale jde to, zvláště zvykne-li člověk trochu.*“ Během tohoto putování také téměř nikoho nepotkali, občas míjeli pouze farmy. Po příjezdu do Kewaunee hosty přijala Maškova rodina. Město ležící u Michiganu a jinak zcela ze všech stran obklopeno lesy, žilo především z dřevařského průmyslu. Kewaunee bylo skoro celé obydleno Čechy. Výprava zde navštívila krajana Stránského, který měl za městem vlastní pilu a mlýn.⁵¹⁸

S panem Maškem se na krátko dostali ještě do nedalekého města Pierstownu a po rozloučení se s krajany v Kewaunee jeli v městské boggy do Greenbay. Pan Mašek cestovatele stále doprovázel a vyprávěl jim, jak vypadají začátky přistěhovalců a jak je nutné umět se chopit jakékoli práce. Po několikahodinové jízdě dorazili do zálivu na řece Fox River. Zde se s panem Maškem rozloučili nadobro a vlakem se sami vraceli do Chicaga. V Pullmanově lůžkovém voze si nechali rozestlat, a když je ráno obsluha vzbudila, přijížděli právě na chicagské nádraží. V Chicagu se opět setkali se starými

---

⁵¹⁷ Tamtéž, s. 135 – 138.

⁵¹⁸ ŠTOLBA, Josef: *Za oceánem III*, s. 138 – 141, 141 – 144, 144 – 147, 147 – 150, 150 – 153.

přáteli, s nimiž trávili nejvíce času v hostincích či v jejich domovech. Štolba se také zabýval zde stále probíranou otázkou o české kolonii v zámoří. Idea se mu líbila, ale problém viděl v tom, že už druhá generace, která nezná Čechy, nemá žádné vlastenecké cítění ani potřeby vracet se do evropských končin. Příchozí krajan si totiž rychle zvykne na všechny nabízené svobody a sociální poměry a vrátit se už nechce. Považuje se za příslušníka nového státu, děti těchto přistěhovalců navštěvují americké školy, mluví anglicky a české vlastenecké smýšlení u nich vymizí. Třetí generace je již čistě americkou. Štolba ale předpokládal, že tak je to u všech národností a jde o přirozený jev.⁵¹⁹

8.2.2.3.6 Niagarské vodopády

Z Chicaga se cestovatelé vydali vlakem k Niagarským vodopádům. V kuřáckém vagónu Štolba zabředl do debaty o americké politické situaci a o prezidentu Grantovi. Na hranicích Kanady museli projít anglicko-kanadskou celnicí. Druhý den vystoupili na americké straně a objednali si vůz, který je měl zavézt k vodopádům. Ráno se tak vydali k visacímu mostu, který spojoval americký a kanadský břeh řeky Niagara. Šlo o tunel pro pěší, vozy i vlak, jehož stěny byly tvořeny z klád. *„Niagara! Hltavě čítal jsem vždy o velkoleposti světového tohoto divu přírody, a zimničně pracovala fantasie, když jsem se namáhal, abych utvořil si v duchu obraz toho, o čem čítal jsem s takovým zápallem. Niagara náležela do říše mých snů, a nikdy netroufal jsem si pomyslet, že sen tento mohl by dojít splnění. (...) S jakou dychtivostí sklopil jsem zraky své v ohromné ty proudy vody, jež tam dole valily se přes kolmou téměř stěnu děsnou silou, nemohu vyspat. Avšak první dojmy pohledu toho nebyly takové, jak jsem je byl očekával. Předemnou byl vodopád ohromně široký a na pravé straně v polokruh se zavírající, avšak nevalně vysoký, a mimovolně vzpomněl jsem si na vodopád řeky Catemaco v Mexiku. První pohled na tento mne uchvátil, první pohled na Niagaru dal vzniknouti v prsou mých citu, jež nemohu nazvat jinak nežli sklamáním. Netroufal jsem si, přiznati se k citu tomu; neboť nemohl jsem pochopiti, že mohlo mne sklamati něco, co posud každého téměř nadchlo. Avšak brzy jsem poznal, v čem leží důvod mého sklamání. Četl a slyšel jsem o Niagaře příliš nadšené popisy, dle těchto malovala si fantasie obrazy rozměrů báječných, a sklamání muselo nastati, když skutečnost nerovněla se obrazům těm-*

---

⁵¹⁹ Tamtéž, s. 153 – 156, 156 – 160.

to. “ Zvolna sestupovali k řece a po cestě zastavili u sirovodíkového pramene, kde Američané vystavěli malý domek, u kterého prodávali léčivé kameny z pramene. Nakonec přeci jen pocítil velkolepost úkazu. Strávil zde dva dny a těžce se s vodopády loučil. Také zde využil i možnost sejít schody nedaleko vodopádů. Na to bylo třeba speciálního oblečení a jištění, které si zapůjčil. Po sestoupení schodů šlo procházet v oblacích roztrštěných kapek vody pod vodopády. Štolba si tam na památku odlomil kus černé skály. Pod vodopády ještě stihl navštívit visací most, odkud byl na přírodní úkaz celistvý pohled, dále prodejnu se suvenýry, nedaleké muzeum a divoké vodopády Rapids se skrytým vodním vírem Whirpool. Štolba se také zajímal o budoucnost vodopádů, protože se dozvěděl, že síla proudu stále odnáší podloží řeky.⁵²⁰

8.2.2.3.7 Zpáteční cesta

Od Niagarských vodopádů směřovali cestovatelé zpět do New Yorku. Cesta vlakem přes město Albana na řece Hudson trvala pět hodin. Před definitivním odjezdem z Ameriky ještě navštívili Barnumův cirkus, zábavní podnik, který projíždí po celé zemi, láká na vystoupení ohromnou reklamou a umí rychle vydělat peníze. Záhy však nastal pravý podzim, tedy čas pro návrat domů. Pro zpáteční plavbu zvolili loď Frisia se severoněmecké společnosti, protože nabízela nejsolidnější a nejelegantnější loď. *„Vstupoval jsem na Frisii v podivném naladění citů. Odcházel jsem ze země, v které strávil jsem několik měsíců, nemaje jiného účele, nežli abych ji poznal; ze země, kterážto každým krokem poskytovala mi tolik zajímavého a poučného, že nasbíral jsem v ní duševního kapitálu, jenž po celý život bohatý ponese úrok; ze země, v které zbývalo ještě tolik nového a zajímavého, že by nestačilo tolik let k úplnému poznání, kolik měsíců jsem v ní pobyl. Naproti tomu však táhlo mne to zase domů neodolatelnou silou, kterážto nelézala ne nepatrné podpory v jakési řekl bych skoro ochablosti, již nescetné ty a neustálé dojmy, téměř za sebou se honící, ve mně spůsobily. Odjížděl jsem rád i nerad; těšil jsem se na domov a přece mi bylo líto opustiti Ameriku. „Škoda že není ta Praha – v Americe,“ napadlo mi tak mimovolně několikráte.“* Tentokrát už netrpěl mořskou nemocí. Zpočátku prý bylo moře klidné, ale hned druhý den se oceán rozbouřil. Chůze po palubě nebyla možná a po zadní části paluby voda stříkala do výše a přelévала přes ní své vlny tak, že pasažéři zůstávali ve svých kajutách, kde vše neupevněné létalo a ani ležet se nedalo. Třetí den plavby se také musely ubednit některé otvory a postranní

---

⁵²⁰ ŠTOLBA, Josef: *Za oceánem III*, s. 160 – 164, 164 – 167, 167 – 170, 170 – 173.

vchody do lodi prkny. V noci naštěstí bouře přestala a oceán se začal zklidňovat. Desátého dne proplouvali kanálem La Manche do Anglie. Přistáli v Plymouth, kde si vystoupilo několik osob a dále se plulo na kontinent. Desátou noc přirazila loď u francouzského přístavu Cherbourg. Po sedmi měsících se tak Štolba se svou výpravou vrátil do Evropy.⁵²¹

8.2.3 První cesta do severní Evropy, rok cesty 1881, vydáno 1884

Trasa: Praha – Brémy – Hamburk – Holštýnsko – Šlesvicko – Rendsburg – Daneverke – Flensburg – Duppeln – první dánská zastávka Vamdrup – Friderice – Veile – Frederikshavn – Veilefjord – Horsens – Skanderborg – kolem dánského vrcholu Himmelbjerg – Aarhus – Randers – Aalborg – Limfjord – Frederikshavn – Göteborg – Trollhättan – Ed - zátoka jezera Weren – poslední švédská stanice Mon - údolí Tistedalen – vlakem do norské pevnosti Frederikshald – kolem vodopádu Sarpsfoss – podél Glommen – pevnost Frederikstad – Dilling na kristianenské fjordu – Moos – Ekeberg – Kristianie – vlakem do hlavního města přes: Lilleström, údolím řeky Glommen, pevnost Kongsvinger, uměle vybudované Vermelenské jezero, Laxå – Stockholm – vlakem přes letní královské sídlo Roserberg - nejstarší švédské město Sigtuna – Upsala – ze Stockholmu vlakem - švédský Manchester Norrköping – Linköping – Nässjö - kraj Skåne – Lund – Malmö - parníkem Gefle do Dánska – Kodaň – vlakem přes Seeland – Roeskild – Ringsted - Sort - Korsör – lodí do německého přístavu Kielu - vlakem do Hamburku – parníkem Cuxhaven na Helgoland – Hamburk – rychlíkem do Brém přes luneburskou step – Brémy – přístav Bremerhafen – hanoverský přístav Gestemünde – Brémy – vlakem do Čech.

„Vrátili jsme se (na podzim roku 1873 z cesty po Americe)⁵²² a hned po mé promoci projektovali jsme druhou cestu. Tentokrát jsme se připravovali na ni mnohem důkladněji. Hodiny proseděli jsme spolu (Josef Štolba a Arthur Desfours Walderode)⁵²³ nad cestovním plánem, jehož hlavními body byla Persie – Přední a Zadní Indie – pak Japonsko a Čína. Závěrečným odstavcem programu byla cesta v kibitkách přes Sibiř. Počítali jsme, jak dlouho budeme v cizině a zjistili jsme, že nás Evropa plná dvě léta

---

⁵²¹ ŠTOLBA, Josef: *Za oceánem III*, s. 177 – 181.

⁵²² Poznámka autorky této práce.

⁵²³ Poznámka autorky této práce.

neuvidí. Zůstala mi na tento projekt jenom památka v podobě důkladného cestovního programu, na který se často a často s povzdechnutím zadívám. Vše bylo připraveno – vše ujednáno – vše smluveno...jenom z Prahy vyrazit. Bylo stanoveno datum...finanční rozpočty zrevidovány – připraveny peníze, zavazadla, nakoupeno množství knih, cestovních potřeb, map, zaopatřena příruční lékárnička, dali jsme se ještě na památku vyfotografovat...vždyť nebylo vyloučeno, že se už nevrátíme...s mnohými známými jsme se už rozloučili...ale na cestu jsme se nevydali. Zamiloval jsem se – půvaby Persie, Indie, Číny a Japonska přestaly mne lákat. Oženil jsem se a místo do Persie putoval jsem jako koncipient k advokátu dru Hauschildovi, kde jsem měl tolik práce, že jsem na svoje turistické choutky docela zapomněl. S cestováním byl konec...“⁵²⁴

Rok poté, co se však Štolba usadil v Nechanicích, vykonal svou první cestu do Skandinávie. „Z nechanického prostředí vytěžil rozličné novely i hříčky, řídil zde čilou ochotnickou družinu, kořenil si živobytí pěknými výlety, zbrousil přitom zejména severní evropské břehy – a zase přednášel po českém východě o světě divadla a o divadle světa.“⁵²⁵

„V knížce Na skandinávském severu nevypráví Štolba jen o své první velké výpravě k pólnočnímu slunci, ale o pohybech celých národů. Nelistuje přitom jen v jízdách rádech, ale i v Eddě a Kalevale, v starých slovanských písemnostech, taky v novinách a v soudních spisech, pozastavuje se přitom nad přetrvávající církevní kontrolou veřejné činnosti, nahlédne do panteónů a najde si v okurkové sezóně i několik divadel, pochválí Nora Henrika Ibsena, ale připomene i rozpustilého a dojemného anakreontského písničkáře 18. století Karla Michala Bellmana, kolem jehož památečního dubu na ostrově Djurgardenu se chladní Švédi každoročně sejdou a řádně sobě – i v sobě – zatopí. Na zpáteční cestě si Štolba bezděky zasoutěží s Nerudou⁵²⁶ v líčení výkladních skříní hamburské prostitutky i novomanželských loží helgolandských (která vždy nevychládají tak předčasně jako v Nerudově Romanci helgolandské), popásá se na barvách podvečerů a těší se z příjezdu na českou hranici, kde „poprvé zas slyší sladké zvuky mateřštiny“.“⁵²⁷

⁵²⁴ KRONBAUER, R. J.: Několik dodatků k pamětem dr. Josefa Štolby, in: *Máj*, roč. IV., 27. dubna 1906, č. 33, s. 522.

⁵²⁵ RODR, Josef: *Příběhy z dalekých krajín*, Hradec Králové, Kruh 1986, s. 285.

⁵²⁶ NERUDA, Jan: *Menší cesty*, Praha, Grégr a F. Dattel 1877, 233 s. Feuilletony Jana Nerudy, sv. 4.

⁵²⁷ RODR, Josef: *Příběhy z dalekých krajín*, Hradec Králové, Kruh 1986, s. 288 – 289.

Svou první knihu pojednávající o severských dálkách Štolba věnoval „*Vysoce ctěnému příteli svému panu Aloisu Karešovi v Brémách na důkaz hluboké úcty a v upomínku na rok 1881 připisuje knihu tuto J. Š.*“, u kterého se Štolba v Brémách v začátku své výpravy zastavil na doporučení Josefa Kořenského. Z cestopisu ani jiných pramenů se však nedozvídáme, s kým Štolba na skandinávský sever cestoval. Cestopis *Na skandinávském severu* také mlčí o tom, kdy k výpravě došlo, do jaké míry byla předem naplánována, jak byla financována a co všechno nápadu vydat se na sever předcházelo. Ze sekundární literatury sice víme, že cestu Štolba započal v létě 1881, ovšem nedozvídáme se, jak dlouho výprava trvala a kdy se vrátil. Text cestopisu je povětšinou psán v množném čísle, takže je jasné, že Štolba necestoval sám, ale pravděpodobně s pánským doprovodem. Také vzhledem k tomu, že už měl dlouhou dobu zaběhlou notářskou praxi a vydělával, předpokládáme, že veškeré náklady spojené s cestou si hradil sám.

8.2.3.1 Přes Dánsko⁵²⁸ do jižního Švédska⁵²⁹

Cestopis Štolba začíná zamyšlením nad švédským národem, který výrazně ovlivnil i české dějiny, zejména při pobytu Švédů ve střední Evropě i v Čechách během třicetileté války. V novém a cizím prostředí se cestovatelé ocitli teprve po překročení dánských hranic. Štolba píše, že přestože většinou Dánové němčině rozuměli, vůbec ji nechtěli používat, a tak i na německé otázky dostávali cestovatelé odpovědi výhradně v dánštině. „*Zpropadení Dánové! Horoval jeden ze tří Němců, s nimiž sdíleli jsme kupě. „Umějí německy, ale chraň bůh, aby mluvili! (...) „Jest to báječné, pánové,“ potvrzoval druhý, „jaká nenávist panuje u Dánů proti všemu, co německého.“ (...) A já tiše naslouchal a vzpomínal, jak bohužel zcela jinak jest to u nás. Dánové znají řeč a nemluví, a kolik lidí u nás, již neznajíce ji, přednost jí dávají před mateřčinou, kterouž komolí až*

---

⁵²⁸ V různých dobách Dánsko ovládalo území Anglie, Norska, Švédska, část baltského pobřeží a území dnešního severního Německa. Jižní část Skandinávského poloostrova byla součástí Dánska od jeho rané historie. Ta byla Švédsku postoupena roku 1658. Personální unie s Norskem byla zrušena v roce 1814, když Norsko vstoupilo do nové personální unie se Švédskem, která trvala do roku 1905. Od roku 1849 je Dánsko konstituční monarchií. *Diderot...*, Svazek 2 c-f, s. 182.

⁵²⁹ Pokřesťanství ve 12. století přispělo ke vzniku jednotného švédského státu. V roce 1389 se tři státy Norsko, Dánsko a Švédsko sjednotily do jedné monarchie, tzv. Kalmarská unie. V 15. století vzdorovali Švédové snaze centralizovat moc pod korunu Dánska, což vyústilo v ozbrojené konflikty. Švédsko se nakonec odpojilo v roce 1521, čímž vznikl moderní švédský stát. V 18. st. ztratilo Švédsko ve velké severské válce s Ruskem východní polovinu území, ze které vzniklo Finské velkoknížectví Ruska. Poslední válkou byla výprava proti Norsku v roce 1814, po které vznikla Švédskem řízená unie s Norskem. Tato unie se rozpadla v roce 1905. Dnes je země konstituční monarchií. *Diderot...*, Svazek 7 ř-š, s. 423.

běda.“ Vlak projížděl převážně jednotvárnou krajinou až do Frederikshavnu, kde se spojovala pevnina se Švédskem a Norskem. Zde našli krytý přístav, ve kterém se stihli ještě před výstupem z vlaku umýt a najíst při dánském „*table d'hôte*“. Z Jutského poloostrova se nechali převést malým parníčkem *Avanti*, pozorovali barvu moře, která postupně přecházela v brčálově zelenou, a vyhlíželi očekávané břehy Švédska. Při vplouvání do göteborgské zátoky míjeli různé ostrůvky, maják a domky, až se jim nakonec v dálí rozprostřela pahorkatá pevnina s modravými vrcholky. Zdravili se s proplouvajícími plavidly, a čím blíže se přibližovali k pevnině, tím více byla příroda zelenější a bujnější. Viděli pevnost Nya Elfsborg, mnoho červených sloupů k ukotvení lodí a hned po vylodění se cestovatelé museli přesunout na celnici, kde však byli odbaveni bez potíží.⁵³⁰

8.2.3.2 Göteborg a okolí

Göteborg Štolba hodnotil jako roztomilé město opatřené mnoha přístavy, stromořadími a neobyčejně upravenými a čistými domy. Všude potkával mnoho lidí a nemohl prý přehlédnout přepych a blahobyť, ve kterém tu místní obyvatelé žili. Ve městě Gustava Adolfa Štolba obdivoval i jeho sochu, dále sady, hřbitovy, park Stottsskogen, park zahradnického spolku Trädgården s vyhlášenou restaurací pro večerní sešlosti a park Lorenzberg s restaurací, divadlem a slušně hrající společností. Při hodnocení místních Švédů pak Štolba napsal: „*Göteborgští jsou nárudek nejen pilný ale i vděčný. (...) Švédky göteborgské nejsou ani za mák hezké.*“ O švédských divadelních představeních toho však Štolba příliš nenapsal, protože jak se sám přiznával, nerozuměl jim. Také vzhledem k tomu, že městská divadla měla ve Švédsku otevřeno jen v zimě, příliš poznatků o severském dramatickém umění nenačerpал. Místo nich v létě lidé navštěvovali hostince, kde se však nebavili, ale pouze stravovali. Kolem deváté hodiny večerní se hostince vyprazdňovaly a před půlnocí zavíraly. Štolba také zjistil, že se zde ze zákona nesmí po jedenácté večerní požívat alkoholické nápoje. Na otevírací hodiny hostinců a kaváren si také stěžoval hlavně o nedělích. To se lidé odebírali do kostelů a podniky mohly otevřít pouze mezi devátou a desátou hodinou ranní, poté až v době oběda po bohoslužbách a poté opět až mezi čtvrtou a šestou hodinou odpolední. Štolba se také

---

⁵³⁰ ŠTOLBA, Josef: *Na skandinávském severu. Črty z výletu do Švédska, Norska a Dánska*, Praha, J. Otto 1884, s. 1 - 6. Z našich i cizích vlastí, č. 3.

pozastavoval nad zvláštními praktikami v hostincích. V každém hostinci byl speciální stůl se studenými pokrmy představující nabídku předkrmů. Zde měl každý ochutnat od všeho kousek a to zapít pravou pálenou čistou žitnou, kmínkou či pomerančovou kořalkou. Teprve pak se šlo obědovat. „*Ale nyní teprve cizinec pozná, jak skvostný to vynález. Úprava jídel jest sice dobrá; však polívka bídá, hovězí maso žádné, a těch telecích a jiných řízků nabaží se člověk velmi brzy, zvláště nemiluje-li ryby, jež jsou tu statně výtečné. A ten hrozný zvyk švédský! Všechny stoly okolo nás byly obsazeny, a na jediném stole našem stálo víno a pivo. U všech ostatních zapíjeli Švédové všechna jídla i ta nejmasnější – mlékem. (...) Co jest dále při švédské kuchyni skutečně strašlivé, tak že při pouhé vzpomínce otrásám se mimovolně! Objednáš si k pečení, nic zlého netuše, hlávkový neb okurkový salát a dostaneš ho – slazený, objednáš si nakládanou okurku, a dostaneš ji naloženou – v cukru. Péro vzpírá se líčením věcí tak strašlivých rozrýváti ledví čtoucích krajanů. A co Švédové také dělali neměli! Uvyklý našemu vonnému, jadrnému chlebu obdržíš ve Švédsku mimo měkkou, houževnatou housku tenounkou, černou na způsob našich jidášů rozpíchanou, jako kámen tvrdou, silně kořeněnou placku na níž si můžeš zuby vylámati. Jest to švédský „Knackebrod“, jenž nalézá pendantu jen v mexických tortillách, kterýmžto však dal bych rozhodně přednost, poněvadž nepřivádějí aspoň zuby v nebezpečí.*“ Štolba také upozorňoval, že v žádném švédském, dánském ani norském hostinci se nesmělo kouřit volně, pouze ve vybraných místnostech.⁵³¹

Díky plakátům se Štolba dozvěděl o umělecké výstavě Nordiska Konstutställningen i Göteborg. Domníval se, že uvidí kresby skandinávských výjevů, ovšem prý šlo o malby krajin nejružnějších koutů Evropy, jen ne severského prostředí. „*(...) ohromná většina vystavených obrazů byly práce slabé, tak slabé, že připadala mi výstava ta spíše jako výstava prací žáků malířské akademie (...).*“ Také navštívil elegantní budovu divadla Nya Teatern a shlédl výbornou hru o starodávných nordických zápasnících Bältespänner. Dále Štolba vyzdvihl i významnou roli náboženství. Göteborgští obyvatelé musí pravidelně navštěvovat kostel a vykonávat nejružnější církevní pobožnosti, což uzákonily i dokumenty z roku 1860. Příchozí obchodníci, úředníci či řemeslníci pak pro výkon své služby potřebují od místního pastora vysvědčení, že je toho hoden.⁵³²

Protože chtěl Štolba poznat i švédskou okolní přírodu, vyjel si jednoho dne z města vlakem. Podél řeky Göty se po dvou hodinách jízdy konečně dostal do zalesně-

---

⁵³¹ ŠTOLBA, Josef: *Na skandinávském severu...*, s. 7 – 15.

⁵³² Tamtéž, s. 16 – 22.

né krajiny a v městečku Trollhättan se ubytoval ve velkém dřevěném Hôtelu. S najatým průvodcem se tu vydal podél průplavu Trollhättakanalu do úžlabiny Götaelf a dále podél řeky Göta k Trollhättským vodopádům, přezdívaným švédská Niagara. *„Roztomilý jest obrázek ten, ale velkolepým, jakž podle vypůjčeného jména očekáváš, nikterak není. Trollhätta jest sice dosti vysoký (...), avšak o velkolepost olupuje ho okolnost ta, že výše jeho tratí se v dlouhém mírném svahu. (...) Se skutečnou Niagarou aspoň nemá nic společného nežli to, že oba vodopády tvoří – voda.“* Při návratu lesem narazili na götskou divokou bystřinu, která přehlušovala i vzdálené vodopády. *„Rozkošný pohled! Ta bělostná, pěnicí se voda v zelenavém světle bujného lesa, ten čerstvý, atomy rozbíjejících se vln stále napojený lesní vzduch, ten omamující šumot – to vše zanáší ve světy jiné, tím více, čím neočekávaněji poskytuje se skvostný pohled ten.“* Vydali se tedy proti jejímu proudu, až došli k naprosto klidnému potůčku. Na kopci nad vodou pak našli dům jistého fotografa, který za poplatek zpřístupňoval výletníkům pohled na krajinu z výšky. Poté se vydali po hřebenech skalisek opět k vodopádu. Narazili i na žulovou jeskyni Kungsgrottan s vytesanými jmény nejruznějších členů vládnoucích rodin od Gustava III. Od břehu řeky pak pokračovali přes pole, dvorem ohromné pily, až dorazili k nejmohutnějšímu ramenu vodopádů. *„Zde teprv lze viděti, jaké spousty vod valí se přes svahy řečiště. Jako skelná těžká hmota žene se voda s děsnou velebností k pokraji a klesá s omamujícím hukotem dolů. Hlava jde kolem, hledíš-li do proudu, a mimovolně přidržíš se zábradlí, (...).“* Po návratu do hotelu chtěli Češi poobědvat, ale dalo všem prý velkou práci se s obsluhou i sklepnicí v cizím jazyce domluvit. Když vedle sedící Sas s manželkou viděli, že se cestovatelé s obsluhou přeci jen domluvili, přišli za Štolbou s prosbou, aby jim také objednal. Nakonec si nechali zanešt kávu do salonu, kde stálo i piano. Štolbův přítel, výtečný pianista, hned zasedl k hudebnímu nástroji a začal hrát české národní písně.⁵³³

Prakticky v celé jižní části Švédska, kde se Štolba doposud pohyboval, stále obdivoval všudypřítomná jezera. Také navštívil uměle vybudovaný Götajský průplav, který propojil Baltické a Severní moře, a otevřel tak cestu všem odtud plujícím lodím do celého světa. Štolba se také hodně zajímal o jiná vodní díla, jako například vodní stavy, splavy, plavební komory a další důmyslné technické pokroky. U trollhättských splavů byl ohromen lidskou důmyslností. *„Pln nevýslovného napnutí blížil jsem se splavům trollhättským, a s úžasem hleděl jsem na toto dílo lidského důmyslu, jež není ničím pře-*

---

⁵³³ Tamtéž, s. 23 – 34.

*konáno, jež jednoduchostí a zároveň velkolepostí svou opravdu uchvacuje. (...) Splavy jsou uzavřeny ohromnými dřevěnými vraty, jimž těžké železné rámy a četná stejně těžká žebra dodávají dosti pevnosti, aby odolaly vodní tíži sebe větší. Jsou dvoukřídlá a vypouklá, a otvírají se pomocí páky a zubatého ramene, jež sahá k silnému kolečku zapuštěnému v břeh. (...) Lod' vjede do prvního splavu; zde jest stejně vody s jezerem wenernským, z něhož lod' přichází. Těžká vrata se uzavrou, a lod' jest nyní uzavřena tak, že nemůže se hnouti ani v před ani v zad. Paluba její vyniká vysoko nad kvádrový břeh, neboť splav jest vodou bezmála naplněn. (...) Neznám díla lidského důmyslu, jež by mne bylo tak uchvátilo, jako splavy trollhättské. S pobožným obdivem hleděl jsem na stoupající a klesající lodi, oko zářilo nadšením a prsa šířila se pýchou, že člověk to byl, jenž nej-mocněji živel přírody spoutal tu takovým způsobem, že musí sloužiti mu na pokynutí.*⁵³⁴

8.2.3.3 Do Norska⁵³⁵ – Kristianie

Jednoho dne se rozloučili s Trollhättou a vydali se vlakem dále na sever do Norska. Krajina se po cestě stávala stále zajímavější, míjeli mnoho fjordů, řek a vodopádů, projížděli řadou tunelů, mostů i stanic. Ve stanici Moos vlak zastavil, protože zde na cestující čekal připravený oběd. Štolba byl však konsternován z toho, že mu pokrm nebude naservírován, ale že se u velkých tabulí s připravenými chody musí obsloužit sám. „*Bylť tam přichystán oběd. Cestující vyhrnuli se proudem, a záhy byla jídelna jimi přeplněna. Jak komický ten norský nádražní oběd! Na velké tabuli stálo několik mis s rozličnými polívkami, pečeně sobí, skopová a telecí, pak moučná jídla a všechno příslušenství. Podle toho celá baterie talířů a celá zbrojnice příborů, a každý musil starati se sám o sebe. U postranního stolu prodávala hostinská s několika plavovlasými Nor-kami nápoje, a těžko popsati ten boj, jež vedli vyhladovělí cestující mezi sebou okolo obou stolů. Křik a strkání, cinkot talířů a bouchání zátek sodovkových mísily se v tak luzný celek, že by u nás ho policie netrpěla. Šťasten, kdo prorval se bez pohromy tlačeni-cí a mohl zalésti do některého kouta, ještě šťastnější, kdo urval se stolu něco dobrého. Zpropadený oběd! Jednohlasně odsoudili jsme obědvání takové a usnesli se na heslu:*

---

⁵³⁴ Tamtéž, s. 35 – 41.

⁵³⁵ Norsko roku 1380 vstoupilo do personální unie s Dánskem. Spolu s ním pak roku 1397 do Kalmarské unie a po jejím zániku spojení s Dánskem přetrvávalo. Dánsko o Norsko přišlo, protože bojovalo po boku Napoleona proti koalici, ve které bylo Švédsko, které požadovalo území Norska. Než Norsko vstoupilo do personální unie se Švédskem, vyhlásilo roku 1814 svoji nezávislost. Ta však nebyla uznána. Moderní Norsko vzniklo roku 1905, kdy se většina obyvatel rozhodla pro nezávislý stát. Dnes jde o konstituční monarchii. *Diderot...*, Svazek 5 m-o, s. 388.

„Nežli oběd takový, raděj žádný.“ Cílovou stanicí však byla Kristianie, nad kterou se zdvihalo vysoké horstvo. Přestože vlak do města dorazil před desátou hodinou večerní, mohl Štolba v jasném slunečním svitu obdivovat celé město. Poznal tak, že se blíží k místům, kde v létě slunce nezapadá. Kristianie Štolba charakterizoval jako hlavní a největší město Norska, které vzkvétá od doby připojení Norska ke Švédsku. Také zjistil, že rušný a společenský život nemůže hledat v hostincích a kavárnách, ale spíše při veřejných zábavách o letních nocích, kterých si lidé musí dosyta užít, protože letní čas trvá jen krátce. V parcích a společenských místnostech vždy Štolba nalezl živou hudbu a proudící davy lidí. Veliký problém spatřoval pouze ve všudypřítomném zápachu rybi-
ny.⁵³⁶

Ve městě se Štolba prošel po hlavní třídě Karl Johans Gade, prohlédl si královský zámek, městské hotely a obchody, univerzitu, budovu parlamentu Storting, pevnost Akershus, plovárnu, příčnou ulici Akers Gade, pozlacenou sochu norského básníka a politika Henrika Wergelanda, ulici Apotekersgade, vojenský hřbitov, hlavní hřbitov Vor Frelzers Gravlund, národní galerii a St. Hanshaugen se sadem a vodovodní nádrží. Zde je třeba ještě doplnit, že Štolbu norské hřbitovy překvapily ve dvou ohledech. „*Předně nespatříš pomníků velikých, a i ty, jež postaveny jsou největším mužům Norska, nemohou nikterak rovnati se pomníkům, jež uvykli jsme my věnovati mužům, o vlast a národ zasloužilým. A za druhé: u každého hrobu nalezneš více méně ozdobnou dřevěnou neb železnou lavičku. (...) buď jak buď, lavičky ty vypadají na hřbitově velmi nehezky. Připadalť mi pěkná ostatně zahrada ta jako – restaurace. Scházeli jen sklepníci, roznášející nápoje a jídla.*“ Koňskou dráhou se dále cestovatelé nechali zavést do jádra Kristianie, do Osla⁵³⁷. Také podnikli výlet parníkem na poloostrov Ladegaardsö do nejzajímavějšího místa celého okolí, do Oskarshallu, letního sídla panovníků, romantického záměčku na vrcholu vyčnívající skály. Štolba si stěžoval na zavřená divadla Christiania Theater a Möllergadens Theater, která hrála jen v zimě. Nezbyvalo mu tedy nic jiného, než navštívit zahradu Tivoli, kde na foukací nástroje koncertovala kapela, prosté divadélko nabízelo zanedbatelné kusy a prostor pro rozličné hry umožňoval ukrátit chvíle nudy. Štolba tu viděl střelbu do terče, „*dynamitovou hru*“, malou arénu a několik klecí

---

⁵³⁶ ŠTOLBA, Josef: *Na skandinávském severu*, s. 42 – 47.

⁵³⁷ Oslo bylo založeno roku 1048 a představovalo sídelní město. Roku 1624 bylo zničeno požárem a zdemolováno Švédy. Panovník Kristian IV. proto nechal na protějším břehu zálivu vystavět nové, kam se všichni přestěhovali. V době Štolbovy návštěvy bylo Oslo nepatrným předměstím, které cizinci navštěvovali jen kvůli dávné historii. Roku 1814 se stalo Oslo opět hlavním městem. Jeho název se však měnil, v letech 1624 – 1877 šlo o město Christiania, mezi roky 1877 – 1924 to byla Kristiania. Od roku 1925 se jedná opět o Oslo. *Diderot...*, Svazek 5 m-o, s. 489.

s papoušky a opicemi. „Šťastní Norové! Jak snadno lze jich uspokojiti, jak lacino dove-
dou se baviti. Šťastní ještě, že nalezne zrak mnohem neskromnějšího cizince náhrady na
čiperných Norkách, jež jsou mnohem hezčí a přívětivější, nežli švédské jejich sestry a
vůči cizincům také mnohem přístupnější.“⁵³⁸

8.2.3.4 Obyvatelé Norska

Norskému obyvatelstvu, které tvořili Norové, Finové a Laponci, se pak věnoval
blíže. „Norové jsou, jako horalové vůbec, silného těla, otužili, odvážliví, poctivi a velice
pohostinní. Při tom jsou sebevědomi, vážni, na nejvyšší klidni a cizinci zprvu nepřístupni,
avšak jakmile získáš jejich důvěry, plní ochoty a obětavosti. Chování jejich jest nenuce-
né a bezohledné. Republikánské přímo státní zřízení učinilo z nich povahy, jež neznajíce
rozdílu mezi jednotlivými stavy, nenávidějí nepřímou a servilnost, a nad svobodným
šťastným zřízením svým bdí okem žárlivým. Běda tomu, kdo by se odvážil sáhnouti na
zřízení to. Jako jeden muž povstala by celá země na ochranu jeho.“ Každý při křtu ob-
drží jméno svého otce, ke kterému jako přívěšek získá označení „son“ či jméno „rodin-
ného dvora“. Obyvatelé jsou odkázáni především na moře, tedy na obchod, plavbu, ry-
baření, ale také na hospodářství, které spočívá v chovu dobytka. Za významný je pova-
žován i lov tuleňů a velryb. Jako zemědělce a chovatele dobytka Štolba Nory hodnotil
jako začátečníky, kteří se o dobytek neumí postarat hlavně v zimní době. „Nor nehledí
na jakost, nýbrž na množství dobytka, a jelikož jednak nemá mnohdy času, aby seno
usušil a uschoval, jednak nevyzná se v senoseči, jest zcela přirozeno, že v dobách, kdy
příroda kryta jest sněhem a ledem, s dobytkem velmi zle to dopadá. (...) Norové holdují
totiž hrozně zásadě, že krávy musí si v zimě tak odpočinouti jako příroda, aby se nevysí-
lili, a snaží se odučiti jim v zimních měsících – žraní. Rozumí se, že takovému učení má-
lo která kráva porozumí.“ Mezi chov dobytka se ve Švédsku, konkrétně v Laponsku,
řadí i chov sobů. Sobi zde své pány šatí, živí, vozí a v restauracích se podává oblíbená
sobí kýta. Ani v průmyslu dle Štolby Norové nevynikají. Umí však vařit pivo a stavět
lodě.⁵³⁹

---

⁵³⁸ ŠTOLBA, Josef: *Na skandinávském severu*, s. 48 – 55, 56 – 63.

⁵³⁹ ŠTOLBA, Josef: *Na skandinávském severu*, s. 70 – 74.

8.2.3.5 Vlakem do Stockholmu

K oblíbeným Štolbovým tématům patří i železnice a vlaky, kterých ve Skandinávii Štolba právě mnoho nenašel. Zato však uznal, že vlaky jsou zde mnohem pohodlnější než kdekoli jinde v Evropě. *„Jsouť delší našich a buďto vede po jedné straně podél celého vozu chodba, z níž možno šoupacími dveřmi vstoupiti do úplně uzavřených jednotlivých oddělení, aneb dvě oddělení vždy tvoří pro sebe celek, jenž přístupen jsa s obou stran a opatřen pohodlnou chodbou, poskytuje pohodlí, o jakémž dráhy německé, francouzské a zejména rakouské nemají ani zdání. Ledová voda, mapy, kabinety a jiné podobné výhody jsou také vždy po ruce a takž bylo by možno poukázati k drahám těm co ke skutečným vzorům, kdyby neměly také zase svých temných stránek.“* K těm horším věcem náleželo, že mezi velkými městy, jako např. Göteborg, Kristianie, Stockholm a Kodaň jezdil za den pouze jeden vlak. Špatné bylo prý i spojení a návaznost s jinými vlaky. Vlakoví konduktori také často nehlásili názvy stanic, a tak bylo těžké se v neznámém prostředí orientovat. Ani stanice často nenesly pojmenování. Štolbovi se na takovýchto cestách osvědčily kvalitní mapy a tištění průvodci. Štolba se jednoho dne vydal z metropole vlakem do hlavního města Švédska. V zastávce Laxå vlak zastavil na noc. *„Jinde v Evropě jede se po celou noc, ve Švédsku nikoliv. Ač dobrý, všim opatřený hostinec v stanici, tož přece připraven v budově nádražní veliký sál, naplněný železnými, polštářovými pohovkami. Tam natáhnou se cestující, a za nedlouho ozývá se se všech stran více méně líbezná, odměřená dýchání, jež ovládáno sem tam rázným chruváním, arcí trochu nepříjemnou tvoří ukolébavku po celodenní jízdě. Jest to pozornost se strany majitelů dráhy, jež svědčí, že ve Švédsku dráhy jsou k vůli obecnstvu, a nikoliv jako u nás, obecnstvo k vůli drahám.“* Ve čtyři hodiny ráno se nasnídali a pokračovali v cestě. Stockholm přezdívaný Benátky severu pak Štolba poznal již z dálky, když viděl mnoho věží a domů. Ihned po příjezdu se na ostrově Södermalm, tedy jižním předměstí, vydal na návrší Mosebacke, kde mu celé město leželo u nohou. Viděl ostrovy Staden, Riddarholmen a Helgeandsholmen, za nimi největší část města Norrmalm, dále několik dalších ostrůvků, královský zámek i moře.⁵⁴⁰

Ani po důkladné prohlídce města nebyl Štolba zklamán a pohled zblízka i zdálky se mu zdál rozkošný. Obdivoval široké a čisté ulice, nádherné stavby, nespočet sadů i přístav. Navštívil zde také pantheon švédských králů Ryddarholmskyrkan, dům švédské šlechty Ryddarhuset, Velký kostel Storkyrkan, Velké tržiště Stortorget, královský hrad,

---

⁵⁴⁰ Tamtéž, s. 117 – 123.

Hlegeansholmen, náměstí Gustav Adolfs Torg, palác korunního prince, operní dům, park Karla XIII., budovu národního muzea i národopisné muzeum doktora Arthura Haselia, kde se sbírkou Haseliovi pomáhali především švédské ženy. „*Kdyby ženy české se ujaly průmyslového muzea Náprstкова se stejnou horlivostí, jaké bychom to měli museum v několika létech?*“ Díky všudypřítomným honosným pomníkům vojenských velitelů a hrdinů si Štolba uvědomil, jaký úžas v něm budí švédské válečné umění. Švédy pak také obdivoval díky bohatému veřejnému životu, vysoké úrovni vzdělanosti a péči o okolí a přírodu. Na ostrově Djurgarden, nejoblíbenějším ostrově obyvatel pro vycházky, Štolba našel pomník nejslavnějšího švédského básníka Bellmanu, letohrádky, veřejné zahrady, lesy i koňské dráhy. Život se mu tu zdál čilý, a to obzvláště v neděli a ve svátek, kdy se tu lidé shlukují hlavně v zahradním hostinci Haselbacken a hrají a zpívají. Mimo jarmareční boudy na ostrově Štolba našel i cirkus a divadlo. Obzvláště s divadly byl však Štolba ve Skandinávii velice nespokojen, protože přes letní měsíce jeho návštěvy byla vesměs všechna zavřena, a když už někde narazil na otevřené, jednalo se o divadlo druhé třídy. „*Divadlo djurgardenské vypadá dosti slušně, ale vstoupíš-li do něho, ulekneš se téměř malých rozměrů. Jest asi za půl našeho prozatímního co do objemu a sahá asi do třetiny jeho výše. (...) Napnutě hleděl jsem na malé jeviště, když vyhrnula se opona. Název kusu zněl tak prapodivně a co spisovatel byl jmenován Švéda s jménem, že švédštějšího jména snad ani není. Však jak popíšu své překvapení, když po prvních scénách poznal Nestroyova Lumpaci-Vagabunda, věrně do Švédska přeneseného, a za švédský originál vydávaného? Ale přál jsem to Nestroyovi. Ten Švéd zajisté jen od něho se tomu naučil. Provedení bylo celkem velmi slabé až na úlohu ševce.*“ Když se o půlnoci Štolba vracel do hotelu, všude prý bylo živo, rušno a světlo jako ve dne. Také se mu líbilo, že si zde lidé umí užít krátké letní období.⁵⁴¹

8.2.3.6 Upsala, Malmö

Další zastávkou v cestě po Švédku bylo dřívější královské sídlo, za Štolbovy návštěvy korunovační a univerzitní město, Upsala. Štolbu zde zajímal především studentský dóm Fjerdings, gotická stavba od architekta Notre Dame, Etienne de Bonnueil. Ve studentské knihovně Carolina rediviva našel původně český codex argenteus, Ulfilův překlad čtyř evangelií. V areálu dále navštívil botanickou zahradu, kde dříve působil Karl Liné. Ve městě pak vyhledal ještě upsalský zámek a královskou louku Kungsän-

⁵⁴¹ Tamtéž, s. 124 – 130, 131 – 139, 140 – 145.

gen. Další zastávkou cestovatelů bylo přímořské město Malmö. Místní úrodná oblast jižního Švédska pořádala v Malmö v době Štolbovy návštěvy hospodářskou výstavu, na kterou byl Štolba velice zvědavý. Nepříjemností však bylo, že všechny hostince měly kvůli této akci již obsazenou kapacitu. „*Stále níž a níže sestupovali jsme v nárocích svých, až konečně po dlouhém hledání našli jsme v pokoutním, špinavém hostinci pokoj za cenu, kterou neplatili jsme ani v nej přednějších hotelech v Stockholmu, Kristianii a Göteborgu, totiž 10 korun denně.*“ Výstava se konala v ohradách na konci města a Štolba si zde připadal jako v pražské Stromovce. Viděl prasnice, vepře, krávy a býky. Během výstavy navštívili i Kramerův hôtél, který osobně doporučuje všem krajanům. Na druhou hodinu v něm byla připravena tabule, u vchodu se zaplatilo, návštěvníci obdrželi lístek, sluhové odnesli kabáty, klobouky a hole, u druhého vchodu se odevzdal lístek a vstoupilo se do elegantní místnosti. Uprostřed stál stůl obložený jídlem a každý s talířem v ruce obcházel stůl a vybíral si sám, co chtěl.⁵⁴²

8.2.3.7 Dánsko - Kodaň

V Malmö se Štolba rozloučil se Švédskem a na velikém elegantním parníku Gefle se vydal do Kodaně. Při odjezdu ho však trápil ohromný liják. Cesta trvala necelé dvě hodiny a během ní se Štolba kochal pohledem na kolem proplouvající lodě a na vodu, která byla u břehů zelená, ovšem na moři pak temně modrá. Pohled na Kodaň z moře byl dle Štolby zajímavý. Ze všech stran viděl pevnůstky, bašty a děla. Loď musela proplout kolem strážnice. Z přístavu se pak cestovatelé nechali zavést do hotelu. Kodaň Štolba zařadil mezi nejkrásnější a nejmohutnější města severní Evropy a čím déle zde trávil času, tím se mu město líbilo více. Mezi nejzajímavějšími místy jmenoval městské parky, pevnost Citadellet Frederikshavn s vodním příkopem, baštami a kasárenami, stromořadí Esplanady, násyp Langelinie, čtvrť paláců s ústředním osmihranným náměstím Amalienborg, zříceninu mramorového chrámu, nejkrásnější kodaňské náměstí Kongens Nytorv s uměleckou akademií, královským divadlem, univerzitu, zoologickou zahradu, tržnici Gammel Torv, radnici, soudní dům Raad og Domhuus, kodaňskou burzu, rozhlednu Runde Taarn, městský park s pomníkem Andersena, muzeum s mauzoleem a kostely Holmenskirke, Vor Frelserkirke a Vor Fruekirke. Dále si Štolba prohlédl umělecké sbírky v kodaňském muzeu Prindsens Palais, královskou sbírku v Rosenborg, královskou obrazárnu Kongelige Malerisamling a vládní palác Christiansborg. I

---

⁵⁴² ŠTOLBA, Josef: *Na skandinávském severu*, s. 146 – 154, 190 – 197.

v Kodani se nacházela zahrada Tivoli poskytující obecnstvu zábavu. V jednom pavilonu byl koncert vážné hudby, v jiném balet, akrobati, orchestr populární hudby atd. Místo nabízelo i skluzavky a houpačky, výstavy, zvěřinec, siloměry, taneční sál, labyrint, restaurace a nejrůznější soutěže a závody. „*Co nesmí se opominouti, jest labyrint. Šnekovitě vinoucí se, nesčíslné, vesměs stejně upravené chodby samými živými, krásě vedenými stěnami, jsou tak sestaveny, že musíš zblouditi, nejsi-li nanejvýš opatrný. A dojdeš-li konečně doprostřed růžového pavillonu, poskytuje se ti báječný pohled. (...) Na všech stranách přebujně proudí obecnstvo zábavychtivé, všude veselí a přebujný život, a půlnoc dávno již odbila, když poslední hosté opouštějí zahradu.*“⁵⁴³

Dány Štolba hodnotí hlavně jako dobré obchodníky. „*(...) nejhlavnějším zaměstnáním, ano pravým živlem Dánů musí býti obchod. Nemůže ani jinak býti v zemi obklopené kolkolem mořem, jež k obcodování přímo vybízí. A moře to mělo také vliv na povahu dánského lidu. Dán jest otužený, neohrožený, vytrvalý a jak opětně r. 1863 dokázal, velice udatný. V životě jest velice praktický, rozvažuje střízlivě a hledá horlivě poučení, ač nelze upřít, že chápe se všeho s rozvahou skoro přílišnou a tedy trochu pomalou, že jest zkrátka flegmatikem.*“⁵⁴⁴

8.2.3.8 Hamburk

Jednoho dne ráno se Štolba rozloučil s Kodaní a vlakem pokračoval v cestě dál. V dánském přístavu Korsör přestoupil na loď, která jela dále do Kielu. Cesta prý nevypadala ani jako po moři, protože se stále jelo mezi ostrovy. U opevněného Friedrichsortu vjeli do kielského zálivu, nejdůležitějšího německého válečného přístavu, kde viděli několik kotvicích válečných kolosů. Kiel Štolba zhodnotil jako výstavní město s úzkými a křivolakými uličkami. Samotná prohlídka města netrvala dlouho a v cestě se pokračovalo dále vlakem do Hamburku, kde obdivoval hlavně široké a hluboké koryto Labe a dvě městská jezera Aussenalster a Binnenalster. Město Štolba řadí k nejkrásnějším a nejprívětivějším evropským městům, přístav líčí jako velkolepý a městský život jako neutichající. V Hamburku procházel starým a novým Steinwegem, Labskou ulicí a hamburským ghettem, kde tenkrát žilo dvakrát více židů než katolíků, a loděnicí na ostrově Steinwärder proti přístavu. Vzhledem k přímořské a přístavní poloze Štolba nacházel obchody a hostince určené převážně pro námořníky. Ve městě také Štolba marně

⁵⁴³ ŠTOLBA, Josef: *Na skandinávském severu*, s. 198 – 203, 204 – 210, 211 – 215, 216 – 222.

⁵⁴⁴ Tamtéž, s. 225 – 226.

hledal historické památky a umělecké sbírky, které začaly vznikat až od poloviny 19. století. Za povšimnutí stála spíše zoologická zahrada, která se pyšnila především bohatým pavilonem ptactva, hezkým akváriem s mořskými polypy a další vzácnou zvěří. „Šťastní Hamburčané! Co krásných a vzácných darovaných zvířat prohání se tu v poloviční svobodě. Hamburští synové, již za obchodem zajíždějí do všech dílů světa, pamatují svého domova. Na každé téměř kleci skví se tabulka, že to ono zvíře jest dar toho onoho, tam a tam dlicího krajana. Kolik tisíc zámožných, ano bohatých krajanů⁵⁴⁵ máme my v daleké cizině! Kdyby každý, jehož poměry to dovolují, pamětliv byl tak svého domova, jako činí rodáci hamburští a brémští, jakým bychom se mohli těšiti sbírkám?“ Také botanickou zahradu shledal velice rozsáhlou.⁵⁴⁶

Ve městě ho také zaujaly hamburské služby, které každý rozpoznal dle nápadného bílého čepce. Vedle námořníků tu Štolba v hojném počtu také potkával sedláky a selky v národních krojích. Setkal se zde také s proslulou hamburskou prostitutí. Pro tu město vyčlenilo zvláštní ulice, z nichž jedna patřila pouze aristokracii. Ve dne se zdály ulice poměrně klidné, ovšem večer tato místa ožívala. Domy otevíraly okna, vše se přizdobovalo a polonahé dívky se nabízely kolemjdoucím ve všech evropských jazycích. „Nechceš věřiti svým očím, že možno cosi podobného u prostřed města. Mysli si pražské ghetto, a na místě dotíravých synů Izraele mladá, více méně svůdná děvčata, jež neméně dotíravě si počínají, to vše skryto v pološeru, jež proráží jen daleko od sebe postavené plameny plynové – a máš asi obraz hamburské Schwiegerstrasse. Jest to skutečně ghetto – ghetto na lidské maso.“ Zazněla-li však na jednom konci ulice policejní siréna, ulice se rázem vylidnila. Poté, co však strážník ulicí prošel, vše se vrátilo do původního stavu a ženy pokračovaly ve svém obchodu. „Bylo mi řečeno, že proto vykáženy stvořením těm zvláštní ulice, poněvadž není jim dovoleno, procházeti se ulicemi. Však bud' nezakládá se zákaz na pravdě, aneb ho nedbají. Vznášit se jich s večera uli-

---

⁵⁴⁵ Alois Kareš z českého Vamberka žil od roku 1848 v Brémách, kde si zřídil vystěhovaleckou a přepravní společnost. Roku 1870 se v Praze konala výstava velkých želv, které do Čech Vojtovi Náprskovi zaslal právě Alois Kareš. Želvy byly vystaveny v obchodě s přírodninami dr. Friče. SECKÁ, Milena: *Vojta Náprstek*...s. 173. Královskému městu Praze poslal Kareš také 40 vzácných australských, indických a amerických ptáků – jako základ pro budoucí zoo. Díky snaze Vojty Náprstka se podařilo ptáky umístit do rybníčku v městském parku u nádraží Františka Josefa I. (dnes Hlavní – Wilsonovo nádraží). Náprstek také z vlastních prostředků kupoval ryby, které Josefa nadívala koninou. Postupně se však ptáci ztratili (Pražané je pravděpodobně ulovili a snědli) i přes snahy hlídačů a krmíčů. Zbyli zde jen dva plameňáci, které Praha prodala do Drážďan za 5 zlatých. RODR, Josef: *Příběhy z dalekých krajin*, s. 288. Skutečnou zoologickou zahradu Praha otevřela až roku 1931. Stručná historie pražské zoo, in: *ZOO Praha* [online], [vid. 18. 3. 2013], dostupné z: <http://www.zoopraha.cz/cs/o-zoo/historie/strucna-historie-prazske-zoo>.

⁵⁴⁶ ŠTOLBA, Josef: *Na skandinávském severu*, s. 243 – 247, 248 – 251.

*ceci až černo. Arci nelze Hamburku vykládati to ve zlé. Tot' osud všech pomořských měst, do nichž zavítá na tisíce námořníků po mnohaměsíční mnohdy plavbě, lačnicích po těžce postrádaných rozkoších, jimž oddávají se pak nezřízeně. Jedinou jen výjimku činí v ohledu tom Brémy. Tamť prostituce tak obmezena, že nejen nevtrhává se nikde v popředí, ale že dovede ji nalézati jen zasvěcenec.*⁵⁴⁷

8.2.3.9 Přes ostrov Helgoland⁵⁴⁸ a Brémy domů

Dalším místem, kam Štolba zavítal, byl Helgoland. Z Hamburku na ostrov plul parníkem Cuxhaven, který dvakrát do týdne připlouval k helgolandským břehům. Břehy kolem Labe pokryté nejrůznějšími letohrádky a bohatou zelení se za Blankense začaly rozestupovat. Minuli Glückstradt, ostrov Neuwerk s vysokým majákem, tři červené strážní lodě, bójku značící hranici Labe, až se nakonec ocitli na moři. Až k mořské hranici se Štolbovy zdálo Labe dost šipnavé. Zprvu klidná mořská hladina a jasné nebe se rychle měnily. Na jihozápadu bylo možné pozorovat černá mračna s blesky a nad místy, kde se ještě donedávna rozprostírala pevnina, bylo modro. Přes dalekohledy a různá broušená skla pozoroval helgolandský maják a celý ostrov vypadající jako proužek nepatrné krajiny. Na znamení pozdravu z ostrova nechali vystřelit dvě dělové rány. Z kotviště pak Štolba hleděl na mořské lázně, písčité břeh, červené vysoké stěny ostrova a na dvě přivětivá městečka Unterland a Oberland. Na molu mu houfy dětí nabízely odnos zavazadel, muži propagovali možnosti ubytování a ženy na břehu kuchaly a nabízely ryby, jejichž vnitřnosti a usekané hlavy hned házely do moře, které tyto zbytky přinášelo zpět na písčiny břeh, a tak se Štolba vůbec nedivil, že se všude linul strašlivý zápach. „*Na d'ábelském tomto zápachu zakládají si Helgoland'ané velice; náležít k největším znamenitostem ostrova. Mají za to, že jest ho nezbytně k uzdravení hostí zapotřebí, a tvrdí, že po mořské koupeli, když churavec vrací se estakádou domů, líbezny zápach ten teprve dotvrdí, co mořské vlny jen započaly. Nevím, co na tom pravdy, ale je-li zápachu toho k uzdravení třeba, musí na Helgolandu mrtvý obživnout.*“ Po opuštění estakády se ocitl v „*aleji pomluv*“, kde se shlukovali místní a prohlíželi si nově přichozí.⁵⁴⁹

⁵⁴⁷ Tamtéž, s. 252 – 254.

⁵⁴⁸ Dnes je Helgoland německým ostrovem v Severním moři. Původně patřil Šlesvicku, od roku 1714 Dánsku, 1807 obsazen Brity, 1890 získán Německem výměnou za Zanzibar. *Diderot...*, Svazek 3 g-j, s. 157.

⁵⁴⁹ ŠTOLBA, Josef: *Na skandinávském severu*, s. 255 – 261.

Místní lidé žili z příjmů od lázeňských hostů, z rybolovu a z lovu raků a humrů a sledování západů slunce zde bylo největší zábavou. Večerní život na ostrově Štolba nenašel téměř žádný, a tak se navečer procházel po pobřeží a kochal se mořskou hladinou. Při popisu místních obyvatel se Štolba věnoval nejen jejich fyzickému a duševnímu vzhledu, ale studoval i jejich oděv a národní kroj. *„Jsouť to vesměs jadrné, zavalité postavy, osmahlých tváří a svalnatých rukou, živé to důkazy, že jednak moře jest výtečný vychovatel, jednak že helgolandské zápachy zdraví skutečně škodlivy býti nemohou. K cizincům nejsou ani zdvořilí ani nezdvořilí, avšak z chování jejich patrno, že vědí, že cizinec potřebuje jich a že tudíž netřeba jim, aby zařídili se oni podle cizinců. (...) Co do zevnějšku (žen) nutno rozeznávati. Ty staré jsou všude stejné a zejména zde vypadají velice stýrané, upracované; avšak mezi mladými, hlavně mezi děvčaty nalezl jsem zjevy velice pěkné, ano nejednou tak krásné, že nechtěl jsem věřiti, že jsou to prosté Helgoland'anky, nemajíce tušení, jak to vypadá za tím mořem, jež vlast jejich obklopuje.“* Místní zde slaví všechny křtiny, svatby i pohřby a sám Štolba byl na jednom zdejším pohřbu přítomen. Také čtenářům doporučuje navštívit místní taneční zábavu, která se v létě pořádá v tančírnách Im grünen Wasser a Im Sonnenuntergang. Přítomen byl i taneční mistr a orchestr. Štolba zde zjistil, že vedle vstupného si musí zaplatit za každý tanec, a proto místní spíše pijí, než tančí. Úkolem tanečního mistra bylo vybírat peníze od tanečníků. Štolba také inicioval provedení národního tance schlemminmoodergeren a byl udiven tím, že místním nevadilo, když čeští cizinci tancovali s nejhezčími místními děvčaty. *„V naší krásné vlasti dostane, jak známo, přespolní při muzice obyčejně – výprask.“*⁵⁵⁰

Hned první noc na ostrově zažili cestovatelé prudkou vichřici a vlnobití. Druhý den ráno se poté vydali k majáku, odkud si chtěli prohlédnout rozbouřené moře. Cesta však byla náročná, protože vítr měl ještě velikou sílu. Po železných točitých schodech vystoupali nahoru k veliké lampě na galerii, a přestože vítr neubíral na síle, pohled prý stál za to. Také pohled z horní kolmé stěny ostrova na lámající se vlny o skalnaté břehy popisoval Štolba jako úchvatný. Turisty oblíbené mořské lázně Štolba neopomněl. V nich se muži a ženy koupali v oddělených i společných bazénech s mořskou vodou. Dále šlo navštívit dýny, skalnaté písčité zátoky v moři, kde valící se vlny vytvářely bohatou pěnu. Štolba zde využil služeb lázní a jako lázeňský host také strávil několik dnů. Den mohl začít dopolední koupelí a snídaní v dýně, poté na ostrově poobědvat u tabule

---

⁵⁵⁰ Tamtéž, s. 262 – 267, 268 – 274.

d'hôte v Conversationshausu a v místním hostinci si mohl odpoledne poslechnout malou kapelu. Nešlo však o žádný luxus. „*Primitivní jest na Helgolandu vše; nepodivíš se tudíž pranic, že slavený Strandpavillon jest praobyčejná hospoda, beze vší elegance a beze všeho pohodlí, kamž hrnou se lidé jen proto, poněvadž není tu nic lepšího. Zoufale rozhlížel jsem se po okolních stolech, Tu káva podezřelé barvy, tam sodová voda, jinde víno – avšak hle u onoho stolu pivo, zcela slušně vypadající. je jen obyčejnou hospodou, kde však podávají i plzeňské pivo. (...) Nepamatuji většího napnutí v životě svém, nežli bylo ono, jímž hleděl jsem vstříc slíbenému plzeňskému. Konečně se blížilo. Spatřil jsem malou punšovou láhvičku – první sklamání; zabodnu oči do pestré viněty – druhé a důkladné sklamání. „Pravé plzeňské z hamburského pivovaru atd.“ stálo na ní jasnými slovy. (...) Nikdo nevěří, jaká to rozkoš, na Helgolandu uprostřed výtečného jeho zápachu a při velkolepé hudbě asi deseti černě oblečených hudebníků píti pravé plzeňské – z Hamburka.*“⁵⁵¹

V době Štolbovy návštěvy patřil ostrov Angličanům, kteří zde měli vlastního guvernéra. Také například ulice nesly anglické názvy, ovšem platilo se markami a feniky a vyučovacím a církevním jazykem byla němčina. Štolba se tak podívoval nad tím, proč si Němci na ostrov nečiní nároky a dodával, že k tomu určitě jednou dojde. Po několika dnech strávených na ostrově se cestovatelé vrátili zpět do Hamburku. Odtud pokračovali rychlíkem dále do Brém. Po vjezdu na velkoměstské brémské nádraží se protlačili cestovatelé davy příchozích a stanuli téměř uprostřed města. Jedno ze středisek světového obchodu Štolbu překvapilo čistotou a klidem, protože zde očekával spíše ruch a čilý život. Potkával tu také mnoho chudých a rolníků i Čechy s rodinami, kteří se každou středu a neděli ubírali do Ameriky. Také zjistil, že vlastní přístav města, Bremerhafen, leží na řece 62 kilometrů severněji, a že očekávaný cestovní ruch se odehrává tam. Za nejkrásnější část Brém Štolba považoval valy se sady, kde se dříve vypínaly bašty. Dále navštívil tržiště s radnicí a burzou, náměstími Domsheide a Domshof, radní sklep s rýnskými víny, brémský dóm, kostel sv. Jakuba, opatrovnu Haus Seefahrt, Strohmův sklad tabáku, cechovní budovu obchodníků se sukny Gewerbehaus, klub Museum, Rutenhof, zahradu Tivoli a přístav Bremerhafen. Po celém městě Štolbu navíc provázal brémský velkoobchodník a vzácný krajan⁵⁵², v jehož přítomnosti Štolba pobyl několik dní, než město opustil. Cesta trvala dvacet hodin, než se Štolba ocitl na českých hranicích. „*Den kloní se k západu a oko, zemdlené pohledem na nekonečnou pustinu,*

⁵⁵¹ Tamtéž, s. 275 – 280.

⁵⁵² Pravděpodobně se jedná o Aloise Kareše.

*vítá blížící se noc s jásotem. Uvelebiš se, jak to jen nepohodlné vagony německé dovolují, a pamatovala-li příroda na tebe tak mateřsky, jako na pisatele těchto řádků, pak neprobudíš se více až na českých hranicích, kde poprvé zase slyšíš sladké zvuky mateřštiny, jež zaléhají ti v sluch jako nebeská hudba.*⁵⁵³

8.2.4 Výprava za polární kruh, rok cesty 1884, vydáno 1890

Trasa: Praha – Berlín – přímořské město Stralsund - parníčkem Alte Fähre na blízké ostrovy Dänholm a Rujana – Stralsund - parníkem Oscar do Malmö – vlakem do Lundu – vlakem na sever – kolem jezera Ringsjön a Finja – Hesslohom – Elmhult – Alfvestad – Nässjö – Jönköping - parníkem Per Brahe přes Vetternské jezero, město Grenna, Motalský průplav, Borenské jezero, stanici Berg a Roxenské jezero do vlakové stanice Norsholm – vlakem do Norrköpingu – lodí po řece Bråviak k moři přes průplav Södertelje a město Mälar – Stockholm – lodí Gotland kolem Södertelje a ostrova Mörkö – Visby - Fridhem – Stockholm – Upsala – Stockholm – vlakem na sever - zámek Örbyhusslott – doly Dannemory – vlakem do Elfkarleö – skjutsem přes Elfkarleby, Westano, Skutskäru a Harnäs do Gefle – vlakem přes Margrethill, Sandviken, kolem jezera Stor, Storvik, Ockelbo, přes řeku Norrån, Lingeo, Kilafors, Bollnäs, Vallsta, Simmea, Karsjö, Jörfös - Ljusdal – Hennan – Ånge – kraj Jemtland – Bräcke – Pilgrimstad - Östersund u jezera Storsjön – Ånge – Erikslund – Torpshammar - Kärfsa – Nedansjö – k Botnickému zálivu a k velkým jezerům Vener a Vetter – Sundsvall - parníkem Nyland z fjordu Sundsvallfjorden na širé moře – Hernösand na řece Ångermanelf – parníkem kolem osad Rö, Strömsnäs, Svanö, Franö, Gudmundrå a Kramfors do Sollefteå – parníkem do Hernösandu – parníkem Njord přes Umeå, Sövernäs, Ursvik, Skellefteå a průlivem Tjyffholmsundet do Luleå – směr do Laponska – parníkem proti proudu řeky Luleelf do Rabäcku – se skjuts do Hedensforsu – parníček Turist a skjuts přes Öfver - Svartle a Bodträskfors do Edeforsu – se skjuts do Ofver Edefors – parníkem do Storbackenu - skjuts přes Vuollerim a Pajerim do Koskatsu - skjuts do Jokkmokka - přes jezero Luleelf do Vajkijaure - Lulská Lapmarka – Jokkmokka – Kaitumfallet – skjuts k Koskatsu a Storbackenu - lodí do Ofver Edeforsu – Hedensfors – Råbäk – Boden – Luleå – Törefors – se skjuts do Haparandy – do finské části v Rusku – Torneå – parníkem do Neder Kalix – Luleå – Piteå – Ursvik – Umea – Holmsund – Sundsvall – Stockholm – Praha.

---

⁵⁵³ ŠTOLBA, Josef: *Na skandinávském severu*, s. 281 – 286, 287 – 294, 295 – 301, 302 – 306, 307.

„Štolbovo nechanické zátiší se (...) zalidňovalo a dost se podobalo pražskému halánkovskému domu, jak mohl ochotně konstatovat sám Vojta Náprstek, když si do Nechanic zajel se svou rozšafnou múzou Pepičkou.“ V oněch „milých a přítulných Nechanicích“ hostíval vedle mnoha významných postav z uměleckého, literárního, dramatického i právníckého prostředí také několik cestovatelů. Mezi nimi „holického Afrikána“ Emila Holuba, „neoficiálního apoštola česko-polsko-litevské kulturní vzájemnosti“ Edvarda Jelínka, „důvěrníka amerických Čechů“ Pavla Albieriho⁵⁵⁴, Františka Řehoře⁵⁵⁵ či Josefa Kořenského.⁵⁵⁶

Kořenský u Štolbů v Nechanicích nemohl chybět. „Kořenský jako by byl býval členem mé rodiny. Každé svátky a každé prázdniny trávil u nás v Nechanicích, a děti nemohly se >strýčka< nikdy dočkat. Však také nezdolným humorem svým a svou upřímnou, vzácně společenskou povahou prozářil vždy dny svého pobytu u nás tak, že zarmoutil nás vždy jen svým – odjezdem. A když později počal podnikati veliké své cesty, z každé z nich zajížděl přímo k nám, aby zotavil tu své stýrané tělo a přivedl vyúhořený a nejednou pokažený žaludek zase do pořádku. S jakou radostí přijali jsme pokaždé zprávu jeho, obyčejně telegrafickou, že přijede, a s jakou slávou vítali jsme ho vychrtlého, do černa opáleného, divoce zarostlého, ale stále plného neúmorného humoru. Když vracel se z první své velké, sibiřské cesty oznámil svůj příchod telegramem bez podpisu: „Ze Sibíře do Nechanic přijede dnes černý panic“ a my věděli hned, pro koho chystat slávobrány. A druhou svou cestu do Skandinávie vykonal jsme z velké části v jeho společnosti. Rozumí se, že byli jsme spolu, jako doposud, v stálé korespondenci, a že dopisy naše nesly se vždy jen notou nejveselejší, ne li rozpustilou. Dopisy takové vítal vždy Vojta Náprstek s nepokrytou radostí. Když Kořenský dostavil se do dopoledního dý-

⁵⁵⁴ Pavel Albieri (1. 8. 1861 – 21. 10. 1901), vl. jm. Jan Mucek, česko-americký spisovatel, básník, novinář a fotograf. V letech 1884 – 1889 vydával v Jaroměři a HK regionální časopis Ratibor. Roku 1889 organizoval pobyt českých návštěvníků na Světové výstavě v Paříži, v roce 1895 působil jako korespondent Národopisné výstavy. V letech 1890 - 1895 a po roce 1898 pobýval v USA, kde se zabýval obchodem a redigoval časopisy pro českou menšinu; do Čech zasílal cestopisy a reportáže, ilustrované fotografiemi a mapami. Tragicky zahynul při pádu pod vlak na dovolené v Texasu. K nešťastnému skonu Pavla Albiera, in: *Národní listy*, roč. 41, 6. listopadu 1901, č. 306, s. 2.

⁵⁵⁵ František Řehoř (16. 12. 1857 – 6. 10. 1899), český etnograf studující Rusíny, Ukrajince a další národnosti v Haliči a Bukovině. Odborník na haličský národopis, sběratel tamních knih a předmětů. Během 13 let v Haliči nashromáždil téměř 3000 knih, které věnoval Muzeu Království českého. Když se vracel z Haliče do rodných Stěžer, odtud to měl do Nechanic jen kousek. Štolbovi dával posuzovat své pokusy o překlady, ukazoval mu sešity se svými nákrety ukrajinských krojů i se zápisy lidových zkazek, pořekadel a písní. Domlouval národopisnou spolupráci s hradeckým Adolfem Černým a vozil dárky z Ukrajiny pro nejrůznější česká muzea. Do Ottova slovníku naučného přispěl přibližně 160 hesly. ČERNÝ, Adolf. František Řehoř, in: *Světlozor*, roč. 33, 20. října 1899, č. 48, s. 576.

⁵⁵⁶ RODR, Josef: *Příběhy z dalekých krajín*, s. 285 – 286.

chánku u Halánků a zašeptal usmívavě: >Mám zas něco z Nechanic<, zatáhl ho Náprstek ihned do zadního svého kabinetu, a za chvíli ozýval se odtud tak srdečný smích, že hosté zasvěcenější pohlédli s porozuměním na sebe a prohodili: >To je jistě něco od Štolby.< A když navzájem došel do Nechanic dopis od Kořendy – jinak se mu u nás neříkalo – četl se zpravidla vždy nahlas, a bylo při tom veselo na všech stranách. I služebníky byly by pro něj skočily do ohně, neboť měl pro každou vždy přívětivé, žertovné slovo. Zejména služka Marjánka, samorostlá, myšlenkami nových sociálních proudů netknutá venkovská děva zralejšího věku, vzhlížela k němu jako k nejvyšší bytosti. Kdykoliv četl se dopis od něho, musela býti při tom a smála se vždy s námi, až se jí oči zalévaly. Jednou po skončené lektuře vrátila se s hlasitým smíchem do kuchyně. >Co se směješ< tázala se jí druhá služka. >I Kořenda psal!< odvětila a smála se na celé kolo dál.⁵⁵⁷

„Črty z druhé skandinávské cesty (vykonané s Josefem Kořenským) shrnul v roce 1890 do knížky *Za polární kruh. Honbu na blechy a na lumíky* podává stejně napínavě jako lov losů a lososů. Nezapře v sobě divadelníka. Ocení amfiteatrálně vystupující horská pásma a zaostřuje se i na drobné lidské komedie. Pobaví ho i novopečení manželé plující s ním ve vyhlídkové restauraci ze Stralsundu do Malmö. (...) Ale Štolba nás přec nevede pouze do Malmö. Jedem až k Laponcům, jak se ostatně za chvíli sami přesvědčíme...“⁵⁵⁸

Díky věnování, kterým je kniha opatřena se dozvídáme, s kým vlastně vedle Kořenského Štolba cestoval. „Milému příteli JUDru Františku Horáčkovi advokátu v Nechanicích. V upomínku na nezapomenutelný tento, z velké části společně vykonaný výlet.“ Šlo o jeho nechanického kolegu Františka Horáčka, který je zmiňován již v předchozích kapitolách této bakalářské práce. Bez jakéhokoli úvodu či komentáře pak Štolba začíná své vyprávění v okamžiku, kdy stanul v severoněmeckém Stralsundu. V textu cestopisu se však Štolba opakovaně vrací k tomu, že v severských oblastech není poprvé, ale že některá místa zde navštívil již při své první a druhé cestě do Skandinávie. O té první víme, že se uskutečnila v roce 1881, tu druhou sám Štolba datuje v textu svých cestopisů rozporuplně, někde hovoří o roce 1882, jinde zase o roce 1883 a ani literatura se na konkrétním datu neshoduje. Víme však, že potřetí cestoval během letních měsíců a svůj výlet ukončil kolem 7. srpna 1884 ve Stockholmu, o čemž píše sám autor v závěru tohoto cestopisu. Domů do Čech pak dorazil po několika dnech,

⁵⁵⁷ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 101 – 104.

⁵⁵⁸ RODR, Josef: *Příběhy z dalekých krajín*, s. 289.

tedy v druhém srpnovém týdnu roku 1884. Celou trasu však neprojel v doprovodu obou přátel, protože se postupně oddělovali. Poté, co Štolba s Kořenským panu Horáčkovi ukázali celé jižní Švédsko, vrátil se Horáček ze Stockholmu 17. července 1884 kvůli pracovním povinnostem domů. Štolba s Kořenským pak pokračovali dále na sever a rozloučili se až počátkem srpna 1884 pro prohlídce západního a severního Švédska na finských hranicích. Kořenský totiž pokračoval přes Finsko do Ruska a Štolba se sám vrátil přes Stockholm domů. Také vzhledem k tomu, že Štolba navštívil evropský sever již potřetí, byla tomu také trasa výletu uzpůsobená. V jižním Švédsku se zastavil jen v těch nejdůležitějších městech, která znal již z dřívějška, a která s Kořenským představoval jejich společnému příteli Horáčkovi. Jeho cílem byly spíše nové lokality na západě a obzvláště pak téměř neznámá místa severně od Upsaly.

8.2.4.1 Přes Německo do jižního Švédska

Vlakem z Berlína dorazila česká výprava tří cestovatelů po pěti hodinách jízdy do pomoranského přímořského města Stralsund, odkud se nechali zavést do Schrödrova hotelu. Štolba všude cítil rybinu. *„Tot' první pozdrav Stralsunda, tím smutnější pro příchodího, poněvadž působí jedině na jeho čich, opomíjeje všechny ostatní smysly. Druhý pozdrav tvoří hotel velice starobyle upravený, jehož pokoje vypadají tak, že mimovolně vzbuzují přesvědčení, že jsou obydleny oním hmyzem, na nějž dle tvrzení materialistů jedině Persie vyžrála známým práškem svým. A třetí pozdrav? – Poručíš si něco malého, studeného k zakousnutí a několik láhví piva (...) a sklepník přinese po nekonečné půlhodině as patnáctero talířů s patnácterymi lahůdkami, patrně zbytky jídelního lístku za celý den v celém hotelu, a jen jedinou láhev prostředního piva, vymlouvaje se, že jich více není právě po ruce (...).“* Ani z města Štolba neměl dobrý dojem, vše se mu zdálo sešlé a nepřívětivé. V gotickém centru navštívil tržiště Alter Markt s radnicí z rudých cihel, kostel sv. Mikuláše, kostel sv. Jakuba, Mariánský chrám, dům pruského majora Schilla, rodný dům objevitele kyslíku Scheeleho, Knieper Damm a městské sady. V přístavu se pak nalodil na parník Alte Fähre jedoucí na blízké ostrovy Dänholm a Rujana.⁵⁵⁹

Na ostrově Rujana Štolba našel stejnojmennou vesničku Alte Fähre, která aspirovala na lázeňské středisko a návštěvníky považovala za lázeňské hosty. Nabízela však

---

⁵⁵⁹ ŠTOLBA, Josef: *Za polární kruh. Črty z druhého výletu do Švédska*, Praha, J. Otto 1890, s. 1 – 5, 10 – 15. Z našich i cizích vlastí, č. 88.

jen prosté dřevěné koupelny na břehu moře a několik polodřevěných hotelů. Čeští cestovatelé zde chtěli prozkoumat hlavně přírodu. Zjistili, že jde převážně o jednotvárnou zelenající se rovinu a příliš dlouho se na ostrově nezdrželi. Po návratu do Stralsundu se nechali parníčkem Oscar dopravit do Malmö, které Štolba znal již ze své první severské cesty. „*Nikdo by nevěřil, jak i neobvyklé přímořské město může se zprotiviti, když prohlednuvše již vše, co návštěvy hodno, jsme odouzeni strávit v něm celé odpůledne. (...) Škoda, že nepřišli jsme do města o 14 dní později. Dne 24. července každého roku slaví se totiž, (...) co nejhlučněji památka ukončení obležení Valdštýnova r. 1628. (...) Škoda, jak pravím. (...) Co dělati? Šli jsme na loď spat.*“ Ta v noci vyplula. Ráno na hladině Štolba pozoroval velké žluté pruhy, které mizely a opět se objevovaly. „*Zjev ten připomínal mi živě tak zvané „raisins du tropique“, jež počaly jakožto znamení blížící se pevniny vyskytovat se v atlantickém oceanu, když před 14 roky⁵⁶⁰ blížil jsem se po třináctidenní plavbě ostrovu sv. Tomáše v Západní Indii.*“ Kapitán mu vysvětlil, že jde o kvetoucí rostliny, které je zde možné pozorovat jen v červenci a srpnu. Štolba si cestu velice užíval, kladně hodnotil lodní servis, čítárnu i pohoštění. V přístavu Malmö vyložili svá zavazadla zavazadla a zamířili do mořské plovárny, aby se osvěžili koupelí. „*Pak zapadli jsme do znamenitého hotelu Krameriova, jenž přes to, že bylo tu právě mnohem méně obcenstva nežli při první mé návštěvě v r. 1882⁵⁶¹, opatřil nás opět co nejlépe, a prošeďše ulice s radostí, s jakouž shledáváme se s dobrými starými známými, ubíráme se k nádraží, abychom odebrali se do Lunda.*“⁵⁶²

8.2.4.2 Lund, Nässjö

Dřívější dánská metropole Lund se změnila ve švédské univerzitní město, nad kterým se vypíná dřívější sídlo dánských králů Sliparebacken. Štolba využil průvodcovských služeb tamních studentů a nechal si ukázat celou univerzitu. V závěru prohlídky se pak se svými společníky zapsal do univerzitní návštěvní knihy. Po návštěvě místní katedrály pak pokračovali do hotelu Stadhuset. „*Prostý hostinec, nevalná kuchyň a špatné pokojíky – toť vše, co o něm říci možno. Ale kdo chodí celý den po pravém švéd-*

⁵⁶⁰ Zde se jedná o špatnou dataci, protože Štolba během svého života navštívil severní Evropu přesně třikrát. Poprvé roku 1881, podruhé 1882 nebo 1883 a potřetí 1884. Výlet do Ameriky absolvoval roku 1873 a pokud by cestu na sever konal po 14 letech, jednalo by se o rok 1887. V tomto roce však žádný výlet na sever nevykonal.

⁵⁶¹ Dle dostupných informací měl Štolba svou první severskou cestu vykonat v létě roku 1881 a teprve druhou v roce 1882 nebo 1883.

⁵⁶² ŠTOLBA, Josef: *Za polární kruh*, s. 17 – 22.

ském dláždění, zapomíná všeho nepohodlí a spí výborně i v sebe mizernějším koutě, jen když jest ušetřen hmyzu.“ Druhý den pokračovali dále na sever. Ve stanici Alfvestad cestující poobědvali v připraveném bufetu, kde se každý obsluhoval sám a večer vlak zastavil ve stanici Nässjö. Toto město již Štolba také znal z předchozí návštěvy. Ubytovali se v Nässjö stora Hotel a prohlédli si město i okolní lesy. *„Když prohlédli jsme elegantní, tapetované pokoje, v nichž nejvíce potěšily nás velice pohodlné postele, brali jsme se do městečka. (...) Menší městečka švédská připomínala mi vůbec živě některé americké osady. Tytéž dřevěné elegantní domy, od sebe nevelkými prostorami oddělené, tytéž široké, pravidelné, vzdušné ulice, a v každé osadě pošta, telegraf, lékárna, knihkupectví.*“ Také švédským pohostinstvím byl Štolba neočekávaně potěšen. *„Ty hotely a jich čistotu cestující Čech musí jim záviděti nejvíce, vzpomeneme-li těch našich děsných hotelů ve venkovských i větších městech českých. Jakých neskonalých krás a půvabů poskytují Čechy cizincům! Avšak jak mizerně staráme se doma o pohodlí těch, kteřížto, všemu pohodlí jsouce zvyklí, přicházejí, aby pokochali se pohledem na krásy ty. Místo abychom cizince vábili, poskytujeme jim více nežli prosté, stuchlinou páchnoucí jizby, mizerné, úzké postele, pověsné ty peřiny, jež jsou tak nadity, že, když přitiskneme je na jedné straně, druhá jako houpačka do výše vyskočí, a předkládáme jim mizerná jídla a mizerné nápoje na sprostých talířích a s vlhkými serviettami za drahé peníze. Stesky všech, kdož po Čechách cestují, jsou bohužel oprávněny.*“ Ve Švédsku bylo však vše jinak. Za poměrně slušné peníze se tu Češi ubytovali i stravovali ve velice elegantních podnicích. Štolba doufal, že se s počínajícím turistickým ruchem u nás tyto poměry rychle změní. Štolba byl také velice rozmrzelý z toho, že město nemělo zakoupená práva na nalévání lihovin, ale poté, co obměkčili sklepníka, obdrželi láhev koňaku. Druhého dne pak směřovali do Jönköpingu.⁵⁶³

8.2.4.3 Jönköping

O Jönköpingu cestovatelé věděli jen to, že se zde vyrábí švédské sirky. Město se jim zdálo pěkné, ale vylidněné. Štolba si také opakovaně všimal provedení dláždění a obzvlášť na to švédské si vždy stěžoval. Obvykle se ve Švédsku dláždilo kamennými oblázky, zde však položili špičaté kameny. Ve městě Štolba navštívil zahradní restauraci Stora Limugnen s vyhlídkou a dále podnikl výlet k nádržím vody na zalesněné výšině nad městem. Z města se poté dali zavést do osady Husquarna s přední továrnou na vý-

⁵⁶³ Tamtéž, s. 23 – 28, 29 – 34, 35 – 38.

robu zbraní. Zde také navštívil místní vodopád, kterým byl však opět zklamán. Dlouho se nezdržel a svými společníky spěchal na parník Per Brahe, který je měl zavést do Norrköpingu. Na lodi se výprava seznámila s několika švédskými krasavicemi zajišťující obsluhu a Štolba byl nadšen z toho, že je ženy celou cestu bavily a učily švédský jazyk. Plavili se po druhém největším jezeře ve Skandinávii, po Vetternském jezeře, kde spatřovali fata morgany nazývané Hägring. Přes Vårvikenský záliv loď doplula do města Motala, které bylo pověstné výrobou parních strojů. Zde Štolba navštívil hrob hraběte Platena, který se zasadil o stavbu Gotajského průplavu, což Štolba popisoval v předešlé knize. Parník poté pokračoval do Norsholmu, kde přesedli na vlak a směřovali do Norrköpingu.⁵⁶⁴

8.2.4.4 Norrköping, Stockholm

Norrköping přezdívaný švédský Manchester se Štolbovi velice líbil. Šlo o jedno z největších a nejbohatších měst Švédska s továrnami na sukno, papír a tabák. Protékající veletok Motala zajišťoval všem továrnám vodní pohon. Štolba zde obdivoval náměstí Karl Johannis Torg, velkolepé hotely a dřevěné domy. Dlažba z ostrých kamínků ho však trápila stále. „*Kdybychom čarovnou jakous mocí z našich milých Čech ocitli se rázem v městě tom, nevědouce kudy jsme se tam dostali a kde se nalézáme, poznali bychom ihned, že jsme ve městě švédském podle děsné té dlažby ze špičatých kamínků. Rozhovořil jsem se již na jiných místech častokráte o slabosti Švédů, dlážditi města svá hmotem nejnevhodnějším, avšak laskavý čtenář odpustí, že se opět a opět k dlažbě té vracím. Jest příliš děsná, nežli aby odbyti se mohla zmínkou jedinou, a zdá se, jako by Švédové zúmyslně jen kvůli cizincům tohoto způsobu dlažby si hleděli, aby byli jisti, že nikdo měst jejich nezapomene. V našich venkovských městech, ano i v některých částech Prahy nalézáme také krásnou dlažbu, o jejížto kostrbatost rozskřípalo se již mnoho žurnalistických per. Avšak komu osud popřál, zkoušeti výrobky svého obuvnického dodavatele na dlažbě kteréhokoliv města švédského, ani Stockholmu nevyjímaje, ten musí veškeré ono skřípání per bezohledně zatratiti, neboť co jest skřípání per proti skřípání zubů?*“ Další den nastoupil na loď do Stockholmu a těšil se na to, jak město bude po letech od jeho první návštěvy vypadat nyní. Také prostředí severu mu už nebylo tak cizí jako prve, naopak se mu zdálo ještě krásnější než dříve. Zmiňuje se také o tom, že mě-

---

⁵⁶⁴ ŠTOLBA, Josef: *Za polární kruh*, s. 39 – 45, 46 – 53.

to později navštívil ještě dvakrát. Poté, co se ve Stockholmu Štolba připomněl všechna známá místa, pokračoval dále lodí Gotland k přístavnímu městu Visby u Baltu.⁵⁶⁵

8.2.4.5 Do Visby

Dříve majestátní město Štolba našel pobožené s viditelnými stopami po požáru. Tři cestovatelé se ubytovali v poloprázdném hostinci, a protože si chtěli jako první prohlédnout město z druhé strany, vydali se po kamenitém břehu ostrova, kde sbírali nej-různější zkameněliny. Z návrší měli rozhled na baštu, přístav, věznici, pobožené opevnění a nerovnou vysočinu. Dále pokračovali do nedalekého rozbořeného kostela sv. Mikuláše, kde si od průvodkyně vyslechli řadu legend vztahující se k tomuto místu. Navštívili také chrám sv. Kateřiny, kostel sv. Ducha a kostel Panny Marie. Z města Štolbu vypudila opět nepohodlná dlažba, a proto se raději uchýlil do sadů. V hotelu se Češi seznámili se španělským konzulem, který cestovatelům nabídl své průvodcovské služby. Ten je pozval i do svého domu. Ve Visby Štolba navštívil i závod na opracování mramoru, podnikl cestu k nedalekému kamenolomu, viděl místní šibenici, a protože ostrov nenabízel více možností, vyjel si do Fridhemu, letního sídla princezny Eugenie.⁵⁶⁶

8.2.4.6 Přes Stockholmu a Upsalu na sever

Po návratu do Stockholmu zde ještě cestovatelé navštívili vyvýšenou restauraci Mosebacken na Södermalmu, odkud se jim nabízel pohled na celé město. K výstupu na vrchol využili moderní „elevator“, který zde Švédové stihli od poslední Štolbovy návštěvy vystavět. *„Zmínil jsem se o elevatoru, poněvadž jedná se právě o zřízení lanových drah na Hradčany, Belveder a Petřín v Praze. Lanová dráha musí ležeti na svahu návrší a byla by na př. v Stockholmě úplně nemožna, poněvadž svah Södermalmský poset jest domy.“* Do blízkého parku u národního muzea přibylo také sousoší Bältespännarne. Dále si cestovatelé vyjeli ještě do Upsaly a zpět. *„Druhého dne na to, totiž dne 17. července léta Páně 1884⁵⁶⁷, odehrál se s večera na nádraží Stockholmském krátký*

⁵⁶⁵ ŠTOLBA, Josef: *Za polární kruh*, s. 54 – 59.

⁵⁶⁶ ŠTOLBA, Josef: *Za polární kruh*, s. 60 – 64, 65 – 71, 72 – 76, 77 – 80.

⁵⁶⁷ Úplně poprvé, kdy Štolba někde zmiňuje přesné datum a rok. Také první okamžik, kdy uvedl bližší popis spolucestujících. Díky této konkrétní dataci si můžeme ověřit informace z jiných zdrojů, že celý výlet do Skandinávie se uskutečnil v létě roku 1884.

sice, avšak dojemný výjev. Tři Češi, projedše v rozmaru nejveselejším jižní Švédsko a navštívivše spolu výspu Gotlandskou, loučili se srdečnými slovy; jeden⁵⁶⁸ z nich, ten nejkulatější, vracel se domů, druzí dva, jeden dlouhý a černý a druhý kratší a světlejší, brali se dále na seber posýlající po příteli svém do vlasti nesrdečnějších pozdravů. Jedním z poslednějších dvou byl jsem já.“ Štolbu při loučení poprvé přepadla špatná nálada, ale čtenáře a případné další dobrodruhy upozornil ihned na to, že se člověk nikdy nesmí oddat smutným myšlenkám a starostem, jinak je lepší se vrátit domů. Štolba už jenom s jedním přítelem cestoval dále na sever. Vlak projížděl novým nepoznaným krajem a příroda nabírala na divokosti. Také přestupovali na jinou dráhu směřující do pověstných dolů na železnou rudu v Dannemory. Ve své cílové zastávce vystoupili Češi téměř sami uprostřed hlubokých lesů. Hned na nádraží se jich však ujal průvodce a dovedl je do lesního jednopatrového a velice elegantního hotelu. Na pokoji měli i vlastní balkon, ze kterého Štolba pozoroval jezero. V okolí však Štolba postrádal zpěv ptáků či pohyb nějakých zvířat a krajina se mu tak zdála jako „zakletá“. Také zde dostal nabídku od místního úředníka, že mu ukáže tamní doly.⁵⁶⁹

8.2.4.7 Dannemory, Elfkarleö a dál na sever

Druhý den snídali ve společnosti telegrafního inspektora, se kterým si vyměňovali informace o mateřských jazycích. Také od něho získali mnoho užitečných rad a zjistili, že mají vlastně společnou cestu. „*Musím zde již podotknouti, že stejně laskavě a srdečně přicházeli nám cizincům Švédové všude vstříc, a zejména později na severu vůbec a v Laponsku zvláště, usilující vždy a ve všem, abychom naučili se vážiti si švédského pohostinství.*“ Po snídani vyrazili na výlet k dolům, kde pozorovali hlavně práci parních strojů a pohyb na lešení. Štolbovi výjev připomínal africká diamantová pole, která znal z nejrůznějších vyobrazení. V dole již byli očekáváni. Úředník návštěvníkům vysvětloval postup těžby, práci dělníků, strojů a vůbec místní poměry. V dole se cestovatelé také zapsali do návštěvní knihy a darem dostali místní vzácné nerosty. „*Doma zaslal jsem je známému professoru*⁵⁷⁰ *lučby na jistých vysokých školách pražských v přesvědčení tom, že učiní jej zaslulka má šťastným a příležitosti mu poskytne k novým světovým objevům. Po několika dnech dostalo se mi odpovědi, již uvádím doslovně:*

⁵⁶⁸ Do Čech se vracel František Horáček.

⁵⁶⁹ ŠTOLBA, Josef: *Za polární kruh*, s. 87 – 92, 93 – 98.

⁵⁷⁰ Zde se může jednat o bratra Josefa Štolby, tedy o českého chemika a technologa Františka Štolbu.

„...*Za švédské nerosty dík, bohužel jen, že až na magnetovec a granát nejsou tím, čím býti mají. Nerosty prodával buď osel nebo lotr – vezmi ho čert!*“ Po jídle v hotelu pokračovali ve společnosti telegrafního inspektora dál na sever vlakem do Elfkarleö. Zde navštívili vodopády na řece Dalelf, kde bylo možné přímo u rozbouřené řeky využít vytesaného skalního posezení s výhledem na peřeje. Z této návštěvy měl Štolba mnohem silnější a lepší dojmy než z návštěvy věhlasných vodopádů v Trollhättanu. Z místního hostince se pak ubírali se skjuts, dvojčolkou o jednom koni s kočím, do nejbližšího gästgifvaregård, což byl další statek majitele stanice provozující skjuts. Na severu země totiž nevedla na rozdíl od jižní části téměř žádná železnice, a tak zde stát zřídil tuto náhradní dopravu. V každé stanici gästgifvaregård byl její majitel povinen do půl hodiny od příchodu klienta vypravit skjuts do další stanice za státem stanovený poplatek. Bylo také určeno, do jakých stanic se z daného místa může jet. V lokalitách, kde nestál hostinec, poskytovaly gästgifvaregård nocleh i pohoštění. Cesty ve Švédsku se Štolbovi zdály dobré a jízda na dvojkolce pohodlná. Po několika výměnách skjuts ve stanicích gästgifvaregård konečně dorazili do elegantního města Gefle.⁵⁷¹

8.2.4.8 Do středního Švédska - Gefle

„*O švédských městech, za Upsalou na sever ležících, v Evropě nikdo nic neví bližšího. Upsala jest obyčejně ta hranice, až po kterou interes cestujících sahá. To ostatní jest již příliš daleko a nestojí za práci, za námahu. Musím se přiznati, že i já velkého mínění o městech těch jsem nechoval. Cestopisné knihy, jež jinde jsou tak mnohomluvný, zmiňují se o nich jen málo slovy, a do ostatního světa nepronikne o nich žádných zpráv, protože netěší se ničemu z toho, co velké obecnstvo dovede přivábiti a rozohniti. A přece jsou to místa rozkošná. Krásná obyčejně poloha, čilý život a prazvláštní ráz vpišou je při prvním pohledu na vždy do vnímavé mysli. Mně připomínaly vesměs co nejživěji menší městečka americká, zejména městečka na jezeru Michiganském ležící.*“ Město Gefle s rušným přístavem, bohatým obchodem a továrnami, připomínalo Štolbovi nové lázeňské středisko. Také zjistil, že roku 1869 město zastihl tak silný požár, že téměř celé lehlo popelem, ovšem za nedlouho bylo vybudováno znovu a mnohem lépe. S přítelem se ubytovali v Stad-Hoteletu, v nejpřednější hotelu města. Vše si zde chválil stejně tak, jako ženskou obsluhu, která byla ve švédských hotelech a hostincích nedílnou součástí personálu. Ve městě se cestovatelé také opět setkali

---

⁵⁷¹ ŠTOLBA, Josef: *Za polární kruh*, s. 99 – 103, 104 – 109.

s telegrafním inspektorem, který je naučil pít pivo po zdejších způsobu. „*Překvapil nás sice velice tím, že při večeři a při obědě pil pivo se selterskou vodou, naplniv vždy ¾ sklenice vodou, a doliv pak pivem, což jsem ostatně později na švédském severu častěji spatřil, ale prokázal nám dobrou službu.*“ Vlakem pak pokračovali v cestě do Östersundu, ovšem jízda prý nebyla nejpříjemnější, protože je obtěžoval nuceným hovorem jistý žid, který hodnotil rakouskou politiku.⁵⁷²

8.2.4.9 Západní Švédsko - Ljusdal, Östersund

Ráz krajiny se stále měnil. Cestovatelé míjeli lesy, jezera, rašeliniště a občas zahlédli i domky. V Ljusdalu se cestovatelé ubytovali v dřevěném hotelu. „*Hodinky ukazují půl desáté večer, a ještě tak skvělý den, že činím poznámky své beze všeho namáhání. (...) Slézáme a v nejbližším okamžiku vstupujeme do čistotného, arci zase dřevěného hotelu, poblíž stanice stojícího, v němž opatření jsou vším, čeho jsme si jen přáli mohli, strávili jsme výbornou noc, vděčně vzpomínajíc telegrafního inspektora, kterýž telegrafickou poptávkou svou vše nám byl umožnil.*“ Dlouho se v městečku nezdrželi a hned další den pokračovali vlakem dále na sever. Za městem se kraj zdvihal v členitou zalesněnou pahorkatinu. Domy, které tu začali potkávat byly stavěny jinak, a to na kamenných podezdívkách či kamenných sloupcích, aby pod nimi mohla odtékat voda. Vlak pomalu stoupal a krajina nabízela jen chudé borovice. Vlak často projížděl také po hrázi uprostřed některého z jezer. Do vagónu k českým cestovatelům přistoupil i jistý obchodní cestující. „*Byl to elegantní Švéd, jenž hovořil plyně pět jazyků a slyše nás hovořiti česky, ihned způsobem velice slušným jazykem francouzským nám se představil, hádaje, že jsme Slované. Byl to cestující, jenž dvakrát do roka cestuje celým Švédskem, má s sebou svůj povoz. (...) Se vzácnou ochotností a znalostí věci odpovídal na naše otázky, a když vida nás ob čas činící poznámky v příručních knížkách našich, zvěděl, že upadl do rukou lidí, kteří vše, co na cestách poznají, roznesou po celém českém světě (...).*“ Štolba tuto záležitost komentoval tak, že se mu na cestách často přihodilo, že když někdo zjistil, že je původem Slovan či Čech, začal s ním hovořit raději francouzsky než německy, aby ho nezarmoutil.⁵⁷³

Vlak dorazil do kraje Jemtland, kde už nebylo vidět téměř žádná stavení kromě domů strážníků. Cestovatelé pak vystoupili ve městě Östersund u jezera Storsjön. Štolba

⁵⁷² ŠTOLBA, Josef: *Za polární kruh*, s. 110 – 114.

⁵⁷³ ŠTOLBA, Josef: *Za polární kruh*, s. 115 – 120, 121 – 125.

už zde zpozoroval výrazné ochlazení, před kterým ho nedokázal ochránit ani jeho „pléd“. „*Östersund jest město opravdu pěkné, ale opět celé dřevěné. Domy jsou natřeny všemi možnými barvami, mezi nimiž ani křiklavá světle zelená neshází, ulice jsou široké a pravidelné, a četné zahrady jakož i slušné nábřeží zvyšují ještě přívětivý jeho ráz. Ale co mu schází – dlažba. Obvyklé té švédské dlažby ze špičatých oblásků netřeba sice litovati, ale v Östersundu jsme pozanli, že je přece lepší nežli nic. Pršelo, jak jsem se již zmínil, a bláto Östersundské jest velice hluboké a zpropadeně přitulné.*“ Ubytovali se v hotelu Jernvågshotellet, odkud měli výhled na jezero a ostrov Frösön, ovšem 20. července prý uhodily takové mrazy, že v pokoji hotelu naměřili jen 9°C a venku pouhých 6°C. Cestovatelé tedy začali nosit výhradně vlněné oblečení, bez kterého by se prý cestovatel do těchto končin neměl nikdy vydávat. Počasí připomínalo „*jernnätter*“, železná noci přicházející v srpnu, které nesou náhlé prudké mrazy a podobají se českým květo-
vým ledovým mužům. Druhého dne se Češi vypravili dále. Ze západní části skandinávských velehor nyní vlakem sestupovali jihovýchodně k Botnickému zálivu a k velkým jezerům Vener a Vetter. Během cesty také několikrát zpozorovali sněhové lodní pluhy. Po příjezdu do Sundsvallu se ubytovali na náměstí v hotelu Stadshuset.⁵⁷⁴

8.2.4.10 Botnický záliv – Sundsvall, Hernösand, Sollefteå

Město bylo rušné, v ulicích mnoho lidí a večerní zábava se přesouvala do zahrady Tivoli. Zde, stejně tak jako v jiných švédských městech Štolba narazil na zajímavé sloupy, na které se v ulicích zavěšují navečer lucerny a ráno se zase odnášejí. Městská dlažba byla opět velice špatná. Druhého dne odplouvali v parníku Nyland z fjordu Sundsvallfjorden na širé moře. Štolba se také od kapitána dozvěděl, že následující týden bude ten nejdeštivější v roce, tedy týden od 20. do 26. července. V přístavním městě Hernösand na řece Ångermanelf našel Štolba blázinec, otevírací most, pěkné sady, slušné chodníky, kamenné i dřevěné budovy, továrnu na tabák, divadlo, námořní školu, nemocnici a tiskárnu. Po prohlídce centra nastoupili cestovatelé na parník, který každý den ve tři hodiny odjížděl do Sollefteå. Během plavby se doplňovaly zásoby odřezků z pil, kterými se na parníku přikládalo. Štolba si také opakovaně všiml bohatých švédských lesů, které poskytovaly velké zásoby dřeva. Proto se nepodívoval nad tím, že podél řek bylo možné pozorovat nesčetné pily. Seznámil se i se způsobem splavňování kmenů do vnitrozemí, kterým se na řekách musely vyhýbat všechny lodě. Z osady Sol-

---

⁵⁷⁴ Tamtéž, s. 126 – 130.

lefteř cestovatelé pokračovali dvojkolkou i několika parníky do Luleå a do Haparandy. „*Parník Njord, na kterýž v Hernösandu jsme vstoupili, byl jeden z oněch, které prostředkující spojení mezi Stockholmem a Haparandou, zastavují ve všech značnějších pobřežních městech a pozdržují se tak dlouho, že zbývá vždy dosti času, nejen prohlédnouti město, jež za často od svého přístavu na mnoho kilometrů vzdáleno bývá, ale i jeho okolí. Zastávky ty jsou cestujícímu, jenž východní pobřeží švédské poznati chce, velevítaný, neboť jednak naskytá se mu příležitost, poznati zajímavá ta, čilým životem oplývající místo, jednak pobaven jest nutností, očekávati v místě, jehož zajímavosti poznati možno za málo hodin, po několik dní nový parník, neboť spojení ono není každodenní. Njord jest obrovská, skvostná loď. Na palubě první třídy jsou dva salony, jeden menší pro kuřáky, druhý větší pro nekuřáky, pod palubou jest třetí ohromný salon s pianem a překrásné kabiny, a vše pokryto jest sametem a těžkými koberci. Jest to parník, jenž vyrovná se ve všem nejskvostnějším transatlantickým parníkům anglickým, francouzským a německým, a potřebám cestujících v každém ohledu.*“ Zábavu na palubě zajišťovala postarší Švédka, která vyprávěla v různých jazycích o svém mrtvém muži, majiteli továrny na piana. Štolbovi dokonce chtěla nechat zaslat piano až do Nechanic. „*Nás zajímalo z celého hovoru jedině to, že dříví na resonanční desky svých pian odebírá výhradně z Čech, ze Šumavy, poněvadž jako žádné jiné k tomu prý se nehodí.*“⁵⁷⁵

8.2.4.11 Na sever přes Ursvik, Skellefteå, Luleå

Cesta na lodi plynula pomalu a tak se nejzajímavějším bodem stalo pohoštění. Kuchyně dle Štolby byla znamenitá. Před každým jídlem švédská sklepnice obcházela celou loď a malým zvonečkem upozorňovala, že se bude podávat na stůl. Po jídle pak kolovala jídelnou kniha „*Synda-register*“, „*seznam hříchů*“, kam každý cestující psal, co zkonsumoval, aby to mohl před odchodem zaplatit. Štolba si několikadenní plavbu krátil pozorováním vody a přírody, muselo se přeseďat i na lokální loďky a Štolba se zde také dozvěděl, jak se v těchto končinách roznáší pošta. Ta je totiž z lodí rozhazována se závažím na pevninu, kde ji příslušní lidé chytají. V zastávkách Ursvik a Skellefteå se Štolbovi líbilo. Vše se mu zdálo čisté, elegantní a opatřené zelení. V jenom městě panoval čilý život, avšak v druhém nikoho nepotkal. V Skellefteå pak dostal vysvětlení. Zjistil, že švédské obvody na severu jsou velice rozsáhlé a málo obydlené. Na každý pak připadá jeden kostel, a když se lidé v určité dny v roce chtějí vydat ke kostelu, bylo pro

⁵⁷⁵ ŠTOLBA, Josef: *Za polární kruh*, s. 131 – 137, 138 – 144, 145 – 148.

ně výhodnější si u něho postavit vlastní dům, než platit za několik nocí v hostinci. Takováto města se pak začala nazývat „*Kyrk-stad*“, kostelní městečka. Po krátkém výletu se vrátili lokálním parníčkem opět do Ursviku na jejich původní loď Njord. I v severských končinách zažil Štolba noční rozbouřené moře a neustávající vlnobití. V den příjezdu do Luleå bylo 25. července 1884. Štolba tu navštívili kamenný kostel, vládní budovu, zeleninovou zahradu a poštu. Právě zde měly na Štolbu čekat blíže nespecifikované zásilky z domova. Město bylo střediskem, kde se obchodovalo hlavně s lososy, kůžemi a sobím masem, a dále sídlem anglické akciové těžební společnosti na dolování v laponské hoře Gellivare. „*Rozumí se, že má také svůj pivovar, jenž jako pivovary ve všech švédských městech, vaří „pravé plzeňské“. Nejkomitější při pivovárech těch jest to, když některý z nich oznamuje: „pravé hamburské plzeňské“. Nemajít na severu ani ponětí, proč pivo nazývá se plzeňským, a nerozuměli mi, když jsem jim pravil, že pocházím z vlasti plzeňského piva. To značí jim jen pivo světlé, silné a – drahé.*“ Jako v celém Švédsku, i zde se v hostincích podávalo jídlo jen v určitou hodinu, mimo tento čas byly podniky prázdné. Štolba konstatoval, že kdyby zde trávil delší čas, začal by trpět úzkostí a záдумčivostí. Noci i dny tu byly stále jasné, že se kvůli nim musela natírat i okenní skla tmavou barvou nepropouštějící světlo. Také kromě obchodníků a místních tu Štolba nepotkal nikoho jiného. Dny se zde vlekly velmi pomalu, o půlnoci se šelo, na chvíli se objevovaly červánky, ale záhy zase svítalo. V době návštěvy Luleå navíc Štolba trpěl bolením zubů, kvůli které nemohl ani spát.⁵⁷⁶

8.2.4.12 Do Laponska⁵⁷⁷

Ani zde se však Češi nezdrželi příliš dlouho a již druhý den pokračovali do Laponska jednoduchým parníkem, který vyjížděl každé ráno proti proudu řeky proudu Luleelfa do Rabäcku. Loď nebyla určená pro přepravu osob, ale spíše zboží a psů. Také počasí jim příliš nepřálo, bylo zataženo, mlhavo a kolem 10°C. Štolba se bavit pozorováním okolní krajiny. Viděl oplocené pozemky, přístřešky pro úschovu sena a mnoho rybářů. Kapitán lodi Štolbu seznamoval s lovem lososů blíže. Ukazoval mu na řece umístěná speciální čtvercová loviště a popisoval mu celý postup rybolovu. Parník, který také sloužil jako poštovní expedice druhé třídy, občas zastavoval a nakládal balíky či

⁵⁷⁶ ŠTOLBA, Josef: *Za polární kruh*, s. 149 – 156, 157 – 161.

⁵⁷⁷ Laponsko je území v severní Evropě na severu Norska, Švédska, Finska a severozápadní části Ruska. Panuje zde chladné arktické podnebí, tundra. Území je řídce osídleno, původní obyvatelé Saamové (Laponci). *Diderot...*, Svazek 4 k-I, s. 300.

dopisy. Počasí se během dne nakonec vyjasnilo a viditelnost se také zlepšila. Na palubě se také Štolba rozhovořil s místním lesníkem o honebních poměrech a zjistil, že zima 1884 byla bohatá hlavně na vlky a rosomáky. V poledne dopluli do Råbäcku. Ještě před vystoupením z lodi stihli poobědvat v lodním salonu, kde se Štolba seznámil s pitím plzeňského piva s bílinskou vodou. Po obědě přestoupili na skjuts, odkud pokračovali do Hedensforsu, kde se opět nalodili na parník. V údolí u řeky Lule je již očekával parníček Turist, kterým se vydali na cestu do Edeforsu. Zde již potkávali Laponce v neobvyklých stěevících z hovězí či sobí kůže. Štolba si také vyžádal prohlídku jednoho místního stavení. Na parníku se s cestovateli plavilo mnoho dělníků z místní pily. Po dvou hodinách dopluli do osady Öfver-Svartle, a protože zde byla v plánu větší pauza, cestovatelé vystoupili a prohlídli si okolí. Štolbovi se líbily zelené a bujné lesy.⁵⁷⁸ Další zastávkou byla osada Bodträskfors, kde se však nacházelo velké množství dotěrných moskytů, což bylo známkou toho, že se blížilo Laponsko, protože čím severněji, tím se zde výskyt moskytů zvyšoval. Krajina se dále začala zvedat, míjeli horu Klusåberget a nakonec dojeli do Edeforsu, kde stál jediný dům, hotel. Zde se vmísili do švédské společnosti, se kterou povečeřeli. Švédové šli po půlnoci na lov kachen a cestovatelé zase spát.⁵⁷⁹

8.2.4.13 V Laponsku

Ve zdejším močálovitém lese navštívili cestovatelé vodní peřeje na řece Edefors, kde Štolba našel i hráz s otvory na lovení lososů. Vzhledem k tomu, že v těchto místech byla řekna nesjízdná, museli využít až do Öfver Edeforsu skjuts, odkud plul parník až do Storbackenu, nejzazšího bodu, kam až lodě jezdí. Na parník v Öfver Edeforsu se vedle kapitána a psů nalodili pouze dva čeští cestovatelé. Domky se začínaly z kraje vytrácet a všude se rozprostíraly jen nekonečné lesy. Štolba ani nezpozoroval, že dávno překročil hranici Laponska, která procházela zemí asi hodinu jízdy za Edeforse. Odpoledne připlouvali do Storbackenu, poslední stanice plavby. *„Za nedlouho stanuli jsme u dřevěného přístaviště. Chopili jsme se svých zavazadel a brali se neširokou cestou k osadě. V pravo gästgifvaregård, velice čistotný, s malými pokojíky, v nichž skládací postele, sloužící ve dne za sedadla, a překrásná kamna; naproti jednopatrový domek,*

---

⁵⁷⁸ Nacházel se přibližně na 66. stupni severní šířky (Grónsko leží na 60. stupni). Také v Trondhjemu na 63. stupni právě dozrávaly kaštiny a v Grónsku již mrzlo. Místní podnebí však bylo ukázkou práce teplého Golského proudu. ŠTOLBA, Josef: *Za polární kruh*, s. 162 – 166, 167 – 173.

⁵⁷⁹ ŠTOLBA, Josef: *Za polární kruh*, s. 162 – 166, 167 – 173.

bydliště bondovo, jemuž náleží gästgifvaregård, a opodál dlouhá kolona, chovající maštal a stáj. Zastali jsme tu jednoho jen cestujícího, státního agronoma, jenž konal zde jakási měření. (...) Dlouho čekali jsme na oběd. Dočkavše se ho konečně, byli jsme jím dosti uspokojeni. Ale nakonec přišlo zvláštní jídlo. Přinesli nám každému hluboký talíř, plný čerstvě dojeného mléka s přísadou šťávy z rostliny pinguikule, kteráž činí mléko hustým, dodávajíc mu zakyslé příchuti. Jídlo to nazývá se tätmjöl, do něho nadrobí se tenoučké placičky, tunnbröd (tenký chléb) zvané, a kaše takto povstavší jí se pak lžicemi jako polévka. Dvě až tři lžice šťastně jsem pozřel, avšak více jsem do sebe vpraviti nemohl, arci k velikému podivení agronomově a kapitánově, kteří svůj tätmjöl s báječnou chutí vyjedli do poslední kapky.“ Poté se vydali se skjuts do další stanice v Koskatsu. Špatná cesta vedla řídkým lesem přes kamení a močály. V celém lese nebylo dle Štolby nic živého, jen hejna nepříjemných moskytů. Po třech hodinách dorazili do Koskatsu, odkud po výměně koně pokračovali do Jokkmokka. Po příjezdu se opět ubytovali u gästgifvaregård a ještě před večeří si šli prohlédnout městečko. To bylo tvořeno domy nejružnějších barev, na jejichž střeších ležely poházeny sobí parohy čekající na očištění od svého chlupatého povlaku. V ulicích rostla vysoká tráva, ve které lidé vyšlapali úzké stezky, v centru se pěstovaly brambory, ječmen a tráva a na pomyslném náměstí ležela veliká hromada kamenů. Město mělo také červený dřevěný kostelík ze sedmnáctého století s bizarní věží a divokým hřbitovem. Cestovatelé se však neprocházeli dlouho, protože hejna moskytů je vyhnala. Štolbovi vesnička připadala velice smutná. Uvědomoval si však, že se nachází za polárním kruhem, kde toho ani koncem července příliš nekvete, a kde už v polovině srpna začínají mrazy a od října do května leží vše pod sněhem. V této době klesá teplota až na -30 i -40°C a půldruhého měsíce nevychází ani slunce. V létě naopak slunce nezapadá vůbec. Ve městě cestovatelé našli jen Švédy, ale Laponce žádné, ovšem švédštinu i laponštinu tu ovládal každý. „Dosti slušná večeře nás očekávala, když vrátili jsme se ze své obchůzky. Chléb nebyl sice k pozření, máslo vydávalo děsnou vůni, sýr chutnal jako vyleželé mýdlo, vejce, na hniličku vařená, vypadala tak, že vybízela ke všemu jinému nežli k jídlu, avšak jakési maso, jež podobalo se našim kotletům, nebylo špatné, a my měli, a to bylo hlavní, tyranský hlad. Požitky tyto zapíjeli jsme velice kalným sice, avšak dosti dobrým láhvovým pivem. Postele byly taktéž slušny a nechovaly žádných cizopasníků.“⁵⁸⁰

---

⁵⁸⁰ ŠTOLBA, Josef: *Za polární kruh*, s. 175 – 183.

Štolba byl dost zklamán z toho, že přestože už se nacházel poměrně hluboko v Laponsku, stále žádné původní obyvatele nepotkal. Také zjistil, že Laponci v letních měsících táhnou se svými soby na sever do hor a vrací se teprve počátkem zimy. Ani to ho však neodradilo a nechal se převést přes jezero Luleelf do Vajkijaure. Po překonání jezera v malé kocábce se čeští cestovatelé hned u břehu pustili do lovu lumíků. Jednoho se jim podařilo odchytit a přítel přírodovědec⁵⁸¹ ho hned stáhl z kůže, kterou si po naložení do lihu vzal s sebou. Převozník také seznámil cestovatele s místním Laponcem, který je přijal velice srdečně a zval je k sobě domů. Vzezření Laponce si Štolba důkladně zaznamenal. *„Tělo zahaleno bylo v dlouhou, až po kolena sahající bundu, kapte zvanou, ze sobí kůže, pasem převázanou, přes nějž bunda byla povytažena, tak že záhyby její visely přes pás. Nohy vězely v kožených spodkách, jež v kotnicích byly převázány přes laponské střevíce, na prsou bunda měla hluboký výřez, vyplněný náprsníkem z modrého sukna, a na hlavě seděla čepice, kapir zvaná, as střevíc vysoká, ze čtyř kusů modrého sukna sestrojená.“* Jeho stan „*kâta*“ byl dle Štolby malý, špinavý, plátěný, záplatovaný s otvorem nahoře překrytým plátnem. Uvnitř se nacházel nevelký prostor, kde se nedalo stát, a do kterého se vešlo maximálně pět osob. Na zemi měl Laponec nastlané březové proutí, uprostřed kameny tvořily krb, nad kterým visel kotlík. Jeho sánky mu připadaly jako veliký dřevák, do kterého když vleze, vyčnívá mu jen horní část těla. Také tu viděl dřevěné „*skluzky skidor*“. Obydlí sloužilo jemu, jeho ženě a dvěma synům. Laponec návštěvníkům také nabízel polévku „*malejupsu*“, což odmítli, protože šlo o jídlo ze sobí krve, vlastně téměř všechny pokrmy Laponců se vařily ze sobího masa, z krve, vnitřností či mléka. Kůže pak sloužila k ošacení. Štolba se zde seznámil se životem Laponců po všech stránkách. Zjistil, že soby používají i jako tažná zvířata, k čemuž chovají stádo alespoň o tři sta kusech, což stačí na uživení jedné rodiny. Poznal Laponce horaly, rybáře i lesáky. Byl rád, že v Laponsku nejsou blechy, ovšem rychle zjistil, že se v kůžích a kožených šatech drží jiní tvorové. Štolba se také seznámil s výrobou dýmky, kterou později i s pouzdem přivezl darem pro Náprstkovo průmyslové muzeum. Cestovatele po laponské osadě provedl jejich hostitel a ukazoval jim místní zvyklosti a další obyvatele. Štolba byl konsternován z toho, že Laponci se běžně vůbec nemyjí, ale potírají tukem. Také se ukázalo, že si Laponci oblíbili šperky a nejrůznější ozdoby. Místní ženy se mu však nelíbily. *„V prvním okamžiku nechtěl jsem věřit, že to ženská. Byla právě tak oblečena jako muž, jen bunda byla delší a sporým*

---

⁵⁸¹ Josef Kořenský.

chlupem ven obrácena. Avšak ani náprsní, ani vysoká čepice, ba ani dýmka nescházela. Přivítala nás, jako muž, slovem puorist a podala nám ruku.“ Kocábkou se po návštěvě vrátili zpět do Jokkmokka, kam mezi tím dorazili další cestovatelé, starý obchodník a zoolog studující lososy.⁵⁸²

V Jokkmokka se Štolba seznámil s místní laponskou školou a hřbitovem, který mu připadal bez květín a křížů velice smutný. Ani zdejší krajina bez zvířat a ptáků ho příliš neoslovila. Ve vesničce pak cestovatelé nakoupili sobí parohy a ještě se vydali na výlet do Kaitumfalletu, kde byl k vidění vodopád na řece Luleelf. Na rozloučenou jejich hostitelka k večeři připravila masové kuličky, pečené cibule a pstruhy s krupicovou kaší. Druhého dne se vydali se skjuts k mořskému břehu ke Koskatsu, odtud do Storbäckenu, kde přestoupili na loď do Ofver Edeforsu. Ve zdejším hotelu cestovatelé nocovali. K večeři dostali divoké kachny a poté Štolbův kolega usedl za piano a hrál české národní písně, které si Švédové záhy oblíbili. Druhý den pokračovali v cestě do Haparandy.⁵⁸³

8.2.4.14 Haparanda, Finsko⁵⁸⁴ a přes Stockholm domů

Na zdejších vrcholcích Avasaksa či Severní Kap cestovatelé pozorovali západ a opětovný východ slunce. Sledovali tu, jak slunce zapadlo jen do půle a pak místo aby dále klesalo, zase stoupalo. V Haparandě ležící na hranicích s Finskem, resp. Ruskem, si pak Štolba dále všímal především etnického složení místních obyvatel, kterému dominoval „*finský živel*“. Se svým společníkem se nechal převézt přes jezero Torneelf na ruský břeh, kde po nich nikdo nepožadoval ani cestovní doklady. Štolbův přítel, který s ním cestoval a později se od Štolby odpojil, aby si projel ještě Finsko a Rusko, měl problém se zpět přes ruské hranice dostat. Úřady mu totiž dělaly problémy, protože neměl v cestovních dokladech potvrzení o vstupu do země. V neděli v místním kyrkstad navštívili pravoslavnou bohoslužbu. Pobyt jim však ztrpčily mrazy, které znenáhla nastaly, a které přinesly silný víchř a déšť. Cestovatelé tak museli pobývat hlavně

---

⁵⁸² ŠTOLBA, Josef: *Za polární kruh*, s. 184 – 194.

⁵⁸³ Tamtéž, s. 195 – 202.

⁵⁸⁴ Téměř sedmisetletá příslušnost Finska k Švédskému království je tradičně spojována s rokem 1154 a údajným příchodem křesťanství. Švédština se stala dominantním jazykem administrativy a výuky. Finština zůstala jazykem obyčejných lidí, ve které se tiskla náboženská literatura. V letech 1808 - 1809 Finsko dobyly armády ruského cara Alexandra I., který si byl vědom vazeb na Švédsko a na odlišnou kulturu. Car ustanovil Finsko velkoknížectvím v personální unii s Ruskem. Aby ruština nahradila švédštinu, a také aby se zpečetily citové vazby se Švédskem, carský dvůr a finská vláda začaly prosazovat finštinu. Přidalo se také silné národní hnutí. Roku 1917 vyhlásilo Finsko samostatnost. Dnes je Finsko parlamentní republikou. *Diderot...*, Svazek 2 c-f, s. 463.

v hotelu, kde si rozšířili znalosti o švédském jídelníčku. Zjistili, že nejoblíbenějším jídlem Švédů je syrový losos gruflex, který nejprve cestovatelům nechutnal, ale během doby strávené v zemi si na něho zvykli. Po několika dnech se nalodili na parník, který směřoval přes Neder Kalix do Luleå, kde se Štolbův přítel ze společné cesty oddělil a pokračoval do Ruska. Štolba sám pokračoval lodí do Holmsundu. Další den doplul do Stockholmu. Ve městě se v den Štolbova příjezdu zrovna konala veliká slavnost. Byl totiž 7. srpen, tedy svátek švédské princezny. Po několika dnech Štolba dorazil domů. „*Několik dní na to byl jsem zase mezi svými, s radostí vzpomínaje výletu svého za polární kruh.*“⁵⁸⁵

V cestopise *Za polární kruh* se také Štolba vyjádřil k jazykové otázce a vlastní jazykové vybavenosti vůbec. „*Nemohu odolati, abych nezmínil se zde o světovosti německého jazyka. Co křiku nadělají naši němečtí sousedé, že s němčinou projíti možno všude, že bez ní nelze se obejít. Poznal jsem již hezký kousek světa, ale s češtinou protloukl jsem se v něm právě tak jako s němčinou. Mám totiž za to, a myslím, že právem, že světovost řeči leží v tom, že cizinci uznávají za nutné, aneb aspoň za výhodné, jazyku tomu se učit. V Západní Indii nenalez jsem mimo některého přistěhovalce Německého ni jediného člověka, jenž by byl mluvil německy, ve Verakruzi v Mexiku nalezl jsem němčinu, poněvadž tam mnoho německých obchodních domů, avšak ani jediného Mexičana jsem nepoznal, jenž by byl znal jazyk ten, a v Severní Americe strávil jsem celé týdny, v nichž nepromluvil jsem jiného, nežli slova českého. A tak to bylo i před třemi roky a i loni na severu.*“⁵⁸⁶ *Nalezli jsme sem tam Němce, a i mezi Švédy, zejména mezi lodními kapitány některé, kteří lámali němčinu, avšak těch bylo tak málo, že nikterak neopravňují k výroku, že s němčinou protlouci se tam možno. Zle bylo by se nám vedlo, kdyby nejnnutnější základy švédštiny, jež byli jsme si osvojili, nebyla podporovala znalost angličtiny. S franciinou jsme se na severu s malými výjimkami téměř ani nesetkali. Za to však angličtina prokázala nám zcela jiných služeb nežli němčina, a to zejména i v nitru švédském.*“⁵⁸⁷

---

⁵⁸⁵ ŠTOLBA, Josef: *Za polární kruh*, s. 203 – 207, 208 – 212, 213 – 218.

⁵⁸⁶ Zde Štolba říká, že se do Skandinávie vydal prvně roku 1881, poté roku 1883 a opět roku 1884. V předchozích pasážích však tvrdil, že podruhé navštívil sever už roku 1882. Je zde tedy nesoulad a s naprostou jistotou nemůžeme potvrdit, zda svou druhou cestu vykonal roku 1882 nebo 1883. Víme však, že z druhé cesty nenapsal žádné cestopisné črty.

⁵⁸⁷ ŠTOLBA, Josef: *Za polární kruh*, s. 174.

8.2.5 Výlet do Holandska, cesta není datována, vydáno 1896

Trasa: Antverpy – vlakem do Holandska – Roosendall – přes řeku Mása a mořské rameno Hollandsch Diep - kraj Verdrongen land – Dortrecht – přes rameno řeky Oude Maas – Rotterdam – valem do Delftu – Haag – vlakem kolem Schewiningsche Boschjes do Scheweningu – Lejda - Katwijku aan Zee – Haarlem – Amsterdam – Zaan-dam – Utrecht – Čechy.

Štolba se během svého působení v Nechanicích v letech 1880 až 1891 zaměřil vedle dramatické a literární tvorby také na cestování, což mu umožňovalo především poklidné prostředí tamního maloměsta. Cesty a tvorba mu pak byly zajisté dostatečným rozptýlením. Vzhledem k tomu, že Štolba tento cestopis neopatřil žádným věnováním s datací a v textu ani jiných pramenech se nedozvídáme žádné podrobnosti o termínu cesty, nevíme tedy, kdy cestu do Nizozemska podnikl. Dočítáme se však, že během návštěvy jednotlivých nizozemských měst panovalo veliké horko, takže předpokládáme, že cesta se realizovala v letních měsících. Také vzhledem k roku vydání cestopisu (rok 1896) a předchozí tendenci vydávat knihy s odstupem několika let po vykonané cestě lze uvažovat, že výlet Štolba podnikl někdy v první polovině 90. let. Víme také, že nejel sám. Doprovázely ho dvě ženy. Jednou z nich byla Štolbova manželka Hedvika, druhou pak jeho tchýně⁵⁸⁸.

8.2.5.1 Přes belgické Antverpy do Holandska⁵⁸⁹

Bez jakéhokoli úvodu, datace či konkretizace s kým a kam jel, začíná Štolba vyprávět v okamžiku, kdy přijel do největší belgické pevnosti, do Antverp. Očekával starobylé opevnění a temné vojenské město, ovšem našel zde pravý opak. Město se zdálo bohaté a přívětivé s mnoha moderními tvrzemi a téměř žádným opevněním. Štolba zde

⁵⁸⁸ Antonín Čerych (otec Hedviky) byl však dvakrát ženat. Z prvního manželství s Annou Stejskalovou měl sedm dětí, s druhou ženou Otilií pak tři. Hedvika je dcerou z prvního manželství, ovšem nevíme, se kterou tchýní se do Nizozemska Štolba vypravil, zda s Annou či Otilií. Rodokmen ani jiné dokumenty neuvádí žádná bližší data. ŠMKN.

⁵⁸⁹ Holandsko je historickým územím na západě Nizozemska, dnešní provincie Noordholland a Zuidholland vytvořené 1840. Od roku 1477 bylo území v držení Habsburků. Tato nejvyspělejší část Nizozemska měla rozhodující roli v nizozemské revoluci v 16. st. V letech 1795 – 180 součást Batavské republiky, 1806 – 1810 Holandského království, 1810 – 1814 Francie. Na Vídeňském kongresu v roce 1815 bylo vyhlášeno Spojené království Nizozemské, ke kterému patřily do roku 1830 také Belgie a Lucembursko. Po odtržení Belgie vzniklo Nizozemské království spojené až do roku 1890 personální unií s Lucemburskem. Název Holandsko je někdy chybně vztahován na celé Nizozemsko. *Diderot...*, Svazek 5 m-o, s. 371.

navštívil městský park Groenplaats s Rubensovou sochou, anglický sad Pepiniere, sochu Quentina Massyse, v antverpském parku sochu flámského básníka Theodora van Ryswycka, pomník Hendryka Leyse, pomník Davida Teniersa, na Leopoldově boulevardu sochu národního hrdiny Bodnogneta, národní divadlo, Rubensův dům a antverpskou burzu. Štolba se také zajímal o místní přístav na řece Skalda, který umožňoval přístup i těm největším lodím. Také pozoroval zdejší mořský příliv a odliv, který Antverpy výrazně pocítují s rozdílem hladiny řeky až čtyři metry. Na nábřeží Van Dyc-ka Štolba našel rybí tržnici s nejrůznějšími druhy mořských živočichů a čilým obchodním životem. Mezi přední antverpské budovy Štolba zařadil katedrálu s Rubensovými obrazy, kostel sv. Jakuba s Rubensovou kaplí a jeho hrobem, chrám sv. Pavla, antverpskou akademii výtvarného umění, radnici či tiskárnu Musée Plantin-Moretus. „*Opouštím Antverpy s velikým uspokojením. Popřávají zejména v ohledu uměleckém dojem, že činí je nezapomenutelným.*“⁵⁹⁰

Z Antverp se Štolba vydal vlakem do Holandska. Projížděl velice plochým krajem, občas zahlédl větrné mlýny či pasoucí se stáda krav. Ve vlaku se mísily nejrůznější jazyky a Štolba zavedl řeč s vedle sedícím flámským cestujícím, který mu vysvětloval, kudy projíždějí a co zrovna vidí. Spolucestující se poté českým cestovatelům divili, že jejich čeština zní úplně jinak než němčina. O Čechách totiž vůbec nic nevěděli, a tak jim Štolba Čechy musel přiblížit. Ve stanicích, kterými projížděli, byla slyšet především flámština a jen vlakoví konduktéři pro zachování rovnoprávnosti hovořili v obou zemských jazycích, jak ve flámském, tak francouzském. Na první holandské stanici Roosendall proběhla celní prohlídka. „*Ku cti hollandských celníků musím říci, že počínají si zejména vůči cizincům velice slušně. Dostačilo pouhé ujištění, že jsme turisty, že v skrovných zavazadlech nemáme ničeho, co by chu podléhalo, a mohli (...) pečlivě střeženými dveřmi uzavřené celnice vyjít na peron, kdež chystal se již stroj k jízdě další.*“ Holandsko Štolba vnímal jako jednotvárnou krajinu plnou luk protnutou pravidelnými vodními příkopy s četnými stromořadími, větrnými mlýny a stády krav. Štolba se také věnoval významné úloze místních inženýrů a stavitelů, kteří budovali hráze a bariéry pro odtok či odklon nejrůznějších vodních toků a mořské hladiny. V kraji Verdrongen land na uměle založené řece Nieuwe Merwede obdivoval kolem stovky uměle vybudovaných ostrůvků. Vlak s cestovateli směřoval do Rotterdamu. Zde si vystoupili a Štolba

---

⁵⁹⁰ ŠTOLBA, Josef: *Na půdě moři urvané. Črty z výletu do Holandska*, Praha, F. Bačovský 1896, s. 5 – 10, 10 – 15, 15 – 21, 21 – 27, 27 – 33. Všeobecná zajímavě poučná knihovna, č. 12.

tu poznal místní široké ulice s průplavy, četnými zdvihacími mosty, starobylými domy a bohatým stromovím.⁵⁹¹

8.2.5.2 Rotterdam

„Procházka Rotterdamem zanese cizince, jenž tu svůj výlet Hollandskem počíná, do zcela nového světa. Domy, až na nepatrné celkem výminky, vesměs tří-, čtyř- i pěti-patrové, a zoufale strízlivého zevnějšku jsou beze všech architektonických ozdob z cihel stavěny, bez omítky, která by následkem vlhkého vzduchu dlouho snad nedržela, a natřeny buď tmavou olejovou barvou nebo dehtem. Ulice, z valné většiny nepříliš široké, nemají buď žádné pevné země uprostřed, aneb jsou opatřeny po jedné straně neb z obou stran mohutnými nábřežími, vesměs bez zábradlí, takže jest úplně volný přístup k lodím, jichž v kanálech takových stále dosti. To činí cizinci ulice ty z večera a zvláště za deště takřka nepříjemnými. Voda uprostřed se leskne, dlažba se leskne také, a opatrně nutno kráčet podél domů, nechceš-li skoupati se v hlubokých a špinavých vlnách – Másy.“ Nejhezčími byly dle Štolby „grachty“, tedy ulice s vodními kanály mající po obou stranách stromořadí a zdvihací můstky spojující protilehlá nábřeží. Na kanálech Štolba pozoroval nejen loďky s nejrůznějším nákladem, jako třeba s cihlami, slámou, nádobím, květinami, zeleninou, nábytkem, uhlím apod., ale také loďky sbírající smetí. Ve městě se vydal do slavného přístavu de Boompjes, ale byl zklamán jeho obyčejností. Mnohem krásnější se mu zdálo nábřeží Ooster Kade vedoucí k belgickému a rýnskému nádraží, obdivoval rotterdamský park, kde vedle stromů a jezírek navštívil také kavárny a restaurace s hudbou a prohlédl si i zoologickou zahradu. Nejvíce se mu Rotterdam líbil večer, protože nejen ulice s obchody, ale i lodě v přístavech zde rozsvěcovaly nejrůznější lampy. Štolba zde byl ve svém živlu. Vnitřní město v noci ožívalo pravým životem a v přístavech se pracovalo do noci. Za špatného počasí se místní uchylovali do skleněné pasáže Grande Passage, kde se nacházelo mnoho obchodů a lidé si zde užívali večerního korzování. Uprostřed pasáže stálo akvárium s vodotryskem a bylo možné navštívit i osvětlenou krápníkovou jeskyni, ve které se nacházela restaurace. *„Dojdeš konce a zase překvapen staneš. Hledíš do ohromné, velice rozvětvené a skvěle osvětlené krápníkové jeskyně, o jejímž účelu záhy poučí tě rozličné nadpisy jakož i černě oblečení skřítkové s bílými zástěrami, oznamující a roznášející všechny možné nápoje a pokrmy. Usedneš do kouta, jež ani příroda malebněji by upravití nemohla, a spokojeně zapíšeš dojmy*

---

⁵⁹¹ ŠTOLBA, Josef: *Na půdě moři urvané*, s. 33 – 43.

*prvního večera, v Rotterdamu stráveného, lahvi plzeňského, které však podle vignety spatřilo světlo boží v – Amsterdamu. Usedl jsem v líbezný kout takový a mimovolně zadíval jsem se v kout protější, odkud hleděly na mne ohnivé oči jakési, bezpochyby skalní diblice tak čtveračivě - - ale hned jsem zase zraky odvrátil. Čtenář uvěří mi zajisté, když podotknu, že po levici mé seděla moje žena a po pravici – tchýně.*⁵⁹²

Vedle památných míst, které nejčastěji připomínaly městské pomníky, jako například socha Erasma Rotterdamského či pomník oslavující tři sta let nizozemské svobody na Nieuwe Markt, Štolba navštívil i významné městské budovy a rušné obchodní ulice. Prohlédl si umělecké sbírky v Boynams Museum, rodný dům Erasma Rotterdamského či protestantský kostel Groote Kerk. Vyzdvihl také fakt, že vzhledem k holandské svobodě vyznání, bylo možné často narazit na svatostánky nejrozličnějších církví a sekt. Také se mu zdálo, že si Holanďané potrpí na přehnanou čistotu. „*Nechť vejdeš kamkoliv, všude čisto, že mohl bys na zemi obědvati. Nechť dům boháče, nechť řemeslníka, nechť sedláka, všude čistota až překvapující. Nemůže arci jinak býti, neboť v Hollandsku – a tj. velice nepříjemná stránka této čistoty – začínají čistiti a mýti v pondělí ráno, a nepřestanou až v neděli v poledne, a to jen proto, aby následujícího pondělka mohli počítí znova. Ať kráčíš ulicemi v kteroukoli hodinu chceš, pořád vidíš holandské služby – mimochodem řečeno, tuze málo hezké – s koketními čepečky na hlavách, pracující s vodou, stříkačkou, hadrem a smetákem. A nejen že neobmezují se na vnitřek domu a na okna. Zvláštní, lomenou stříkačkou, jež vězí v mohutném škopku, stříkají hlavně v ranních hodinách po celé facadě celého domu, a mají v stříkání takovou zručnost, že veženou paprsek vodní, kamkoli chtějí. Pak vezmou ohromný, mnoho metrů dlouhý smeták a drhnou o překot. A když odbyly dům, vrhnou se na chodník. (...) Takový holandský služebný anděl má oči jen pro předmět své činnosti, a šplýchá a stříká bez ohledu na mimojdoucí. Nejlépe bys učinil, abys kráčel prostředkem ulice. Ale tu je právě rub holandské čistoty. Domy se lesknou a třpytí jako malovány, a ulice jsou špinavy a skoro neustále plny kalužek, kterým voda s chodníků sbíhající nedá tak snadno zaniknouti. Miluji čistotu, ale čistota holandská musí se konečně zprotiviti, poněvadž Holanďané nepřicházejí nikdy k tomu, aby té čistoty konečně také jednou užili.*“ Také konstatoval, že služby v Holandsku zajišťují pouze úklid, například o dodávky potravin do domácností se starali jednotliví prodejci.⁵⁹³

⁵⁹² ŠTOLBA, Josef: *Na půdě moři urvané*, s. 43 – 50.

⁵⁹³ Tamtéž, s. 50 – 56, 56 – 61.

8.2.5.3 Haag

Z Rotterdamu měl Štolba namířeno do Haagu, ale protože nebylo možné se v brzkých ranních hodinách domoci jakýchkoli služeb, musel pěšky na nádraží. Po cestě navštívil městečko Delft, ve kterém ještě ani v půl deváté dopoledne nedostal kávu se snídaní. V Delftu se prošel po grachtě Oude Delft, navštívil kostel Oude Kerk, pokračoval k paláci Prinzenhof a klikatými uličkami došel na velké náměstí s gotickým chrámem Nieuwe Kerk a radnicí. Ve městě se také svezl tramvají za město a zase zpět, okružní jízda mu trvala asi hodinu. Před příjezdem do Haagu si město představoval jako jiná holandská města, které doposud viděl. Překvapilo ho, že našel široké a vzdušné ulice, elegantní domy a to jediné, co připomíná ostatní holandská města, byly udržované četné průplavy. Haag nakonec zhodnotil jako klidné a harmonické sídelní město, jehož ústředním bodem byl prostor Binnenhor s nedaleko stojícími úředními budovami. Štolba si prošel i nejpřednější část holandské residence od Vijveru na náměstí Kneuterdijk, kde stálo několik paláců a park Lange Voorhout. Zaujaly ho tržiště Groenmarkt a Vischmarkt, radnice, gotický chrám Groote Kerk, kanály Nieuwe Princess-Oost a Singels-gracht, sad Haagsche Bosch, zoologická a botanická zahrada i městská obora. Haagské umělecké sbírky se mu pak líbily v Koninklijk Kabinet van Schilderijen v domě Prins Maurits-Huis, v domě barona Steengrachta van Oosterland, v městské muzeum Gemeente Museum, v nizozemském muzeu Nederlandsch Museum, královském kabinetu kuriozit Kabinet van Zeldzaamheden a také muzeu Mermanno Westreemianum.⁵⁹⁴

8.2.5.4 Přímořský Schewening

Jednoho rána sedl Štolba se svými dámami na vlak směřující na nedaleké a světoznámé pláže v Scheweningu. „*Cesta jest velmi pěkná. (...) Avšak znenáhla bujná zeleň přestává. Čím blíže k moři, tím prázdnější kraj, až ocitneme se na vlnité, jen sporou travou porostlé pláni, jež ohraničena jest na obzoru řadou vysokých dýn. (...) Dýny jsou spolehlivá bradla, kterou příroda sama staví na ochranu nízkých pobřeží proti zkázo- nosnému hněvu moře. Vítr zanáší písek, ježž moře vyvrhne, od břehu dále, a vytvoří znenáhla celou soustavu mírných návrší, jež obyčejně 9 – 15 metrů jsouce vysoká, někdy*

---

⁵⁹⁴ ŠTOLBA, Josef: *Na půdě moři urvané*, s. 64 – 75, 75 – 79, 79 – 84, 84 – 88, 88 – 92.

i výše až přes 60 metrů dosahují. (...) Dokud dýna neobroste, jest hradbou velice nespolehlivou, neboť nemůže odporovati ani větru ani dešti.“ Štolba se také obdivoval šikovnosti místních stavitelů, kteří uměli vystavět vedle umělých dýn i důmyslné hráze zadržující vodu. V Scheweningu se pak Štolba opět setkal s mořem, plážemi, majákem, koupacími vozy, pobřežními elegantními hotely a rybáři.⁵⁹⁵

Štolba si celý pobřežní Schewening, který tvořil s Haagem jednu obec, prohlédl z vrcholku majáku. Po prohlídce městečka navštívil zdejší lázně, kde viděl ve žlutých koších chránících proti slunci sedět nejrůznější osoby. Na pláži určené pro muže pak využil nabízených služeb a nechal se zavést v koupacím voze do mořských vln a po koupeli v lázních také posnídal. „*Usedneš na nábřeží ke stolu a za drahé peníze obdržíš druhou snídani, při níž arcikrevety scházeti nesmějí. Pak sejdeš opět na břeh, najmeš koš, obrátíš ho zády proti slunci a uvelebiš se v něm. Vlny se lesknou, až zrak přechází, čerstvý vánek mírní palčivost slunce, jemuž jsi vydán, moře hučí omamující svou ukolébavku, oči znenáhla zemdlí – zavrou se mimovolně, a nežli se naděješ, sníš sladce na břehu mořském o těch drahých, jež doma jsi byl zanechal.*“⁵⁹⁶

8.2.5.5 Lejda

Nikde na světě není dle Štolby nashromážděno na tak malém prostoru jako v Holandsku tolik významných měst. Z Haagu se vlakem vydal do dalšího významného města, do Lejdy, kde poobědval u elegantní „*tabule d'hôte*“ v hotelu Levedag. Večer se vydal do města a nemohl si vysvětlit neutichající ruch v osvětlených ulicích. Pochopil však, že čím divočejší jsou zde večery, tím poklidnější panují rána. Zašel také do několika hostinců, avšak v žádném nepotkal ženy. Lejdu pak Štolba zhodnotil jako průmyslové město s několika vysokými školami. Našel zde botanickou zahradu s rostlinami z kolonií Východní Indie, bohatou knihovnu, přírodovědecké muzeum Rijks Museum van natuurlijke Historie, etnografické muzeum Rijks ethnografisch Museum a také muzeum starožitností Museum van Oudheden. V centru si prošel pevnost Burget přestavěnou na hotel, elegantní promenády Breede Straat, Nobel Straat a Oude a Nieuwe Hoo-gewoerd, radnici a několik kostelů.⁵⁹⁷

⁵⁹⁵ ŠTOLBA, Josef: *Na půdě moři urvané*, s. 96 – 103.

⁵⁹⁶ Tamtéž, s. 103 – 108.

⁵⁹⁷ ŠTOLBA, Josef: *Na půdě moři urvané*, s. 109 – 114, 115 – 121.

Z Lejdy se také Štolba vypravil do nedaleké rybářské vesnice Katwijk aan Zee blízko nově zbudovaného průplavu u ústí Starého Rýna. Vesnice Katwijk aan Zee ležící na mořském břehu v sousedství Německa nabízela dřevěné lázně s koupacími vozy a hotel. Turisté však zdejší vesničku navštěvovali kvůli průplavu s hrázemi a třemi stavidly, kde se dal pozorovat vedle přílivu i odlivu mořské hladiny i technický pokrok inženýrské práce. I zde Štolba věnoval velkou pozornost lidské důmyslnosti a tvořivosti a vedle vodních stavidel a regulačních systémů se seznámil i se způsobem vysoušení zaplavených vnitrozemních oblastí.⁵⁹⁸

8.2.5.6 Haarlem

Další kroky Štolby směřovaly do Haarlemu. „*Zastupuje-li v řadě předních měst hollandských Haag aristokracii, Amsterdam a Rotterdam světový obchod, Delft průmysl a Lejda vědu, možno směle říci, že Haarlem ve vznešeném kruhu tom do jisté míry zastupuje poesii. Haarlem proslul v ohledu mnohém (...) avšak co mu zjednálo pověst světovou, jsou nejnejžnější dítky přírody: květiny. Mnoho zajisté lidí o Haarlemu neví nic jiného, nežli že za našich dnů zásobí naše skleníky nejskvělejšími hyacinty a jinými druhy stkvostných, bobulových květín, a že před stalety vznikla v něm horečka tulipánová, kterážto od rozličných moderních nejsmělejších švindlů lišila se jen předmětem svým.*“ V Haarlemu tedy i Štolba obdivoval pěstování květín volně i v nejrozličnějších sklenících. Vedle několika sadů a zahrad navštívil i ohromný park Den Hout s živými zvířaty, kavárnami, restauracemi a letohrádky. Poté v prohlídce pokračoval přes nádraží na Novém městě, průplav Nieuwe Gracht dělící centrum napůl, náměstí Groote Markt, chrám Groote Kerk, radnici, budovu pro dražby, biskupské muzeum, průmyslové a koloniální muzeum a Teylerovo muzeum. Štolba také dodával, že i v době jeho návštěvy nebyl stále rozhodnut spor Haarlemu s Mohučí, Štrasburkem a Bamberkem o vynálezu knihtiskařství. Holanďané totiž doposud neuznali Guttenberga jako vynálezce knihtisku a prvenství vynálezu přisuzují haarlemskému rodákovi Costerovi, který byl Guttenbergovým učitelem. Jak již bylo řečeno, Haarlem skýtal i mnoho závodů na pěstování květin, a protože poskytovaly vstup cizincům i nejrozličnějším zákazníkům, navštívil jeden takový i Štolba. „*Navštívil jsem jeden z nejhlavnějších závodů těch, náležející firmě Krelage & Son, a byl jsem opravdu unešen. Déle dvou hodin procházel jsem se v průvodu ochotného zahradníka bezčetnými záhony a skleníky, z jichž ohromné rozsáh-*

---

⁵⁹⁸ Tamtéž, s. 126 – 133, 133 – 139.

losti pochopiti lze, jak možno těžiti i z tak choulostivých darů přírody, a z jichž znamenitých výsledků teprve možno porozuměti, že tulipánová ona horečka, jež v XVII. století Haarlem a s ním celé Hollandsko zachvátila, takých mohla rozměrů nabyti.“⁵⁹⁹

8.2.5.7 Amsterdam

„Hollandská města mají, jak již několikrát k tomu poukázáno, svůj prazvláštní ráz. Kdo jich nepoznal, nemůže jich sobě představit, i kdyby byl poznal celý ostatní svět. (...) V místech, jichž by se byl každý jiný úzkostlivě vystříhal, za okolností, jež byly by každého jiného odstrašily, s obětmi, kteráž by nebyl přinesl nikdo jiný, založili Hollandané města, jež, jsouce tepnami obchodního života světového, budí obdiv každého, komu dopřeje osud, aby do nich zavítal.“ Během svého holandského pobytu se Štolba takto stále vrací k úvahám nad lidskou šikovností, která napomohla postavit se pozemským živlům a vydobýt tak lidem kus pevné půdy a místo k životu. Další Štolbovou zastávkou byl Amsterdam. Zjistil, že i zde lidé žijí spíše večerním a nočním životem, což pozoroval hned první den návštěvy města, když se po příjezdu nechal zavést z nádraží do hotelu v pozdních nočních hodinách. Jeho drožka totiž kvůli davům nemohla ani projet. Na nejživější a nejbohatší amsterdamské třídě Kalver-Straat s asfaltovým povrchem pozoroval výlohy ozářené světly a stále prodávající obchodníky. Hned po ubytování v několikapatrovém hotelu s tichými a elegantními pokoji se však ještě téhož večera vydal do ulic, protože si nechtěl nechat ujít bujný noční život. Překvapilo ho uspořádání místních kaváren, které byly rozděleny temným závěsem vždy na dvě části. V předním oddělení blíže k výloze seděla klidná společnost, která pozorovala pouliční ruch, a teprve za závěsem se hovořilo, četlo a hrálo jako v jiných kavárnách. Vesměs všechny holandské podniky se Štolbovi na rozdíl od těch českých zdály velice elegantní a čisté. Našel také krámek „s kavalíry mořských hlubin“, kde jeho společnice zatoužily něco z nabízeného sortimentu ochutnat. *„V nejbližším okamžiku nalézali jsme se v nádherném salonu a zapíjeli výtečným rýnským nebezpečné dary všemohoucího moře. Bylo nám volno, bylo nám krásně, - avšak člověk, zejména takový, jenž křtěn je sladkou vodou a stany své rozbil ve vnitrozemí, nechť nikdy nezapomene, že jest z bídne, pozemské hlíny. Opustili jsme na nejvyšší spokojení salon, a odebrali se do dvojdílného restaurantu na sklenici norimberského piva, abychom nezapomněli, že přicházíme z vlasti plzeňského piva. Avšak ó běda! Bud' že mořští kavalíři nebyli uvyklí tak spros-*

---

⁵⁹⁹ ŠTOLBA, Josef: *Na půdě moři urvané*, s. 139 – 143, 143 – 147, 147 – 155.

tému nápoji, jakým jest pivo, aneb nenalézal červený nektar ten náležitého podkladu v mořských oněch potvůrkách, zkrátka, netrvalo dlouho ani půl hodiny, a s jednomyslností, u tří českých vlastenců velice vzácnou, počali jsme volati po nějakém alkoholickém zapití.“ Zakoupili si tedy láhev „*bonecampu*“, a před půlnocí se Štolba s manželkou a tchýní vracel do hotelu. Zdá se však, že ani alkoholické nápoje, ani mořské plody nikomu z české výpravy nesedly a všem bylo v noci i další den špatně.⁶⁰⁰

Štolba ve městě obdivoval mnohé „*grachty*“, které spojovaly na devadesát městských ostrovů. Také se pozastavil u způsobu výstavby holandských domů, které často vídal nakloněné na stranu kvůli podmáčenému podloží. Také radí dalším případným cestovatelům či turistům, že zde není dobré pít vodu kvůli často se šířícím epidemiím a zimnicím. Ve městě Štolba potkával obyvatele z venkovských oblastí, které poznával dle krojů, a také chovance místních sirotčinců. Všechny městské vrstvy pak pozoroval v neděli v kostele a pozastavil se také u popisu způsobu trávení holandské neděle. „*Holland'ané svěťí neděli co nejsvědomitěji. Veškeré obchody jsou uzavřeny, a každý spěchá do chrámu, aby učinil zadost svým náboženským povinnostem. A v ohledu tom nejsou Holland'ané jako my, kteří odbyvše si nějakou tu mši, oddáváme se pak tím bezuzdněji rozkošem pozemským. Holland'an odebere se ráno do chrámu, a stráví tam více nežlil půl dne, až hluboko přes poledne. Arci nevdá mu při tom denní jeho pořádek. Pravý Holland'an totiž spí dlouho, pak snídá thé a přikusuje syrovou šunku a sýr; před polednem zničí masitou snídani, a obědvá teprve o páté, načez mění si večer v den. (...) Holland'anům není prý v kostele čas dlouhý.*“ Štolba se nedělních bohoslužeb raději neúčastnil, protože se mu to zdálo příliš únavné.⁶⁰¹

Štolba ještě v Amsterdamu navštívil náměstí Dam s tržnicí a amsterdamskou burzu, královský palác, Nieuwe Kerk, velké tržiště Nieuwe Markt, rybí trh, Geldersche Kade, věž Montalbaan, kotviště Westerdok a Osterdok, přístavní věž Schryerstoren, královskou loděnici Ryks Mauritiem Dok, svobodný amsterdamský přístav Ryks Entrepot Dok, park s botanickou zahradou plnou tropických květín, zoologickou zahradu, místnosti umožňující panoramatický pohled na dalekou krajinu, Rembrandtovo náměstí, amsterdamský palác Paleis voor Volkslijt, muzeum, sochu básníka a punčocháře Joosta van den Rondela, Rijks Museum, Treppenhuis, Museum van der Hoop, Museum Fodor, soukromou sbírku J. P. Sixe, historickou galerii malířského spolku Arti et Amicitiae a

⁶⁰⁰ ŠTOLBA, Josef: *Na půdě moři urvané*, s. 159 – 165.

⁶⁰¹ Tamtéž, s. 165 – 173, 173 – 181.

obrazárnu spolku Felix metritis. Lákala ho také židovská čtvrť s několika synagogami. „*Skoro bych byl zajásal, když vstoupil jsem do první ulice. Jen vyšší a temnější domy tu, ale vše ostatní takové, že bylo mi, jako by mne čarovná jakás ruka byla zanesla rázem do líbezné naší V. čtvrti pražské.*“ Všude spatřoval špínu a dotíravé postavy. Amsterdamská čtvrť však vynikala svým významným rodákem Baruchem Spinozou a také kvalitní brusírnou diamantů. Štolba zatoužil poznat, jak se diamanty opracovávají, a proto navštívil dílnu M. E. Costera, která přístup dovolovala. Zde si i se svým doprovodem prohlédl brusírnu a seznámil se s chodem celého podniku. Amsterdam také nabízel pouze dvě divadla, a to Stads-Schouwburg a Grand Theatre. Vedle toho bylo možné navštívit i Salon des Variétés, kde se však při dramatických představeních kouřilo, pilo a jedlo. Štolba navštívil Ponsardovu hru Charlotte Corday v prvně zmiňovaném divadle a s napětím očekával, jak se mu bude představení v holandštině líbit, protože doposud si holandský jazyk a jeho výslovnost příliš neoblíbil. „*Na jevišti znělo to sice lépe, ale přese vše to nemohli jsme se zhostiti onoho prvního dojmu. Holland'ané počínají si v divadle velmi živě a nenuceně. Místa zdařilá rozohní je ku potlesku bouřlivému, že bys nikdy neočekával od synů národa, jež za flegmatického prohlašují. Avšak co se mi rozhodně nelíbilo: na první i druhé galerii seděli bez kabátů a pili v meziaktí pivo a čaj.*“⁶⁰²

8.2.5.8 Zaandam, Utrecht

Z Amsterdamu se Štolba se svými společníky vydal do Zaandamu. V této souvislosti si opět stěžoval na to, že Holand'ané ráno dlouho spí. Když se totiž plánoval vydat na cestu vlakem kolem sedmé hodiny ranní, nevěřil mu nikdo z místních, že by chtěl dobrovolně tak brzy vstávat. Ani ve vlastním hotelu, nebylo možné dostat brzkou snídani, obsluha nefungovala a všechen personál se teprve probouzel. Od Holand'anů se pak Štolba dozvěděl, že před půl jedenáctou dopoledne se v celém Holandsku nepracuje. Po cestě vlakem do Zaandamu u vsi Krommenie napočítal přes čtyři sta větrných mlýnů. V Zaandamu si najal povoz a nechal se s ženou a tchýní provést přívětivým městem, které se vypínalo kolem široké řeky Zaany. Všude potkávali dřevěné můstky, převážně světle zeleně natřené domky a větrné mlýny. Městskou zajímavostí byl dům, ve kterém roku 1697 bydlel Petr Veliký. Ve městě však dlouho nepobyli a přes Utrecht se vraceli domů. Utrecht Štolba hodnotil jako nejelegantnější a nejroztomilejší město

⁶⁰² Tamtéž, s. 181 – 189, 189 – 198, 198 – 207, 207 – 213.

z celého Holandska ležící na rozvětveném Rýnu. Ve městě panoval opět živý ruch. Malá česká společnost zde navštívila náměstí Vredenburg, dóm s věží, arcibiskupské muzeum, Museum Kunstliefde, radnici, říšskou mincovnu Rijsk Munt a alej Maliebaan. „Země, která jest o více nežli o třetinu menší nežli Čechy, národ, jenž čítá o 1½ milionů duší méně nežli národ náš – a co znamenají v koncertě zemí a národů evropských? Těší se úplné samostatnosti, nad kterou žárlivě bdí, oplývají bohatstvím, jež získali arcí jen usilovnou, neunavnou prací, a nelekaají se nižádných obětí, nižádných bojů a nižádných hrůz, když jde o jejich svobodu. Arcí jsou od nepamětných dob v nejlepších škole. Když nebojují s nepříteli o svou vlast, bojují o ni s mořem. Tedy stálý boj. A boj tuží, sílí, a dodává odvahy a zmužilosti. Šťastné Hollandsko! Šťastní Holland'ané!“⁶⁰³

8.2.6 Výlety do jižní Evropy a části Eurasie, vydáno 1918

Trasa: Z Černého moře lodí do Bosporu – Cařihrad - Therapie – Böyükdere – Cařihrad – Stambul – předměstí Skutari – vesnice Bulgurluköi - hora Bulgurlu – Cařihrad.

Trasa: Vlakem z Uher – transylvánské Aply – podél Dunaje – do Rumunska – Varciorov - Turn-Severin – lodí po Dunaji – Corabia – Nikopoli - Turn-Magurelle – Sistov – Rusčuk - Giurgiu – Smârdan – Bukurešť – vlakem přes Plojești a Galac do Sinaia – Bukurešť.

Trasa: Benátky – Pula – Brionské ostrovy.

Po Štolbově přesunu do rušnějších Pardubic, kde se účastnil bohatého veřejného života, provozoval praxi a ještě stavěl dům, mu zbývalo mnohem méně volného času. Přesto si však čas od času našel chvíli pro menší výlet do zahraničí. Jezdil s přáteli i s rodinnými příslušníky nejčastěji v letních měsících do vybraného města či menší lokality. Jeho několikaměsíčním dobrodružným výpravám i do méně civilizovanějších oblastí byl konec. Črty ze tří obdobných výletů vydal roku 1918 v knize *Ze slunných koutů Evropy. Vzpomínky z menších cest*⁶⁰⁴, kdy už pobýval v Praze a spíše rekapituloval,

⁶⁰³ ŠTOLBA, Josef: *Na půdě moří urvané*, s. 213 – 221, 231 – 237.

⁶⁰⁴ Poslední cestopis Štolba věnoval „Panu císařskému radovi Karlu Dimmrovi na Smíchově v upřímném a oddaném přátelství tuto knihu připisuje Dr. Josef Štolba.“

uzavíral celoživotní činnost a pořádal pozůstalosti. Příběhy z cest, které vybral pro svůj poslední cestopis, však vznikly mnohem dříve.

Roku 1899 vznikly jeho zápisky z Cařihradu, který navštívil s přáteli, manželkou a jednou z dcer koncem 90. let 19. století. Také jeho společníci si vezli dámský doprovod, takže výprava z Čech musela být početná. Jmenovitě se však Štolba o nikom nezmiňuje. Cestopisné črty z Cařihradu jsou záznamem všech míst, které Štolba s rodinou navštívil. Důkladně vyjmenoval veškeré památky, městské čtvrti a zajímavá místa, které při návštěvě nevynechal. Nevšímal si zde však již tak důkladně svých oblíbených témat. Nedožíváme se nic o ubytování, dopravě, stravě ani obyvatelích. Stručně se pozastavil jen u celnice, urbanistického uspořádání města a okolní přírody. V těchto črtách se Štolba tedy poprvé značně odchýlil od svého předchozího způsobu pozorování a stylu vyprávění.

Další výlet zařazený do cestopisu byl do rumunského hlavního města. Sem se Štolba vydal s manželkou Hedvikou roku 1898. Črty vznikly teprve roku 1901. V knize cesta do Bukurešti navazuje na výlet do Cařihradu. Čtenář tak okamžitě pozná rozdíl ve stylu psaní. Štolba se zde totiž opět vrátil ke svému typickému pohledu. Refletoval všechny vrstvy místních obyvatel, zaměřil se na jejich zvyky a způsob života, popisoval pohostinství města, stejně tak jako jeho architektonické řešení. Povšiml si důkladně také okolní přírody a věnoval se historii i současnosti celého Rumunska. Z textu také vyplývá, že zde zažil skutečně parné léto.

Poslední zvolenou lokalitou pro jeho soubor cestopisných črtů byly západoistrijské Brionské ostrovy. V této části se bohužel nedozvídáme, kdy ani s kým jejich návštěvu uskutečnil. Víme však, že črty o ostrovech Štolba sepsal roku 1909. Tento třetí soubor črtů oproti ostatním postrádá hlubší cestopisný charakter. Jedná se spíše o popis ostrovů z geografického a historického hlediska. To je však také možná dáno tím, že ostrovy byly turisty objeveny v době, kdy o nich Štolba psal, teprve nedávno. Zároveň šlo o omezenou lokalitu, která až na panenskou přírodu a hotelový komplex nenabízela nic zajímavějšího. Pravděpodobně souhrn všech těchto faktorů vedl Štolbu k popisu ostrovů trochu jiným způsobem. Vylíčil jejich historii i současnost, důkladně přiblížil vše, co ostrovy současným turistům nabízejí a vybídl čtenáře, aby dané místo také neváhal navštívit.

8.2.6.1 Turecko⁶⁰⁵

8.2.6.1.1 Cařihrad

„Když jako hoch, jehož touhy nesly se od vždy po cizích, vzdálených krajích, sníval jsem o divokých samotách chladného severu, o jasuplných nivách slunného jihu, o nebetyčných vlnách rozbouřených oceánů, o kontinentech, kdež v stínu královských palm mezi ploty sáhových, ohnivými květy obsypaných kakteí míhají se tváře všech možných barev, netušil jsem, že příznivý osud vtělí jednou bezmála veškeré sny tyto, že dopřeje mi, abych poznal vše to, co zdálo se mi kdysi nedostižným. Sever i jih, východ i západ evropský prošel jsem pln obdivu, unesen velikolepostí nekonečných oceánů, brázdil jsem vlny jejich, a všecek uchvácen nořil jsem zraky své v grandiosní zjevy tropické přírody. Ale přes to, jak mnoho toho ještě zbývalo, kam nebylo mi přáno přijíti, a jak po tom prahla duše má, víc a více roztoužená tím, co doposud byla poznala. Jaké kouzlo na příklad tajilo se pro mne ve slově „Cařihrad“. Město, s nímž co do politického významu dovede závoditi jen několik málo metropolí světových, město, jemuž co do geografické polohy nevyrovná se žádné jiné, a jehož zvláštní, touto polohou mezi dvěma, v kultuře své tak rozdílnými kontinenty podmíněný život předčí rázovitostí svou nad život veškerých sídelních měst celého světa, vábilo mne k sobě kouzlem tak neodolatelným, že za první příležitosti obrátil jsem kroky své v místa, o nichž sám Byron pln nadšení se pronesl, že nikde za velikých jeho cest nepotěšil jej pohled, jenž rovnati by se mohl pohledu na residenci sultánovou.“⁶⁰⁶

Do Cařihradu Štolba připlouval, neznámo odkud, po Černém moři mohutným a elegantním rakouským parníkem Ettore společnosti Lloyd. Po příjemné noční plavbě loď k ránu mířila do Bosporu. Štolba zde pozoroval pevnosti, na evropské straně Rumili Fener a na asijské Anadolí Fener. Na evropském břehu viděl dvě z moře se vypínající pověstná skaliska Symplejady, u asijské strany pak výběžek Malé Asie Jaum Burnu. Oba břehy střídavě poskytovaly rozkošné pohledy na háje, zříceniny, vesničky i letohrádky. Při vplouvání do cařihradského přístavu už zdálky Štolba zpozoroval krásné paláce, letohrádky a nejrůznější sídla bohatců jako Böjükdere a Therapeia, zbytky hradů Rumili Hissar a Anadolí Hissar, sultánovy paláce Čiragán, Dolma bagáže a Yildis kiosk. U břehu Štolba viděl předměstí Skutari s návrším Bilgurlu, čtvrt' Galata a evrop-

⁶⁰⁵ Území dnešního Turecka bylo součástí osmanské říše (1299 – 1923). Od roku 1923 je Turecko parlamentní republikou. Diderot..., Svazek 8 t-ž, s. 158.

⁶⁰⁶ ŠTOLBA, Josef: *Ze slunných koutů Evropy. Vzpomínky z menších cest*, Praha, Česká grafická akc. společnost Unie 1918, s. 9 – 10.

skou čtvrtí Pera. „*Jak omámeni hledíme před sebe a nejsme mocni slova. To není snad skutečnost? Toť fata morgana, vyčarovaná fantasií, již napojily pohádky tisíce a jedné noci, toť přelud tak krásný, že hrozí rozplynouti se v nejbližším okamžiku v mlhu. Avšak ne, jest to skutečnost, jest to živý obraz, obraz, jakému není ve světě rovno.*“⁶⁰⁷

Lod' zakotvila nedaleko galatského nábřeží proti celnici. O nově příchozí se přetahovali nejrůznější nosiči a místní agenti hotelů. Štolba měl hotel již dopředu rezervovaný, a tak mohl se svými spolucestujícími nasednout na připravenou bárku a nechat se převézt na břeh. Na pevnině obdržel povolení k přistání a musel projít i celnicí. „*A již zde, při prvním kroku na tureckou půdu, setkáváme se s tím, bez čehož Turecko nelze si představit, se slavným tureckým bachšišem, jenž otvírá veškeré turecké dvěře a líbezný vyluzuje úsměv na každé turecké tváři. Sdělili jsme průvodčímu, že se obáváme, aby nám celníci neproházeli příliš naše, pečlivě uspořádaná zavazadla. Usmál se a ujistil nás, že malý bachšiš, ježž nalezne později v účtě své, spraví vše k plné naší spokojenosti. Avšak běda tomu, kdo chtěl by ho vpraviti celníkovi přímo do ruky: vzbudil by nevyšší jeho nemilost. To musí se státi tak, aby žádný z ostatních kolegů, kteří stejně opatrně bachšiši svému hledí vstříc, neměl o tom zdání.*“ Bachšišem si tedy cestovatelé zajistili plynulý a rychlý průchod celnicí bez příliš důkladné kontroly pasů i zavazadel. Před celnicí si ve fiakru najali vůz s průvodcem a Štolba vzpomínal, že to bylo poprvé, kdy služeb oficiálního průvodce někde využil. Dostal však od zkušených přátel rady, aby zde tak učinil, takže uposlechl, a průvodce vyhledal. Výhodou bylo to, že odpadlo vyjednávání s veslaři, přepravci, celníky a dalšími, protože vše za poplatek vyřídil průvodce. Při cestě do hotelu jeli úzkými špinavými a zapáchajícími uličkami po špatné dlažbě. Míjeli dílny a obchody otevřené do ulice, stejně tak jako proudící davy lidí. Dojeli do evropské části Pera, kde se nacházely lepší domy, ovšem hluk tu prý panoval stejný. Štolba si také povšimnul, že městské tramvaje nemají brzdy, a tak při jízdě z kopce troubí na kolemjdoucí a neuvěřitelnou rychlostí se řítí z vršku dolů. V hotelu Pera Palace byl uvítán ředitelem, který návštěvníky pomocí „*liftu*“ vyvezl do připravených pokojů. Vše bylo obloženo mramorem a drahými koberci. Čisté pokoje s balkónem a vyhlídkou na celé město se Štolbovi velice líbily.⁶⁰⁸

Štolba si chtěl město prohlédnout i z ptačí perspektivy, a tak navštívil Galatskou věž v galatské přístavní čtvrti, bývalém centru cařihradského obchodu, kde bylo stále

---

⁶⁰⁷ ŠTOLBA, Josef: *Ze slunných koutů Evropy*, s. 10 – 14.

⁶⁰⁸ Tamtéž, s. 15 – 20.

možné nalézt nejpřednější obchodní domy, banky a nejrozumnější agentury. Galatská věž byla nejstarší památkou této městské čtvrti o výšce padesát metrů. Nabízela rozhled z horní pavlače a také sloužila k ohlašování požárů. Z věže leželo celé město Štolbovi u nohou. Na severu pozoroval čtvrť Pera s nejrozumnějšími velvyslanectvími, konzuláty a sídlem cařihradských Němců. Hlavní třídu v Peře představovala ulice Grande rue de Pera. Směrem k Bosporu viděl četné mešity, asijskou pevninu s městem Skutari a návrším Bulgurlu. Dále čtvrti Kadi Kiöi, Haidar Paša a starý Stambul. U vchodu do Marmy stála Leandrova věž sloužící jako maják. Na konci Stambulu viděl sídlo prvních sultánů Starý Serail, dále mešitu Aja Sofia se čtyřmi minarety, cařihradská muzea, bazary, Sulejmanovu mešitu, modrou plochu Marmary, Ostrovy Princů, Bithynské hory, Zlatý roh, vodovod, Mohamedovu mešitu, řeckou čtvrť Fanars, bulharský chrám, židovskou čtvrť Balat, město mrtvých Ejub, Okemidan, turecké předměstí Kassim Paša a řecké předměstí Svatý Dimitri. Kterékoli z těchto míst poté čeští cestovatelé navštívili, tam jim byl k ruce jejich průvodce. „*Násilně takorčka musíme odtrhnouti se od pohledu, jež skýtá nejvyšší temeno věže galatské. Ale není pomoci. S hlavou jako opojenou sestupujeme (...) do vřavy cařihradských ulic. Všude jen špína a puch. Rozhlížíme se udiveni, jako bychom se byli probudili ze skvostného snu. To že ten ráj, jenž ležel nám před málo okamžiky u nohou? Bohužel, není ve světě krásy, v každém ohledu dokonalé.*“⁶⁰⁹

Ve městě byly prý určité věci, které šlo spatřit jen v určité dny a hodiny. V neděli odpoledne většina obchodů zavírala a v ulicích vládla sváteční atmosféra, což dokazovala přítomnost mnoha křesťanů. Jednou za týden v neděli se dalo navštívit klášter tančících dervišů, kteří tak odbývali svou pobožnost přístupnou i nevěřícím. Cestovatelé tedy navštívili jejich modlitebnu v turecké čtvrti Kassim Paša. Cesta na místo byla namáhavá obzvlášť kvůli špatné dlažbě. „*To není chůze, to je balancování s kamene na kámen. Jak odprošoval jsem v duchu veškeré evropské dlaždice, jichž výkony zejména ve Švédsku a i v královské naší Praze budívaly zhusta mou nelibost. V Cařihradě naučil jsem se vážit si jich. Neboť co tam nazývá se dlažbou, toť asi to, co zbude z práce našich dlaždičů po době aspoň dvou set let, předpokládaje, že po celou dobu tu ani jedinkrát opravena nebyla.*“ Po vstupu do modlitebny museli cestovatelé odevzdat své hole a po zaplacení bachšiše obsluha přinesla vyšlapané „*trepky*“, které se

---

⁶⁰⁹ Tamtéž, s. 21 – 25, 26 – 31.

oblékaly přes boty. Po shlédnutí modlitby začala hrát dle Štolby „pekelná“ hudba a mniši se roztančili. Jednalo se o celkem zdlouhavé a únavné představení.⁶¹⁰

Město vedle tramvají nabízelo i podzemní dráhu. Všude panoval čilý ruch lidí, obchodů i směnárů. Cestovatelé tu potkávali jezdce na oslech, nosiče, žebráky, chudé i osoby oblečené do bohatých rób evropského typu a osoby v bohatě zdobených tureckých oděvech. Ženy vidali obvykle celé zahalené v kuklách a rukavičkách. „*Na chodnicích plno zase prodavačů a žebráků, a zde sem tam starousedlí cařihradští psi. Ošklivé černošky nabízejí orientální cukrovinky a pečivo, divoké statné postavy, v prapodivných, asijských hadrech, ovoce a různé drobotiny, slepci – opravdoví i falešní – sirky, a každý prodírá se bezohledně tím stále spěchajícím davem, jenž střídá se tu jako v kaleidoskopu. Většinou převládá tmavý evropský šat a fez. Avšak co tu zajímavých krojů ve směsici té, co pestrých turbanů, co neobyčejných tváří nejrůznější pleti. Žluté, černé, hnědé a světlomodré kaftany, prosté turecké spodky se známým pytlem vzadu, a stejně prosté kazajky, divadelní přímo obleky, zlatem bohatě vyšíváné, bílé suknice, křiklavě červené kabátce, pasy plné pistolí a jataganů, prosté i bohaté stejnokroje vojenské míhají se okolo vás, že nestačí vám oči na koukání, a veškeré možné i nemožné jazyky dorážejí ve váš sluch.*“⁶¹¹

V Cařihradu našli cestovatelé také mnoho větších i menších pohřebišť se sešlými náhrobky. Nejzajímavější byly však hřbitovy v Ejubu a Skutari. V Peře Štolba nasedl na tramvaj a po prudkém svahu sjížděl za hlučného troubení k mostu. Během jízdy došlo ke srážce s vozem taženým oslíkem, ale věc se příliš neřešila a v cestě se pokračovalo dále. U mostu cestovatelé nasedli na přistavený parníček, který je měl zavést právě do Ejubu, kde našli klidné ulice, kavárny, hostince a hlavně sklady mramorových náhrobků. Viděli zde skvostné náhrobky a mausolea sultánů, princů, kněží, pašů a bohatých Turků. Zdejší pohřebiště bylo mezi místními považováno za nejposvátnější evropský hřbitov. Všude byly k vidění nejrůznější náhrobky a mramorové studánky k omývání před modlitbou. Cestovatelé došli až k Ejubově mešitě. Štolba si pochvaloval umělecké zdobené náhrobků, kterému by prý nevkusné české zdaleka nemohlo konkurovat. Po cestě přes hroby vystoupali na návrší, kde se jim nabízel krásný rozhled a při západu slunce se vraceli lodí do Pery.⁶¹²

---

⁶¹⁰ Tamtéž, s. 31 – 36.

⁶¹¹ Tamtéž, s. 37 – 43.

⁶¹² Tamtéž, s. 44 – 53.

V celém Cařihradu si ještě Štolba všímal všudypřítomných cařihradských psů, kteří neodmyslitelně doplňovali život v tamních ulicích a návštěvníci je potkávali téměř všude. V evropské čtvrti se jich nacházelo o něco méně než v tureckých, kde na ně Turci nedali dopustit, protože se osvědčili jako hlídači. Psi zde běžně ohlašovali hlavně noční požáry a také pomáhali likvidovat pouliční odpadky, čímž zastupovali „*jako mrchožraví supové v západoindických, mexických a afrických městech zdravotní policii*“. Vedle těchto pozitiv však Štolba spatřoval i mnoho negativ. Psi se nekontrolovatelně po městě pohybovali a množili, šířili prašivinu, překáželi chodcům a jezdcům, byli zdrojem zápachu a špíny a v noci budili obyvatele svým vytím. „*Cařihrad jest tedy eldorádem pouličních psů, ale také eldorádem oněch drobných zvířátek, kterýmž daří se stejně znamenitě v horkém jako v chladném pásmu, při lidech nejružnější pleti, jako při zvířatech nejrozličnějším chlupem krytých, (...) totiž blech. Jaké to skvostné semeníště pro ne v hustých těch psích kožiších, jichž nikdy nedotkne se kartáč nebo hřeben, jaké vítané rejdiště pro nekonečné potomstvo, jaká to pastva! A jako by ulice také trochu i jim patřila, poskakují vesele po dlažbě, s níž arci snadno ocitnou se na různých, třeba i hedvábných spodničkách mimojdoucích dam. Turkyně jich mnoho asi neodnese. Nedosahuje roucho její až k zemi. Zato však toalety dam evropských jsou pro ně výborným útlukem. Běda Evropance, která, minouc takovou psí kolonii, nevyzdvihne sukně dosti vysoko. Opatří si rázem zábavu, která pozdrží ji mnohdy hodnou chvíli před spaním.*“ Štolba se však zamýšlel nad tím, že je jen otázkou času, kdy bude město psů zbaveno i přes jejich nezanedbatelný přínos.⁶¹³

8.2.6.1.2 Therapie a Böjükdere

Po několika dnech v zapáchajících cařihradských ulicích už všichni z výpravy toužili opět po čerstvém vzduchu, kterého si ve městě nejčastěji dopřávali u Bosporu, při asijském břehu a u Marmarského moře, kam často spěchali z dusného města. Bospor cestovatele uchvátil už při příjezdu. Zde podnikli také výlet na parníku kolem celého města. Obepluli evropský i asijský břeh, jeli kolem Galaty a předměstí Tophane a Fındıkly, kolem paláce Dolma Bagáže, předměstí Beşik Taş s Chlamurským údolím lip, paláce Čiragan, Yildiz Kiosk. Pokračovali kolem arménsko-židovské vesnice Ortakjöi, starého hradu Rumili Hissar, americké Robert College, turecké osady Emirghion, zálivu Steniu, vesničky Jenikjöi a řeckých osad Therapii a Böjükdere. V posledně jmenova-

---

⁶¹³ Tamtéž, s. 134 – 141.

ných osadách bylo možné nalézt příjemná a poklidná útočiště. Místa nabízela mnoho vil a letohrádků v čisté přírodě. Prosperovalo zde mnoho hotelů a impozantních budov vel-vyslanců. Podél břehu také vedla široká silnice, kde se shlukoval tamní život, a jezdily zde velocipedy, kterým nesvědčily špatně vydlážděné cařihradské ulice. Z Böjükdere se Štolba vydal povozem do nedalekého bělehradského lesa, kde byly prameny a nádrže cařihradského vodovodu. Projížděl skvostnými stromořadími, lučinami, háji a podívoval se, že vše tu bylo zvelebené a upravené. Štolba se rád zajel na místní vodojemy zvané bend podívat osobně. Severně od Böjükdere se rozprostíralo Růžové údolí, kde se nacházelo mnoho pramenů. Speciální sultánské byly ohrazeny a voda z nich vedla zvláštním potrubím pouze do sultánova harému. Na zpáteční cestě se jelo do Terapie, kde si cestovatelé zajeli do Summer Palace Hotelu, tedy filiálky jejich cařihradského hotelu. Místo oplývalo elegancí a nádherou, o čemž by si v celém Rakousku prý mohli nechat jen zdát. Za poukázku z mateřského hotelu se zde bohatě nasnídali a poté se vraceli lodí do Cařihradu. Při zpáteční cestě míjeli skálu Anadolu Kavak, horu Juša Deght, vesnice Paša Bagdže, Tšibukli a Kanlidže, zříceniny Anadolu Hissar, údolí Göksu, vesnici Kandili, palác Bejlerbeg Serai a Skutari.⁶¹⁴

8.2.6.1.3 Čtvrť Stambul

„Čím v historickém ohledu naší Praze Malá strana, tím jest Cařihradu nejstarší jeho část, Stambul, původní Byzantium.“ Štolba zde našel neustávající boj mezi asijským východem a evropským západem, přičemž východ v boji pomalu ustupoval. Do Stambulu vcházeli cestovatelé z Balukbazaru kolem mešity Jeni Džámi a pošty. Pokud by chtěl Štolba posílat poštou něco domů, zvolil by prý určitě buď rakouskou, francouzskou, anglickou či německou poštu, ale nikdy ne tureckou. Před zdejším úřadem seděli písaři a nabízeli své služby těm, kdo neuměli psát. Dále míjeli hrobku Abdula Himada I. a také sídlo turecké vlády Vysokou portu a Serajburnu, tedy soubor několika temných paláců, opevnění a zahrad. Navštívili i budovu muzea Čilini kiosk, nádvoří Janičářů se slavným platanem, který se obchází dvaceti pěti kroky, brány Orta Kapu s katovnou v průjezdu a Babi Humajun, kde se hlavy zarážejí na kůly. Pokračovali k masnému plácku Etmeidanu, Janičářskému vojenskému muzeu, chrámu sv. Ireny, k turecké meši-

---

⁶¹⁴ ŠTOLBA, Josef: *Ze slunných koutů Evropy*, s. 53 – 60, 60 – 66.

tě Aji Sofii na koňské náměstí Atmeidanu, které bylo součástí dřívějšího hipodromu. Prohlédli si i řadu mešit a minaretů.⁶¹⁵

„Když chystal jsem se na cestu do Orientu, a hlavou mou honily se nejvábnější představy všeho toho, co doufal jsem tam poznati, hleděl jsem s nemalým napětím vstříc také velikému bazáru cařihradskému. To město výkladů a krámů s obrovskými spoustami nejskvostnějších výrobků orientálního umění a řemesla, o němž mluvil s nadšením každý, komu popřáno bylo je poznati, vábilo mne kouzlem neodolatelným. A proto také, sotva že rozhlédli jsme se jen trochu po velezajímavém sídle pádišáhově, spěchali jsme do vyhlášeného toho střediska cařihradského obchodu.“ Bazar na vyvýšenině ve Stambulu tvořilo několik budov. Ulice vedoucí k bazaru byly zaplněny nejrůznějšími obchody a na samotném tržišti stály tisíce výkladů a krámů. Štolba věděl, že dříve byl členěn dle odvětví a řemesel pro snadnější orientaci, ale po ničivém zemětřesení 10. července 1894 byly ulice bazaru pobořeny a dřívější uspořádání se vytratilo. Jediný mimo stojící byl egyptský bazar Misr Čarši nabízející drogistické zboží. Stál osamocen proto, že se z něho linuly nejrůznější vůně i pachy, což mnohým nedělalo dobře. Štolba zde chtěl nakoupit dárky pro své přátele, ale už při vstupu do bazaru byl zklamán. Očekával nejlepší orientální zboží, ale zde našel jen jeho zlomek mezi nekonečným zbožím evropským. Také očekával přeplněné krámy a proudící davy, ale vše zde bylo poloprázdné a klidné. Nejvíce se Štolbovi líbilo poměrně levné hedvábné a kobercové zboží, stejně tak jako starožitnosti.⁶¹⁶

Cestovatelé také využili možnost spatřit sultána při jeho páteční cestě do mešity Yildiz Kiosk poblíž paláce. Nemělo jít však o přímý kontakt, ale o pozorování sultánova průvodu ze speciálního domu Selamlík, který byl určen pro cizince a sultánovy hosty. Cestovatelé si museli opatřit povolení na rakouském velvyslanectví. *„Rakouské jest výjimečně ve věci této velice liberální. Odevzdal jsem prostě pas, jenž arcí musí býti podle všech předpisů stvrzen a vidován, s předepsaným poplatkem pěti franků za osobu ve prospěch chudiny, do „širší“ naší vlasti příslušné, našemu průvodci, a ten beze všech dalších okolků přinesl mně elegantní, francouzské pozvání, abych zúčastnil se s chotí a slečnou tou a tou ceremonie Selamlíku, která bude se odbývati v Hamidiji příštího pátku o 12. hodině polední.“* Štolba také od ostatních hostů z jiných zemí zjistil, že by se před sultánem měli všichni reprezentovat v salonním úboru, ale ten Štolba neměl, a tak přišel

---

⁶¹⁵ ŠTOLBA, Josef: *Ze slunných koutů Evropy*, s. 66 – 74, 75 - 84, 84 – 96.

⁶¹⁶ Tamtéž, s. 96 – 108.

ve svém cestovním oděvu. U domu Selimlik byli hosté roztřízeni na diplomaty a šlechtice a na běžné cizince. První skupina hostů byla uvedena ihned bez kontroly, druhá se musela podrobit prohlídce. Štolba se svým dámským doprovodem dorazil ve stanovený pátek již v půl desáté a podařilo se mu v připravených pokojích obsadit jedno okno s výhledem na Yildiz Kiosk. V parku před budovou se řadila vojka, mariňáci, infanterie a hudební doprovod. Po nástupu se však všichni začali věnovat volné zábavě, pokušovali a bavili se. Na cestu, po které měl přicházet sultán přivezlo dvacet vozů s mezky písek, který byl okamžitě rozhrabán a pokropen. V půl jedné pak začalo veliké představení. Z paláce vyjížděla spřežení se sultánovými syny, harémem, dcerami a nakonec i s ním. Všichni jeli nejprve do mešity a teprve po modlitbě sultán nasedl do otevřeného vozu, aby mohl všechny pozdravit. „*Sultán Hamid*⁶¹⁷, *ježž teprve nyní mohli jsme si prohlédnouti co nejpohodlněji, poněvadž byl plně k nám obrácen, vypadá sešle. Pleť jest nažloutlá, černý, silný, ale krátce přistřižený vous vroubí zemdlenou, nehybnou tvář, a oko hledí tak apaticky vpřed, jako by celá ta chladná sláva se ho netýkala.*“ Celý průvod na Štolbu působil komicky a vtipně, ale chápal, že zde může být považován za velice seriózní záležitost.⁶¹⁸

8.2.6.1.4 Předměstí Skutari

Nefalšovaný a ryze turecký svět nabízelo předměstí Skutari na asijském kontinentu. Tam se Štolba vydal lodí a stanul tak poprvé na asijském kontinentu. „*Vstoupili jsme po prvé na asijskou půdu, a nutkalo nás, abychom odsud vyslali pozdravy své do dalekého domova. Proto zaměřili jsme rovnou cestou do pošty té. Malá špinavá místnost, dřevěnou stěnou přepažená, v níž malé okénko. A tím hledíme do stejné špinavé, ale o něco větší síně, kdež dva uniformovaní Turci pořádají dopisy. A vzduch v ní dusný, ukysaným aromatem tabáku těhotný, a šlehy v něm chvílemi jako od čerstvé plesniviny.*“ Zde si vyžádal korespondenční lístek a pero. Od pošty se nechal zavézt do vesničky Bulgurluköi pod horou Bulgurlu, na jejíž temeno se chtěl vypravit pěšky. Cesta vedla přes suchou trávu vzhůru. Na vrcholu stála dřevěná bouda se stoly a lavicemi, kde bylo možné nechat se obsloužit od kavárníka. Z hory byl krásný rozhled na oba kontinenty.

⁶¹⁷ Abdulhamid II. (22. 9. 1842 – 10. 2. 1918), 34. a také poslední sultán s neomezenou kontrolou nad Osmanskou říší. Vládl v letech 1876 – 1909. Jeho nástupcem byl Mehmed V. SHAW, Stanford J. - SHAW, Ezel K.: *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey*, Vol. 2, Cambridge, Cambridge University Press 1977, ISBN 978-0-521-29166-8.

⁶¹⁸ ŠTOLBA, Josef: *Ze slunných koutů Evropy*, s. 108 – 122.

„Před 25 lety na místě tom stál Neruda, ztápěl opojné zraky v nevyrovnatelný obraz, před ním se rozkládající, a napsal o něm nadšenou báseň v prose. A tam, kde Neruda básnil, netroufám si chopiti se péra. Jen hledím stále kolem sebe, zapomínám na vše, a nejsem dlouho schopen slova. Celý ten vznešený obraz vrývá se mi nesmazatelnými rysy do duše, oči i duše jej hltají, jsou jím jako omámeny, a ústy dere se po dlouhé, dlouhé době mimovolně vzdech: Jaká to krása, jaká to krása! A z téhož místa Moltke kreslil kdysi plán Bosporu a Cařihradu. Jest možné, kresliti vůči tolika kráse strážlivé linie břehů mořských?“ Poté, co z hory sestoupil, vracel se vozem zpět. Přes cypřišový les se blížil k skutarskému hřbitovu, kde se zastavil a podívoval se nad tím, jak je možné, že se Turci z Cařihradu dávají pochovat do tak zanedbané končiny.⁶¹⁹

8.2.6.2 Rumunsko⁶²⁰, rok 1898

8.2.6.2.1 Bukurešť

Po návštěvě tureckého ostrova Ada Kaleh na Dunaji, se Štolba vydal vlakem do Rumunska. Vlak ho unášel přes maďarské transylvánské Alpy a Ršavu u řek Černé a Dunaje, kde po levé straně leželo Rumunsko a naproti Srbsko. Po překročení uherské hranice pokračoval vlakem dále do první rumunské stanice Varciorov. *„Ale první naše dojmy rumunské nejsou přívě příliš příjemné. Vjeli jsme do velikého a slušného nádraží. Dvířka vagonů se prudce otevírají, všichni cestující musí vystoupiti, a hranatí nosičové chápají se našich zavazadel. Jsme ve veliké, podélné síni. Všude plno policejních strážníků, a u každých dveří rumunský, statný četník. Nejprve odebrali nám pasy, jež co nejpečlivěji prohlíželi, a zaznamenávali do velikých lejtster. Při tom zkoumali nás pichlavýma očima, a vyptávali se, co a kam. (...) A konečně vrátili přece pas, opatřený visem. Pak zotvírali všechny tlumoky, a dokud vše nebylo nalezeno v nejlepším pořádku, nepustili nás ven.“* V Rumunsku si také cestovatelé museli posunout čas na východoevropský, který předcházal západoevropskému o hodinu. Po kontrole a odbavení se tedy pokračoval vlakem dále. Rumunské dráhy se Štolbovi zdály slušné, čisté a velice frekventované. Vlak jel podél Dunaje, míjel pověstná Železná vrata a vysadil cestovatele

⁶¹⁹ ŠTOLBA, Josef: *Ze slunných koutů Evropy*, s. 122 – 134.

⁶²⁰ Ve středověku bylo Rumunsko rozděleno do tří knížectví. První dvě, Valašsko a Moldávie, byla od 16. století závislé na Osmanské říši, Sedmihradsko bylo zprvu součástí Uher, v 16. století mělo na Osmanské říši větší míru samostatnosti, roku 1699 pak bylo znovu připojeno k Uhrám. Valašsko a Moldávie získaly roku 1829 autonomii, v roce 1858 se sjednotily tak základ samostatnému Rumunsku, které vzniklo roku 1878. Od roku 1881 bylo Rumunsko královstvím. *Diderot...*, Svazek 6 p-r, s. 460.

v Turn-Severinu, odkud chtěli pokračovat lodí. Před naloděním si prohlédli město s řeckým kostelem a park se sarkofágy. Na lodi, kde převládal hlavně „židovský živel“, se cestovatelů ujal kapitán, který je pozval k sobě na můstek, a popisoval jim místní krásy. *„Břehy níží se znenáhla, a s obou stran nekonečné, chudé pláně, až zoufale nudné. (...) Milosrdný měsíc pokrývá fádni ty břehy bělavým závojem, a odráží se v rozčeřených vodách Dunaje tak mnohonásobně, že zdá se nám, jako bychom pluli te-
kutým stříbrem. (...) Halíme se pevněji v pláště své, poněvadž čerstvý větrík vane nám přímo do tváře, ale do drahé své kabiny nespěcháme. Upadáme v sladké snění, v němž jest nám nevýslovně volno.“*⁶²¹

V noci většina pasažérů vystoupila a ráno si mohl Štolba užívat skvostný svěží den bez vyrušování. Oba břehy Dunaje však shledával stále holé, ploché a pusté. Loď plula kolem rumunského městečka Corabia s řeckou katedrálou, bulharského Nikopoli, několika návrší a ruského pomníku z roku 1877. V přístavu Štolba obdivoval všudypřítomné fezy, turbany, široké pasy a pytlové krátké kalhoty. Také byl překvapen z toho, že přestože se nacházel v Evropě, všude na něho dýchal orient. Poté pluli kolem bulharské vesničky, dále kolem města Sistov, Rusčuku a rumunského města Giurgiu do Smâr-danu, kde konečně vystoupili. Zde ihned museli odevzdat pasy a až po získání víz mohli pokračovat. *„Oddechli jsme si, ale trochu předčasně. Neboť pojednou několik rukou, supím drápům podobných, chopilo se našich zavazadel, a my byli nuceni otvírati na holé blátivé zemi jedno po druhém. Procestoval jsem již pěkný kus světa, ale tak neoma-lených, tak neslušných a tak nezdořilých celníků jako v celnicích rumunských, a zejmé-na v celnici giurgiuské, nenalezl jsem nikde jinde. Cestoval jsem s dvěma dámami, z nichž jedna byla mou ženou, a majíce delší výlet před sebou, opatřili jsme se vším, čeho bylo k tomu třeba. Vše bylo krásně srovnáno, tak, že jediným sáhnutím našli jsme vždy ihned, co jsme hledali. A poněvadž uspořádaly to ruce ženské, vypadalo to, zejmé-na v hlavním našem tlumoku, velice pěkně. A proto také hltavé oči našeho celníka ra-dostní zasvítily. Nejprve chopil se svazečku bělostných kapesních šátků. (...) A vše to a jiné věci vyhazoval stále z tlumoku ven, na holou, blátivou zem, a lál neustále, že tolik a takových věcí pořádný člověk v Rumunsku nepotřebuje. Na celnici nakonec cestovate-lům pomohl s neomalenými úředníky jistý mladík, který se Štolbou hovořil francouz-*

---

⁶²¹ ŠTOLBA, Josef: *Ze slunných koutů Evropy*, s. 135 – 152.

sky. Po vyřešení celé situace se nechali rychle zavést k vlaku, odkud pokračovali do Bukurešti, kam dorazili za dvě hodiny po setmění.⁶²²

„Bukurešť, „město radosti“, nazývají „Paříží nad Dimbovicí“. Kulhá-li každé porovnání, kulhá zejména porovnání toto co nepovážlivěji. Přes to však, že má do Paříže ještě moc daleko, Bukurešť jest město roztomilé.“ V okrajových částech města bylo možné nalézt čistý orient, který se v centru tratil a vyvstával spíše evropský ráz. Nikde však nestály velké budovy, ale spíš prosté domy nejvýše o dvou patrech. Město mělo klikaté uličky a důležitou roli zde hrála zeleň, takže město vypadalo, jako by stálo v jednom velkém sadu. Na obrovské rozloze tu žil však jen zlomek obyvatel. Bukurešť byla také rozdělena do pěti obvodů, které se označovaly různými barvami. Červená čtvrť značila nejpřednější bohaté centrum s královským zámkem, ministerstvy a úřady. Ostatní čtvrti, tedy žlutá, zelená, modrá a černá obklopovaly červenou a malované tabule upozorňovaly cizince na to, v jaké se zrovna nalézají. Centrum se Štolbovi jevilo jako velice elegantní s bohatými výklady a znamenitými a levnými fiakry „birjary“. Vozy potažené plyšem obstarával kočí oděn do tmavého sametu a povoz táhlo hned několik koní. Dopravu „birjary“ zde zajišťovali hlavně Rusové a drožek tak nebylo vůbec třeba. Štolba poznal, že místní dámy po městě zásadně nechodí pěšky a „birjary“ využívají nejvíce. Také se pozastavoval nad dlažbou, která byla mimo červený obvod velice špatná. Ve městě jezdily ještě dvě tramvajové společnosti a bylo možné potkat i elektrifikovanou dráhu. Rumunskou metropoli osvětlovaly elektřina, plyn i petrolej. Na hlavních bulvárech svítila elektřina, v ostatních pak plyn a v postranních uličkách petrolejové lampy. *„Patrně začali v Bukurešti tak jako ve mnohých našich městech českých, také s petrolejem. Pak v touze po pokroku chopili se plynu, až stanuli u vševládnoucí elektřiny. Jen že to šlo patrně trochu rychleji než u nás, kde v nejednou vynikajícím městě petrolej po dlouhá léta ještě těžiti bude z oněch bojů mezi plynem a elektřinou.“*⁶²³

Štolba absolvoval cestu po Rumunsku v nejparnějších letních měsících. V Bukurešti se pak seznámil s důležitým členem tamní společnosti postranních ulic, s „barabudele“, což byl svižný cikán ověšený rákosím a vodními rostlinami, který měl zpěvem a tancem v ulicích přivolat mraky a déšť. Na hlavních bulvárech se však obecnost bavila jinak. V centru bylo možné někoho potkat teprve kolem jedenácté hodiny dopolední. Šlo většinou o dámy jedoucí do cukrárny nebo korzující důstojníky. Nej-

---

⁶²² Tamtéž, s. 153 – 161.

⁶²³ Tamtéž, s. 161- 166.

živěji naopak bylo ve městě večer, kdy se lidé procházeli v sadech a ulicích. Kolem desáté večer se především třída Calea Victoriei začala vyprazdňovat a všichni se z ní přesouvali do Chaussée Kiseleff, kde se promenádovali nejbohatší a nejurozenější obyvatelé. Štolba byl také uchvácen krásou rumunských žen. *„Rumunky jsou ženy velice hezké, roztomilé a svůdné, a dovedou šatiti se rozkošně. Oko jest zpravidla veliké, temné a plné jasu a ohně, uhločerný vlas přebohatý, a ten černý knírek nad vábnými ústy, a učiněné ty kotletky u rozkošných oušek tak – tak – řeknu jen pikantní, že i v řádném, dobře vychovaném českém manželském člověku dovedly by vyvolati všelijaké nedovolené touhy, kdyby nebyl – pod dohledem. Ale hezoučka tato tvář se všemi svými půvaby Rumunkám nestačí, a proto, bohužel, hojná ličidla náleží k nejnnutnějším toaletním jejich potřebám. Ale rumunským Seladonům, jak se zdá, to nikterak nevadí. Uvykli tomu, a mají patrně za to, že dáma bez ličidla není dámou pravou.“* Štola se dozvěděl, že v létě zde panuje největší ruch stejně jako na podzim, kdy se tu konají koňské dostihy. Společnost se zpravidla rozcházela až kolem třetí hodiny ranní.⁶²⁴

Jak již bylo řečeno, život v rumunských ulicích se zdál Štolbovi přímo omamující. Večery a noci zde patřily panstvu, eleganci a noblesnímu evropskému stylu, rána pak pracujícím lidem. Dopoledne ubíhala pomalu a po obědě už zase všichni odpočívali, aby byli připraveni na večer. S ranními paprsky vjížděli do města v úterý a v pátek venkované s primitivními vozy a přiváželi drůbež, ryby, zeleninu, melouny, ovoce a jiné zboží. Během Štolbovy návštěvy už ráno teploměr ukazoval přes 30°C ve stínu. Venkované i přes to měli celá těla zahalená do beránčích kůží a přicházeli na trh utržit co nejvíce peněz. Štolba také zjistil, že obyvatele metropole by nikdy nenapadlo na takové trhy vůbec zavítat. Od toho fungovali ve městě distributoři a překupníci, kteří vše skupovali a poté domácnostem nabízeli osobně. I přes to, že měla Bukurešť vodovod, nezastupitelnou funkci držel pouliční obchodník s vodou zvaný „saccagiu“, který vyvolával nabídky na vodu ze sudů. Dalším dodavatelem byl „rahagiuovi“, který v létě roznášel cukrovinky a pečivo a v zimě místo osvěžujících pokrmů horký čaj a lihoviny. Obdobou českého preclíkáře byl „simegiu“. Překupníci pak nabízeli i denní tisk či uhlí. Štolba zde také potkal mnoho židů a cikánů. *„Vedle přechetných židů, kteří obývají zde svou zvláštní čtvrť, v níž udržují vlastní divadélko, nejhlavnější element bukurešťského lidu: cikáni, jichž arci nikde jinde tolik nespátříte jako zde, neboť jest jich zde mnoho tisíc. Jsou nádeníky, zedníky, kotláři, hudebníky a Bůh ví čím ještě, a krásnější jejich polovice poklízí,*

---

⁶²⁴ Tamtéž, s. 166 – 172.

*pere, žehlí a prodává květiny. Květinářky jsou skoro v celém světě ve skutečnosti mnohem horší, nežli psané a malované obrázky jejich, ale mezi bukurešťskými cikánkami jich družkami vyskytne se přece jen někdy skvostný cikánský typ, jehož oči pálí jako řevavé uhly, a jehož plné rty a bohaté formy vábí mnohdy více, nežli tak kvítka, parnem panujícím polosvadlá.*⁶²⁵

Bukurešť rozkládající se v nížině od levého břehu Dunaje až k transylvánským Alpám v rovném terénu Štolba toužil vidět z ptačí perspektivy, proto se nechal zavézt „birjarem“ k svatyni, odkud bylo možné získat celistvý pohled. Viděl tisíce domků a zahrádek, hlavní bukurešťský chrám, mnoho kostelů různých vyznání, katolickou katedrálu sv. Josefa, Bacurův kostel, kapličku Stavropoleos a chrám Doamna Balassa. Velice ho zaujal také královský palác na bukurešťské třídě Calea Victoriei, který v zimě hostí německého krále⁶²⁶ Rumunska a Alžbětu⁶²⁷, „královnu spisovatelku“, známou v literárním světě pod jménem Carmen Sylva. I přes to, že panovnická rodina pocházela z Německa, splynula s Rumunskem i tamním obyvatelstvem a královna se naučila řeči tak dobře, že začala psát i v rumunštině. „*S opravdovou trpkostí na půdě jeho vzpomíná Čech, oč jsme duševně vyspělejší a kulturně pokročilejší, a jak velikou máme za sebou dějinnou minulost, a přece, co jsme vedle toho celkem přece jen dosud bídného Rumunska, kdež jen třetina dítek školou povinných navštěvuje školy z toho smutného důvodů, poněvadž se jich dosud nedostává, a kdež více nežli polovice všeho obyvatelstva neumí ani čísti a psáti. A Rumunsku tomu náleží budoucnost, poněvadž jest svým vlastním pánem.*“⁶²⁸

Štolba si v Bukurešti všímal i pohostinství. Nabídka světlých i tmavých piv ve všech hotelech, restauracích i pivnicích se mu zdála uspokojivá. Jednalo se však vesměs o tuzemská a drahá piva. Za pobytu Štolby, v roce 1898, byly v Bukurešti tři veliké pivovary Luther, Bragadiru a Oppler. Lutherův pivovar vedle toho, že vařil výborné pivo,

---

⁶²⁵ Tamtéž, s. 172 – 177.

⁶²⁶ Karl Eitel Friedrich Zephyrinus Ludwig von Hohenzollern-Sigmaringen, král Karel I. Rumunský (20. 3. 1839 – 10. 10. 1914), byl německý princ z Hohenzollernů zvolený roku 1866 rumunským vládcem nastupujícím po svržení dosavadního panovníka, kterým byl Alexandr Jan Cuza. Roku 1866 se tak stal prvním rumunským králem, vládl v letech 1866 – 1914. Dynastie Hohenzollern-Sigmaringen v Rumunsku vládla do komunistického převratu v roce 1947. BURGOUNE, Elizabeth: *Carmen Sylva. Queen and Woman*, London, Thornton 1940.

⁶²⁷ Pauline Elisabeth Ottilie Luise zu Wied (29. 12. 1843 – 3. 3./ 2. 11. 1916), rumunská královna, manželka rumunského krále Karla I., známá pod svým literárním pseudonymem jako Carmen Sylva. Dcera německého prince Hermann zu Wied a jeho manželky Marie. PAKULA, Hannah: *An Uncommon Woman: The Empress Frederick, Daughter of Queen Victoria, Wife of the Crown Prince of Prussia, Mother of Kaiser Wilhelm*, New York, Simon and Schuster 1995, ISBN 0-684-84216-5.

⁶²⁸ ŠTOLBA, Josef: *Ze slunných koutů Evropy*, s. 178 – 186, 186 – 192.

řídil Čech z Českbudějovicka. Na toho zde byl Štolba odkázán a on ho tu seznámil s chodem celého podniku.⁶²⁹

8.2.6.2.2 Sinaia a Castelul Peles

Poté, co se Štolba stále pohyboval v jednotvárné a ploché krajině, kde ho trápily nevlídné žhnoucí slunce a všudypřítomný prach, zatoužil po horách a zeleni. Rumunsko nabízelo i takový kraj v těsném sousedství rakouského Sedmihradska a transylvánských Alp. Nejroztomilejším zákoutím mělo být místo Sinaia jen kousek od sedmihradských hranic, kam se Štolba z Bukurešti jednoho dne vydal vlakem. Zpočátku jízda nenabízela žádný příjemný pohled, projíždělo se valašskou nížinou a lány obilovin. Vlak míjel městečka Plojești a Galac a směřoval na severozápad. Teprve po několika hodinách jízdy se krajina začínala měnit. Objevovaly se vinice, lesnaté háje a vrcholky. Vlak jel podél řečiště říčky Prahovy, která byla momentálně téměř vyschlá. Sporadicky Štolba zahlédl malé bílé domky s verandami a modře malovanými okny. Po cestě se stavělo v několika stanicích, kde prodávali venkované ovoce. Vlak začal stoupat a okolí nabylo divokého rázu. Projíždělo se tunelem i mosty a kolem byly vidět srázy hor, úbočí a hluboká údolí. V horách míjeli několik pil, chat, vil, zahrad i klášter. Také královská rodina si zde nechala vystavět letní sídlo Kastel Peleš. Cestovatelé vystoupili v horském nádraží, kde na ně čekal velkolepý Hotel Caraiman se sadem, vodotryskem a zahradami. Po příjezdu velice draze poobědvali a poté se vydali na bulvár Ghika se svěžím stromovím. Na konci ulice stály elegantní lázně s hudebním pavilonem, kavárnou a obchody. Lázně nabízely jodové i sladké pitné prameny. Štolba také navštívil starý klášter, ve kterém dříve pobývala královská rodina. Na stěnách některých místností byl patrný rukopis královny Carmen Sylvy, a protože byl klášter přestavován, tyto autentické práce královny spisovatelky byly pouze překryty skleněnými tabulemi a zachovány. Po výstupu nad vilové město, Štolba našel starobylý zámek, v němž pobývala právě přítomná královská rodina. Naproti stála vojenská strážnice ve stylu umělé zříceniny. Vše se zde stavělo v německém slohu a všude bylo slyšet němčinu. „*Hodiny ubíhaly jako okamžiky a bylo konečně třeba pomýšlení na návrat. Dva vlaky ho umožňují. Jeden má odjet o páté, druhý o osmé hodině. Poněvadž začátek září, do něhož naše návštěva Sinaie padla, byl zde již tak chladný, že vše chystalo se k návratu do hlavního města (...).*“ Zpáteční vlak byl značně přeplněn, za vagóny se připínaly ještě nejružnější vozy a s dvouhodinovým

---

⁶²⁹ Tamtéž, s. 192 – 197.

zpožděním se nakonec vyjelo s tak obsazenými vagony, že Štolba seděl v kupé pro šest lidí s osmi pasažéry a „honicím“ psem. Rumunky zde bez ostychu kojily své děti, mezi cestujícími se několikrát strhla hádka a z jiných kupé se ozýval i zpěv. V noci se navíc nikdo vůbec nevyspal, protože všichni od „honicího“ psa chytily blechy.⁶³⁰

8.2.6.3 Brionské ostrovy⁶³¹

„V posledních dvou, třech letech vynořili se pojednou na obzoru lidé, kteří mají za to, že zimu ztráviti musí na březích Nilu, jaro na Riviere, léto ve vysokých horách, a podzimek v oblastech Středozemního moře: Brionské ostrovy.“ Málokdo o nich však něco věděl, obzvlášť to, kde leží. Štolba přiznává, že mnozí současníci jsou po obeznámení s konkrétnějšími informacemi zklamáni, protože se vlastně jedná o rakouské ostrovy ležící poměrně blízko. Jde o dvanáct ostrůvků Jaderského moře, z nichž jen dva jsou obydleny. Leží severozápadně od rakouského válečného přístavu Pula. Největší z nich, Brioni grande, tenkrát přitahoval tisíce turistů. Za zmínku stojí také to, že Benátčané kdysi čerpali ostrovní bohatství a těžili zde sůl, mramor a vápenec. Po jejich odchodu ostrovy pustly, porostly keři a staly se útočištěm pro zmiže a moskyty. Cestovatelé 18. století před těmito ostrovy výstražně varovali a nedoporučovali jejich návštěvu. Také se většina z nich nacházela povětšinou v soukromém držení. Roku 1893 je zakoupil Pavel Kuppelwieser⁶³², dřívější ředitel Vítkovických železáren, a teprve on je proměnil a probudil k novému životu.⁶³³

I přes to, že se ostrovy nalézaly ve strategickém bodě a ovládaly přístup do válečného přístavu, nechalo Rakousko ostrovy v soukromém držení. Stát zde zakoupil jen

---

⁶³⁰ ŠTOLBA, Josef: *Ze slunných koutů Evropy*, s. 201 – 211.

⁶³¹ Brionské ostrovy nebo také Brijunské (Brijuni či Briony) patří k Západoistrijským ostrovům. Skupina zahrnuje dva větší ostrovy Velký Brijun (Veli Brijun), Malý Brijun (Mali Brijun), 13 menších a dalších ostrůvků. Od pevniny jsou Briony odděleny dva kilometry širokým Fažanským průlivem. Jadranské moře, in: *Západoistrijské ostrovy* [online], [vid. 20. 3. 2013], dostupné z: <http://www.chorvatsko.cz/istrie/brijuni.html>.

⁶³² Ostrovy koncem 19. století koupil vídeňský rodák Paul Kupelwieser (1843 – 1919). Roku 1876 se stal generálním ředitelem Vítkovických železáren, který je proměnil v jeden z největších ocelářských gigantů v Evropě. Po sporech s majiteli podniku, zejména s Rothschildy, Kupelwieser v roce 1903 z Vítkovic odešel. Záhy koupil ostrov Brioni v Jaderském moři a proměnil ho v jedinečnou rekreační oblast. Víno, které se zde pěstovalo, odebírali i ostravští restauratéři. Bylo natolik skvělé, že nový hotel ve Stodolní ulici dostal jméno Brioni. Po první světové válce vydal Kupelwieser politickou studii, podle které se měly malé státy Evropy spojit po vzoru USA a vytvořit státní útvar se společným parlamentem a prezidentem. Paul Kupelwieser, in: *První klub přítel Karla Wittgensteina v Kladně* [online], [vid. 20. 3. 2013], dostupné z:

<http://www.wittgenstein.estranky.cz/clanky/lide-kolem-karla-wittgensteina/paul-kupelwieser.html>.

⁶³³ ŠTOLBA, Josef: *Ze slunných koutů Evropy*, s. 215 – 218.

tři pozemky na vybudování skrytých pevnůstek. Štolba si také stěžoval na laxní přístup rakouské monarchie ke svým přístavům Pula, Gorice, Gradišku, Istrii či Terst, na které si dělají záslusk hlavně Italové. Poté kárá Rakousko za to, že místo toho, aby zde podporovalo slovanský živel, vítá raději Vlasy i italštinu jako domácí, stejně tak jako Němce. Těmto přístavům pak předpovídal, že dříve nebo později dojde k bojům o ně, a že je Rakousko zřejmě ztratí.⁶³⁴

V Pule si Štolba prohlédl starořímský amfiteátr, radnici, námořní muzeum a pověstný přístav. Se svým doprovodem se nalodil na parník, který zajišťoval spojení s Brionskými ostrovy a po hodině jízdy ho vítala dvě nevelká mola v malém kotvišti. Sluha z hotelu již na nové hosty čekal na břehu a odkazoval je k řediteli, který nabízel poslední volný pokoj v podkrovní. Pokoj byl velice elegantní a plně cestovatelům vyhovoval. Po ubytování se vydali na průzkum ostrova. Původně byl ostrov zarostlý křovinami, ale nový majitel je vymýtil za pomoci vypůjčených trestanců z Puly, vybudoval cesty a pohodlné pěšiny, vysázel cypřiše a pinie, vytvořil vinice a nová pole. Z ostrova se stal zanedlouho malý ráj, kde se zabydly i nejrůznější druhy ptáků. Uměle zde byli vysazeni zajáci a bažanti, které mohli rozmařilí hoteloví hosté lovit. Největším nepřítelem zvířat zde byla divoká kočka. Na ostrov byl také pozván Dr. Koch, který měl za úkol zjistit, proč se zde tak rychle šíří malárie. Ten poukázal na to, že malárii přenášejí místní komáři „*Anopheles*“, kteří se líhnou v zabahněných zálivech. Všechny bažinaté oblasti se tak musely zasypat zeminou a lehce polít petrolejem, což se muselo obzvlášť po dešti opakovat. Štolba na ostrov Brioni přijel asi v polovině měsíce května z Benátek, odkud ho komáři vyhnali, ale zde naštěstí žádné nenašel. Dalším úkolem bylo zlikvidování zmijí. Místní lomy se zpřístupnily, opatřily schůdnými cestičkami a osadily příhodnou flórou. Celý ostrov Brioni grande Štolba hodnotil jako jeden velký anglický park.⁶³⁵

Poté, co se ostrov rekultivoval a obýdlel, mohla zde započít i nová hospodářská produkce, která nalezla odbyt hlavně v Pule. Pěstuje se hlavně víno. Vedle toho se zde láme kámen, pálí vápno, drtiče vyrábí písek a staví se potřebné budovy. Místní chovají švýcarské krávy, v ledárnách se vyrábí umělý led, elektrická centrála zajišťuje světlo a energii. Majitel ostrova se také snažil zachránit zbytky antických staveb, jako například starořímský letohrad Val Catena. Štolbovi vadilo, že na různých místech ostrova nalézal

---

⁶³⁴ Tamtéž, s. 218 – 223.

⁶³⁵ Tamtéž, s. 223 – 231.

nejrůznější zákazy, jako například zákaz fotografování či vstupu. Také zde postrádal vodu, prameny a potůčky. Zjistil, že nejhůře nese nedostatek vláhy vegetace v letních měsících, kdy se zde vždy přemnoží housenky. Štolba zde už v květnu viděl plno hnízd housenky bechyně zlatořítne, která zimuje v pavučinách. Neodstraní-li se včas, hrozí zde v létě zkáza. Majitel ostrova položil prý v nedávné době do Fasanské úžiny vodovod, jenž ústí u mořských lázní Salugy.⁶³⁶

„A nyní k praktické stránce pobytu na Brioni grande. A tu třeba hned předem prohlásiti, že jest tam o hosta postaráno tak, jako snad nikde jinde. Snídaně podává se v přívětivém salonku každé jednotlivé budovy v hodinách ranních dle přání o pohodlí hostů, kdežto k obědu a k večeři nutno odebrati se do dependance. Zde nalézají se tři veliké místnosti. Po levici, stranou ze síně jakási formanka pro služebnictvo a dělnictvo, pak následuje restaurace pro turisty a pro ty, kteří nechtějí vázati se na pensi, a za ní konečně prostranný sál pro table d'hôte. (...) O jedné hodině polední a v osm večer oživne sál ten na znamení zvonce, a vše, co prohánělo se po celý den po půvabných procházkách ostrova, shromáždí se tu rázem, aby nasýtilo a napojilo tělo, svěžím vzduchem vyhladovělé.“ Za Štolbova pobytu zde byla i arcivévodkyně Marie Josefa⁶³⁷, která zde žila s arcivévodou Karlem Františkem Josefem⁶³⁸, protektorem pražské komorní výstavy z roku 1908. Vždy když pár do jídelny vcházel, musela celá společnost povstat a když odcházel, museli jim stoupnutím kynout na pozdrav. Štolba také jednou zažil komický výjev se servírovaným chřestem. Nikdo v přítomnosti arcivévodů totiž nevěděl, jakým způsobem ho jíst, a aby se nezesměšili, čekali všichni na to, až začne jíst vznešený pár. Arcivévodkyně nakonec jedla chřest rukama, a tak si společnost oddychla a pustila se do jídla. Veškeré pokrmy se Štolbovi zdály výtečné, a protože mu zde zachutnalo uzené s knedlíky, dotazoval se, kdo je dodavatelem těchto surovin. Zjistil, že šunka se dováží z Prahy, svíčková z Darmstadtu a telecí, vepřové a ryby z Hamburku. Také píše, že nejhezčí byly na ostrově večery, kdy se celá společnost procházela po nábreží, které ozařovaly elektrické lampy. Také zde ukořistil vzácnou mûru pavího oka „*Satrunia pyri*“, kterou si odvezl na památku domů. Ještě zmiňuje, že majitel ostrova těžil hlavně z německých hostů v mořských lázních. „*Tedy Briony jsou dnes půdou ně-*

⁶³⁶ Tamtéž, s. 231 – 238.

⁶³⁷ Žofie Marie Josefina Albína roz. hraběnka Chotková z Chotkova a Vojnina (1. 3. 1868 – 18. 6. 1914), s rakouským arcivévodou a předpokládaným následníkem trůnu Františkem Ferdinandem d'Este uzavřela sňatek roku 1900. *Diderot...*, Svazek 3 g-j, s. 302 – 303.

⁶³⁸ František Ferdinand Karel Ludvík Josef Maria arcivévoda Rakouský – d'Este (18. 12. 1863 – 28. 6. 1914), rakouský arcivévoda, následník trůnu z habsbursko-lotrinské dynastie. Synovec císaře Františka Josefa I. *Diderot...*, Svazek 2 c-f, s. 509.

meckou, a k ní tíhne zejména Vídeň, kteréž arcivévodkyně Maria Josefa ukázala a ukazuje cestu. Máme my Slované a zvláště my Čechové proto vyhýbat se malému tomuto ráji? Ne. Briony jsou německé, poněvadž zapadá tam dosud publikum skoro výhradně německé. Až dostaví se výletníci slovanští v hojnějším počtu, kozel by v tom byl, aby nevydobil si na této německé půdě postavení, které by bylo třeba respektovati. A ne bojem, jen váhou svou. Arci bylo by třeba, aby přicházeli výletníci, kteří nemusí groš svůj několikrát obrátiti, nežli ho vydají, výletníci, kteří mohou něco utratiti. Proč váží si ve všech světových lázních tak velice Rusů a Poláků? Poněvadž přinášejí tam peníze. My máme tolik zámožných rodin českých, které na jaře a v létě musí do světa. Proč nespojiti příjemné s užitečným, proč nerepresentovati na př. také na Brioni český svět, proč neukázati, že není takový, jak líčí ho pražští a vídenští šmokové, proč nedokázati, že kde vystoupí Čechové sebevědomě a důstojně, musí si vynutiti ohledy jako každý jiný národ? A proto: vzhůru na Briony!“⁶³⁹

---

⁶³⁹ ŠTOLBA, Josef: *Ze slunných koutů Evropy*, s. 238 – 244.

9 ZÁVĚR

Prezentované pojednání o Josefu Štolbovi, resp. o jeho cestovatelských počinech, snad přiblížilo jeho osobu v kontextu i v konkrétní oblasti sledovaného zájmu a splnilo také cíle stanovené v úvodních pasážích této bakalářské práce. Závěrem nezbývá, než se pokusit předložená fakta a uváděné myšlenky zhodnotit. Jak dopadl výzkum? Jak lze vyhodnotit sledování cestopisů? Co dalšího lze vyčíst z interpretace vydaných pramenů? Na to vše snad odpovídá následující shrnutí.

Nejprve ještě jednou uveďme, že Štolbovy cesty spadají do poměrně širokého rozsahu let. Cestoval totiž od počátku 70. let 19. století přibližně do začátku první československé republiky. Právě období jeho prvních cestovatelských počinů ještě příliš těmto aktivitám nepřálo. Česká společnost se zajímala spíše o domácí záležitosti a národní snahy a orientace za hranice znamenala rozptylování. Také úroveň technického pokroku a modernizace především v dopravě přispěly k realizaci delších a nákladnějších výprav. Z tohoto hlediska sehrávaly železniční doprava a námořní plavba nezanedbatelnou roli, stejně tak jako nejrůznější parostroje a elektrifikace městské dopravy. Poměrně bohatá síť železnic v monarchii a také tratě v celé Evropě dokázaly už v této době zajistit i s určitými časovými prodlevami celkem plynulý pohyb. Nejrůznější drožky, dostavníky a povozy pak umožňovaly spojení tam, kde dosud železnice nevedly. Také několik velikých vln migrantů směřujících na západ či na východ avizovalo rostoucí zájem o cizí kraje. Skutečných českých cestovatelů však ještě v druhé třetině 19. století byla jen hrstka. Počátkem 70. let 19. století, kdy Štolba odjížděl do zámoří, nenabízela česká literatura žádné cestopisné publikace ani tištěné průvodce píšící o zámořských regionech. To se záhy rychle měnilo, ale Štolba byl možná i prvním českým literátem, kterému se naskytla zmiňovaná cestovatelská zkušenost. Cesty na americké kontinenty byly již na konci století zcela běžné, ovšem o dvě až tři desetiletí předtím šlo o věc neobvyklou a záviděníhodnou. Také výpravy v polovině 80. let 19. století do severských končin Evropanům téměř neznámých nebyly běžnou záležitostí. Oblasti střední a pak hlavně severní Skandinávie nenabízely dostatečnou síť železnic, a tak spojení nahrazovaly nejrůznější povozy, které jezdily po neudržovaných cestách. Takovéto dobrodružství si pak mohl dovolit pouze silný a zdravý jedinec, připravený na nejrůznější nečekané a zátěžové situace.

Josefa Štolbu musíme zařadit do skupiny cestovatelů - spisovatelů beletristů. Jeho svědectví o nejrůznějších výpravách do ciziny se mu totiž nejednou staly inspirací pro vlastní uměleckou činnost a tvorbu. V první generaci českých obrozenců k cestovatelům spisovatelům patřili například Dobrovský či Šafařík. Následovali profesor Purkyně, Čelakovský či Vöcel. Mezi Štolbovy vrstevníky bychom sem pak zařadili Vrchlického, Zeyera, Staška, Nerudu, Friče, Machara, Havlíčka, Hála a další. Májová generace autorů také v novinářství prorazila s literárním útvarem fejetonu, který se záhy stal výhodnou formou i pro záznamy z cest. Tohoto způsobu prezentace využíval i Štolba a své cestopisné črty často zasílal do českých redakcí časopisů a novin i ze zahraničí. Od většiny ostatních výše zmíněných osobností se pak Štolba lišil v tom, že své zážitky z cest skutečně knižně publikoval s myšlenkou přiblížit domácímu publiku více informací o cizině. Mnozí jeho současníci a vrstevníci se totiž k cestopisným počínům neodhodlali a jejich výjezdy za hranice sloužily spíše k načerpání látky či inspirace pro další umělecká zpracování.

Cesty do Ameriky i do Skandinávie Štolba podnikal v těch nejlepších letech. Šlo o několikaměsíční výpravy a obzvláště americký pobyt znamenal jedno veliké divoké dobrodružství. Už ve svých prvních cestopisných črtách Štolba prezentoval linii svého zájmu, od které se prakticky už nikdy neodchýlil, a které se stále více či méně držel ve všech dalších dílech. V předmluvách či dosloveh některých cestopisů se také vymezoval proti pojmenování „*cestopis*“. Domníval se totiž, že jde o jeho subjektivní záznam dojmů a zážitků z cest s vloženými vtipnými a humornými příběhy, a že jeho populární a čtivé práce mají ke skutečným cestopisům daleko. To, ať posoudí čtenář, ovšem srovnáváme-li jeho cestopisné črty s jinými dobovými pokusy o cestopisy, není zde dnes žádný důvod, proč bychom označení „*cestopis*“ jeho črtám nepřihlíželi. Takovému označení se sám možná také bránil z toho důvodu, že neměl příliš možností, s kým by své práce srovnal. Kteří z jeho současníků či předchůdců své práce za cestopisy vydávali? Přesto, že Štolba své práce „*cestopisy*“ neoznačoval, dnes je jako cestopisy čteme.

Vrátíme-li se konkrétně k jevům, které opakovaně na svých cestách sledoval, vyvstane nám poměrně celistvý obraz sféry jeho zájmu. Štolba se všude zajímal o divadla, hotely a hostince, místní noviny a časopisy, urbanistická řešení měst, památky, kostely a hřbitovy, celnice a celní kontroly, dopravu a dopravní spojení, stravu a nápoje, způsob trávení večerů a nedělí, přírodní scenerie a o fyzické i psychické vzezření místních i domorodých obyvatel. Z nejrůznějších Štolbových komentářů a zážitků také zjiš-

tujeme, že si často všimal především fyzického vzhledu žen. Také na mnohých místech obdivoval lidskou důmyslnost a vynalézavost, která také díky technickému pokroku dokázala zkrotit přírodní živly či vyžrát na zemské přírodní zákony např. v podobě hrází, stavidel, splavů, výtahů, mostů apod.

Štolbovy cestopisy byly a stále jsou pro recipienty s nejrůznějšími požadavky a odlišnými čtenářskými zkušenostmi atraktivní a zajímavou četbou. Přestože je Štolba extrémně popisný, rád vše vysvětluje a zdlouhavě rozepisuje, umí pozorovat a ví, čím zaujmout. Svě čtenáře baví osobitým humorem, nekonvenčním hodnocením a expresivním, ale ne nevhodným vyjadřováním. Jeho cestopisy jsou čtivé a zábavné, čtenář je záhy vtažen do vzdáleného kraje a prožívá se Štolbou všechna jeho dobrodružství. Nejedná se však o beletrii ani odborné publikace, ale spíše o populárně naučnou četbu. Vedle svých soukromých dojmů a zážitků totiž Štolba téměř vždy seznamuje i s faktografickými údaji. Zmiňuje aktuální počty obyvatel, hustotu zalidnění, rozlohu dané země, zajímá se o historii případně o koloniální vazby a v souvislosti s některými navštívenými lokalitami uvádí, co měla ta která země v historii společného s českými zeměmi. Vždy, když se to nabízí, všímá si také vztahů vedle sebe žijících etnik a národností, popř. vedle sebe fungujících jazyků. Vše pak srovnává s česko-německou situací a jako zastánce českých národních snah si přeje i v praxi rovnoprávné postavení českého jazyka a českého národa v rámci monarchie. V různém kompozičním zpracování jednotlivých cestopisů se pak u některých zemí více či méně zabývá také tamním státním zřízením, školstvím, náboženstvím, armádou, hospodářstvím, uměním či zvyky. Pamatuje na to, že chce pobavit a obeznámit ty čtenáře, kteří se do popisovaných míst nikdy nedostanou, ovšem povzbuzuje k cestě ty, kteří o zahraničí jeví zájem a uděluje jim také cenné rady a doporučení.

Vzhledem k Štolbově výchově, vzdělání, postavení a způsobu života se nemůžeme příliš pozastavovat nad jeho konzervativním chováním, vystupováním a uvažováním, které umocňovalo i tradiční středoevropské křesťanské založení. Pocházel z měšťanské úřednické rodiny, která měla určitý společenský statut, ale vždy se musela o existenční zajištění starat. Studoval na prestižním akademickém gymnáziu a úspěšně absolvoval práva. Skutečně vybranému a urozenému chování se pravděpodobně přiučil v pražských šlechtických rodinách, ve kterých působil několik let jako vychovatel. Jak víme z jeho životopisu, neopovrhoval ani maloměstským životem a ve své praxi se po celý život setkával se všemi vrstvami obyvatel. Ve svých cestopisech však osvojené

vybrané způsoby nezapřel. Na jednu stranu se dokázal smířit s noclehem na zemi či na slamníku, ovšem v civilizovaných oblastech vždy očekával určitou úroveň nabízených služeb a komfort mu nebyl vůbec cizí. V zahraničí se také neostýchal seznámit s cizími nápoji a pokrmy, absolvoval jízdu v nejrozličnějších dopravních prostředcích, nebál se účasti na cizích společenských zábavách (divadla, cirkusy, zahrady, restaurace, zápasy v arénách) a uvítal i kontakt s domorodým obyvatelstvem, ovšem vše mělo své limity. Na jednu stranu se na vše nové a neznámé dokázal dívat s nadhledem k místním poměrům, na druhou se však neubránil subjektivnímu hodnocení a často i negativní kritice, která pramenila z jeho doposud zažitých norem, úzů a zvyklostí.

Dle typologie cestovatelů, kterou tato bakalářská práce prezentuje, bychom Josefa Štolbu jako českého cestovatele zařadili následovně. Štolba rozhodně necestoval profesionálně, za vědeckými pracovními účely ani za prací. Jeho cesty zůstávaly na úrovni národního buditelství a své výpravy promýšlel a plánoval nejčastěji v cestovatelském klubu U Halánků při diskusích s Vojtou Náprstkem, Josefem Kořenským, Emilem Holubem, Juliem Zeyerem a dalšími více či méně scestovalými přáteli. Právě do společnosti uznávaných cestovatelů se Štolba zařadil okamžitě po svém návratu ze zámoří a již nikdy ji neopustil. Zajímavý obraz o Štolbovi získáváme z toho, jakým způsobem nahlížel na místní a domorodé obyvatelstvo. Zastával humanistické myšlení, nebyl rozhodně nesnášenlivý či xenofobní a snažil se nestranně přistupovat k cizím národnostem a kulturám, stejně tak jako k odlišné barvě pleti či jinému náboženskému vyznání. Svým pozorovatelským přístupem se pokoušel čtenáři dle svých možností přiblížit skutečně co nejvíce objektivní a celistvý obraz navštíveného prostředí, ovšem svůj popis neváhal také obohatit i subjektivním hodnocením. Právě tento fakt dodává Štolbovým cestopisům na atraktivitě, protože jeho komentáře a osobní názory jsou často velmi vtipné, a jeho expresivní vyjadřování umí zážitek z četby leckdy pikantně okořenit. Ne vždy se však jedná o humor. Některé pasáže Štolbových cestopisů mohou dnes již liberální a svobodomyšlné čtenáře poměrně zarazit či pobouřit.

Tím se dostáváme k dalšímu typologickému zařazení. Přestože se Štolba v zahraničí snažil poznat místní obyvatele a obzvláště ho pak zajímali domorodci, nedokázal všechny lidské bytosti považovat za sobě rovné. Na jednu stranu kritizoval důsledky evropské kolonizace, především v ohledu zániku starých kultur a civilizací, na druhou zastával vychovatelský přístup a byl přesvědčen o tom, že bílí a vzdělaní kolonizátoři mají „barbarským“ a někdy i přírodním národům co nabídnout. S americkými

domorodými Indiány sice dokázal sympatizovat, ale nedokázal pochopit způsob jejich života ani uvažování a neochotu přizpůsobit se nově příchozím. Stejně tak nedocenil dějinnou příčinu a rozsah celé indiánské tragédie. Osobně se také několikrát setkal s odporem místních vůči nově příchozím bělochům. Některé skupiny domorodců totiž měly s bílými osadníky z předchozích setkání pouze špatné zkušenosti, a tak se před nimi bránily či skrývaly. Obávaly se totiž nákazy či vojenského verbování. Na kolonizaci Štolbovi vadila surovost a neohleduplné zacházení s původními obyvateli. Zastával však názor, že všechny tyto skupiny obyvatel, ať už domorodce, potomky dovezených černých otroků či nejrůznější míšence, je třeba socializovat a vzdělávat. Takové skupiny totiž ve Štolbově hodnotovém systému a vžité hierarchii nedosahovaly stejné pozice jako Evropané či potomci Evropanů ve Spojených státech. Velmi často kritizoval jejich laxní přístup k práci a nedokázal pochopit, jak se mohou oddávat pouze pozemským a momentálním radovánkám bez touhy něco dokázat či něčeho dosáhnout. Trochu jinak vnímal původní obyvatele severní Skandinávie. Sice se mu tamní způsob života zdál bídný, jednotvárný a chudý, ovšem dokázal ocenit jejich propracovaný vzdělávací systém a vyzdvihl i jejich úmornou práci, bez které by zde nemohli lidé přežít. Také evropský sever nepovažoval za tak divokou a necivilizovanou část světa, jako středoamerické lokality, ovšem díváme-li se na navštívené regiony s objektivním odstupem, není v nich zas tak veliký rozdíl. V jedné cestopisné práci se Štolba také přiznal k tomu, že předtím, než poznal otroctví, byl přesvědčen, že jde o dobu evropského feudalismu, a veškeré zacházení obdobného typu s lidmi odsuzoval, stejně tak jako zavrhoval obchod s lidmi. Když však osobně poznal americké otroky a jejich otrokáře, svůj názor změnil. Uváděl, že se otroci v soukromém držení nemají u svých pánů vůbec špatně, jsou zaopatření a mohou se ze svého podřízeného postavení vykoupit, ovšem to prý nečiní, protože dle Štolby tací lidé vlastními pány být zajisté nechtějí, ba dokonce neumí. Podotýkal také, že černoši, Indiáni i kreolové potřebují vzdělání a vedení, které si očividně sami nejsou schopni poskytnout. Vedle toho však psal, že se na otroctví snaží hledět nestranně a neodvažuje se ho z žádného hlediska hodnotit, ovšem to v praxi nečinil, protože jeho další komentáře toto stanovisko vyvracejí.

Pobouřit dnešního čtenáře mohou také Štolbova pejorativní označení. Černé americké obyvatelstvo nazývá „*nigry*“ a Indiány pak „*divochy*“, odlišně také vnímá ženskou krásu, kterou mezi černoškami, Indiánkami, míšenkami ani Laponkami nenacházel. Jediné, co na takových ženách dokázal ocenit, byly jejich „*bujné tělesné křivky*“,

kterých si všímal především v amerických končinách, kde se tyto ženy velice střídme zahalovaly. Vzhledem k tomu, že často nedokázal přijmout odlišný způsob života a uvažování, nemůžeme s jistotou tvrdit, zda je například jeho hodnocení amerických divadelních vystoupení či jiných společenských zábav tak objektivní, jak se zdá být. Štolba totiž často srovnával navštívená divadla s pražskými, stejně tak tamní publikum i herecké osazenstvo s českým. Byl si sice vědom, že srovnává nesrovnatelné, ale i tak ve svých kritikách nebyl příliš vlídný. S místními obyvateli v Západní Indii, Střední Americe ani Laponsku nedokázal navázat hlubší vztahy, na rozdíl od krajanů usazených v Severní Americe. Přestože se s domorodci seznamoval a následně je důkladně popisoval, udržoval si od nich odstup a považoval je za ne úplně sobě rovné. Od tohoto postoje se však oprostil ve všech navštívených civilizovaných evropských lokalitách, stejně tak jako na tureckém území, kde se mísil evropský a asijský živel.

Josefa Štolbu také musíme vnímat jako silnou a odvážnou osobnost. Nikdy se nebál vyzkoušet nepoznané a poznat neznámé. Za svého amerického pobytu se vyléčil ze zimničné nákazy, ve skandinávském studeném podnebí zase přetrpěl dentální obtíže. Ovládal jízdu na koni i v obtížně schůdném terénu, také uměl používat střelné zbraně nejen při honbě, ale také vlastní sebeobraně. Vzhledem k tomu, že hojně navštěvoval mořské lázně a nebál se nasednout ani do nestabilní loďky, předpokládáme, že byl i plavcem. Jeho fyzická zdatnost mu umožňovala i několikadenní jízdu v sedle či putování lesem, dokázal pěšky vystoupat na vyvýšené vrcholky či rozhledny a také zvládl pěší celodenní procházku městskými ulicemi. I přes častá psychická vypětí při komunikaci s cizími úředníky, celníky či obchodníky, neměl problém diplomaticky vyjednávat, k čemuž mu také dopomáhala jeho jazyková vybavenost. Ve svých cestopisech téměř nerefletoval své spolucestující, ale velice často pouze vlastní osobu. O tom, že cestoval s někým dalším se dozvídáme nejčastěji z jiných pramenů, nebo z toho, že občas píše v množném čísle. Z cestopisů také ve velké míře nedokážeme vyčíst, kdy své výpravy podnikal. Jeho primárním cílem bylo přiblížit české společnosti cizí kraje a uvádět datace se mu pravděpodobně z tohoto hlediska nezdálo důležité.

Hodnotíme-li Štolbovy cestopisné práce z hlediska jazyka a gramatiky je zřejmé, že jsou jeho práce bezchybné a užívaný český jazyk je velice bohatý, srozumitelný a promyšlený. Nalezneme-li v některých pasážích pravopisné nesrovnalosti, přisuzujeme to spíše tiskovým chybám či přehlédnutí než neznalosti. Hrubky se nejčastěji vyskytují v květnatých souvětích, nebo ve shodě přísudku s podmínkem. Jeho styl vyjadřování od-

povídá tehdejšímu slovosledu, často se setkáváme s přechodníky a také způsob psaní některých slov se liší od dnešní gramatiky. Ukázkou budiž následující slova či slovní spojení: „*s přátely, bylo lze, ob čas, skameněliny, tramway, baggerové, nevycíděné boty, napiatě, jenerál, villa, silhouetta, thermometr, malheur, saisona, s počátku, do opravy, že nebylo lze je, představovati Zikmundovy vojíny a žoldnéře, sklamání, ...*“.

Literární nadání Josefa Štolby ve své době významně obohatilo české knihovny o poutavá cestopisná vyprávění, která zde v českém jazyce a obdobné podobě chyběla. Díky dobrému pozorovatelskému umu a také znalosti čtenářského publika se Štolbovi podařilo napsat a vydat čtivé a oblíbené práce. Z jeho dobrodružných výprav však nevznikly pouze cestopisy. Inspiraci i načerpanou látku ze zahraničí několikrát využil i pro svá divadelní zpracování. Cestovatelské počiny ho také zařadily do nejužší společnosti kolem Vojty Náprstka, se kterým rychle navázal přátelství. Všestrannou a kdysi známou osobnost Josefa Štolby dnes mají v povědomí spíše jen divadelní tvůrci a odborníci na literaturu. Štolba však úplně zapomenut nebyl. I dnes určité divadelní spolky uvádějí jeho dramata, některé jeho dramatické náměty byly dokonce zfilmovány a v poslední době se Josefem Štolbou zabývaly i některé rozhlasové pořady. I tyto podněty přinášejí další otázky a otevírají prostor pro další zpracování. To je však již jiným úkolem.

10 SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

10.1 Prameny

10.1.1 Prameny archivní

Literární archiv Památníku národního písemnictví, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), 4,2
bm nezpracováno, 0 bm zpracováno, 0 bm inventarizováno, archivní soubor není pří-
stupný k nahlížení

nezpracované kartony

Literární archiv Památníku národního písemnictví, fond: Velké formáty: diplomy

Rodinný archiv Dobroslava Štolby

Státní okresní archiv Hradec Králové, fond: Notářství Štolba Josef, JUDr., Nechanice

inventář 1999, s. 12, ev. č. 1549

Státní okresní archiv Hradec Králové, fond: Rodinný archiv Štolbů (1787 – 1950)

inventář 2001, s. 21, ev. č. 1660

inv. č. 34, krat. č. 1, Články o Dr. Josefu Štolbovi

Státní okresní archiv Hradec Králové, fond: Štolbova knihovna Nechanice

inventář 1967, s. 2, ev. č. 63

Státní okresní archiv Pardubice, fond: Notářství Pardubice

sdružený a soupisový inventář 1979, s. 10. ev. č. 182/2

inv. č. 44, kn. č. 38, Rejstřík jednací 1911 – 1912

inv. č. 26, kn. č. 20, Index abecední

Státní okresní archiv Pardubice, fond: Rukopisy

kn. č. 27, Memorabilien der Stadt Pardubitz gesammelt und gewidmet der
Vaterstadt

vom Vincenz Kablik pens. Magistratssekretair im Jahre 1850, s. 150, 179, 696

Státní okresní archiv Pardubice, fond: Spolek divadelních ochotníků Štolba Rosice nad
Labem

prozatímní inventární seznam 1981, s. 2, ev. č. 770

Štolbova městská knihovna Nechanice, archiv spravuje Hana Kramářová.

10.1.2 Prameny vydané

10.1.2.1 Primární vydané prameny

ŠTOLBA, Josef: *Klepy z cest*, Praha, J. Otto 1873, 234 s.

ŠTOLBA, Josef: *Na půdě moři urvané. Črty z výletu do Hollandska*, Praha, F. Bačovský 1896, 240 s. Všeobecná zajímavě poučná knihovna, č. 12.

ŠTOLBA, Josef: *Na skandinávském severu. Črty z výletu do Švédska, Norska a Dánska*, Praha, J. Otto 1884, 314 s. Z našich i cizích vlastí, č. 3.

ŠTOLBA, Josef: *Prales. Obraz ze života mexických indiánů*, 2. vydání, Praha, J. Otto 1892, 103 s.

ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí. Vzpomínky ze života, z divadla a z literárních styků I*, Praha, Nakladatelské družstvo Máje 1900, 276 s.

ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí. Vzpomínky ze života, z divadla a z literárních styků II*, Praha, Nakladatelské družstvo Máje 1905, 374 s.

ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí. Vzpomínky ze života, z divadla a z literárních styků*, Praha, Nakladatelské družstvo Máje 1906.

ŠTOLBA, Josef: *Za oceánem I. V Západní Indii*, Praha, Grégr a F. Dattel 1874, 218 s.

ŠTOLBA, Josef: *Za oceánem II. V Mexiku*, Praha, Grégr a F. Dattel 1875, 200 s.

ŠTOLBA, Josef: *Za oceánem III. V Severní Americe*, Praha, Grégr a F. Dattel 1876, 181 s.

ŠTOLBA, Josef: *Za polární kruh. Črty z druhého výletu do Švédska*, Praha, J. Otto 1890, 226 s. Z našich i cizích vlastí, č. 8.

ŠTOLBA, Josef: *Ze slunných koutů Evropy. Vzpomínky z menších cest*, Praha, Česká grafická akc. společnost Unie 1918, 244 s.

ŠTOLBA, Josef: *Ze Západní Indie a Mexika. Černošská republika Haiti*, Praha, Česká grafická Unie 1920, 85 s. Země a lidé.

ŠTOLBA, JOSEF: *Ze Západní Indie a Mexika. Jamajka a mexické pobřeží*, Praha, Česká grafická Unie 1920, 118 s. Země a lidé.

10.1.2.2 Sekundární vydané prameny

CABALLERO, Fernán: *Justa a Rufina: povídka*, Praha, Nákladem knihkupectví I. L. Kobrova 1882, 46 s. Ústřední knihovna, seš. 49.

- MORTON, Thomas: *Není všechno zlato, co se třpytí*, Praha, Nákladem J. Pospíšila 1891, 96 s. *Divadelní biblioteka*, sv. 181.
- NERUDA, Jan: *Menší cesty*, Praha, Grégr a F. Dattel 1877, 233 s. Feuilletony Jana Nerudy, sv. 4.
- RUDOLF, rakouský korunní princ: *Cesta po zemích východních*, Praha, J. Otto 1884, 172 s.
- STROUPEŽNICKÝ, Ladislav: *Cavani*, Praha, Theodor Mourek 1878, 164 s.
- STROUPEŽNICKÝ, Ladislav: *Rozmanité čtení*, Praha, J. Otto 1875.
- ŠTOLBA, Josef: *Americké povídky*, Praha, J. Otto 1882, 383 s. Z našich i cizích vlastí.
- ŠTOLBA, Josef: *Divadelní paběrky. Vzpomínky tří divadelních nadšenců*, Praha, Máj 1902, 250 s.
- ŠTOLBA, Josef: *Kolín, město a okres*, Praha, Národohospodářská propagace Československa 1932, 131 s. Národohospodářská propagace Československa, řada A, sv. 12.
- ŠTOLBA, Josef: *Kolínské Zálabí v minulosti*, Kolín na Zálabí, Rodičovská sdružení při obecných a měšťanských školách 1933, 22 s.
- ŠTOLBA, Josef: *Krypty v chrámu sv. Bartoloměje v Kolíně*, Kolín, Klub čs. turistů 1935, 32 s.
- ŠTOLBA, Josef: *Peníze. Drama o 3 jednáních*, Praha, F. Šimáček 1895, 106 s. Dramatická díla Josefa Štolby, sv. 3.
- ŠTOLBA, Josef: *Tvrdé palice. Komická zpěvohra v 1 jednání*, Praha, F. A. Urbánek 1882, 48 s. Bibliotéka operních operetních textů, řada 2, sv. 4.
- ŠTOLBA, Josef: *Vodní družstvo. Veselohra o 3 jednáních*, Praha, F. Šimáček 1887, 112 s. *Repertoire českých divadel*, sv. 3.
- ŠTOLBA, Josef: *Zapovězené ovoce*, Praha, J. Štolba 1872, 122 s. *Divadelní svět*, sv. 1.

10.2 Literatura

10.2.1 Slovníky a encyklopedie

- BĚLINA, Pavel, et al.: *Kronika Českých zemí*, 2. vyd. Praha, Fortuna Print 2003, s. 148, 508, 520 - 521. ISBN 80-7321-071-1.
- ČERNÝ, František - KLOSOVÁ, Ljuba: *Dějiny českého divadla. Činohra*, Svazek 3, Praha, Academia 1977, 657 s.

Československá vlastivěda, Díl X. OSVĚTA, Praha, Sfinx Bohumil Janda 1931, s. 538, 550.

Diderot. Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích, Svazek 1 – 8, Praha, Diderot 1999. ISBN 80-902555-2-3.

GÖTZ, František - TETAUER, Frank: *České umění dramatické. Činohra*, Díl 1, Praha, Šolc a Šimáček 1941, 371 s.

HUTTER, Josef - CHALABABA, Zdeněk: *České umění dramatické. Zpěvohra*, Díl 2, Praha, Šolc a Šimáček 1941, 384 s.

Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce, Svazek 3 II P-Ř, Praha, Academia 2008, s. 757 – 761. ISBN 80-200-0708-3.

Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopedie obecných vědomostí, Svazek I – XXVII, Praha, J. Otto 1888 – 1908.

RODR, Josef - ŠKOPEK, Jiří: *Lidé hradeckého spektra*, Díl 3, Hradec Králové, TOPS 1995.

ŠUBERT, F. A. - LIEBSCHER, K. - PRÁŠEK, J. - ŠTOLBA, J. - VRCHLICKÝ, J.: *Čechy: společnou prací spisovatelův a umělců českých*, Díl IV, Praha, J. Otto 1892, 285 s.

VAVROUŠEK, Bohumil - NOVÁK, Arne: *Literární atlas československý*, Díl II, Praha, Prometheus 1938, s. 6.

10.2.2 Odborná literatura, monografické práce

BENEŠOVÁ, Petra: *Pardubické notářství v letech 1852 – 1929*, Pardubice, 2010. Diplomová práce. Univerzita Pardubice. Fakulta filozofická. Ústav historických věd, 126 s. Vedoucí práce Marie MACKOVÁ.

BRONCOVÁ, Dagmar, et al.: *Kniha o městě Pardubice*, Pardubice, MILPO 1999, 238 s. ISBN 80-86098-12-5.

BURGOUNE, Elizabeth: *Carmen Sylva. Queen and Woman*, London, Thornton 1940.
Cesty a cestování v životě společnosti. Reisen im Leben der Gesellschaft. Sborník příspěvků z konference konané 6. – 8. září 1994 v Ústí nad Labem. BOBKOVÁ, Lenka - NEUDERTO VÁ, Michaela (edd.), Ústí nad Labem, UJEP 1997, 498 s. ISBN 80-7044-136-4.

ČELAKOVSKÝ, Jaromír: *Moje zápisky 1871 – 1914*, Praha, Skriptorium 2004, 440 s. ISBN 80-86197-51-4.

DORAZIL, Otakar: *Objevitelé nových světů*, Praha, Lidová demokracie 1959, 288 s.

DURDÍK, Josef: *Kritika. Výbor úvah J. Durdíka o zjevech literárních a uměleckých*, Praha, Fr. A. Urbánek 1874, 359 s.

EFMERTOVÁ, Marcela, C.: *České země v letech 1848 – 1918*, Praha, Libri 1998, s. 245 - 250. ISBN 80-85983-47-8.

FILIPSKÝ, Jan, et al.: *Kdo byl kdo. Čeští a slovenští orientalisté, afrikanisté a iberoamerikanisté*, Praha, Libri 1999, 620 s. ISBN 80-85983-59-1.

FINGAL, Petr: *Český spisovatel JUDr. Josef Štolba*, Praha, Spolek českých spisovatelů belletristů Máj 1930, 3 s.

GEBAUER, Bohuslav: *Východočeské otrokářství*, Praha, Lidové družstvo tiskařské a vydavatelské 1906, 84 s.

HORSKÁ, Pavla: *Dějiny obyvatelstva v českých zemích*, Praha, Mladá fronta 1996, s. 218 – 220.

HOSTOMSKÁ, Anna: *Opera. Průvodce operní tvorbou*, Praha, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění 1958, s. 601 – 602.

JANKA, Otto: *Příběhy českých cestovatelů zapomenutých i nezapomenutých*, Třebíč, Akcent 2001, s. 117 – 119. ISBN 80-7268-122-2.

KLOSOVÁ, Ljuba: *Nástin dějin českého divadla od odchodu J. K. Tyla z Prahy až po počátky kritického realismu (1851 – 1887)*, Praha, SPN 1957, 135 s.

KLOSOVÁ, Ljuba: *Život za divadlo*, Praha, Odeon 1986, 283 s.

KODYM, Stanislav: *Dům U Halánků. Vzpomínky na Vojtu Náprstka*, Praha, ČS 1955, 237 s.

KODYM, Stanislav: *Hrst vzpomínek (části v Památníku VN nezveřejněné)*, 1926, s. 185. Strojopis. Scrapbook 117, Náprstek Vojta 4.

KUNSKÝ, Josef: *Čeští cestovatelé, Díl I*, Praha, Orbis 1961, 421 s.

KUNSKÝ, Josef: *Čeští cestovatelé, Díl II*, Praha, Orbis 1961, 492 s.

MARTÍNEK, Jiří - MARTÍNEK, Miloslav: *Kdo byl kdo. Naši cestovatelé a geografové*, Praha, Libri 1998, 509 s. ISBN 80-85983-50-8.

PAKULA, Hannah: *An Uncommon Woman: The Empress Frederick, Daughter of Queen Victoria, Wife of the Crown Prince of Prussia, Mother of Kaiser Wilhelm*, New York, Simon and Schuster 1995. ISBN 0-684-84216-5.

- PEŠEK, Josef: *Nechanice nad Bystřicí. Minulostí do přítomnosti*, Praha, Nakladatelství Al. Bohdaneckého 1916.
- PRAŽÁK, Václav: *Nechanice. Obrázky z historie a života města*, Hradec Králové, GARAMON 2003, 190 s. ISBN 80-86472-14-0.
- RADOŇOVÁ – ŠÁRECKÁ, Maryša: *Ozářené krby. Vlastenecké rodiny české*, Praha, Dělnické nakladatelství 1945, 494 s.
- RODR, Josef: *Příběhy z dalekých krajín*, Hradec Králové, Kruh 1986, s. 279 – 320. ISBN 46-006-86.
- ROZHONĚ, Vladimír: *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*, Praha, Nakladatelství Aleš Skřivan ml. 2005, 317 s. ISBN 80-86493-18-0.
- SECKÁ, Milena: *Vojta Náprstek. Vlastenec, sběratel, mecenáš*, Praha, Vyšehrad: Národní muzeum 2011, 301 s. ISBN 978-80-7429-173-9.
- SHAW, Stanford J. - SHAW, Ezel K.: *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey*, Vol. 2, Cambridge, Cambridge University Press 1977. ISBN 978-0-521-29166-8.
- ŠOLLE, Zdeněk: *Vojta Náprstek a jeho doba*, Praha, Felis 1994, 255 s. ISBN 80-901766-0-7.
- ŠVEHLA, Jaroslav: *Jan Otto. Kus historie české knihy*, Jinočany, H&H 2002, 318 s. ISBN 80-7319-010-9.
- TILLE, Václav: *Kouzelná moc divadla*, Praha, Divadelní ústav 2007, 671 s. ISBN 978-80-7008-216-4.
- URBAN, Otto: *Česká společnost 1848 – 1918*, Praha, Svoboda 1982, s. 669, 673, 675.

10.3 Tištěné noviny a časopisy

10.3.1 Autorské články

- ČAPEK, Karel: Dědeček divadelník, in: *Lidové noviny*, roč. 38, 13. května 1930, č. 240, s. 2.
- ČERNÝ, Adolf: František Řehoř, in: *Světlozor*, roč. 33, 20. října 1899, č. 48, s. 576.
- DOMEČKA, L.: Rodák královehradecký – Dr. Jos. Štolba, in: *KRAJ KRÁLOVEHRADECKÝ, Organ republikánské strany zeměd. a maloroľn. lidu*, roč. XVII., 1. května 1926, č. 33, s. 1.

- GÜTTLING, Eduard: U dra. J. Štolby v Pardubicích, in: *Máj*, roč. IV., 27. dubna 1906, č. 33, s. 525, 526.
- KRONBAUER, R. J.: Několik dodatků k pamětem dr. Josefa Štolby, in: *Máj*, roč. IV., 27. dubna 1906, č. 33, s. 519 – 526.
- KVĚT, J.: Josef Štolba, in: *Máj*, roč. IV., 27. dubna 1906, č. 33, s. 517 - 518.
- PANOCH, Pavel: Architekt Boža Dvořák a záchrana Kunětické Hory, in: *Zprávy Klubu přátel Pardubic*, roč. 32, 1997, č. 9-10, s. 249 - 256.
- ŠTECH, V.: Josef Štolba, in: *Máj*, roč. IV., 27. dubna 1906, č. 33, s. 514 – 516.
- TERŠL, F.: Feuilleton (na pokračování), Spisovatel dr. Jos. Štolba, in: *Osvěta lidu*, roč. XXXVIII., 22. listopadu 1935, č. 82, s. 5.
- TERŠL, F.: Feuilleton (na pokračování), Spisovatel dr. Jos. Štolba, in: *Osvěta lidu*, roč. XXXIX., 8. ledna 1936, č. 3, s. 3.
- VRCHLICKÝ, Jaroslav: Pozdrav Josefu Štolbovi, in: *Máj*, roč. IV., 27. dubna 1906, č. 33, s. 519.
- WEITENWEBER, Vilém: Karel Liebscher, in: *Zlatá Praha*, roč. 2, květen 1885, č. 19, s. 258.

10.3.2 Články bez uvedení konkrétního autora

- Dr. František Bačkovský zemřel, in: *Knihkupecký oznamovatel*, roč. 16, 1909, č. 25, s. 109 – 110.
- Dr. Jos. Štolba, in: *Humoristické listy*, roč. XXVI., 31. května 1884, č. 22, titulní strana.
- Josef Štolba zemřel, in: *Lidové noviny*, roč. 38, 13. května 1930, č. 240, s. 2.
- K nešťastnému skonu Pavla Albiera, in: *Národní listy*, roč. 41, 6. listopadu 1901, č. 306, s. 2.
- Nestor českých dramatických spisovatelů – mrtev. Josefa Štolby není více!, in: *Večer*, roč. 30, 13. května 1930, č. 147, s. 1.
- Odhalení pamětní desky spisovateli Jos. Štolbovi, in: *Osvěta lidu*, roč. XXXVIII., 23. října 1935, č. 74, s. 2.
- Oznámení, in: *Osvěta lidu*, roč. XXXVIII., 23. října 1935, č. 38, s. 2.
- Památce spisovatele DR. J. Štolby. Celá rodina dr. Josefa Štolby za jeho působení v Pardubicích (Foto Deyl, Pardubice), in: *Pestrý týden*, roč. V., 31. května 1930, č. 22.
- Pohřeb spisovatele dr. Štolby, in: *A – Zet České slovo*, 16. května 1930, č. 114, s. 4.

Příspěvek bez označení, český překlad, in: *Politik*, roč. III., 18. června 1869, č. 166, s. 3.
Různé zprávy, in: *Perštýn*, roč. VIII., 7. srpna 1897, č. 19.
Spisovatel Josef Štolba, in: *Polední list*, roč. IV., 13. května 1930, č. 133, s. 3.

10.4 Internetové zdroje

10.4.1 Webový zdroj jednoho autora

HRBEK, V.: JuDr. Josef Štolba – významná pardubická postava (feuilleton), autor.
VÝCHOD 1930 – květen, in: *Zprávy KPP* [online], 27. 7. 2012, č. 5 – 6
[vid. 10. 2. 2013], dostupné z:

http://www.kpp.iipardubice.cz/stranky/cti-zpravy.php?id=JUDr._Josef_Stolba_-_vyznamna_pardubicka_postava.

LEBROVÁ, Dobromila: Josef Václav Sládek, básník a překladatel – 100. výročí úmrtí,
in: *Pozitivní noviny* [online], 2. 7. 2012 [vid. 10. 2. 2013], dostupné z:
<http://www.pozitivni-noviny.cz/cz/clanek-2012060072>.

10.4.2 Webový zdroj bez uvedeného autora (součást jednoznačně pojmenovaného serveru)

Cestopisy, in: *Elektronická knihovna cestopisů 19. a 20. století* [online],
[vid. 20. 3. 2013], dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/clit/ekc19a20s/>.

Dům u Halánků, Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur, in:
PortalPraha.Cz. Pražská informační služba [online], [vid. 2. 3. 2013], dostupné z:
<http://www.portalpraha.cz/dum-u-halanku-naprstkovo-muzeum-asijskych-africkych-a-americkych-kultur/>.

Dr. Frant. Bačovský, in: *Slovník českých nakladatelství 1849 – 1949* [online],
[vid. 20. 3. 2013], dostupné z: http://www.slovník-nakladatelství.cz/nakladatelství/dr-frant-backovsky.html?index_group=all.

Historie KČT, in: *Klub českých turistů* [online], [vid. 2. 3. 2013], dostupné z:
<http://www.kct.cz/cms/historie-kct>.

Historie knihovny v Nechanicích, in: *Knihovna Nechanice* [online], [vid. 8. 2. 2013],
dostupné z: <http://www.knihovnanechanice.webk.cz/pages/o-knihovne.html>.

Historie východočeského divadla Pardubice, in: *Východočeské divadlo Pardubice*
[online], [vid. 10. 2. 2013], dostupné z: <http://www.vcd.cz/divadlo/mestske.htm>.

Jadranské moře, in: *Západoistrijské ostrovy* [online], [vid. 20. 3. 2013], dostupné z: <http://www.chorvatsko.cz/istrie/brijuni.html>.

Kramérius, in: *NK ČR* [online], [vid. 20. 3. 2013], dostupné z: <http://kramerus.nkp.cz/kramerus/Welcome.do>.

Město zpracovává pasport uměleckých děl, in: *Hradec Králové. Oficiální stránky statutárního města* [online], [vid. 5. 2. 2013], dostupné z: <http://www.hradeckralove.org/noviny-a-novinky/mesto-zpracovava-pasport-umeleckych-del>.

Osobnosti, in: *Encyklopedie dějin města Brna* [online], [vid. 10. 2. 2013], dostupné z: http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=13612.

Pardubice Smilova 307, in: *Google Maps* [online], [vid. 20. 3. 2013], dostupné z: <https://maps.google.cz/maps?hl=cs&tab=wl>.

Pardubice Zelenobránská 77, in: *Google Maps* [online], [vid. 20. 3. 2013], dostupné z: <https://maps.google.cz/maps?hl=cs&tab=wl>.

Paul Kupelwieser, in: *První klub přítel Karla Wittgensteina v Kladně* [online], [vid. 20. 3. 2013], dostupné z: <http://www.wittgenstein.estranky.cz/clanky/lide-kolem-karla-wittgensteina/paul-kupelwieser.html>.

Praha – Vinohrady, in: *Václav Višek* [online], [vid. 5. 3. 2013], dostupné z: <http://venco.vypindy.blogspot.cz/2011/01/praha-vinohrady.html>.

Praha 2 Jugoslávská 236, in: *Google Maps* [online], [vid. 5. 3. 2013], dostupné z: <https://maps.google.cz/maps?hl=cs&tab=wl>.

Slavné osobnosti regionu, in: *Blanský les – Netolicko* [online], [vid. 19. 3. 2013], dostupné z: <http://www.blanet.cz/?artid=124&lang=cz&mode=normal>.

Stručná historie pražské zoo, in: *ZOO Praha* [online], [vid. 18. 3. 2013], dostupné z: <http://www.zoopraha.cz/cs/o-zoo/historie/strucna-historie-prazske-zoo>.

Vinohrady – dům Valdek čp. 620 – Odkud vzal Valdek své jméno, in: *Oficiální webový portál Prahy 2* [online], [vid. 7. 3. 2013], dostupné z: http://www.praha2.cz/2315_Vinohrady-dum-Valdek-cp-620-Odkud-vzal-Valdek-sve-jmeno.

Východočeská výstava průmyslu, zemědělství, národopisu a umění v roce 1903, in: *Pardubice.eu* [online], [vid. 10. 2. 2013], dostupné z: <http://www.pardubice.eu/mesto/turisticke-informace/vychazkove-okruhy/trasa-1/vystava.html>.

10.5 Vystavované expozice

Historická expozice „*Od pevnosti k salonu republiky*“ přístupná od 18. 5. 2008 do 31. 12. 2015 v Muzeu východních Čech v Hradci Králové.

10.6 Audio záznamy

Pardubická ohlédnutí. O pořadu, in: *Český rozhlas Pardubice* [online], [vid. 20. 3. 2013], dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/pardubice/ohljedniti>.

11 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 - Josef Štolba v roce 1863, stáří 17 let, v septimě na gymnáziu

Příloha č. 2 - Josef Štolba v roce 1871, stáří 25 let, vychovatel u Kouniců

Příloha č. 3 - V redakci Palečka, zakladatelé Jan Otto (vlevo), redaktor Josef Štolba (uprostřed) a ilustrátor Gustav Jaroslav Schulz, rok 1872

Příloha č. 4 - Josef Štolba roku 1873 před cestou do Ameriky

Příloha č. 5 - Josef Štolba s přáteli na Haiti, rok 1873. Hrabě Desfours (vlevo dole), Josef Štolba, pan Cabanis (vpravo nahoře), Vilém Bečvář (vpravo dole)

Příloha č. 6 - Josef Štolba s honební společností v mexické Verakruz, rok 1873. Josef Štolba (vlevo na koni), pan Kählich (třetí zleva na koni), Vilém Bečvář (druhý zprava stojící u koně)

Příloha č. 7 - Pražský soukromník Vilém Bečvář, který doprovázel Josefa Štolbu a hraběte Artura Desfours Walderode roku 1873 do Ameriky

Příloha č. 8 - Hrabě Artur Desfours Walderode v americkém pralese

Příloha č. 9 - Štolbova podobizna, nejčastěji vkládána na divadelní „oznamy“ apod

Příloha č. 10 - Josef Štolba, spisovatel a dramatik

Příloha č. 11 - Hedvika Čerychová, později Štolbová v době svatby, kolem roku 1875

Příloha č. 12 - Josef Štolba, nastupující notář v Nechanicích, rok 1880

Příloha č. 13 - Josef Štolba kolem roku 1884

Příloha č. 14 - Josef Štolba s chotí Hedvikou a dcerami: nejstarší Otylíí, Marií a nejmladší Olgou

Příloha č. 15 - Štolbův dům v Nechanicích, bývalý „americký“ parní mlýn jeho tchána Antonína Čerycha, v 80. letech 19. století Lubenská ulice

Příloha č. 16 - Štolbův dům v Nechanicích v současné době, dnes v ulici Palackého

Příloha č. 17 - Štolbův pardubický dům ve Smilově ulici, č. p. 307, který si nechal navrhout a vystavět

Příloha č. 18 - Pardubický dům (druhý zleva) v Zelenobranské ulici č. p. 77. Zde Štolba provozoval svou kancelář

Příloha č. 19 - Josef Štolba, nastupující notář v Pardubicích, rok 1891

Příloha č. 20 - Josef Štolba s manželkou Hedvikou, rozenou Čerychovou v Pardubicích

Příloha č. 21 - Josef Štolba s rodinou v Pardubicích

- Příloha č. 22** - Josef Štolba ve své pardubické zahradě
- Příloha č. 23** - Josef Štolba s rodinou v zahradě svého domu v Pardubicích
- Příloha č. 24** - Josef Štolba s manželkou Hedvikou, nejstarší dcerou Otylíí Sieberovou – Štolbovou (vpravo) a její snachou Blaženou Hronovou (stojící). Hedvika na klíně chová pravnuka Ladislava Siebera, léto 1927 ve Všenorech
- Příloha č. 25** - Josef Štolba s manželkou Hedvikou v Praze
- Příloha č. 26** - Josef Štolba s pravnukem Ladislavem Sieberem (*1923), Praha
- Příloha č. 27** - Dům Valdek na Vinohradech, Praha 2, kde žil Štolba s manželkou od konce roku 1911 přibližně do 1928
- Příloha č. 28** - Dům v Jugoslávské ulici č. p. 236 na Vinohradech, kde Štolba zemřel
- Příloha č. 29** - Portrét Josefa Štolby od neznámého autora
- Příloha č. 30** - Portrét Štolbovy ženy Hedviky od neznámého autora
- Příloha č. 31** - Josef Štolba při oslavě svých osmdesátých narozenin, rok 1926
- Příloha č. 32** - Úřadující Josef Štolba
- Příloha č. 33** - Josef Štolba v rakvi, květen 1930
- Příloha č. 34** - Poslední rozloučení proběhlo ve Vinohradském městském divadle, 15. květen 1930
- Příloha č. 35** - Pohřební průvod Josefa Štolby z Vinohradského divadla na Vinohradský hřbitov, 1930
- Příloha č. 36** - Pohřební vůz v průvodu Josefa Štolby, z Vinohradského divadla na Vinohradský hřbitov
- Příloha č. 37** - Rodinná hrobka Štolbů na Vinohradském hřbitově
- Příloha č. 38** - Pamětní deska na Malém náměstí č. p. 21/5 v Hradci Králové
- Příloha č. 39** - Vysvědčení z první třídy, normální škola u sv. Jakuba na Starém městě pražském
- Příloha č. 40** - Pololetní (vlevo) a závěrečné (vpravo) vysvědčení ze třetí třídy, normální škola u sv. Jakuba na Starém městě pražském, školní rok 1855/1856
- Příloha č. 41** - Pololetní (vlevo) a závěrečné (vpravo) vysvědčení ze čtvrté třídy, normální škola u sv. Jakuba na Starém městě pražském, školní rok 1856/1857
- Příloha č. 42** - Pololetní (vlevo) a závěrečné (vpravo) vysvědčení z primy, akademické staroměstské gymnázium v Praze, školní rok 1857/1858
- Příloha č. 43** - Pololetní (vlevo) a závěrečné (vpravo) vysvědčení z tercie, akademické staroměstské gymnázium v Praze, školní rok 1859/1860

Příloha č. 44 - Památka Svátosti svatého biřmování, 26. května 1860, Antonín František Josef Štolba navštěvoval tercii

Příloha č. 45 - Památka Svátosti svatého biřmování v němčině, 26. května 1860, Josef navštěvoval tercii

Příloha č. 46 - Pololetní (vlevo) a první české závěrečné (vpravo) vysvědčení z kvinty, akademické staroměstské gymnázium v Praze, školní rok 1861/1862

Příloha č. 47 - Pololetní (vlevo) a závěrečné (vpravo) vysvědčení ze septimy, akademické staroměstské gymnázium v Praze, školní rok 1863/1864

Příloha č. 48 - Maturitní vysvědčení, akademické staroměstské gymnázium v Praze, 26. května 1865

Příloha č. 49 - Ukázka z vysokoškolského indexu Josefa Štolby, právnická fakulta

Příloha č. 50 - Státní zkouška z práva a státovědy, rok 1867

Příloha č. 51 - Odpověď na Štolbovu žádost o osvobození z vojenské povinnosti

Příloha č. 52 - Absolutorium, 1869

Příloha č. 53 - Doktorský titul z roku 1874

Příloha č. 54 - Štolbova oznámení o získání doktorského titulu „*Josef Štolba z Hradce Králové klade sobě za čest oznámiti, že dne 31. července 1874 na cís. král. univerzitě v Praze za doktora veřejných práv veřejně povýšen byl*“

Příloha č. 55 - Osvědčení z notářských zkoušek, rok 1877

Příloha č. 56 - Domovský list vydaný 1878

Příloha č. 57 - Oznámení o nastoupení do notářského úřadu v Nechanicích od 14. února 1880

Příloha č. 58 - Vysvědčení zachovalosti z roku 1911

Příloha č. 59 - Štolbovy mapy Evropy

Příloha č. 60 - Cestovní pas Josefa Štolby vydaný 13. července 1898 v Pardubicích na 3 roky

Příloha č. 61 - Cestovní pas Štolbovy manželky Hedviky

Příloha č. 62 - Vizitka z Hotel de Inglaterra, Havana, 1873

Příloha č. 63 - Vizitka z Café International, New York, 1873

Příloha č. 64 - Účet s nápojovým sazebníkem cen ze zámořského parníku Guadeloupe, 21. duben 1873

Příloha č. 65 - Účet z Hotelu Nacional, Mexiko, 1873

Příloha č. 66 - Seznam cestujících na lodi Frisia, 23. října 1873

- Příloha č. 67** - Účtenka z Grand Hôtel, Stockholm, 1884 (vlevo); účet z hotelu v Kristianie, 1881 (vpravo)
- Příloha č. 68** - Účet z hotelu ve Visby, 1884 (vlevo); účet z hotelu v Norrköping, 1884 (vpravo)
- Příloha č. 69** - Účet z hotelu v Haparandě, 1884
- Příloha č. 70** - Divadelní program do londýnského Adelphi Theatre, rok 1871
- Příloha č. 71** - Divadelní „oznam“ Teatro de Albisu v Havaně (vlevo) a divadelní „oznam“ do Metropolitan Theatre v New Yorku (vpravo) z roku 1873
- Příloha č. 72** - Divadelní „oznamy“ pro newyorská divadla Bowery Theatre (vlevo) a Booth's Theatre (vpravo) z roku 1873
- Příloha č. 73** - Divadelní programy pro Royal Alhambra Palace v Londýně, 1871 (vlevo) a Gran Teatro Nacional v hlavním městě Mexika, 1873 (vpravo)
- Příloha č. 74** - Americký divadelní žurnál The Histrionic
- Příloha č. 75** - Štolbův rukopis – dopis, který adresoval Nechanicím
- Příloha č. 76** - Řád Štolbovy knihovny města Nechanic schválený 25. dubna 1894
- Příloha č. 77** - Blahopřání ke Štolbovým šedesátým narozeninám od Mikoláše Alše, květen 1906
- Příloha č. 78** - Jaroslav Vrchlický uveřejnil ku příležitosti Štolbových šedesátin v časopisu Máj oslavnou báseň věnovanou Josefu Štolbovi
- Příloha č. 79** - Marie Alšová přeje Josefu Štolbovi k sedmdesátinám, květen 1916
- Příloha č. 80** - Primátor hlavního města Prahy Dr. Karel Baxa přeje Štolbovi k osmdesátým narozeninám, 1926
- Příloha č. 81** - Svatopluk Čech přijal Štolbův příspěvek do časopisu Květy, nedatováno
- Příloha č. 82** - Smuteční oznámení vydaná rodinou, květen 1930
- Příloha č. 83** - Smuteční oznámení vydané Českou akademií věd a umění.

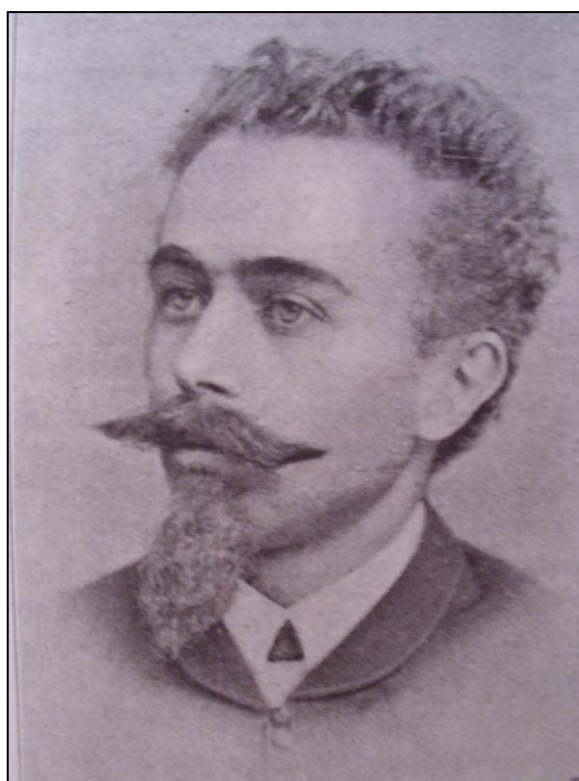
Příloha č. 1

Josef Štolba v roce 1863, stáří 17 let, v septimě na gymnáziu.⁶⁴⁰

Příloha č. 2

Josef Štolba v roce 1871, stáří 25 let, vychovatel u Kouniců.⁶⁴¹

---

⁶⁴⁰ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 29.

⁶⁴¹ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 69.

Příloha č. 3

V redakci Palečka, zakladatelé Jan Otto (vlevo), redaktor Josef Štolba (uprostřed) a ilustrátor Gustav Jaroslav Schulz, rok 1872.⁶⁴²

Příloha č. 4

Josef Štolba roku 1873 před cestou do Ameriky.⁶⁴³

---

⁶⁴² ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí II*, s. 13.

ŠVEHLA, Jaroslav: *Jan Otto. Kus historie české knihy*. Součást obrazových příloh.

⁶⁴³ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 81.

Příloha č. 5

Josef Štolba s přáteli na Haiti, rok 1873. Hrabě Desfours (vlevo dole), Josef Štolba, pan Cabanis (vpravo nahoře), Vilém Bečvář (vpravo dole).⁶⁴⁴

Příloha č. 6

Josef Štolba s honební společností v mexické Verakruz, rok 1873. Josef Štolba (vlevo na koni), pan Kählich (třetí zleva na koni), Vilém Bečvář (druhý zprava stojící u koňě).⁶⁴⁵

---

⁶⁴⁴ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 89.

⁶⁴⁵ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí I*, s. 85.

Příloha č. 7

Pražský soukromník Vilém Bečvář, který doprovázel Josefa Štolbu a hraběte Artura Desfours Walderode roku 1873 do Ameriky.⁶⁴⁶

Příloha č. 8

Hrabě Artur Desfours Walderode v americkém pralese.⁶⁴⁷

⁶⁴⁶ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 - B2 D 2 c (fotografie).

⁶⁴⁷ ŠTOLBA, Josef: *Ze Západní Indie a Mexika. Jamajka a mexické pobřeží*. Díl II, Praha Unie 1922, s. 77. Země a lidé, sv. 25.

Příloha č. 9

Štolbova podobizna, nejčastěji vkládána na divadelní „oznamy“ apod.⁶⁴⁸

Příloha č. 10

Josef Štolba, spisovatel a dramatik.⁶⁴⁹

---

⁶⁴⁸ ŠMKN.

⁶⁴⁹ ŠMKN.

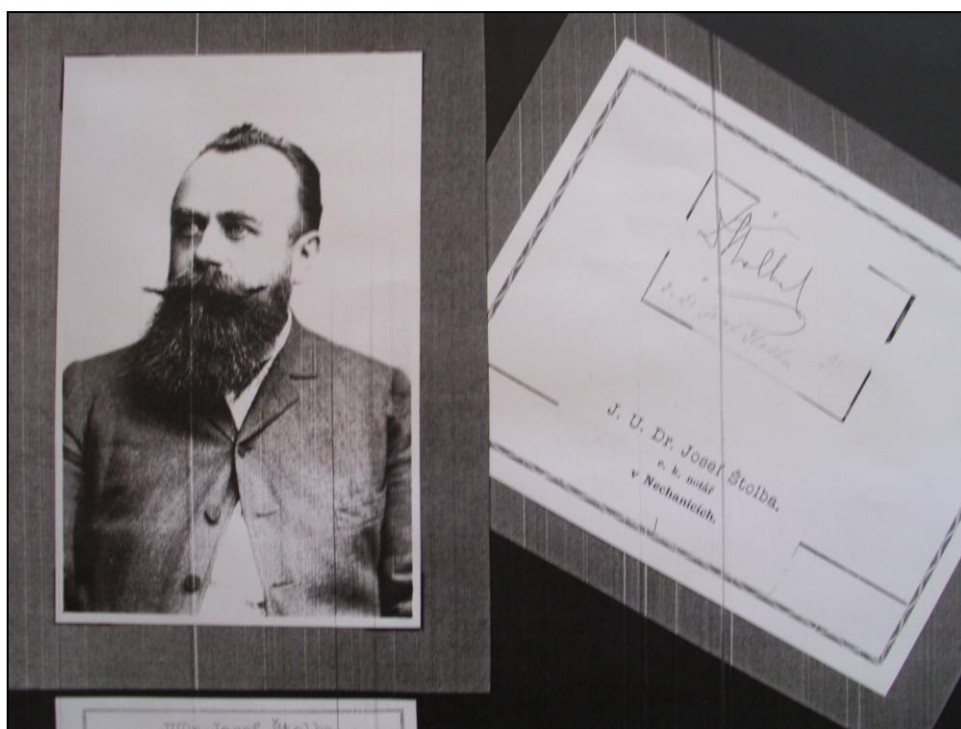
Příloha č. 11

Hedvika Čerychová, později Štolbová v době svatby, kolem roku 1875.⁶⁵⁰

Příloha č. 12

Josef Štolba, nastupující notář v Nechanicích, rok 1880.⁶⁵¹

---

⁶⁵⁰ ŠMKN.

⁶⁵¹ ŠMKN.

Příloha č. 13

Josef Štolba kolem roku 1884.⁶⁵²

Příloha č. 14

Josef Štolba s chotí Hedvikou a dcerami: nejstarší Otylíí, Marií a nejmladší Olgou.⁶⁵³

---

⁶⁵² Dr. Jos. Štolba, in: *Humoristické listy*, roč. XXVI., 31. května 1884, č. 22, titulní strana.

⁶⁵³ ŠMKN.

⁶⁵⁵ ŠMKN. Nástěnný obrazový prospekt *Nechanice 1228 – 2003*.

Příloha č. 17

Štolbův pardubický dům ve Smilově ulici, č. p. 307, který si nechal navrhnout a vystavět.⁶⁵⁶

Příloha č. 18

Pardubický dům (druhý zleva) v Zelenobranské ulici č. p. 77. Zde Štolba provozoval svou kancelář.⁶⁵⁷

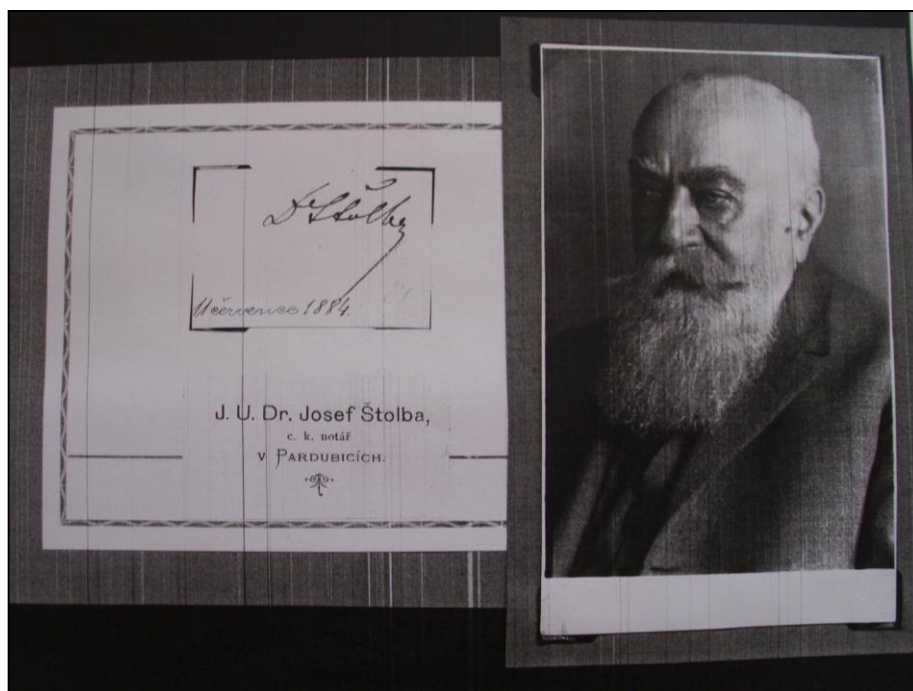

⁶⁵⁶ Pardubice Smilova 307, in: *Google Maps* [online], [vid. 20. 3. 2013], dostupné z: <https://maps.google.cz/maps?hl=cs&tab=wl>

⁶⁵⁷ Pardubice Zelenobranská 77, in: *Google Maps* [online], [vid. 20. 3. 2013], dostupné z: <https://maps.google.cz/maps?hl=cs&tab=wl>.

Příloha č. 19

Josef Štolba, nastupující notář v Pardubicích, rok 1891.⁶⁵⁸

Příloha č. 20

Josef Štolba s manželkou Hedvikou, rozenou Čerychovou v Pardubicích.⁶⁵⁹

⁶⁵⁸ ŠMKN.

⁶⁵⁹ ŠMKN.

Příloha č. 21

Josef Štolba s rodinou v Pardubicích.⁶⁶⁰

Příloha č. 22

Josef Štolba ve své pardubické zahradě.⁶⁶¹

---

⁶⁶⁰ Památce spisovatele DR. J. Štolby. Celá rodina dr. Josefa Štolby za jeho působení v Pardubicích (Foto Deyl, Pardubice), in: *Pestrý týden*, roč. V., 31. května 1930, č. 22.

⁶⁶¹ Památce spisovatele DR. J. Štolby. dr. Josef Štolba ve své pardubické zahradě (Foto Deyl, Pardubice), in: *Pestrý týden*, roč. V., 31. května 1930, č. 22.

Příloha č. 23

Josef Štolba s rodinou v zahradě svého domu v Pardubicích.⁶⁶²

Příloha č. 24

Josef Štolba s manželkou Hedvikou, nejstarší dcerou Otylíí Sieberovou – Štolbovou (vpravo) a její snachou Blaženou Hronovou (stojící). Hedvika na klíně chová pravnuka Ladislava Siebera, léto 1927 ve Všenorech.⁶⁶³

⁶⁶² GÜTTLING, Eduard: U dra. J. Štolby v Pardubicích, in: *Máj*, roč. IV., 27. dubna 1906, č. 33, s. 525.

⁶⁶³ ŠMKN.

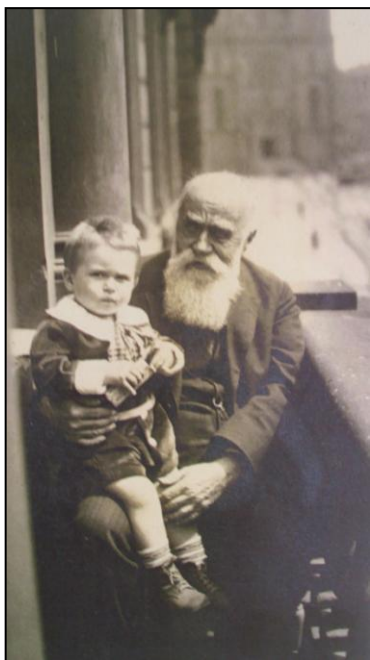
Příloha č. 25

Josef Štolba s manželkou Hedvikou v Praze.⁶⁶⁴

Příloha č. 26

Josef Štolba s pravnukem Ladislavem Sieberem (*1923), Praha.⁶⁶⁵

---

⁶⁶⁴ ŠMKN.

⁶⁶⁵ ŠMKN.

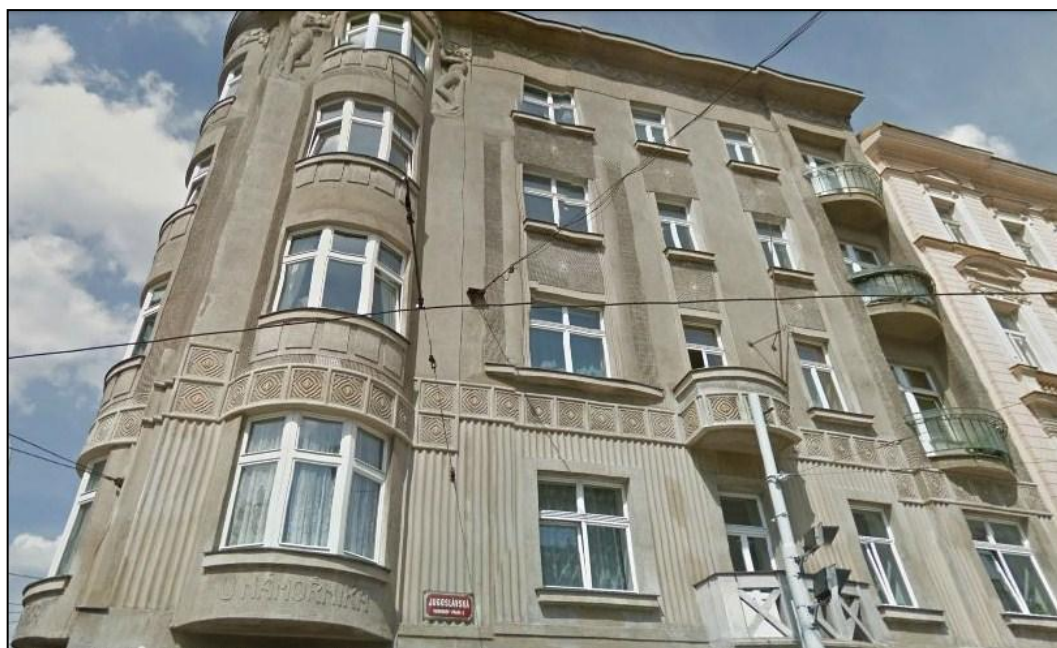
Příloha č. 27

Dům Valdek na Vinohradech, Praha 2, kde žil Štolba s manželkou od konce roku 1911 přibližně do 1928.⁶⁶⁶

Příloha č. 28

Dům v Jugoslávské ulici č. p. 236 na Vinohradech, kde Štolba zemřel.⁶⁶⁷

⁶⁶⁶ Praha – Vinohrady, in: *Václav Višek* [online], [vid. 5. 3. 2013], dostupné z: <http://venco.vypindy.blogspot.cz/2011/01/praha-vinohrady.html>.

⁶⁶⁷ Praha 2 Jugoslávská 236, in: *Google Maps* [online], [vid. 5. 3. 2013], dostupné z: <https://maps.google.cz/maps?hl=cs&tab=wl>.

Příloha č. 29

Portrét Josefa Štolby od neznámého autora.⁶⁶⁸

Příloha č. 30

Portrét Štolbovy ženy Hedviky od neznámého autora.⁶⁶⁹

---

⁶⁶⁸ ŠMKN.

⁶⁶⁹ ŠMKN.

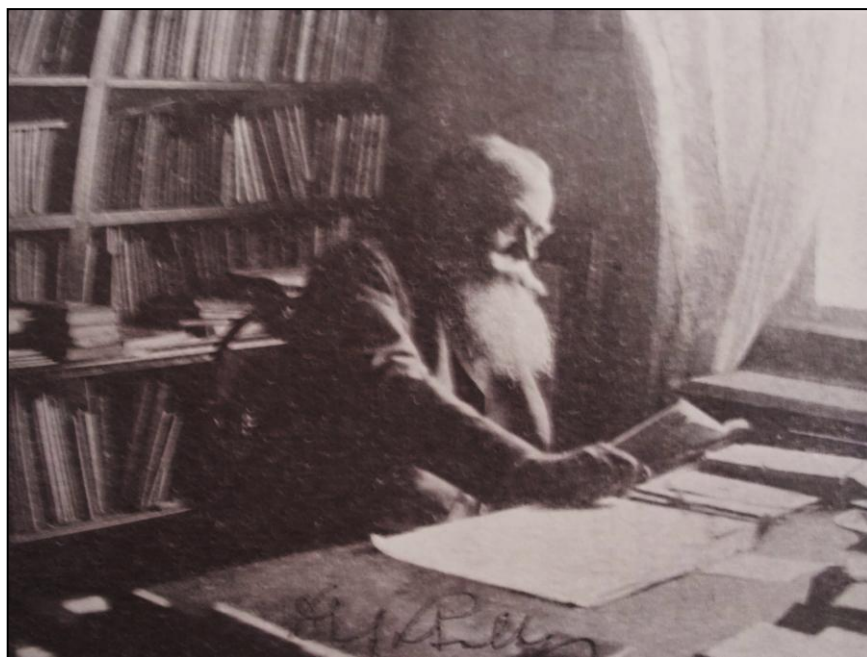
Příloha č. 31

Josef Štolba při oslavě svých osmdesátých narozenin, rok 1926.⁶⁷⁰

Příloha č. 32

Úřadující Josef Štolba.⁶⁷¹

---

⁶⁷⁰ RaDŠ.

⁶⁷¹ ŠTOLBA, Josef: *Z mých pamětí II*, s. 139.

Příloha č. 33

Josef Štolba v rakvi, květen 1930.⁶⁷²

Příloha č. 34

Poslední rozloučení proběhlo ve Vinohradském městském divadle, 15. květen 1930.⁶⁷³

⁶⁷² RaDŠ.

⁶⁷³ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 - B2 D 2 d (fotografie).

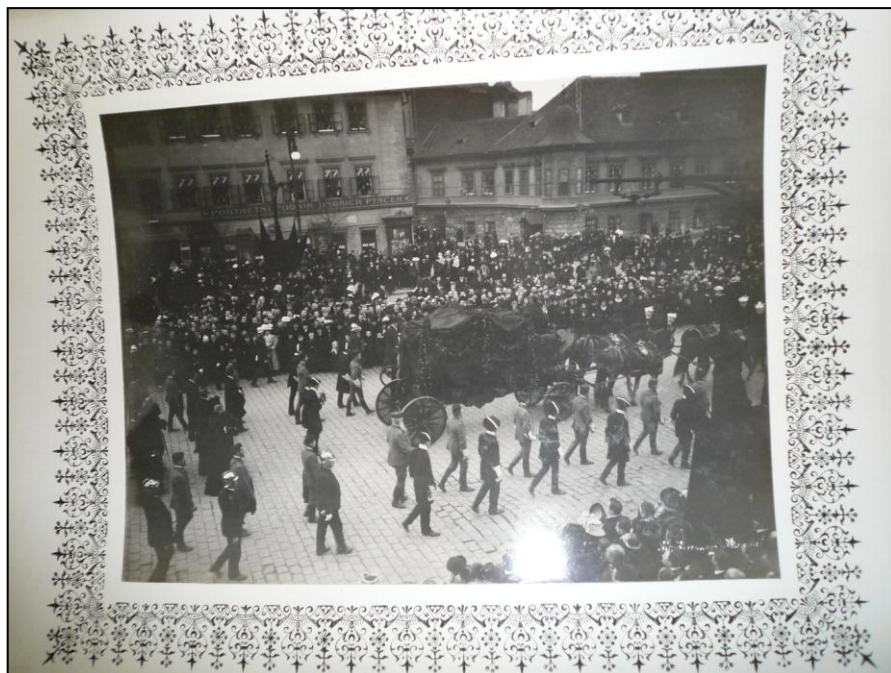
Příloha č. 35

Pohřební průvod Josefa Štolby z Vinohradského divadla na Vinohradský hřbitov, 1930.⁶⁷⁴

Příloha č. 36

Pohřební vůz v průvodu Josefa Štolby, z Vinohradského divadla na Vinohradský hřbitov.⁶⁷⁵

⁶⁷⁴ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 - B2 D 2 d (fotografie).

⁶⁷⁵ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 - B2 D 2 d (fotografie).

Příloha č. 37

Rodinná hrobka Štolbů na Vinohradském hřbitově.⁶⁷⁶

Příloha č. 38

Pamětní deska na Malém náměstí č. p. 21/5 v Hradci Králové.⁶⁷⁷

⁶⁷⁶ ŠMKN.

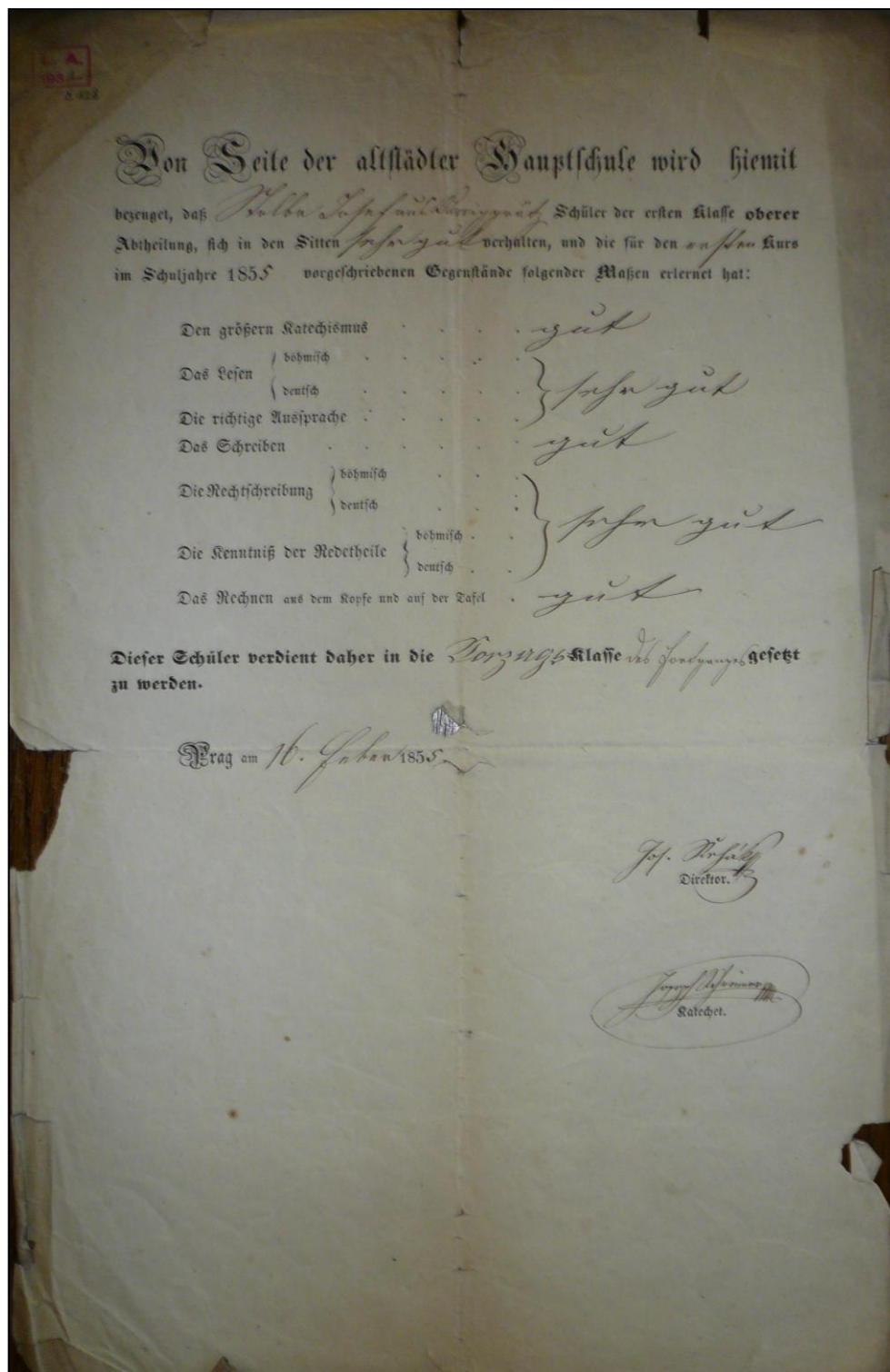
⁶⁷⁷ Fotografie vlevo pořízená autorkou této práce, vyfotografováno v srpnu 2012.

Fotografie vpravo. Město zpracovává pasport uměleckých děl, in: *Hradec Králové. Oficiální stránky statutárního města* [online], [vid. 5. 2. 2013], dostupné z <http://www.hradeckralove.org/noviny-a-novinky/mesto-zpracovava-pasport-umeleckych-del>.

Příloha č. 39

Vysvědčení z první třídy, normální škola u sv. Jakuba na Starém městě pražském.⁶⁷⁸

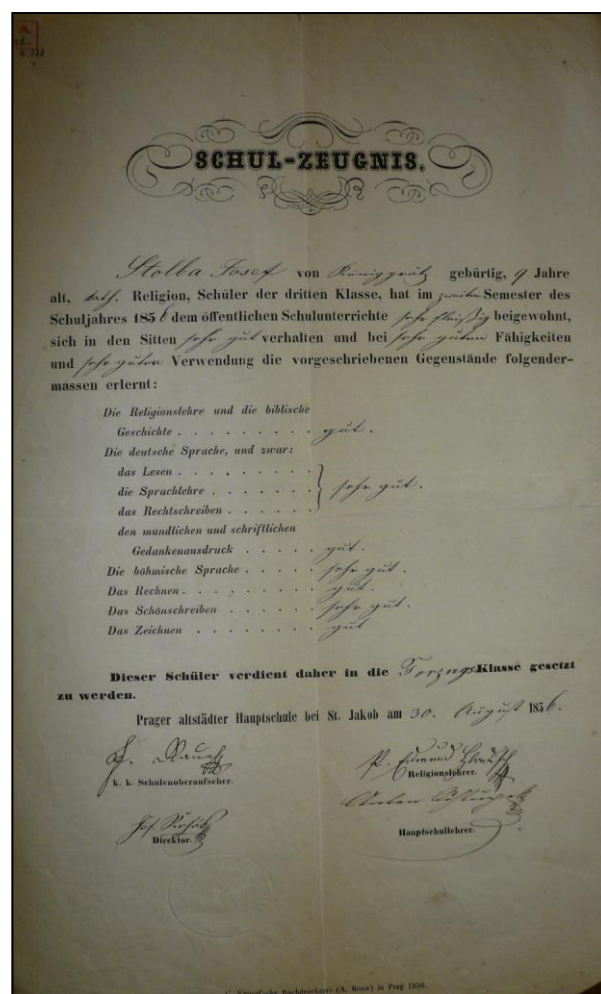
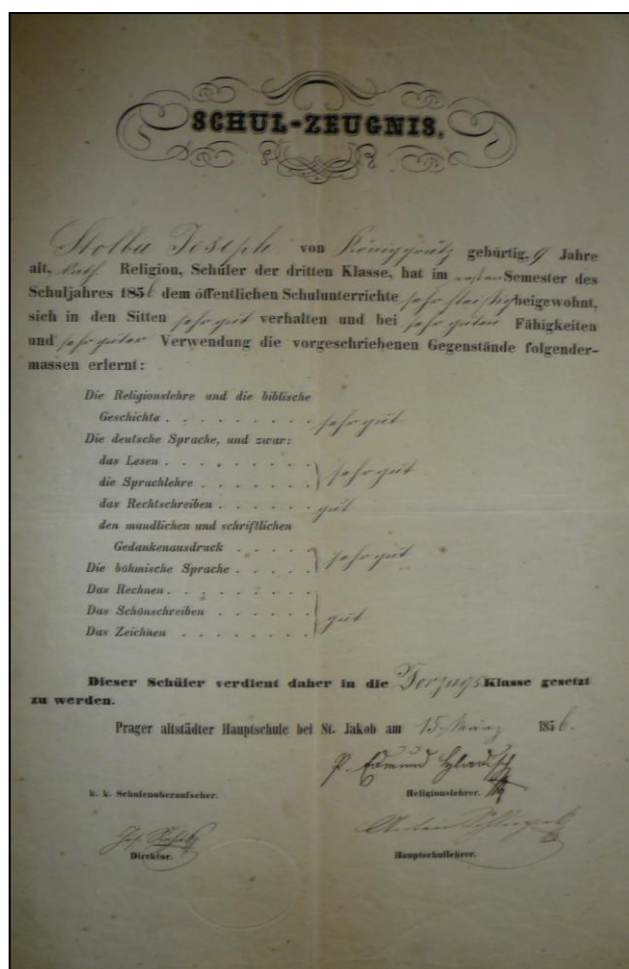

⁶⁷⁸ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 - B2 D 2 d (dokumenty vlastní-vysvědčení).

Příloha č. 40

Pololetní (vlevo) a závěrečné (vpravo) vysvědčení ze třetí třídy, normální škola u sv.

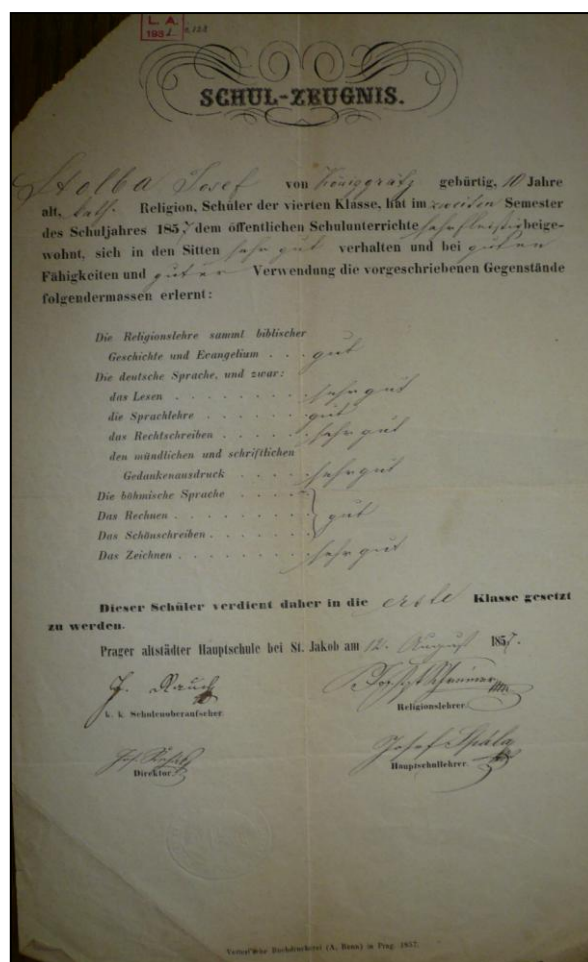
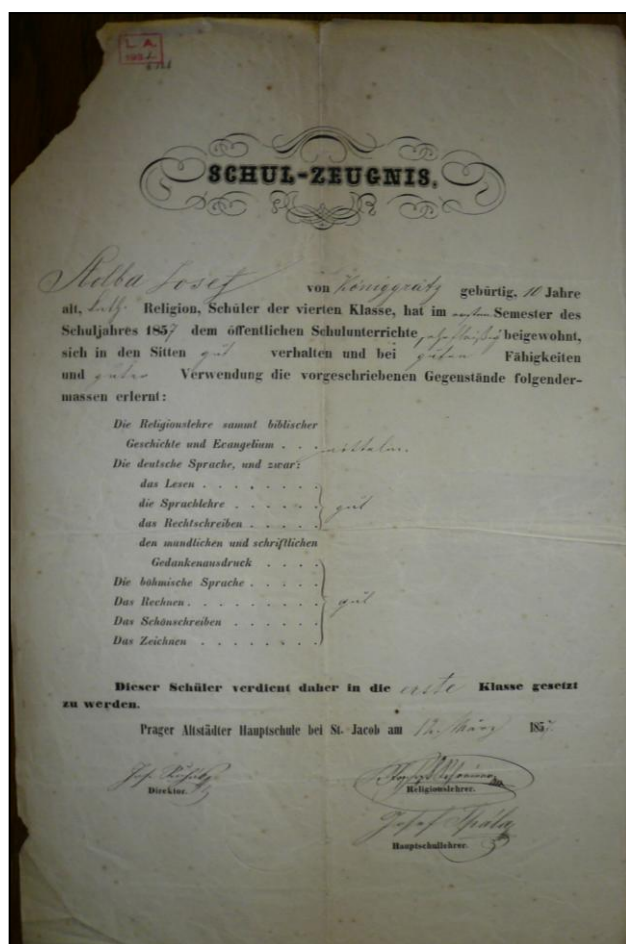
Jakuba na Starém městě pražském, školní rok 1855/1856.⁶⁷⁹

⁶⁷⁹ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 - B2 D 2 d (dokumenty vlastní-vysvědčení).

Příloha č. 41

Pololetní (vlevo) a závěrečné (vpravo) vysvědčení ze čtvrté třídy, normální škola u sv. Jakuba na Starém městě pražském, školní rok 1856/1857.⁶⁸⁰

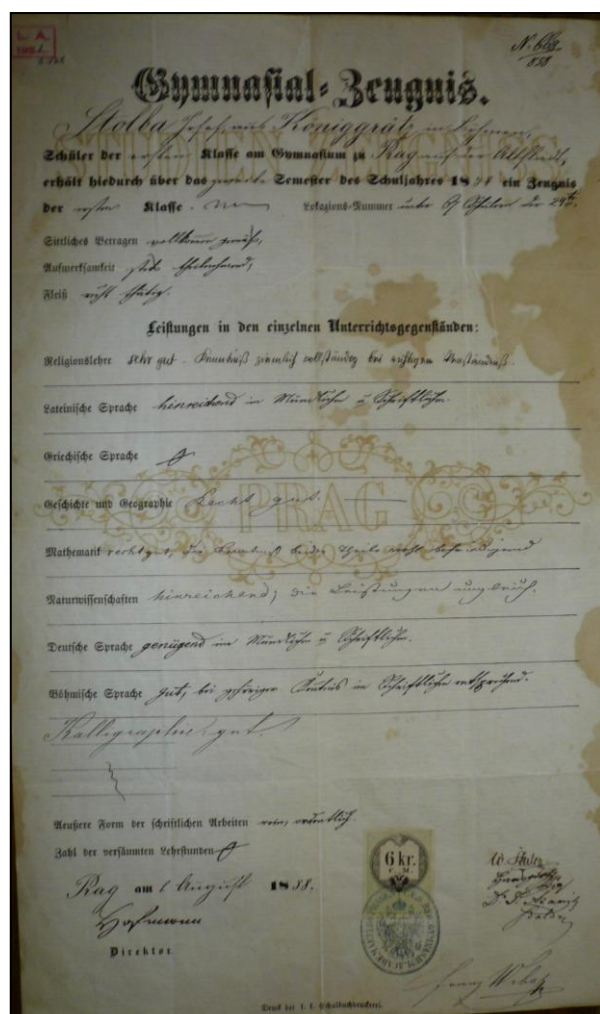
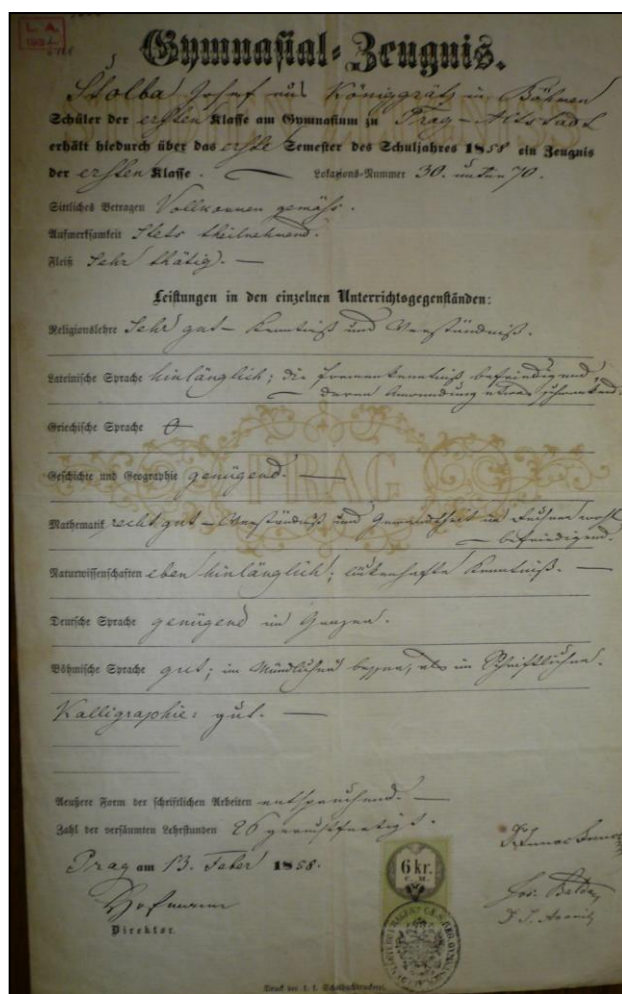

⁶⁸⁰ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 - B2 D 2 d (dokumenty vlastní-vysvědčení).

Příloha č. 42

Pololetní (vlevo) a závěrečné (vpravo) vysvědčení z primy, akademické staroměstské gymnázium v Praze, školní rok 1857/1858.⁶⁸¹

⁶⁸¹ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 - B2 D 2 d (dokumenty vlastní-vysvědčení).

Příloha č. 43

Pololetní (vlevo) a závěrečné (vpravo) vysvědčení z tercie, akademické staroměstské gymnázium v Praze, školní rok 1859/1860.⁶⁸²

Gymnasial-Zeugnis.

Wolfgang Josef, vord. Zeugnissgültig in Laibach
 Schüler der *III. Klasse* am Gymnasium zu *Praha*, erhält hiedurch über das *erste* Semester des Schuljahres *1860* ein Zeugnis der *III. Klasse* *Volations-Nummer* *24. vord. 49*

Einliches Betragen *vollkommen genügend*
 Aufmerksamkeit *sehr aufmerksam*
 Fleiß *sehr fleißig*

Leistungen in den einzelnen Unterrichtsgegenständen:

Religionslehre *gut*
 Lateinische Sprache *genügend*
 Griechische Sprache *genügend*
 Geschichte und Geographie *recht gut*
 Mathematik *genügend*
 Naturwissenschaften *gut*
 Deutsche Sprache *recht gut*
 Böhmische Sprache *genügend*

Neueste Form der schriftlichen Arbeiten *sehr*
 Zahl der verlaunten Zeilen *15 kr.*

Praha am 18. Febr. 1860
Hofmeister
 Director

W. Stolz
15 kr.

Gymnasial-Zeugnis.

Wolfgang Josef, vord. Zeugnissgültig in Laibach
 Schüler der *III. Klasse* am Gymnasium zu *Praha*, erhält hiedurch über das *zweite* Semester des Schuljahres *1860* ein Zeugnis der *III. Klasse* *Volations-Nummer* *24. vord. 50*

Einliches Betragen *vollkommen genügend*
 Aufmerksamkeit *sehr aufmerksam*
 Fleiß *sehr fleißig*

Leistungen in den einzelnen Unterrichtsgegenständen:

Religionslehre *sehr gut*
 Lateinische Sprache *genügend*
 Griechische Sprache *genügend*
 Geschichte und Geographie *sehr gut*
 Mathematik *gut*
 Naturwissenschaften *hinlänglich*
 Deutsche Sprache *recht gut*
 Böhmische Sprache *genügend*

Neueste Form der schriftlichen Arbeiten *sehr*
 Zahl der verlaunten Zeilen *15 kr.*

Praha am 18. Febr. 1860
W. Stolz
 Director

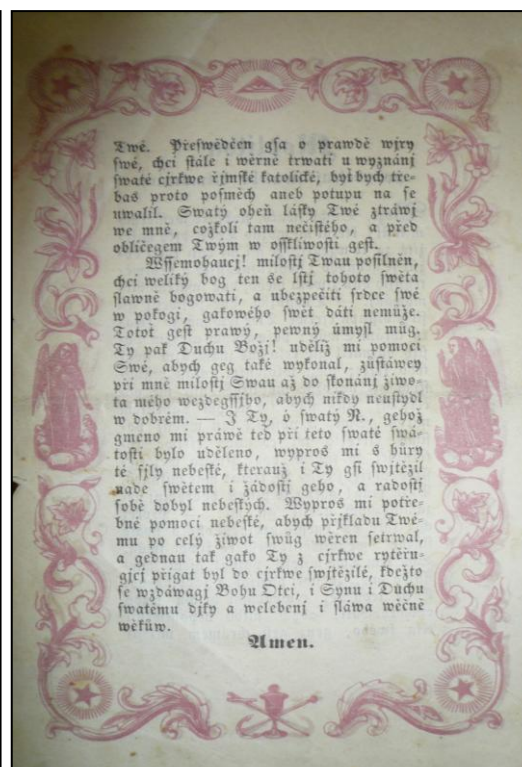
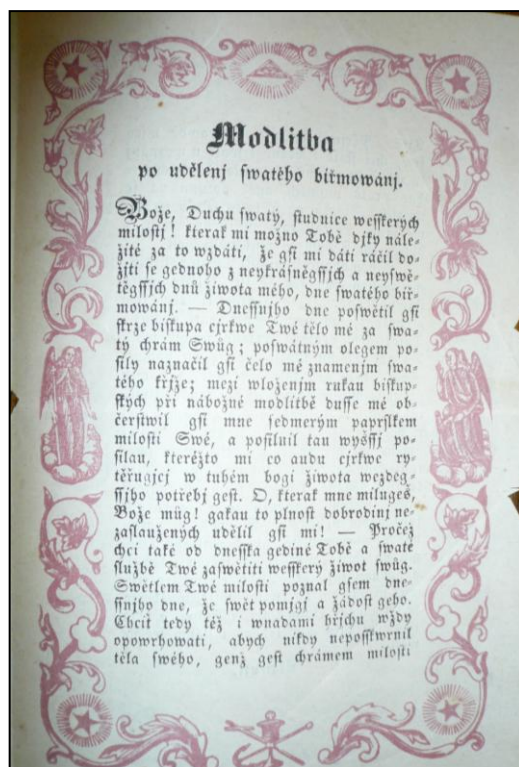
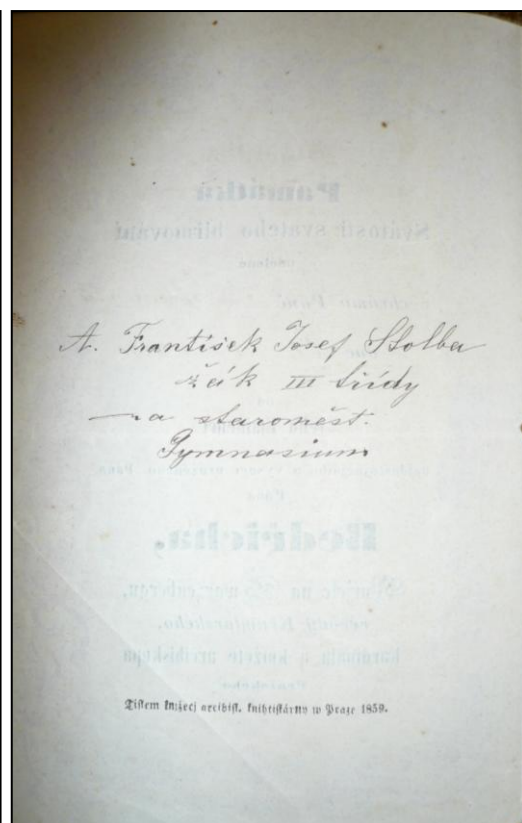
P. Fr. Probst
15 kr.

⁶⁸² LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 - B2 D 2 d (dokumenty vlastní-vysvědčení).

Příloha č. 44

Památka Svátosti svatého biřmování, 26. května 1860, Antonín František Josef Štolba navštěvoval tercii.⁶⁸³

⁶⁸³ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 - B2 D 2 d (dokumenty vlastní).

Příloha č. 45

Památka Svátosti svatého biřmování v němčině, 26. května 1860, Josef navštěvoval tercii.⁶⁸⁴

⁶⁸⁴ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 - B2 D 2 d (dokumenty vlastní).

Příloha č. 46

Pololetní (vlevo) a první české závěrečné (vpravo) vysvědčení z kvinty, akademické staroměstské gymnázium v Praze, školní rok 1861/1862.⁶⁸⁵

Gymnasial-Zeugnis.

Stolba Josef aus Königgrätz in Böhmen
Schüler der fünften Klasse am Gymnasium zu Prag
erhält hiemit über das erste Semester des Schuljahres 1862 ein Zeugnis
der ersten Klasse. Zeugnis-Nummer 504 unter 55.

Ständes Betragen: *vollkommen gemäß*
Sittlichkeit: *theilnehmend*
Hilf: *thätig*

Leistungen in den einzelnen Unterrichtsgegenständen:

Religiöser: *gut.*

Lateinische Sprache: *hinreichend im mündlichen u. schriftl. Lehren.*

Griechische Sprache: *hinlänglich*

Geschichte und Geographie: *genügend*

Mathematik: *hinlänglich*

Naturwissenschaften: *eben hinlänglich*

Deutsche Sprache: *genügend*

Slawische Sprache: *genügend*

Französische Spr. *gut*

Größere Form der schriftlichen Arbeiten: *ausreichend*

Zahl der versäumten Schulstunden: *2, wohl genügt.*

Prag am 1. März 1862.

Lenken
Direktor suppl.

Prof. Stadok
Hesbirt

Wietmann
J. H. Schmid
J. H. Schmid

15 kr.

VYSVĚDČENÍ GYMNASIALNÍ.

Stolba Josef z Králové Hradce v Čechách
žák páté třídy na gymnasiu staroměstském v Praze
obdržel tímto z prvního pololetí školního roku 1862 vysvědčení
první třídy. Číslo řadné z 55 třídy a podučný.

Mravné chování: *veliká pohoda*
Pozornost: *dobrá*
Přítomnost: *veliká snaha*

Prospěch, který v jednotlivých předmětech učinil, jest:

V náboženství: *dobrotě*
V jazyku latinském: *dobrotě*
V jazyku řeckém: *dobrotě*
V jazyku českém: *dobrotě*
V jazyku německém: *dobrotě*
V dějepisu a zeměpisu: *dobrotě*
V matematice: *dobrotě*
V přírodovědě: *dobrotě*
V jazyku francouzském: *okoro velmi dobrotě*

Zevnějšek prací písemných: *veliká snaha*
Počet hodin proměkavých: *4 dny*

V Praze dne 1. března 1862.

J. H. Schmid
c. k. ředitel.

Hesbirt

15 kr.

⁶⁸⁵ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 - B2 D 2 d (dokumenty vlastní vysvědčení).

Příloha č. 47

Pololetní (vlevo) a závěrečné (vpravo) vysvědčení ze septimy, akademické staroměstské gymnázium v Praze, školní rok 1863/1864.⁶⁸⁶

VYSVĚDČENÍ GYMNASIALNÍ.
Štolba Josef z Hradce Králové v Tichách,
žák sedmé třídy na gymnasiu staroměstském v Praze,
obdržel tímto za první půlletí školního roku 1863/64 vysvěd-
čení první třídy

Mravně chování *veliká záliba*
Pozornost *bedlivá*
Přínost *snadná*

Prospěch v jednotlivých předmětech:

V náboženství *dostatečný*
V jazyku latinském *dostatečný*
V jazyku řeckém *dobý*
V dějepisu a zeměpisu *velmi dobý*
V matematice *dostatečný*
V přírodopisu *C*
V slozpytu *dostatečný*
V jazyku německém *dobý*
V jazyku českém *chvalitebný*
Vše filozofické propačutice: Dobý
C
C
C

Zevnějšek prací písemných *ublouný*
Počet proměřených hodin v učení *48*, z kterých seomluveno, *C*
Číslo řadné *29* mezi *42*
V Praze dne *6.* měsíce *února* *1864.*
J. Nisný
c. k. ředitel

VYSVĚDČENÍ GYMNASIALNÍ.
Štolba Josef z Hradce Králové v Tichách,
žák sedmé třídy na gymnasiu staroměstském v Praze,
obdržel tímto za druhé půlletí školního roku 1863/64 vysvěd-
čení první třídy

Mravně chování *veliká záliba*
Pozornost *bedlivá*
Přínost *snadná*

Prospěch v jednotlivých předmětech:

V náboženství *dostatečný*
V jazyku latinském *dostatečný*
V jazyku řeckém *dostatečný*
V dějepisu a zeměpisu *chvalitebný*
V matematice *dostatečný*
V přírodopisu *C*
V slozpytu *dostatečný*
V jazyku německém *chvalitebný*
V jazyku českém *chvalitebný*
Vše filozofické propačutice: Dobý
C
C
C

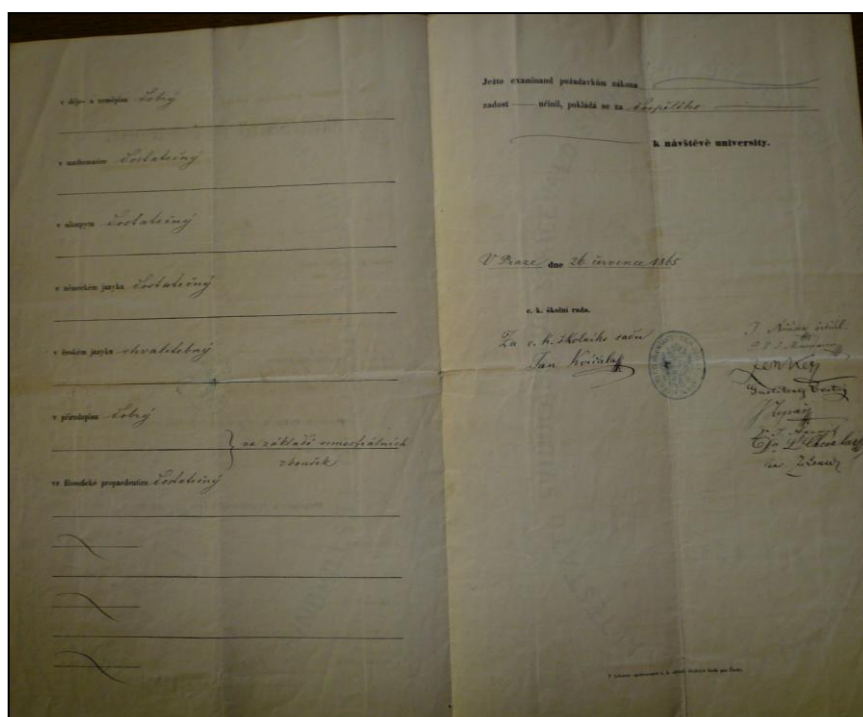
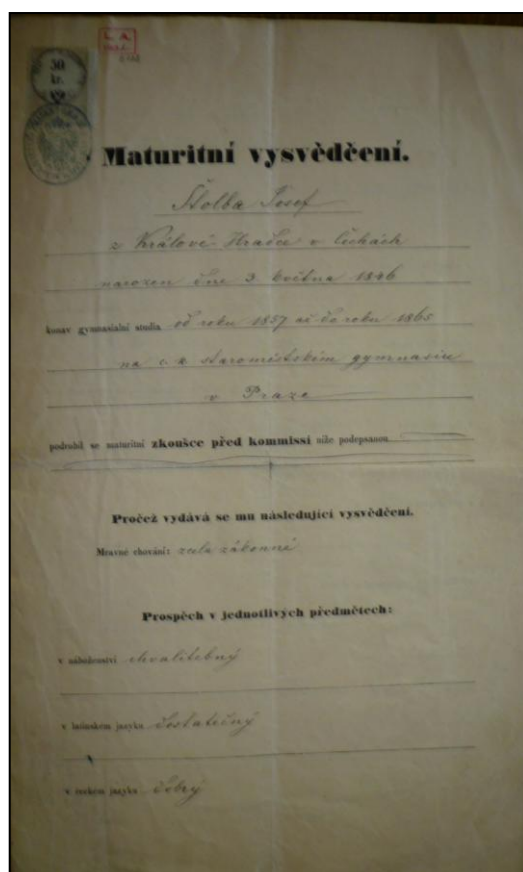
Zevnějšek prací písemných *ublouný*
Počet proměřených hodin v učení *56*, z kterých seomluveno, *C*
Číslo řadné *0*
V Praze dne *30.* měsíce *prosince* *1863.*
J. Nisný
c. k. ředitel

⁶⁸⁶ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 - B2 D 2 d (dokumenty vlastní-vysvědčení).

Příloha č. 48

Maturitní vysvědčení, akademické staroměstské gymnázium v Praze, 26. května 1865.

687

⁶⁸⁷ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 - B2 D 2 d (dokumenty vlastní-vysvědčení).

Příloha č. 49

Ukázka z vysokoškolského indexu Josefa Štolby, právnická fakulta.⁶⁸⁸

INDEX LECTIONUM
Quas se frequentaturum rite professus est
Josefus Štolba
 oriundus *Reginae Rudolphi in Bohemia*
 patre *Francisco*.

Inscriptionem in album

C. R. Universitatis	facultatis	testatur quæstor	Quo die et quousque tabularum numero inscriptus sit
<i>Pragensis</i>	<i>politico-jur.</i>	<i>Josef Štolba</i>	<i>1846</i>

ANMERKUNG.

Jeder an der k. k. Universität als ordentlicher Hörer aufzunehmende Studierende hat sich in den ersten 14 Tagen des begonnenen Semesters mit dem in 2 Teilen ausgefüllten Matriculanten-Buche, mit welchem auch die Rubriken in dem Meldungsbuche gleichsam ausgefüllt sind, zu versehen bei dem Dekan derjenigen Fakultät, an welcher er aufgenommen werden will, wegen seiner Immatrikulation persönlich zu melden, dort ein Nominale abzugeben, und das andere Exemplar validen zu lassen, womit er sich hierauf selbst den gehörig ausgefüllten Meldungsbuche — Betreff seiner Immatrikulation — zur Universitäts-Quästur, bei welcher auch die Immatrikulationssteuer pr. 2 fl. 10 kr. ö. W. und des Stempelbetrags zu dem Matriculanten-Buche pr. 30 kr. ö. W. zu entrichten ist, zu verfügen hat. Die Immatrikulationssteuer von 2 fl. 10 kr. ö. W. haben nur jene Studierende zu entrichten, welche an dieser Universität noch nicht immatrikuliert sind, oder ihre Studien durch ein Absetzen, nur den Betrag pr. 30 kr. ö. W. den, welche ihre Studien an einer anderen Fakultät fortsetzen wollen, haben sich lediglich bei der Quästur in obiger Weise zu melden, bei welcher ferner auch längstens vor Ablauf eines jeden Semesters sowohl deren Minimum halbjährig, als auch von den ausserordentlichen Hörern, die Kollegialgelder, sondern bezahlt, zu entrichten ist.

Ganz mittellose Studierende können in den ersten 14 Tagen des begonnenen Semesters von der Nachsicht des Quästors, oder der Hälfte des Kollegialgeldes bei dem Dekan der Fakultät, an welcher sie aufgenommen werden wollen, zu verfügen haben.

Auch haben sich alle zur Universität neu immatrikulierten Studierenden gleich nach Erhalt des Matriculanten-Buches mit demselben bei der Quästur um so sicherer auszuweisen, als auch ihre Immatrikulation in die Universitäts-Matrik von der Quästur nicht bezeugt, und ihnen das an der Universität, ohne in der Matrik eingetragen zu sein, zugehörige Semester, in die Studien nicht eingeordnet werden könnte. Endlich haben Immatrikulierten bei der Herren Professoren-Bekanntmachung, um die Frequentation der Herren Professoren-Bekanntmachung, um welche sie sich gleichfalls persönlich melden müssen, erst in den letzten fünf Tagen erhalten. Nr. 314—1851.

Per semestre *1846-47* **in C. R. Universitate has lectiones se** **anni 1846**
frequentaturum professus est.

Index scholarum et nomina magistrorum	Quo per lectionem, horis velut habetur die	Reception nomina testatur quæstor	Reception nomina testatur magistri	Quousque fortasse in auditorio bene assignatus sit	Matriculatum solutum aut immatrikulatum legimus comprehensum testatur quæstor	Scholaris frequentatus testatur magistri	Adnotata
<i>Lectiones his diebus</i>	<i>6</i>				<i>15 kr.</i>		
<i>Receptiones his diebus</i>	<i>4</i>						
<i>Lectiones his diebus</i>	<i>4</i>						
<i>Receptiones his diebus</i>	<i>5</i>	<i>9/10. 8 kr.</i>	<i>W. S. Tomáš</i>				
<i>Lectiones his diebus</i>	<i>4</i>	<i>10/11. 8 kr.</i>	<i>W. S. Tomáš</i>				

Per semestre *1847-48* **in C. R. Universitate has lectiones se** **anni 1847**
frequentaturum professus est.

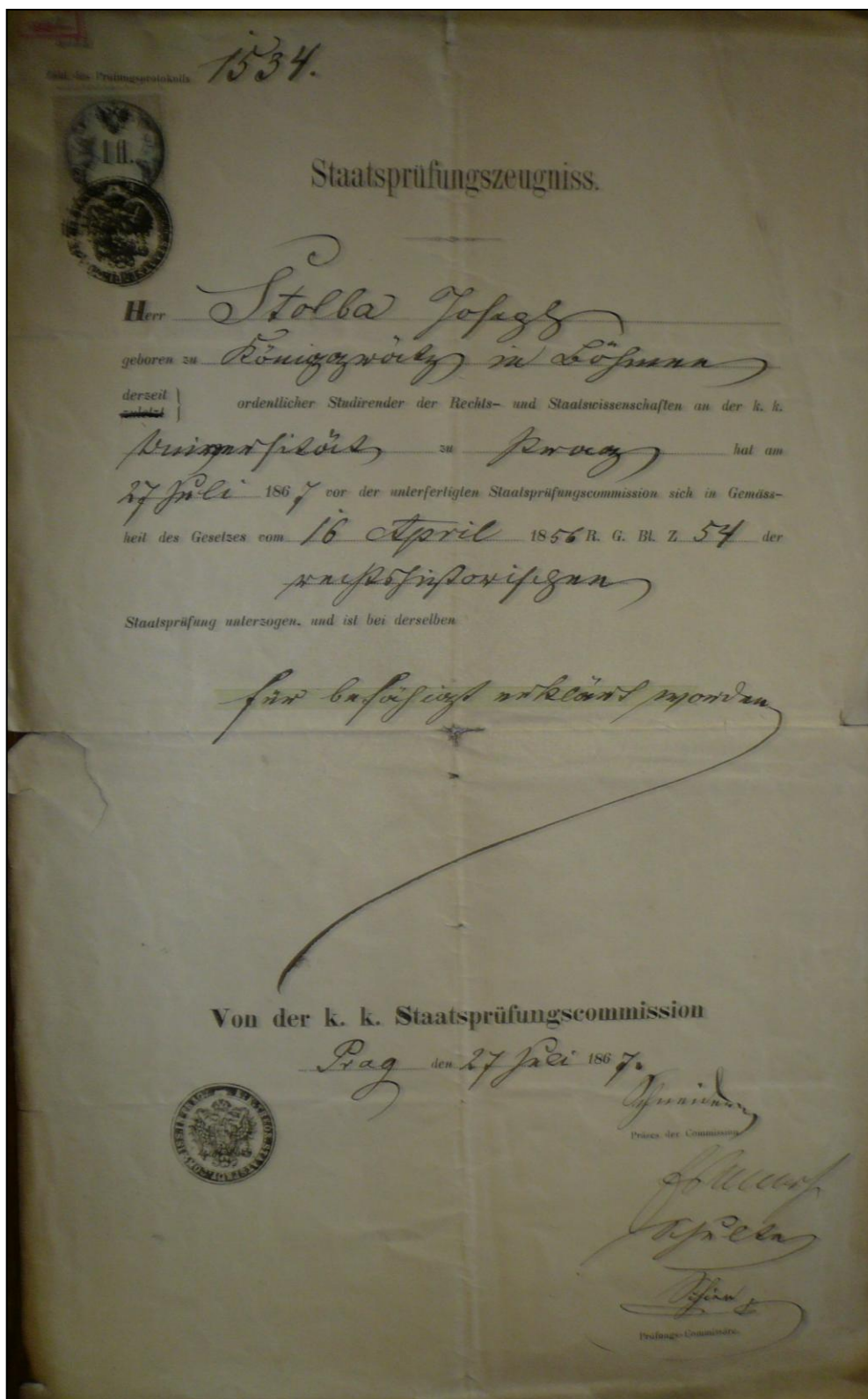
Index scholarum et nomina magistrorum	Quo per lectionem, horis velut habetur die	Reception nomina testatur quæstor	Reception nomina testatur magistri	Quousque fortasse in auditorio bene assignatus sit	Matriculatum solutum aut immatrikulatum legimus comprehensum testatur quæstor	Scholaris frequentatus testatur magistri	Adnotata
<i>Lectiones his diebus</i>	<i>8</i>				<i>15 kr.</i>		
<i>Receptiones his diebus</i>	<i>3</i>						
<i>Lectiones his diebus</i>	<i>3</i>						
<i>Receptiones his diebus</i>	<i>2</i>						
<i>Lectiones his diebus</i>	<i>7</i>						
<i>Receptiones his diebus</i>	<i>2</i>						
<i>Lectiones his diebus</i>	<i>2</i>						
<i>Receptiones his diebus</i>	<i>1</i>						

⁶⁸⁸ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 - B2 D 2 d (dokumenty vlastní).

Příloha č. 50

Státní zkouška z práva a státovědy, rok 1867.⁶⁸⁹

⁶⁸⁹ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 - B2 D 2 d (dokumenty vlastní).

Odpověď na Štolbovu žádost o osvobození z vojenské povinnosti.⁶⁹⁰

⁶⁹⁰LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 - B2 D 2 d (dokumenty vlastní).

Příloha č. 52

Absolutorium, 1869.⁶⁹¹

Absolutorium.

Wir, Belowa Decanus Professoren-Collegium
der rechts- und staatswissenschaftlichen Fakultät an der k. k. Universität in Prag
besätigen hiermit, daß der
Herr *Josef Holba*
gebürtig aus *Leiningen im Böhmen*
auf Grundlage *der Maturitäts-Prüfung, Zeugnisses d. h. d. 1. Juli 1865*
in die akademischen Studien aufgenommen worden,
vom *Winter* Semester des Studienjahres 18 *66*
bis zum *Winter* Semester des Studienjahres 18 *69*
an der *k. k.* Universität *Prag*
die rechts- und staatswissenschaftlichen Studien den bestehenden Anordnungen
gemäß vollendet,
und während dieser Zeit folgende Vorlesungen besucht habe:

Namen der Dozenten	Gegenstände der besuchten Vorlesungen	Anmerkung
<i>Wintersemester 1866</i>	<i>Rechtsgeschichte des böhmer. Rechts</i> 10	
<i>Prof. Dr. J. Holba</i>	<i>Rechtsgeschichte des böhmer. Rechts</i> 4	
<i>Prof. Dr. J. Holba</i>	<i>Rechtsgeschichte des böhmer. Rechts</i> 5	
<i>Prof. Dr. J. Holba</i>	<i>Rechtsgeschichte des böhmer. Rechts</i> 4	
<i>Wintersemester 1867</i>	<i>Rechtsgeschichte des böhmer. Rechts</i> 10	
<i>Prof. Dr. J. Holba</i>	<i>Rechtsgeschichte des böhmer. Rechts</i> 5	
<i>Prof. Dr. J. Holba</i>	<i>Rechtsgeschichte des böhmer. Rechts</i> 3	
<i>Prof. Dr. J. Holba</i>	<i>Rechtsgeschichte des böhmer. Rechts</i> 1	

Was das akademische Zeugnis des Candidaten anbelangt, so war dasselbe den be-
gründeten Urteilen *günstig*

In Urkunde dessen bekräftigen wir dieses Zeugnis mit unserer Unterschrift und dem
Siegel der Universität.

Prag, den *21. Juli* 18 *69*

Dr. J. Holba, d. g. J. Holba
k. k. Rektor der k. k. Universität
in Prag.

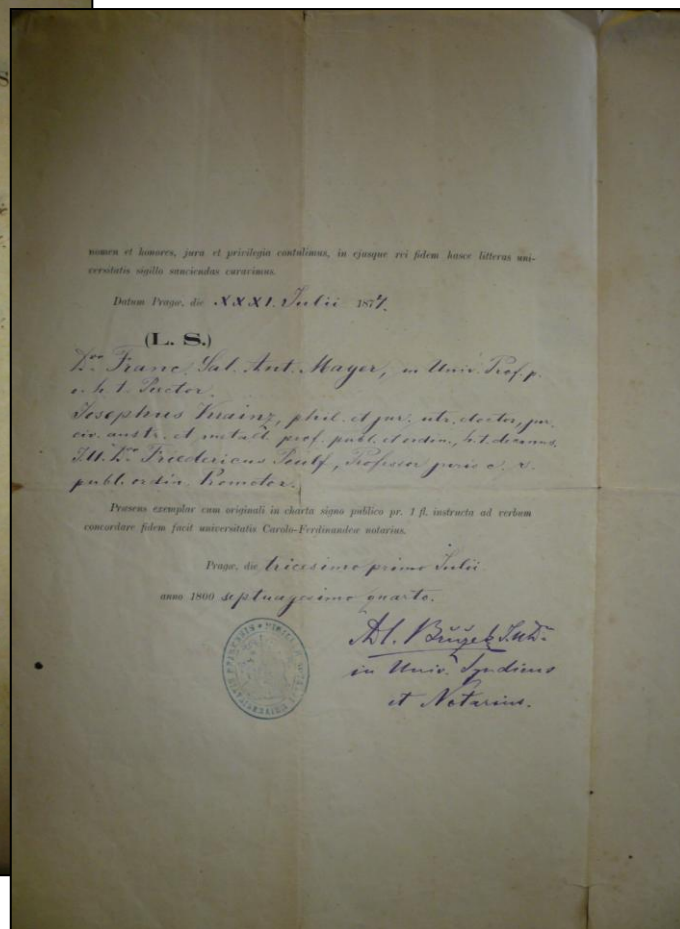
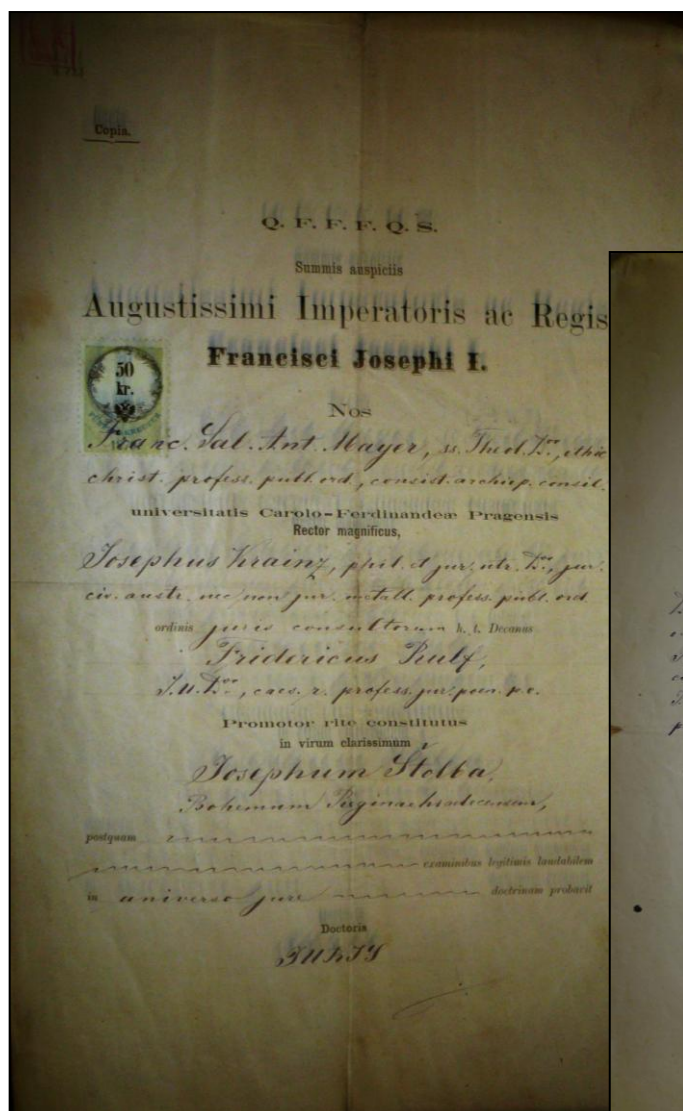
Dr. J. Holba, d. g. J. Holba
k. k. Decan des rechts- und staats-
wissenschaftlichen Professoren-Collegiums der k. k. Universität
in Prag.

Namen der Dozenten	Gegenstände der besuchten Vorlesungen	Anmerkung
<i>Wintersemester 1867</i>	<i>Rechtsgeschichte des böhmer. Rechts</i> 5	
<i>Prof. Dr. J. Holba</i>	<i>Rechtsgeschichte des böhmer. Rechts</i> 2	
<i>Prof. Dr. J. Holba</i>	<i>Rechtsgeschichte des böhmer. Rechts</i> 1	
<i>Prof. Dr. J. Holba</i>	<i>Rechtsgeschichte des böhmer. Rechts</i> 3	
<i>Prof. Dr. J. Holba</i>	<i>Rechtsgeschichte des böhmer. Rechts</i> 2	
<i>Prof. Dr. J. Holba</i>	<i>Rechtsgeschichte des böhmer. Rechts</i> 1	
<i>Wintersemester 1868</i>	<i>Rechtsgeschichte des böhmer. Rechts</i> 5	
<i>Prof. Dr. J. Holba</i>	<i>Rechtsgeschichte des böhmer. Rechts</i> 3	
<i>Prof. Dr. J. Holba</i>	<i>Rechtsgeschichte des böhmer. Rechts</i> 2	
<i>Prof. Dr. J. Holba</i>	<i>Rechtsgeschichte des böhmer. Rechts</i> 1	
<i>Wintersemester 1868</i>	<i>Rechtsgeschichte des böhmer. Rechts</i> 5	
<i>Prof. Dr. J. Holba</i>	<i>Rechtsgeschichte des böhmer. Rechts</i> 1	
<i>Prof. Dr. J. Holba</i>	<i>Rechtsgeschichte des böhmer. Rechts</i> 4	
<i>Prof. Dr. J. Holba</i>	<i>Rechtsgeschichte des böhmer. Rechts</i> 1	
<i>Wintersemester 1869</i>	<i>Rechtsgeschichte des böhmer. Rechts</i> 5	
<i>Prof. Dr. J. Holba</i>	<i>Rechtsgeschichte des böhmer. Rechts</i> 4	
<i>Prof. Dr. J. Holba</i>	<i>Rechtsgeschichte des böhmer. Rechts</i> 1	
<i>Prof. Dr. J. Holba</i>	<i>Rechtsgeschichte des böhmer. Rechts</i> 3	
<i>Prof. Dr. J. Holba</i>	<i>Rechtsgeschichte des böhmer. Rechts</i> 2	

⁶⁹¹ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 - B2 D 2 d (dokumenty vlastní).

Příloha č. 53

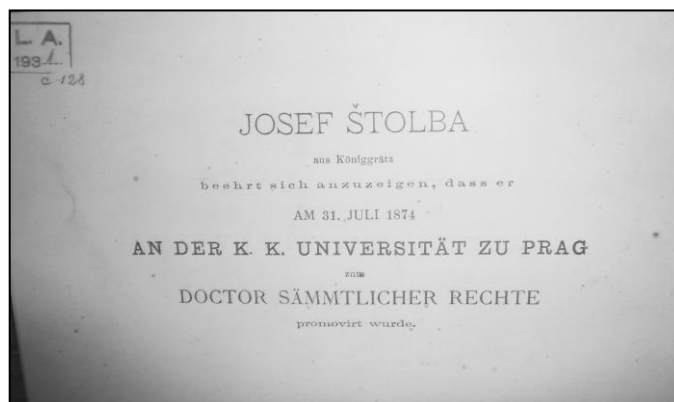
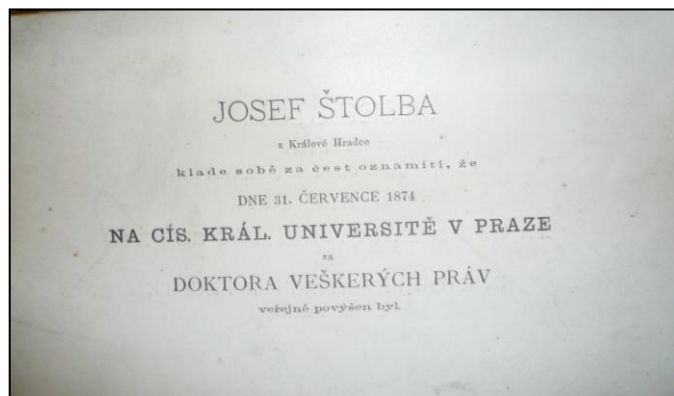
Doktorský titul z roku 1874.⁶⁹²

⁶⁹²LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 - B2 D 2 d (dokumenty vlastní).

Příloha č. 54

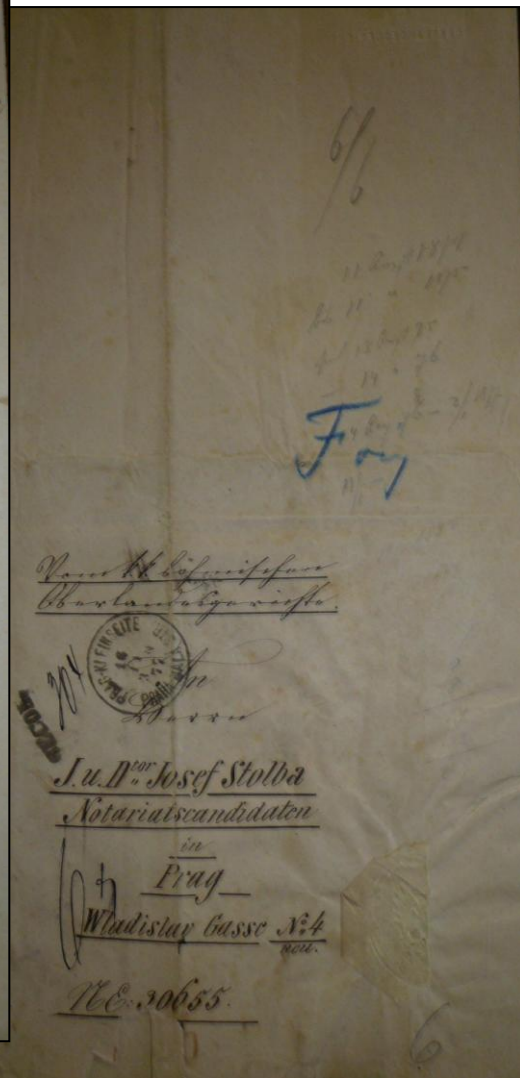
Štolbova oznámení o získání doktorského titulu „*Josef Štolba z Hradce Králové klade sobě za čest oznámiti, že dne 31. července 1874 na cí. král. univerzitě v Praze za doktora veřejných práv veřejně povýšen byl*“.⁶⁹³

⁶⁹³LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 - B2 D 2 d (dokumenty vlastní).

Osvědčení z notářských zkoušek, rok 1877.⁶⁹⁴

⁶⁹⁴LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 - B2 D 2 d (dokumenty vlastní).

Příloha č. 56

Domovský list vydaný 1878.⁶⁹⁵

LA
1931-
č. 123

Číslo: 199

ZEMĚ: KRÁLOVSTVÍ ČESKÉ.

List domovský.

žto obec královského hlavního města Prahy
potvrzuje, že

 Josef Štolba

charakter: *doktor veřejných práv*

věk: *narozen r. 1846*

stav: *ženatý*

má v této obci právo domovské.

V Praze, dne *4. května 1878*

Podpis vlastní ruky toho, komu se list domovský vydá:
Josef Štolba

Jmenem obce
purkmistr:
K. M. ...

městský rada: *...* městský rada: *...*

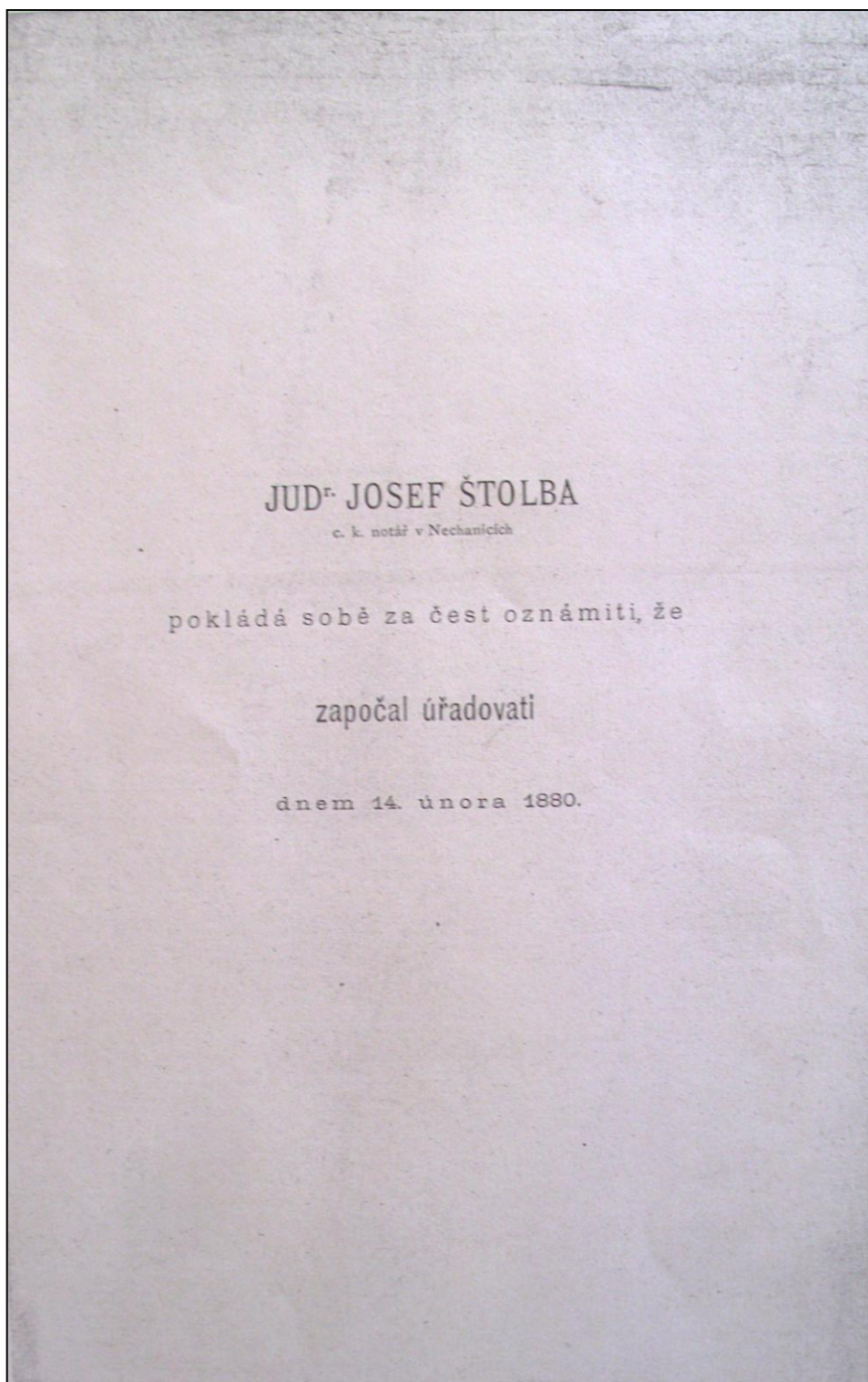

⁶⁹⁵LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 - B2 D 2 d (dokumenty vlastní).

Příloha č. 57

Oznámení o nastoupení do notářského úřadu v Nechanicích od 14. února 1880.⁶⁹⁶

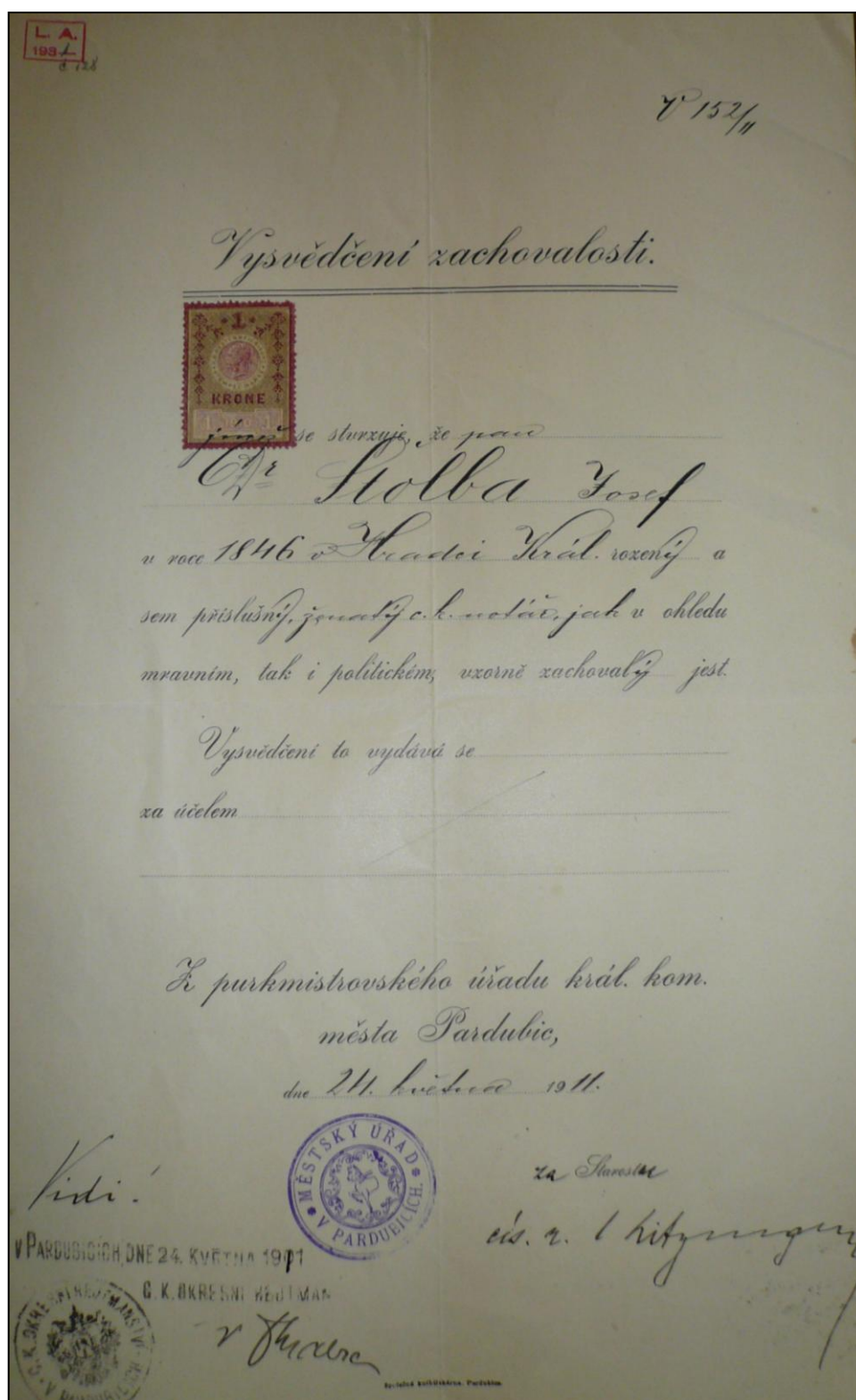

---

⁶⁹⁶ ŠMKN.

Příloha č. 58

Vysvědčení zachovalosti z roku 1911.⁶⁹⁷

⁶⁹⁷LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 - B2 D 2 d (dokumenty vlastní).

Příloha č. 59

Štolbovy mapy Evropy.⁶⁹⁸

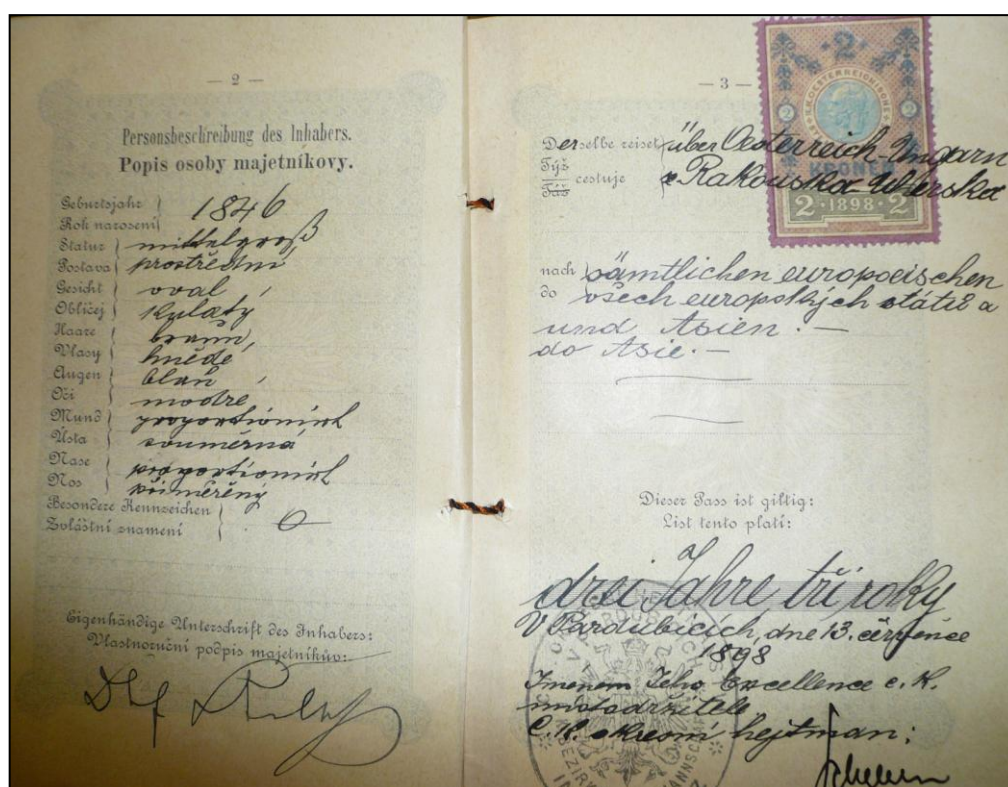
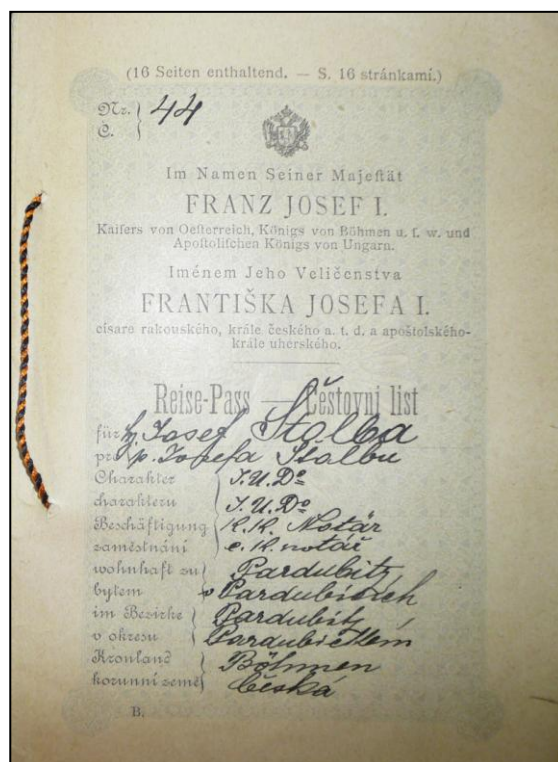

⁶⁹⁸ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 – B1 D 1 a (mapa).
LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 – B2 D 2 d (mapa).

Příloha č. 60

Cestovní pas Josefa Štolby vydaný 13. července 1898 v Pardubicích na 3 roky.⁶⁹⁹

⁶⁹⁹ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 – B2 D 2 c (cestovní pas).

- 5 -

Офиц. № 12000 *revised*
 Специ. colleges

Namen und Vornamen Imene a priimeni	Charakter Charakter	Abgangsort Abgang	Alter Vzr.	Stand Stan	Status Posta.	Gelecht Ost- Vest.	Haus Ost- Vest.	Angen Ost- Vest.
<i>Stoyanov Stoyan</i>	<i>Stoyanov</i>	<i>Stoyanov</i>	<i>1885</i>	<i>Stoyanov</i>	<i>Stoyanov</i>	<i>Stoyanov</i>	<i>Stoyanov</i>	<i>Stoyanov</i>
<i>Stoyanov Stoyan</i>	<i>Stoyanov</i>	<i>Stoyanov</i>	<i>1885</i>	<i>Stoyanov</i>	<i>Stoyanov</i>	<i>Stoyanov</i>	<i>Stoyanov</i>	<i>Stoyanov</i>
<i>Stoyanov Stoyan</i>	<i>Stoyanov</i>	<i>Stoyanov</i>	<i>1885</i>	<i>Stoyanov</i>	<i>Stoyanov</i>	<i>Stoyanov</i>	<i>Stoyanov</i>	<i>Stoyanov</i>

Stoyanov Stoyan
Stoyanov Stoyan
Stoyanov Stoyan

ПЕТЪ ФРАНК. CHANCELLERIE DE L'AGENCE
 BULGARIE A VIENNE.
 BON POUR SE RENDRE en Bulgarie
 VIENNE, le 27 août 1898
 LE CHANCELLIER:
D. Guler

AGENCE DE BULGARIE A VIENNE

- 6 -

№ J.P. 12000
 Végur la Consulatul General Roman la
 Viena. Putu p. putu cel' toia in Romania.
 Scurti eo form-nel decizunt a Consulatul
 de Mincet din 5/17 Martie 1898.
 Viena in 14/26. April
 1898.
 Consul General.
Stoyanov Stoyan

CONSULATUL GENERAL AL ROMANIEI
 VIENNA

VU AU CONSULAT GÉNÉRAL DE TURQUIE
 BON POUR SE RENDRE à
 Constantinople
 VIENNE, le 27 août 1898.
 POUR LE CONSUL GÉNÉRAL
 LE CHANCELLIER
Stoyanov Stoyan

SOLVIT PIASTRE 20...
 N. 111311
 VIENNA

GÉNÉRAL DE TURQUIE A VIENNE

Příloha č. 61

Cestovní pas Štolbovy manželky Hedviky.⁷⁰⁰

N° 133 Für das Ausland.

IM NAMEN SEINER KAISERL. KÖNIGL. APOSTOLISCHEN MAJESTÄT

FRANZ JOSEPH I.

KAISERS VON ÖSTERREICH,

KÖNIGS VON UNGARN UND BÖHMEN, VON GALIZIEN, LODOMERIEN UND ILLYRIEN, ERZHERZOGS VON ÖSTERREICH, ETC. ETC.

REISE-PASS

für 1 fl. *L. S. 1 fl.*

Hedwig Cerych

Charakter } *Bürgerin*
Beschäftigung } *Witwe*

Geburtsjahr 1854
Statur mittel
Gesicht rund
Haare blond
Augen blau
Mund } *gewöhnl.*
Nase }
Besondere Kennzeichen: *B*

Derselbe reiset von über nach *Sachsen*

wohaft zu *Nechanice*
im Bezirke *Königgrätz*
Kreis (Comitat)
Kronland *Böhmen*

Eigenhändige Unterschrift: *Zwei Josef*

K. k. Bezirkshauptmannschaft Königgrätz, 7. Oktober 1869
Im Namen des Statthalters.

Exel

neun

⁷⁰⁰ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 – B2 D 2 d (cestovní pas).

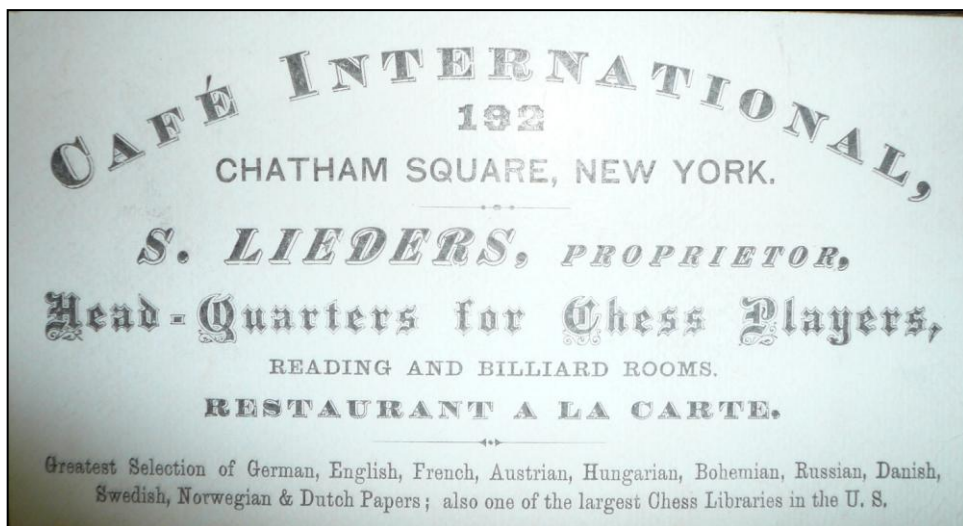
Příloha č. 62

Vizitka z Hotel de Inglaterra, Havana, 1873.⁷⁰¹

Příloha č. 63

Vizitka z Café International, New York, 1873.⁷⁰²

⁷⁰¹ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 – B2 D 2 (vizitka).

⁷⁰² LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 – B2 D 2 (vizitka).

Příloha č. 64

Účet s nápojovým sazebníkem cen ze zámořského parníku Guadeloupe, 21. duben 1873.⁷⁰³

C^{IE} G^{LE} TRANSATLANTIQUE

Paquebot *Guadeloupe*

MENU du 21 Avril

1873

POTAGE.

Pommes de terre

HORS D'ŒUVRE

variés

RELEVÉ.

Filet de bœuf à la reine

ENTRÉES.

Raie au beurre noir
Noix de Veau Jardinière

ROTI.

Touffes

LÉGUMES.

Petits pois frais

SALADE.

Antioche

ENTREMETS.

Pinote

DESSERTS.

variés

CAFÉ.

Voir au dos la Carte des Vins.

Lith. SIMON J^{NE} 4 pl. des Victoires, PARIS.

TARIF DES VINS ET LIQUEURS

	Bouteille	1/2 Bouteille	Verre
VINS ROUGES	BORDEAUX.		
Médoc	3		
S ^t Julien	5		
Chateau-Léoville	8		
Gruaud-Larose, B ^{on} Sarget	8		
Chateau Palmer	8		
Chateau Montrose	12		
BOURGOGNE.	5		
Moulin à vent	12		
Chambertin			
VINS BLANCS.	3		
Barsac	6		
Haut Sauterne	8		
Madere	8		
Xérès	10	5	
CHAMPAGNE.	8	4	
V ⁱⁿ Chiquot Ponsardin	8	4	
G. H. Mumm & C ^{ie} Dry Verzenay	8	4	
Moët et Chandon Sillery			
LIQUEURS.	5		0 40
Vieux Cognac	8		0 60
Fine Champagne	6		0 50
Rhum Jamaïque	5		0 40
Absinthe Suisse	10		0 60
Chartreuse Jaune	10		0 60
Anisette de Hollande	10		0 60
Curacao	4		0 40
Vermouth	4		0 40
Bitter	5		0 40
Whiskey			
BIÈRES.	1		
Bière française	2		
Pale ale			
SIROPS.			2
Sirop: Groseille, etc.			
EAUX MINÉRALES ET GAZEUSES.	1		
Eau de Seltz	1		
Soda-Water	1		
Congress Water, Cidre Américain, Eau de Vichy	1 25		

Lith. SIMON J^{NE} 4 pl. des Victoires, PARIS.

⁷⁰³ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 – B2 D 2 (doklad o platbě).

Příloha č. 65

Účet z Hotelu Nacional, Mexiko, 1873.⁷⁰⁴

		Cuartos N ^o 3 y 8.	
El Sr. D. Josef Stolba y su compañeros		al Hotel Nacional Debe	
México, 15 de Febrero de 1873.			
Por	la noche del 11 en el cuarto n ^o 3	\$	2 .
"	4 dias " 12 en las fletas en el		
	n ^o 8 a diaria	"	8 "
"	gastos de coche para llevarlos		
	a la estacion de Veracruz	"	3 "
Son =		\$	13 "
Pbi por T. Iglesias			
Agustin Monterde			
2-00.			
5-00			
5-00			
11-00		14-50	

⁷⁰⁴ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 – B2 D 2 (doklad o platbě).

Příloha č. 66

Seznam cestujících na lodi Frisia, 23. října 1873.⁷⁰⁵

GENERAL PASSENGER AGENCY
OF THE
HAMBURG AMERICAN PACKET COMPANY
61 Broadway, N. Y.
LIST OF PASSENGERS
BY THE
German & United States Mail Steamship
FRISIA,
E. MEIER, Commander,
FOR
HAMBURG,
Via PLYMOUTH & CHERBOURG,
Thursday, October 23d, 1873.

Mr Edward Perkins, New York. Mrs. F. Eames,
Washington, D. C. Miss F. Eames, Washington, D. C.
Rev. Reichel, Germany. Mr. F. C. Smith, New York.
Mr. A. Dieckerhoff, New York. Mr. H. Emanuel, New
York. Mr. A. Stünzi, New York. Mr. A. T. Chamberlain
and lady, Concord, Mass. Mr. S. E. Brown, New York.
Mr. A. Weinberg, New York. Mr. Ludwig Lehmaier,
New York. Mr. Fred. Vanderheyden, New York. Mr. A.
Gehrenbeck, New York. Mr. R. C. Perkins, New York.
Mr. William Schlierbach, Pana, Ill. Mr. Henry Mildenstein,
Miles, Iowa. Mr. Louis Bindewald, Hoboken, N. J. Mr.
Joseph Stollba, New York. Mr. Wilhelm Becwar, New
York. Graf Arthur Desfour Waldesrode, New York. Mrs.
Emilie Scheinhart and three children, San Francisco, Cal.
Mrs. Mary Meikel and children, San Francisco, Cal. Mr. M.
Littaner and wife, Chicago, Ill. Miss Henriette Strauss,
Chicago, Ill. Mr. Theodore Muhle, Philadelphia, Pa. Mr.
Louis Blass, Ashland, Pa. *7 passengers paid a*
special fare on mail ship
And others in the Steerage.

OFFICERS OF THE S. S. "FRISIA."
E. MEIER, Commander.

M. VON COCHENHAUSEN, Chief Officer.	O. F. BERG, Chief Engineer.
F. F. FOCKES, 2nd "	J. J. STAMMEL, 2nd "
L. M. MEYER, 3d "	J. H. JUNGE, 3d "
E. BRANDT, 4th "	P. CAMPBELL, 4th "

Doctor E. R. FRANTZEN, Physician.
O. KLEMECK, Purser.
J. O. DOSS, Chief Steward, First Cabin, Upper Saloon.
H. LUTJE, " " " " Lower "

⁷⁰⁵ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 – B2 D 2 (doklad o zpáteční plavbě přes Atlantik).

Příloha č. 67

Účtenka z Grand Hôtel, Stockholm, 1884 (vlevo); účet z hotelu v Kristianie, 1881 (vpravo).⁷⁰⁶

GRAND HÔTEL. STOCKHOLM.

NOTA den 13/7 1884 N° 172173

Transport
per Café eller Thé med Smør & Brød
de Nytt (lutt) de de
de Chokolade de de
Egg (coups)
Liquor

Diner à la Carte
Supper
Logis för Rum med Säng
Service (med undantag af Porter)
Spis (coups)
Uppvärmning för Rum
Värre & Logis för ledigning (domestique)
Middelt för (debeurs) Aftning
Porte
Tidningar
Telegrammer
Teat
Bagage
Commission

Tournez la feuille s.v.p. Please turn over.

Summa 18 60
50 francs
R. Cadier

Visitors are respectfully requested to pay their Bills every week.
Messieurs les voyageurs sont priés d'acquiescer leur Note toutes les semaines.
Die gewöhnlichen Belangen werden wöchentlich erachtet, jede Woche Ihre Rechnung auszugleichen.
Forsamlighet i Uppförelsen eller annan orsak till misförståelse annalas till värden
On est prié de signaler au maître de l'hôtel toute négligence dans le service ou autre motif de plainte

Hotel Scandinavia i Christiania.

Anmærkninger
bødes
strax meddelt
til
Contoret.

Chr. Aug. Smith.

NOTA for Hr. Holbaek. Varese N° 57

1881. 12/7

Transport He.
Concert ved table d'hôte
De extra Diner
Kop Kaffe

Bagage

Kr.	Ore.	Udleg.
4.	0	0
2.	0	0
1.	0	0

Service, foruden Reisetjeneste & Bolette

H. Horn & Co.
Eggetorret - Carl Johans Gade.
Alles Herrenartikler, Skjortefabrik
og alle Parfums fra Paris, London & Co.
og English apoteker. Man sprækket dansk.
Engelsk Regnskabs bogholderi.

Stener Olsen
Colonial- & Vinforretning
Carl Johans Gade
(Hjørnet af Akersgaden).
Ann. Udsalg af Olsen ekspediere til pakke
paa Jernbane og Dampskibe.
Telefonforbindelse.

Brødrene Ottosen.
Damp-Chocolade & Chocolade-
Bonbons-Fabrik.
Bryn pr. Christiania.
Olsen ekspediere ved H. Fred. Skoncke,
Kongens Gade 13, fra Flyveplads Kirkvej, m.m.

Chr. Nerstad, Fabrik af Patent-Skjortor.
Handel med Herre-Artikler.

Hotellet anbefaler de Averterende.

⁷⁰⁶ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 – B2 D 2 (doklad o platbě).
LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 – B2 D 2 (doklad o platbě).

Účet z hotelu ve Visby, 1884 (vlevo); účet z hotelu v Norrköping, 1884 (vpravo).⁷⁰⁷

CENTRAL-HOTELLET

NORRKÖPING

A. BARTELS.

Nota den 17/7 1884 N° 16

Tryckt hos H. B. H. H. H.

Försumlighet i uppställningen eller annan orsak till missnöje lörde annållas till värdens till ansvarande af måndag förmiddag följande dag.

Déjeuner

Transport

Kronor öre.

Kaffe eller Thé med Smör & Bröd.
Nytt (kallt)
Chocolade
Ägg (ocufs)

Diner à la Carte

Kägg Kaffe (demi tasse)
Gläs Sibir
St. Cognac
2 Cl

25

Souper

1 Ham med Färg Eldning
Serverat med portier frivilligt
Ljus (bongio)
Lys för belysning (domestique)

2 00

58

Utlägor (deboursee) Abonny (equipage)

Lys
Transport (journal)
Transport
Fritt (blanchissage)

Summa 2 75

Betalt A. Bartels

3 75

2 50

9.00

⁷⁰⁷ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 – B2 D 2 (doklad o platbě).
LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 – B2 D 2 (doklad o platbě).

Příloha č. 69

Účet z hotelu v Haparandě, 1884.⁷⁰⁸

Haparanda den 3/8 1884

Doctor Stolba (ankr) Debt
till W. Hertzman.

Debit till Stolba (C. Pipke)

Augusti 1.	Midtag x öl, 2 25 / Gråk x 2 öl 1 25	4
2.	The, ägg	1
	Midtag x öl, 3 ligare	2, 40
	Gråk x 2 öl	1, 25
3.	The, ägg	1
	Midtag x öl	2, 25
	2 dygns logis, 4 / logis ac på rum 5 00	4 50
		<u>Summa kr. 16, 90</u>

W. Hertzman

⁷⁰⁸ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 – B2 D 2 (doklad o platbě).

ROYAL
ADELPHI THEATRE
PROPRIETOR,
BENJAMIN WEBSTER,
Licensed by the Lord Chamberlain to BENJAMIN WEBSTER, Agent for
Park, Kensington, Surrey.
MANAGERS, B. WEBSTER & F. B. CHATTERTON
OF THE ROYAL BRIDAL BOUQUET.
PUBLIC PRESS EXCEPTED.

MONDAY, Aug. 14th, 1871, and during the Week, the performance
to commence at 7, with a New and Original Farce, by JOHN DUFFORD
Esq., entitled—

DOWN IN A BALLOON.

Mr. Sam. Secombe ... Mr. C. H. STEPHENSON
John Mounsey ... Mr. ASHLEY
Frank Masey ... Mr. A. G. LALY
Mrs. Secombe ... Mrs. ADDIE
Mrs. Masey ... Miss MAUD HOWARD
Fedora ... Miss LOVELL

At 7.30, for the 115th, 116th, 117th, 118th, 119th & 120th,
Times, the SPECTACULAR New Grand dramatic and Spectacular
Drama, founded on M. VICTOR HUGO's Celebrated story, and
entitled—

NOTRE-DAME
OR, THE GIPSY GIRL OF PARIS.

BY ANDREW MALLOD, Author of "Amy Robson," &c.
The New and Magnificent Scenery by Mr. F. LLOYDS, Mr.
W. MAUGER, and Assistants.
Ballets and Action by Mr. JOHN CHAMBERLAIN.
Costumes by Mrs. AVLES, Miss HAYNES and Assistants. Properties
by Mr. T. IRELAND and Assistants. Machinery by Mr. EDWA
CHAMBERLAIN and Assistants. (See Arrangements by Mr. G. HARRIS.)
The Lyric and Incidental Music Composed and Arranged by Mr.
EDWIN ELLIS.

Quasimodo ... (Bell Ringer of Notre-Dame) ... Mr. T. C. KING
Claude Frolo ... (Archdeacon of Notre-Dame, known as the
Goblin Monk) ... Mr. JAMES FERNANDEZ
Captain Phenix de Chateaufort ... (Captain of the King's
Archers) ... Mr. A. C. LILLY
Jean Frolo (Constant Brother of Claude Frolo) ... Mr. J. STAINFORTH
Pierre Gringore ... (a Poet) ... Mr. BRITAIN WRIGHT
Tristan ... (a Gipsy) ... Mr. M. D. BERNES
Olivier ... (Sergeant of the Guard) ... Mr. H. CHAPMAN
Clopin ... (King of the Gipsies) ... Mr. C. H. STEPHENSON
Spital ... (King of Bohemia) ... Mr. SETAOUR
Guillaume ... (Empress of Goshen) ... Mr. C. HARRIS
Andre the Roi ... (a Gipsy Girl) ... Mr. STILE
Emeralda ... (a Gipsy Girl) ... Miss FORTADO
Madame Godefroid ... Mrs. ADDIE
Fleur de Lys ... (her Daughter) ... Miss HUBBERT
Gusano ... (a Frenchman) ... Mrs. ALFRED MELLAN
Ninette ... (a Waiting Maid) ... Miss HANDEL FERRIER
Grosche ... (a Gipsy King) ... Mrs. BAKER
Marion and Jerome ... (Gipsies) ... Miss STOKER and Mrs. COOK
Gipsies, Gipsies, Gipsies, Gipsies, Gipsies, &c. &c.
In Act I. Miss FORTADO will sing HARRIS's NEW song, com
posed expressly for her by Mr. W. G. LEECH, and published by
DUFF & GOSWAM, Oxford Street, W.

RIMMEL'S
Novelties and Choice Perfumery.

THE ROYAL BRIDAL BOUQUET.
The Perfume of the Season, in neat glass cases, 2s. 6d., 3 bottles in a box, 7s.
With Illuminated Portraits of the Royal Family, 9d. and 1s., by Post 1d. extra.

THE ROYAL BRIDAL SACHET.
RIMMEL'S HILANG-HILANG, YANDA, TEA, COFFEE, JOCKEY CLUB,
VIOLET, NEW MOWN HAY, and Fifty other delicious Perfumes for the
Handkerchief, 2s. 6d. each, three in a pretty box, 7s.
RIMMEL'S PURE WHITE GLYCERINE SOAP, in Tablets 6d. and 1s.
DUGONG OIL SOAP, perfumed with Australian Essences, 1s. per box of 3.
MUSK BROWN WINDSOR SOAP, 1s. per Packet.

RIMMEL'S LIME JUICE AND GLYCERINE.
The best preparation for the Hair, 1s. 6d., 2s. 6d., and 5s.

RIMMEL'S TOILET VINEGAR.
Of world-wide reputation, 1s., 2s. 6d. and 5s.

RIMMEL'S PHOTOCHROME. a new Pomade to change grey hair
in a few days to the original colour, through the agency of light. It
is very easy to apply, quite free from the poisonous ingredients
usually contained in the so-called Hair Restorers, and it gives a more
natural shade than hair-dyes. Price, with brush, 5s. 6d.

RIMMEL'S VIOLET WATER. in elegant Paris Bottles, 2s. 6d.
RIMMEL'S TOILET WATER, of unequalled fragrance.

RIMMEL'S LOTION for beautifying the complexion, and removing tan, freckles
and all cutaneous imperfections, 2s. 6d., 4s. 6d. and 8s. 6d.

RIMMEL'S VIOLET SCENTED OATMEAL. for the hands, 6d. and 1s.

ROSE LEAF POWDER. pink, 1s., white, 2s. 6d. per box.

PERLINE. a perfectly innocuous white, made of Mother-of-Pearl, 2s. 6d. and
5s. per box. Sample packet, 1s., by post, 1s. stamps.

HERB BLOOM. to revive natural colour, same price as the Perline.

RIMMEL'S AQUADENTINE.
An extract of Southern Flowers, for whitening the teeth,
washing the mouth, softening the gums, and imparting a
delicious flavour to the breath. Price, 2s. 6d. per bottle.

RIMMEL'S FANCY CRACKERS.
A series of odorous Aniseed, in Balls and Parties. Rosewater, 2s. 6d. each,
2s. 6d. Osmunda, 2s. 6d. Florida, 2s. 6d. Pan, 2s. 6d. per dozen.

BRUSHES, COMBS, SPONGES, SMELLING BOTTLES, FANS, and all other

PERFUMED PROGRAMMES, for Balls, Concerts, & Private
Theatricals.

EUGENE RIMMEL,
Perfumer by Appointment to H.R.H. The Princess of Wales,
95, Strand; 128, Regent Street; and 24, Cornhill, London
78, King's Road, Brighton.

Public Garden in Paris.
The underground ... The Gipsy Girl ... The Festival of Fools ...
The Gipsy Girl ... The Festival of Fools ...
The Gipsy Girl ... The Festival of Fools ...

THE FESTIVAL OF FOOLS
A GRAND FANTASTIC BALLET.
SCENE II.—THE CELL OF THE GOBLIN MONK.
Love and Hate—The Triumph of Love—The Gipsy Girl in
Dangers!
SCENE III.
THE GIPSY'S REVEL
IN THE COUR DE MIRACLES.
Peas of a Poet—Emeralda to the Rescue—A Gipsy Marriage, and
a Divorce—The Goblin Monk—The Murder—
The Assassination.

ACT II.—SCENE I.
THE PRISON.
Condemned to die—The Hangman's Gratitude—The Monk's Love—
Embrace or Death—The Mother's Prayer—The Parting of Mother
and Child. SCENE II.
COURTYARD OF THE PRISON.
THE DEATH KNEEL.
SCENE 3. NOTRE DAME.
Led to Execution—The Deliverance.
The Siege of Notre Dame.
THE CLOISTERS OF THE CATHEDRAL.
Emeralda and her Deliverance—The Goblin Monk—The Vision
A Discovery.

SC. 2. PARIS BY NIGHT,
From the Roof of Notre Dame.
THE FATE OF THE GOBLIN MONK.

PROGRAMME OF MUSIC.
Overture ... "La Prière aux Cloches" ... Herold
Overture ... "Fresco" ... Weber
Selection ... "Il Traversa" ... Verdi
Valse ... "Wunder Klang" ... Josef Strauss
Quadrille ... "La Fête des Violettes" ... A. Lamotte
Musical Director ... Mr EDWIN ELLIS

To conclude with a Grand Comic L. Pantomime
Ballet, called,
FANTASTICUFF.
Or, The Storm Fiend.
Written and Arranged by Mr FRED EVANS.
Lepidillo ... (a Gipsy) ... Mr TOM LOVELL
Ninette ... (a Gipsy) ... Mr HARRY WRIGHT
Cecile ... (a Young Fiesherman) ... Mr C. BERTHAM
Fiesherman ... (a Fiesherman's Daughter) ... Miss AMY ROSALIND
Fiesherman ... (the Storm Fiend) ... Mr FRED EVANS
Stage Manager ... Mr BENJAMIN WEBSTER

OPINIONS OF THE PRESS:
NOTRE-DAME—This popular Theatre, known for nearly half a
century as the home for a species of drama superior to the ordinary
melodrama of an earlier period, and scarcely less famed in the capital
than in the capital, presents with great force. "Times, April 11th.
"NOTRE-DAME was received with enthusiastic applause, repeated
at the close of every Act, and those who seek 'sensations' will find the
fall of Claude Frolo from the tower as thrilling as anything of the kind
hitherto attempted." "Times, April 11th.
NOTRE-DAME. "The warm acclamations with which a crowded
audience acknowledged on Monday evening the impressive effect of the
final tableau would alone justify the statement that the new romantic
and spectacular drama of 'Notre-Dame, or the Gipsy Girl of Paris,' had
fully established its claim to take rank among the most brilliant of
those 'Adelphi triumphs' which have been proclaimed throughout the
metropolis during many successive years." "Daily Telegraph, April 11th.
"NOTRE-DAME is assuredly a success. The scenery is more than
good, it is, in parts at least, magnificent. Mr. Halliday, called for un-
animously, was led on by Mr. Webster, and received the genuine ap-
plause of a crowded house. The principal performers were also warmly
received in like manner. "Morning Post, April 11th.
NOTRE-DAME. "The acting was well sustained. The scenery de-
serves high praise. The exterior of Notre-Dame, with the old-fashioned
houses adjacent, and of Paris by night from the roof of Notre-Dame,
are very effective. The costumes are also in excellent keeping." "Standard
April 11th.
NOTRE-DAME. "The piece was decidedly successful. The last scene,
in which Quasimodo rescues Emeralda from the Prison, and leads him
from the belly of Notre-Dame into the Seine, was picturesque and
exceedingly sensational." "Daily News, April 11th.
NOTRE-DAME. "We predict a very pronounced success. The
scenery and accessories are excellent, and the groupings and personae
striking and appropriate." "Morning Advertiser, April 11th.
NOTRE-DAME. "On the whole, the drama is effectively performed.
The scenery, particularly of Notre-Dame and of Paris by Night, are
admirable. The success of the performance was complete." "Illustrated
London News, April 11th.
NOTRE-DAME. "It is almost needless to say that the principal
performers, with the author, were called before the curtain, and that
the piece is a success of the most positive kind." "Even, April 11th.
NOTRE-DAME. "Mr. Halliday has been fortunate enough to secure
another success with an effective version of Victor Hugo's masterly
story of 'Notre-Dame de Paris.'" "Observer, April 11th.
NOTRE-DAME. "Altogether, the managers may be congratulated
on the success of their efforts to entertain the public." "Dispatch, April 11th.

NOTICE!
ROYAL PRINCESS'S THEATRE OXFORD STREET
EVERY EVENING, till further notice, will be performed the highly
successful Romantic and Sensational Drama,
EILEEN OGE,
Or, Dark's Time before the Dawn.
The Royal Circle and Orchestra Hall Private Boxes, 4s. 8s. 10s. 12s.
23 3s. 6d.; First Circle Private Boxes, 10s. 12s. 14s. 16s.; Family
Amphitheatre Private Boxes, 4s. 6s. 8s. 10s.; 21 12s. 6d.; Family
Private Boxes, 4s. 6s. 8s. 10s.; Orchestra Stalls, 1s. 2s. 3s. 4s.
Private Boxes, 4s. 6s. 8s. 10s.; 21 12s. 6d.; 22 12s. 6d.; 23 12s. 6d.;
Dress Circle Stalls, 6d.; First Circle Stalls, 1s. 2s. 3s. 4s.;
Gallery, 6d.
Box Office opens daily from 10 till Five o'clock, under the direction of
Mr PHARR & SONS.
Doors open at half-past 6, Commence at 7.

Příloha č. 71

Divadelní „oznam“ Teatro de Albisu v Havaně (vlevo) a divadelní „oznam“ do Metropolitan Theatre v New Yorku (vpravo) z roku 1873.⁷¹⁰

TEATRO DE ALBISU.
Compañía Dramática
FUNCION EXTRAORDINARIA
PARA EL JUEVES 21
DE AGOSTO DE 1873
A BENEFICIO DE LOS PRIMEROS ACTORES Y DIRECTORES DE ESCENA
D. PABLO PILDAIN Y D. JULIO G. SEGARRA.

ORDEN DEL ESPECTACULO.
 1.ª — SINFONIA
 2.ª — El nunca bien ponderado drama en 3 actos y 4 cuadros, escrito en verso por el eminente literato que después de adquirir para su nombre fama imperecedera ha conquistado otra igual para el suyo de D. Joaquín Estébanez, y que se titula

UN DRAMA NUEVO.

A petición de los beneficiados y por especial obsequio a los mismos se encargará de difícilísimo papel de Yorik y de la dirección de la obra el primer actor

D. Luis Martínez Casado.

La distinguida primera actriz

Sra. Doña Eloisa Agüero de Ossorio,
 tendrá a su cargo el interesante papel de Alicia que ha representado ya con gran aplauso. El simpático personaje del gran poeta Shakespeare será interpretado por el primer actor

Sr. D. Pablo Pildain,
 y el primer actor del género cómico

D. Julio G. Segarra,
 se hará cargo del pequeño pero gracioso papel del apudador, como indica el siguiente

REPARTO.

Alicia	Sra. Agüero de Ossorio.
Yorik	Sr. Casado.
Shakespeare	" Pildain
Walton	" Lorea.
Edmundo	" Palomera.
El apudador	" Delgado.
Comparsas &c	" Segarra, J.

A continuación se podrá en escena el baile

La Playera Veneciana,
 arreglado por el director

D. José Gispert,
 desempeñado por él, la

Sra. Doña Dolores Barroso,
 y OCHO NIÑOS.

Dará fin la función con el gracioso juguete, que tiene por título

LOS DOS CIEGOS Y SOPISTA MENDRUGO

PERICO EL EMPEDRADOR
 dirigido por el primer actor cómico

D. Julio G. Segarra.

SE HORA Y PRECIO, LOS DE COSTUMBRES

NOTAS. — Las localidades para esta función se ven en desde el Lunes en la de la Industria núm. 15, esquina a San Miguel

Se está ensayando el magnífico drama

El Castillo de Simancas
 y la graciosísima comedia

El memorialista,
 como igualmente

La huérfana de Bruselas
 y el drama que tanto está agradando en los teatros de Madrid y que se titula

La sombra de Torquemada.

Imp. "La Nacional," Obispo, 41

METROPOLITAN THEATER!
 JAM. PORTER.....Manager | HARRY FOX.....Stage Manager
 PROF. ARTH.....Leader of Orchestra

GREAT SUCCESS OF
PAUL ALLEN, HARRY GARDNER, FANNY KENT, and EUGENE C. MOORE.

PROGRAMME FOR THIS EVENING
 OVERTURE.....Prof. ARTH and ORCHESTRA

To Commence with a Parlor Entertainment by the

Female Minstrels! Female Minstrels!

Overture.....Minstrels
 Opening Chorus—Boys of Pleasure.....Vocal Corps
 Out in the Streets.....Miss Emma Whiting
 Attie Window.....Harry Gardner
 I'm Waiting for Thee.....Miss Celia Iford
 Widow Magee.....Billy Gray
 Little Footsteps.....Miss Belle Iford
 Finale—The Cure.....Company

PART II.—VARIETY SPECIALTIES.
 Overture.....Orchestra

PAUL ALLEN,
 In his Popular Songs and Dances.

MR. EUGENE C. MOORE!
 In his Local Comic Songs.

FANCY DANCE.....MISS EMMA MARSH
 Miss Celia Iford's Serio-Comic Songs.
 The Laughable Protean Sketch entitled

IN AND OUT OF PLACE!

LETTY, a Chambermaid.....
 PAT O'ROURKE, a Broth of a Boy.....
 Mlle CELESTE, a French Lady.....
 SIGNORITA FRANCOIS, a Spanish Lady.....
 SALLY SACCARAPS, a Yankee Girl.....
 PUNCTILIOUS ETIQUETTE.....
 CLAD, a Servant.....

EMMA WHITING

MISS FANNY KENT'S
 MEDLEY DANCE.

HARRY GARDNER'S
 PATHETIC BALLADS.

PAT ROONEY.
 The great Irish Comedian, Vocalist, and Dancer.

Sensation Songs, — MISS BELLE IFORD
 The Comic Act of

The COOPER'S APPRENTICE!

Pete.....Paul Allen
 Jake.....Harry Gardner
 Old Man.....Harry Fox
 Lucy.....Miss Annie Rochfort

FANCY DANCE.....MISS EMMA MARSH
IFORD SISTERS - - - in their Popular Dances.
 Dance—Medley.....Miss FANNY KENT

Mr. EUGENE C. MOORE
 In his great specialty of OLD UNCLE JOE, THE BOOTBLACK.
 Miss Lucy.....Miss Annie Rochfort

Overture.....Orchestra

First time in this city of Mr. Billy Gray's whimsical, nonsensical burlesque extravaganza, THE

GRAND DUTCH 'S.'

The Grand Dutch "S." Queen of Bladensburg.....Miss Emma Whiting
 Wandate, a clerk in the Department.....Annie Rochfort
 Olga, Minister to Hayti.....Emma Marsh
 Zakea, Plenipotentiary to Bucktown.....Celia Iford
 Malaga, a Made of Honor.....Belle Iford
 Ogarela.....Fanny Kent
 Baron Pluck, in love with the Dutch "S.".....Billy Gray
 Nip-em-up, from Kerry.....Paddy Rooney
 General Bummer.....Harry Fox
 Count de Hash.....Harry Gardner
 Courtier.....Paul Allen

Assisted by a powerful chorus of Hash-eaters, Screechers, and Boarding-house Exterminators.

The Great Sham Fight. Hash-eaters' March

GRAND MATTINEE, Saturday at 2 o'clock.
 Tickets.....25 Cents. | Children.....10 Cents

NEW STARS FOR NEXT MONDAY.
 Spaces to Let in Our New Advertising Curtain. Apply to James Porter.

⁷¹⁰ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 – B2 D 2 (divadelní plakáty).

Divadelní „oznamy“ pro newyorská divadla Bowery Theatre (vlevo) a Booth's Theatre (vpravo) z roku 1873.⁷¹¹

BOWERY THEATRE
 Manager ..... Mr. Wm. E. Freiligh
 Stage Manager ..... Mr. Chas. Foster
 Treasurer ..... Mr. John J. Jones

At an enormous expense, the Management is enabled to present the
WORLD-FAVOR SCOUT OF THE PLAINS,
HON. WM. F. CODY
 Better known as the veritable Hero,
BUFFALO BILL
THIS EVENING,
 AND EVERY EVENING UNTIL FURTHER NOTICE,
 Will be performed the Great Drama of

Buffalo Bill
KING OF THE BORDER MEN!
BUFFALO BILL...played by... BUFFALO BILL HIMSELF
HON. WM. F. CODY.

Texas Jack, his Mate..... Mr. J. P. Winter
 Snakeroot Sam, "Down on Snakes"..... Mr. E. W. Marston
 The Old Vet, "an 1813 Pounder"..... Mr. J. Ferris
 Alf Coyle, a Renegade..... Mr. W. H. Gregston
 Col. Jake McKandless, a Guerilla..... Mr. G. Hamilton
 Marty Mullins, his Lieutenant, a Bushwhacker..... Mr. J. L. Mason
 Fire Water Tom, a Drunken Red—"oof,"..... Mr. J. Sambrook
 Raven Feather, a Sioux Brave..... Mr. W. Murray
 Big Maple, a Cheyenne..... Miss E. Glenwood
 Little Elk..... Messrs. E. Howard and R. Percy
 Indians..... Miss W. G. Jones
 Lillie Fielding, the Rose of the Plains..... Mrs. R. G. France
 Lillie Fielding, her Sister..... Mrs. R. G. France
 Mrs. Fielding..... Mrs. R. G. France
 KITTY MULDOON, from Cork..... Miss Emma Wheeler
 Ma-no-tee, the Indian Princess..... Miss Emma Wheeler
 Settlers, Scouts, Indians, &c.

RE-CONSTRUCTED SYNOPSIS, ETC.
 ACT I.—IN KANSAS. The Happy Home. Period 1861. THE KING
 OF THE BORDER MEN. Story of the past. Oath of Vengeance. On the
 trail. A Serpent warmed into life. Texas Jack, Buffalo Bill's mate.
 Snakeroot Sam down on Snakes and Injuns. Abduction of Lillie. The
 Whipping Post. Judge Lynch and his law. Justice of the Supreme might.
 Surprise. The Attack. **BUFFALO BILL TO THE RESCUE.**
 ACT II.—ON THE TRAIL. Among the Vultures. The Light from
 Heaven. Lillie Fielding a prisoner. Bushwhackers. Kitty Muldoon's
 defiance. The Hollow Log. Indians at the Scalp Pole. Powder Flask.
 Explosion of Reds. Up in a Balloon and higher than a Kite. Hanging
 up of Bill. The wounded Panther. The 1813 Pounder. "On deck,
 Samvel." The Stockade Fort. Texas Jack in Peril. The Trigger. "I
 MEAN FIGHT." True Grit. Raven Feather and his Braves. Attack on the
 Stockade. Blowing up the Fort. Buffalo Bill's invincibles.
 ACT III.—ST. LOUIS.—The Beggar. The Border Man in love. Kitty
 and "Oof." RED HOT TEA. Lascivious Situation. Texas Jack and Coyle
 settle a "little difficulty." The shot. One d-bt paid. Shooting on sight.
 Bivouac of the Scouts. Bad News. THE PEACE CONFERENCE WITH
 THE REDS. Gifts. SMOKING THE CALUMET. Treachery of the
 Tribes. "Up Boys." Peace turned into WAR. THE RAVINE IN THE
 ROCKY MOUNTAINS. VILLAGE OF THE SIOUX. Ma-no-tee, the
 Turtle Dove. The Captives. THE BUGLE CALL. TO THE MOUTH
 OF THE CANON. TERRIFIC INDIAN CONFLICT. The Raft. Terms
 of Surrender. "You can't get ahead of Buffalo Bill."
 ACT IV.—THE OPEN PRAIRIE. Rolling lands of the West. Camp-
 ing out. The Wagon Train. Fire Water Tom steals into Camp. Throwing
 the Lariat. JACK LASSOES INDIANS. AT THE STAKE. THE DANCE
 OF DOOM. KITTY HOODWINKS HER COUNTRYMAN. Escape.
 "Now away." Buffalo Bill face to face with Jake McKandless.
 TERRIFIC BOWIE KNIFE FIGHT. ONE OF THE GREAT WESTERN
 FIRES. Woods of Kansas in Flames. Thrilling and Realistic Effect,
 perfectly unequalled. Cattle fly before the devouring herd, swift as the
 Wind. Powerful Tableau. **BUFFALO BILL KEEPS HIS OATH.**

NOTE.—The performance will commence with the

OBJECT OF INTEREST

Simmerton..... Mr. Sambrook
 Major Colvett..... Mr. Hamilton
 Marmaduke Primrose..... Mr. Mason
 Barney O'Dwyer..... Mr. Graham
 Mrs. Vernon..... Mrs. Meeker
 Mrs. Major Colvett..... Miss Tillie Malvero
 Fanny Griddles..... Miss Polly Booth

Friday Evening, Farewell Benefit of
WM. F. CODY
 In active preparation, the New Sensational Drama, entitled
MARKED FOR LIFE!
 Doors will open at 7½. Curtain will rise at 8½.
 Metropolitan Print, Herald Building, Broadway & Ann St., N. Y.

BOOTH'S THEATRE
 23d STREET, BETWEEN 5th and 6th AVENUES.

The undersigned in taking charge of the above-named Theatre, hopes by maintaining the unrivalled
 reputation it has gained to receive a continuance of the Public Favor. The Plays will be produced
 with the same attention to details and good taste, that has made it famous not only in this country, but
 in Europe. Owing to the numerous First Class Seats who have been engaged, the engagements must
 necessarily be for only Four Weeks each.

J. B. BOOTH Lessee and Manager.

SATURDAY EV'NG, OCTOBER 18th, 1873,
 And every Evening until further Notice,
MAGGIE MITCHELL
FANCHON
THE CRICKET!!
 SUPPORTED BY
MR. JAMES W. COLLIER
AS
LANDRY BARBEAUD,
 AND THE FOLLOWING POWERFUL CAST:

Mr. H. A. Weaver	Father Gallard	Mr. S. W. Glenn
Mr. Robt. Pateman	Madame	Mr. Gerhan
Mr. Chas. Rosine	Pierre	Mr. O. J. Lester
Mr. Nelson Decker	Andrie	Mr. Henry Flohr
Mr. James Stark	Old Pater	Miss Mary Wells
Mr. J. L. Mason	Her Sister (in the Theatre)	Mrs. H. P. Graham
Miss Alice Weaver	Mariette	Mrs. Eugene
Mrs. Taylor	Annette	Mrs. C. Dusi

DURING THE SEASON the following Popular Stars will appear in rapid succession:

Mr. & Mrs. W. J. FLORENCE,
F. S. CHANFRAU,
MME. FANNY JANAUSCHECK
LOTTA
MISS NEILSON.

Several New Plays have been written expressly for this house, and will be produced during the
 season, in which

MRS. J. B. BOOTH
WILL APPEAR.

The Company will consist of the following Ladies and Gentlemen, and will be increased from time to time, as circum-
 stances may require.

Mrs. J. B. Booth,	Miss Bella Pateman,	Miss Mary Wells,
Rachel Noah	Mrs. H. A. Weaver,	Miss Weaver, and
Misses Howard	Davidson, Burgess,	Flohr, Naylor,
Misses J. B. Booth,	D. W. Waller,	Joseph Wheelock,
Maynard,	Robert Pateman,	S. France,
Wm. Scallan,	Joseph Sefton	James Stark,
Sam'l W. Glenn,	Mont Julian Reed,	O. Rosine,
Simpson,	Lillie,	Choyler,
		Etc., Etc.

EVERY SATURDAY, at 1:30,
GRAND MATINEE
FANCHON, - - - MAGGIE MITCHELL
LANDRY. - - - MR. JAMES W. COLLIER

MONDAY, NOV. 3rd, 1873,
MR. EDWIN BOOTH
WILL APPEAR.

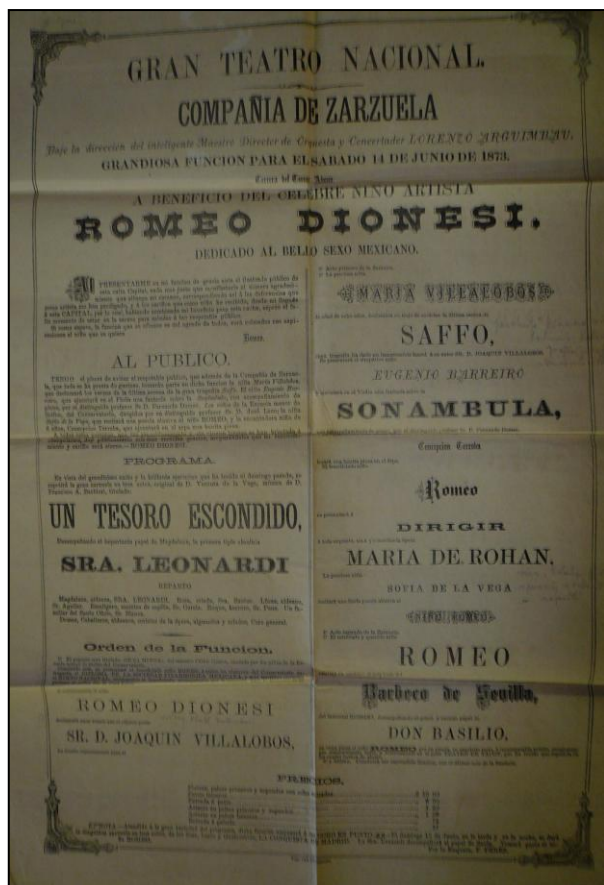
J. B. BOOTH
D. W. WALLER
F. MOLLWEAVER
JOSEPH A. BOOTH
BENJAMIN BEECHWOOD
THOS. A. GIBBING
ROBT. E. SIMPSON

SOLE LESSEE & MANAGER
STAGE MANAGER
MUSICAL DIRECTOR
TYLACUR
MASTICIAN
SCENIC ARTIST
PROMPTER

Seats may be secured SIX DAYS IN ADVANCE AT THE BOX OFFICE of the Theatre or
 the Branch Ticket Office, at the Music Store of O. J. Lester & Co., 211 Broadway.
 Metropolitan Print, Herald Building, Broadway & Ann Street, N. Y.

⁷¹¹ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 – B2 D 2 (divadelní plakáty).

Divadelní programy pro Royal Alhambra Palace v Londýně, 1871 (vlevo) a Gran Teatro Nacional v hlavním městě Mexika, 1873 (vpravo).⁷¹²

⁷¹² LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 – B2 D 2 (divadelní programy).

Americký divadelní žurnál The Histrionic.⁷¹³

[illegible]

THE HISTORION.

Special Notice.

THE DIAMOND, SAPHIRE, and JEWELRY have been made to such perfection by a gentleman of this city as to create a genuine sensation. These stones are the only perfect imitations ever produced; they contain all the fire and beautiful color of the genuine, and what we admire most is that they are not laid off or have their brilliancy, and can be cleaned with soap and water without doing them the least injury. Mr. W. M. LADD, the inventor, has determined to sell them at none but the very best and artistic diamond jewelry, and sell them at popular prices, only at his Manufacturing Office, 43 Broadway of state.

R. F. M. ATWOOD,

designer.

LADIES' AND GENTLEMEN'S
"OYSTER HOUSE"

RESTAURANT,
NO. 5314 Broadway.

Parties leaving the Theatre can be served with Oysters, Steaks, Hot Cream, Sausages, and all the delicacies of the season.

Open until 1 A. M.

VINS

DE

CHAMPAGNE.

GEORGE
GOULET
REIMS

George Goulet & Co.,
REIMS.

JOS. RIFFARDI & SONS,

Sole Agents for the

United States and Canada.

DID YOU NEVER TAKE A
GOOD VAPOR BATH?

Dear reader, you have a generous and kindly literary taste to enjoy, as you will realize on visiting the new Imperial Russian Baths, No. 7, W. 24th street. The whole establishment is elegant, every drop of water is filtered, and nothing has been omitted to gratify refined tastes.

A REMOR is going the rounds of the press that "a fortune by" has been left to "a little girl" by an aged uncle who died, childless, recently in France, which it is said amounts to \$50,000. So the child of age, when she comes into possession of the remainder.

EMOCH M. POWERS, brother of Hiram, who has secured the game, and was afterwards a tenor singer, is now singing at the Ethiopian minstrel troupe in New York. He carries a good salary. He appears under an assumed name.

THE ATHENIUM, which is well known as the Metropolitan Theatre, is to be opened as a variety hall August 1st, under the management of the veteran R. W. Butler.

A GEORGIA woman objects to postal cards, because they are so hard to open.

"Who'd it hit me? What's that last year?" were the "white" because her uncle told her after being through something like a hundred times by a locomotive.

THEATRICAL productions now infused amongst a magazine, when a story is found necessary to bring over the necessary material for one piece; but such is actually the case. Mr. Palmer having found it good economy to charter a look for the transportation of the properties, actors, and scenery, "expressed," purchased by him in Vienna, Paris and London for the "Black Crook."

THE immense audiences in attendance at the representations of the "Black Crook" are a sufficient answer to the captious criticisms of certain writers on the press, who, in their anxiety to get the "Black Crook" to overshoot the mark and caused the public to see them down as having prejudiced the performance.

JOSEPH BILLINGS says that the difference between a blunder and a joke is this: When a man puts down a bad pun, and takes up a good one, he is a blunderer; but when he puts down a good one and takes up a bad one, he makes a blunder.

A POOR old lady was asked why she named her dog "Morover." "Why," said she, putting her finger on to find the place in the Bible, "I named him so here."—Moreover, the dog came and licked his nose.

A LITTLE Buffalo girl wants to know if her "white" because her uncle told her that "Mary had a little lamb" like a hundred times by a locomotive.

MR. RAY ROBERTS

Almoner of Sermons.

WINE.—The first Almoner—shows a Venetian

Student derided by his tempter for resisting the pleasures of the Banquet; on a platform is an actress of the time, singing a Bacchanalian song.

WEALTH.—The second Almoner—shows the Student led by his tempter through the columns of St. Marc, where the gamblers of Venice were allowed to play; on the right of the picture is his intemperate watching with delight his triumph over the Tempter.

WOMAN.—The third Almoner—represents an ideal woman, the dream of all mankind. The Student here is shown the World at the feet of Beauty.

POWER.—The fourth Picture—Here the Tempter shows the Student how he can gain all that can be desired on earth by one sharp blow of a poison. The Duke is seen leaving his Palace after a "Festa;" the Student and Tempter look on from the shadow of the porch.

FORTUNE IN WAR is the last temptation of the Student. In this picture the Tempter rides side by side with the Student in a Cavalry Charge; he hides his face from the fearful as he conceives it to be, and is killed; and in the concluding Tableau is seen glistening reward.

IMMORTALITY.

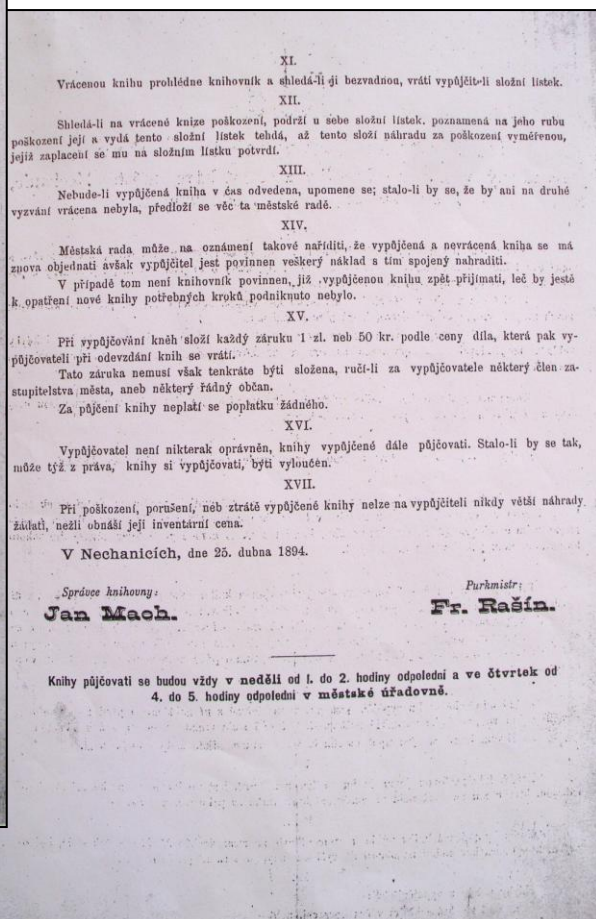
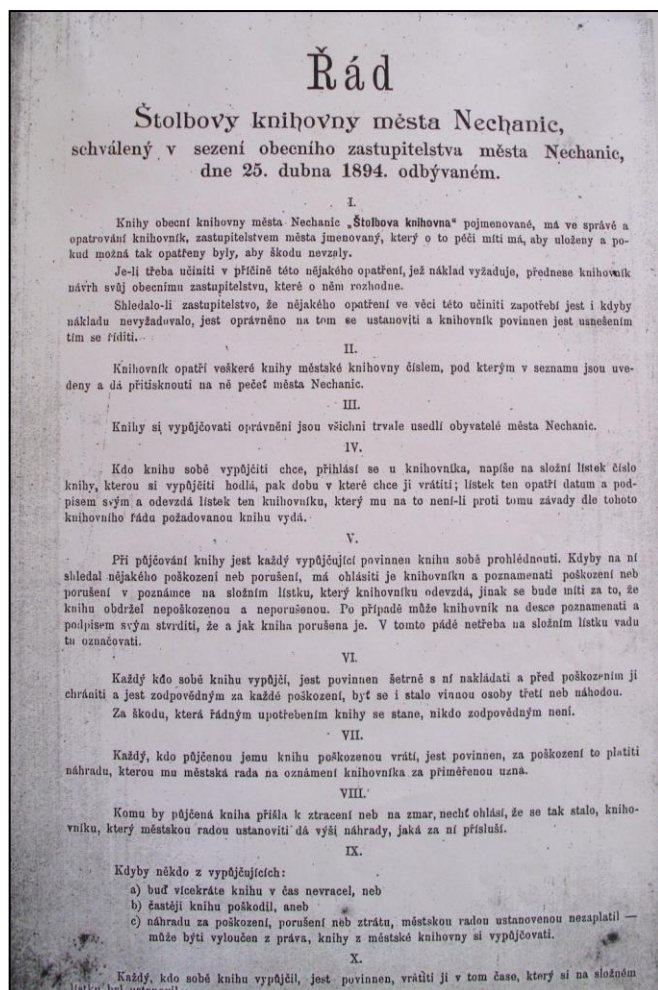
Nechanice – Vy vystoupení, čestně a
 dobrovolněji přivítali Nechanice, ve svých
 nedlouhých letích a v letech lesích jako ve
 spácném smazávaném rámcu zaplavené Nechanice
 s jistou láskou, s jistou touhou na Vás vypoví.

Rodina má žijí jako ve Váš svůj život, svůj
 život Antonínův, který, přecházející pánem, byl po
 letě blavon Váš, a i když Váš osud, zejména tati
 v bouřlivém roce 1866, kdy na Váš námitku polito byla
 prouž Váš, a oběťmá jedním jako gletto ve, př-
 něti Váš státní přes velením epistola boji
 bratřibratř "jako se tehdy říkalo, ve zdejším Váš
 "moudro co vni vyjádřit dle a vlatě vřít
 tati vyjádřit svůj věk, ve Váš započal písm
 svou životní snovstata činnost, ve Váš velk
 písm vřít má postale a ve Váš gajil písm
 vyjádřit Dobu má každého a oběťmá
 života. Tam vyhledávali mne s radostí písm
 s křivě čestně a umělecky, mne s mne
 dohnut má aděti mne, jako imbol s křivě
 mne Chittun, píš namlaval v Nechanicích
 celou svou křivě mne, s tati Fernon.

u Váš. Dohle angličtiny Pravece, píš uchov-
 val ota a mne Váš křivě mne dle
 mne a křivě mne Jago, píš píš ota
 a ota, mne Albieri, píš v Americe tati
 mne mne, mne mne, mne křivě mne
 křivě, epistola autovatel s křivě, mne
 mne s křivě, mne Adami, mne mne
 s křivě a jini křivě mne v tati mne

Příloha č. 76

Řád Štolbovy knihovny města Nechanic schválený 25. dubna 1894.⁷¹⁵

Příloha č. 77

Blahopřání ke Štolbovým šedesátým narozeninám od Mikoláše Alše, květen 1906.⁷¹⁶

Milý a velvážný pane
Dostore!

Vzpomínám a vzpomínám, od
počátku Pilecké až po
prosvícení ve Vaší besídce
v Bendubičích, jakož i na
střelběch u Erchercova
Sěpčina na Koněšynském
a samé jen a jen přátelské
upomínky. A proto:
Dac Vám Pánbů dárí
jen všechno dobré na tomto
našem vlastenském údolí.

ještě Honka či tak zvaná
mnogaja ljeta aby Jose-
ale já vinovat neumím,
já to pači naděšlím:

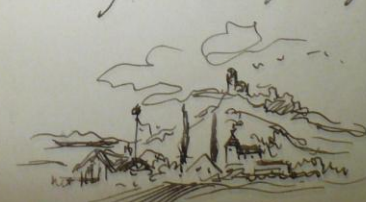

to ostatní už jen vzpomínám:
„Kde domov můj?“
Kde domov můj? ad.

ještě dobře, že to neslyšíte,
nejsem právě při Alše.
Milouspaní karta líbám a
Vaš pozdravuju co nejvíc,
čteji a očekávám vždy
upřímně odvárný

Mikoláš Alš

Vinohrady, 2^{ho} máje 1906

ale ani k němu neprošel.

⁷¹⁶ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 – B3 Kr 3 (korespondence).

Příloha č. 78

Jaroslav Vrchlický uveřejnil ku příležitosti Štolbových šedesátin v časopisu Máj oslavnou báseň věnovanou Josefu Štolbovi.⁷¹⁷

JAR. VRCHLICKÝ:

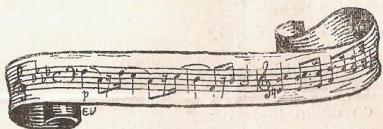
Pozdrav Josefu Štolbovi
ke dni 3. máje 1906.

Do třesku číší, v družný kvas
se ozval náhle přísný hlas,
do ucha zasyčel Ti zkrátka:
Šedesátka!
Jak s jabloně by květ se schvěl
tak sněhu vloček tiše sjel,
v Tvůj černý vlas, tam poutkvěl,
ba, veselá to k písni není látka
ta šedesátka!

Leč konec řečí, protestů.
Chyt' zmužile tu nevěstu;
Co platná s ní teď každá hádka?
Šedesátka
zde jest a buší na dveře,
jen jdi, ji otevři v důvěře,
u Váš vždy dobré večere
a veselost, humoru všeho matka.
Co šedesátka?

Vždy humor mělš a ten Tě nes
líp než sám Pegas do nebes,
ať letí bouřněj z láhve zátka!
Šedesátka
ať padne s ní! — Však byl to rej,
v smích všem se šířil obličej
a za vším stál Tys, čaroděj
vždy k žertu maje otevřená vrátka.
Nu, šedesátka!

Co s ní, když jednou tady jest?
Však Tebou dá se v kolo vést
a čtverylka s ní bude hladká!
Šedesátka!
Čím svěžest vdechls v malátnost,
kam Tebou smích vpad, rajský host,
je Tobě k budoucnosti most
a nám divákům chvilka sladká. —
Žij šedesátka!

⁷¹⁷ VRCHLICKÝ, Jaroslav: Pozdrav Josefu Štolbovi, in: *Máj*, roč. IV., 27. dubna 1906, č. 33, s. 519.

Příloha č. 79

Marie Alšová přeje Josefu Štolbovi k sedmdesátinám, květen 1916.⁷¹⁸

Na Smíchově, 7. května, 1916.

Slovutný pane doktore!

K Vaším vráceným 70ti narozeninám dovoluji si vysloviti Vám upřímné blahopřání, abyste dlouhá další léta při neustálém zdraví a svěsti trávil tu ozdobě českého písemnictví. Nemohu při této příležitosti nezpomenouti ucty a oddanosti, jež k Vám slovutný pane, můj manžel vždy choval.

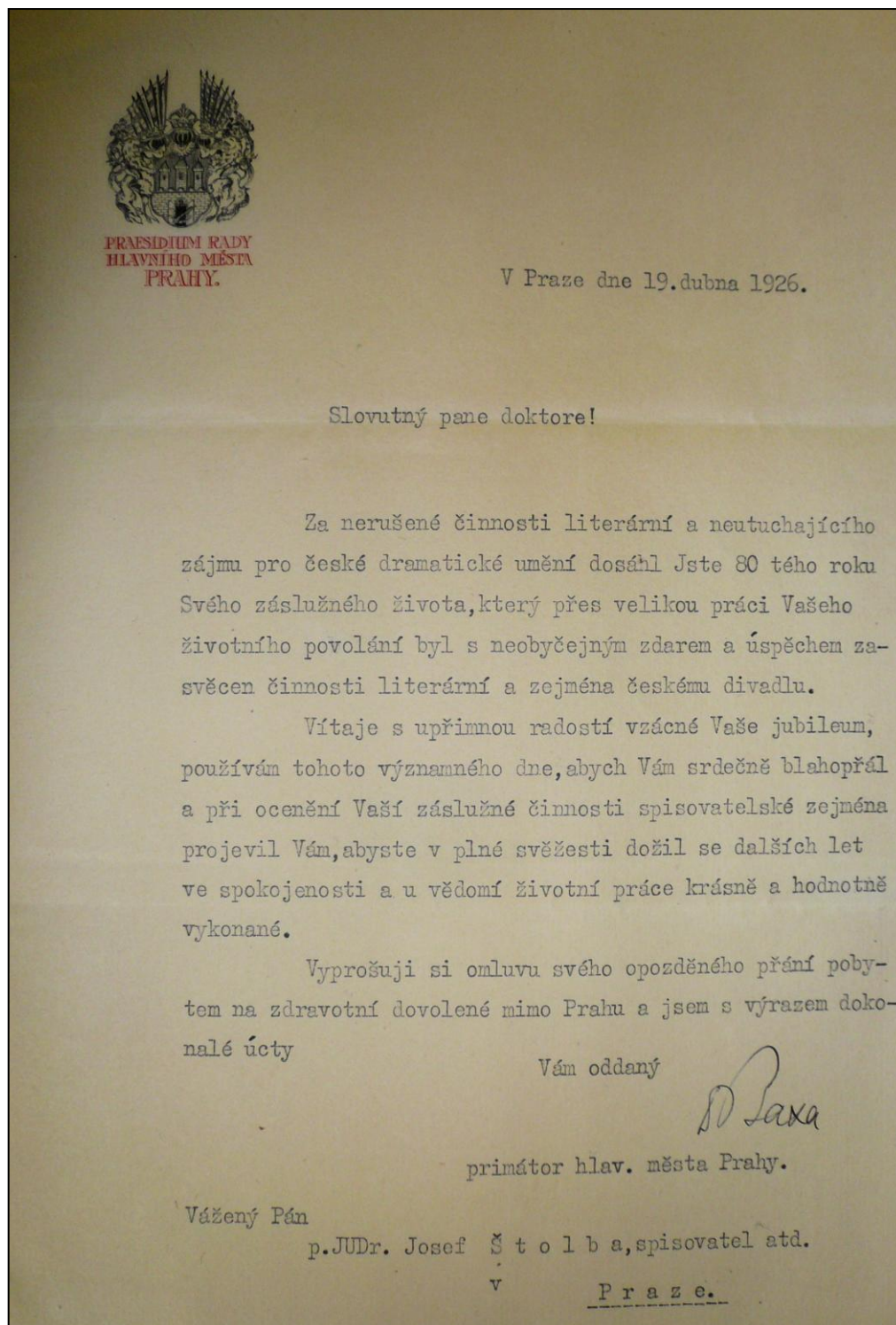
S výrazem hluboké ucty
vždy oddaná
Marie Alšová

⁷¹⁸ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 – B3 Kr 3 (korespondence).

Příloha č. 80

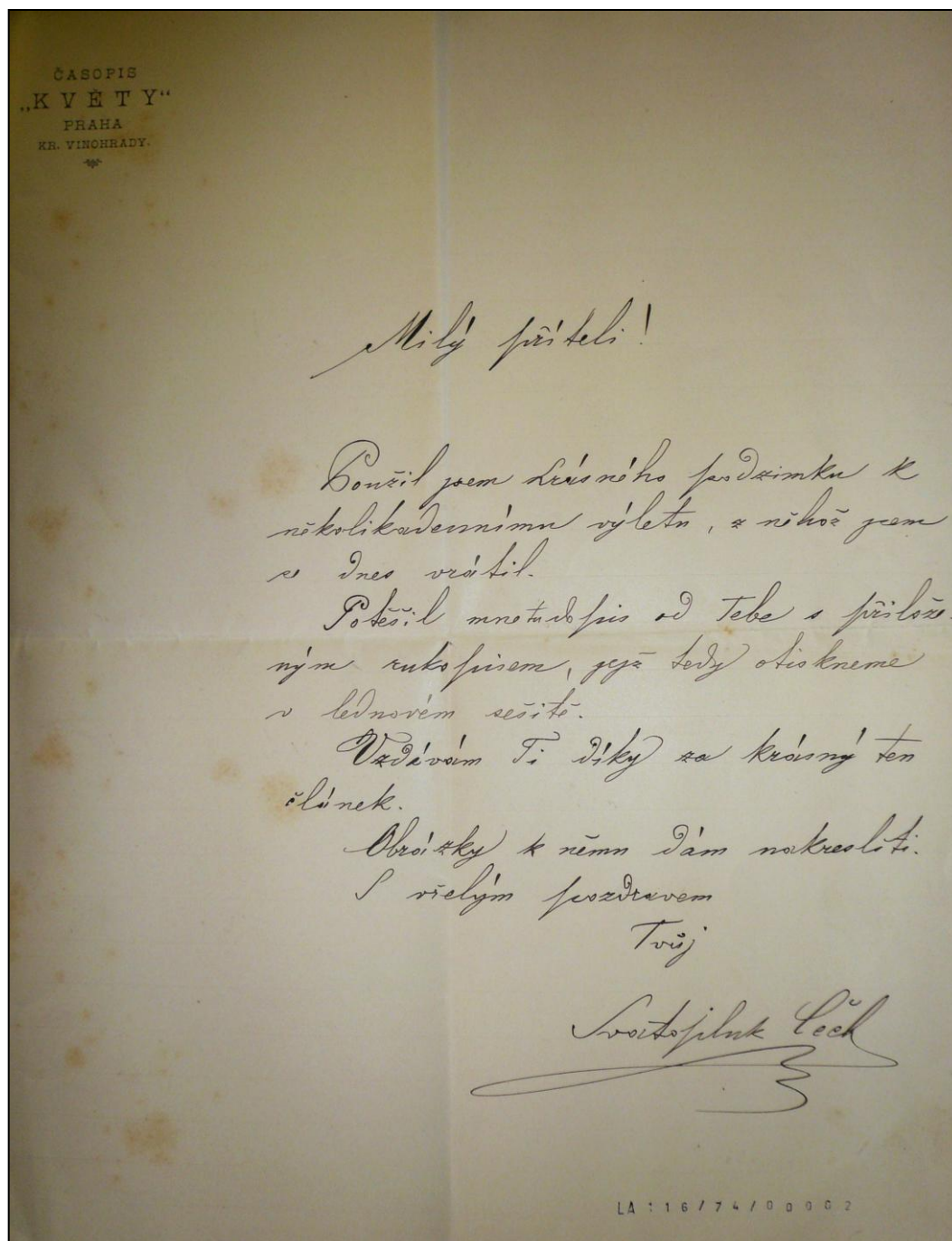
Primátor hlavního města Prahy Dr. Karel Baxa přeje Štolbovi k osmdesátým narozeninám, 1926.⁷¹⁹

⁷¹⁹ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 – B3 Kr 3 (korespondence).

Příloha č. 81

Svatopluk Čech přijal Štolbův příspěvek do časopisu Květy, nedatováno.⁷²⁰

⁷²⁰ LA PNP, fond: Štolba Josef (1846 – 1949), nezpracovaný karton 2 – B3 Kr 3 (korespondence).

Hedvika Štolbová roz. **Čerychová** podává jménem svým a příbuzných rodin **Sieberové, Caivasové a Lhotové** bolesťou zprávu, že opustil je předobry a šlechetný manžel, otec, dědeček a pradědeček, pan

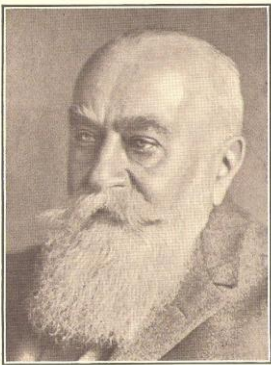
JUDr. Josef Štolba,
notář a spisovatel, řádný člen IV. třídy čsl. Akademie věd a umění, čestný člen
Ústřední matice divadelní a mnohých ochotnických korporací, člen správního vý-
boru Městského divadla na Král. Vinohradech, Záložny Vinohradské atd. atd.

Skonal v pondělí dne 12. května o 9¹/₄ hod. ranní, dovršiv 84. rok
životu svého.
Pohřeb konati se bude ve čtvrtek dne 15. května t. r. o 3. hod.
odpolední z Městského divadla na Král. Vinohradech.

Místo zvláštního oznámení.

K uctění památky zesnulého budiž upuštěno od květinových darů
a pamatováno na dobročinné účely.

70604

J. U. Dr. JOSEF ŠTOLBA
NOTÁŘ NA KRÁL. VINOHRADĚCH A SPISOVATEL
* 3. května 1846 v Hradci Králové, † 12. května 1930

Za laskavá slova útěchy
v našem nesmírném bolu děkujeme
co nejsrdečněji.

HEDVIKA ŠTOLBOVÁ
Rodina SIEBEROVA
Rodina CAIVASOVA
Rodina LHOTOVA

—

V Praze v květnu 1930.

Příloha č. 83

Smuteční oznámení vydané Českou akademií věd a umění.⁷²²

Č E S K Á   A K A D E M I E   V Ě D   A   U M Ě N Í

podává truchlivou zprávu, že v pondělí, dne 12. května 1930, v Praze
zesnul její řádný člen, pan

JUDr. JOSEF ŠTOLBA,

notář a spisovatel.

Pohřeb zesnulého koná se ve čtvrtek, dne 15. května 1930
o půl 3. hod. odpo. v pražském krematoriu na Olšanech.

V Praze, dne 13. května 1930.

---

⁷²² RaDŠ.